مكذا من الاصل

הצופה

ב"ה, יום שישי ד' בסיון תשנ"ה (2.6.1995) • שנה נ"ח • גליון 16846 • המחיר: 5.60 ש"ח, כולל מע"מ ★ מייסד ועורך ראשון: הרב מאיר בר־אילן ז"ל ★ עתון התנועה העולמית של המזרחי והפועל־המזרחי

היום	שישי מ"ח בעומר	שבת מ"ט בעומר	פ' נשא ראשון שבועות
הפרק	תהלים סא־סב	תהלים סג־סד	היה א־ב
המשנה	סוכות יא, א־ב	סוכות יא, ג־ד	סוכות יא, ה־ו
הדף – בבלי	סנהדרין נג	סנהדרין נד	סנהדרין נה
ירושלמי	יבמות כב	יבמות כג	יבמות כד
ההלכה	שו"ע קצג, ט־יא	שו"ע קצג, יב־יג	שו"ע קצג, יד־
רמב"ם	עדות ה־ו	עדות ח־י	עדות יא־יב
זריחה	5.31	5.30	5.30
שקיעה	7.42	7.42	7.43
סוף זמן ק"ש	8.08	8.07	8.07

רפואה שלמה – שרותי רפואה משלימה
רח' ר' חייא 8 בני ברק • טל' 03-5707399/79
קו פתוח לשאלות ויעוץ
בשעות 22.00 – 23.00
★ ד"ר **אילן זמיר** – רופא הומאופט
בנושא: ריפוי אסתמה, אלרגיות מיגרנות ועוד. **טל: 03-6991040**
★ ד"ר **אריה מבר** – מומחה לפרחי באך
בנושא: ריפוי מתחים, חרדות, דכאון, חוסר שינה, היפר אקטיביות, פתרון מוחלט לבעיות חניכיים ועוד. **טל: 03-5532762**
השרות ניתן ללא תשלום
שמירת בריאות – צו עליון.

מעונן חלקית עד בהיר
הטמפרטורות: ירושלים 15־25, גולן 13־24, הגליל 11־23, חיפה 19־26, דגניה 18־33, עפולה 18־30, תל אביב 18־25, שכם 17־26, אריאל 17־26, נתב"ג 17־30, עין גדי 25־35, עזה 19־25, באר שבע 15־30, אילת 24־37, מעלה אדומים 18־28, סדום 27־34.

אחרי 22 שנה נמצאו במצרים עצמות טוש חי"א הישראלי

עצמותיו של טוש חיל האוויר סרן עדן כהן, שנפל בשמי המצרים במלחמת יום הכיפורים, נמצאו ויוחזרו בימים הקרובים ארצה.

עצמותיו של סרן כהן נמצאו באיזור האתר בו התרסק מטוסו ב־11.10.73 בעת קרב אויר בטיסה חזרה ארצה מתקיפת יעדים במצרים במלחמת יום הכיפורים.

שותפו לטיסה, טייס הפאנטום רב סרן יונתן אופיר נהרג אף הוא בקרב. גופתו נתגלתה ב־1982 במצריים והוחזרה ארצה עוד באותה שנה.

דובר צה"ל הוסיף, כי ממכלול הבדיקות עולה, שסרן עדן כהן ז"ל נהרג מהתרסקות מטוסו בעודו באוויר. מימצאים אלה סותרים את הסברה שהיתה בצה"ל, כאילו נהרג סרן כהן מהתעללות כפריים בו מייד לאחר שנצה ארצה לאחר שנטש את מטוסו.

ראש אכ"א אלוף יורם יאיר הדרב הצבאי הראשי האלוף גד נבון היו אתמול בבית משפחתו של סרן כהן בקיבוץ דגניה א' והודיעו לאמו, אחיו ואשתו על מציאת עצמותיו.

כתב עתי"ם מוסיף, כי מקום קבורתם של עוד 19 חיילים שנפלו במלחמת יום הכיפורים עדיין לא נודע, ביניהם גם הטייסים ברוך גולן וגד סמוק שמטוסם הופל במצרים ב־17.10.73. בין הנעדרים נמנים גם אנשי הקומנדו הימי סרן עודד אביר ורב סמל עלי קמחי.

מגעים בין שגרירי ישראל וסוריה בוושינגטון להכנת שיחות הקצינים

מאת סופרנו המדיני בירושלים

שגרירי ישראל וסוריה בוושינגטון, מקיימים מגעים ביניהם, להכנת השיחות של הקצינים בוואשינגטון והם מחליפים דיעות והערכות על המצב.

אתמול הכריז ראש הממשלה יצחק רבין כי ישראל לא תחתום על הסכם עם סוריה, בלי להביא אותו על פרטיו לפני העם.

גורמים צבאיים לבנוניים עשויים להצטרף במועד מאוחר יותר לפגישות, עם נציגים ישראליים, במסגרת הפגישות בין נציגי ישראל וסוריה. זאת אמר אתמול שר החוץ הלבנוני פארס בואיז.

בפגישה שערך שר החוץ שמעון פרס עם שר החוץ של עומאן, יוסוף בן עלאווי בוואשינגטון, התברר כי עומאן לא מוכנה בשלב זה לקשור קשרים עם ישראל. פרס יצא מאוכזב מן הפגישה עם השר של עומאן. הוא קיווה לזכות בהכרזה הגינית על פתיחת משרד אינטרסים של ישראל בעומאן, אבל התברר לו כי לא יוכל להשיג מטרה זו.

נשיא מצרים חוסני מובארק בא אתמול במפתיע לסוריה לדיונים עם הנשיא ואספו אל אסאד בנושא התקיימות תהליך השלום בין סוריה לישראל. מובארק בא לדמשק כהכנה לקראת ביקורו של שר החוץ של ארה"ב וורן כריסטופר בשבוע הבא, עימו יזון על הדרכים לקדם את שיחות השלום בין ישראל לסוריה.

רבין בגולן – נמנע מלבקר בישובים

ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין ביקר אתמול בהרגיל חטיבתי של חיילי גולני ברמת הגולן. רבין הקדיש חלק ניכר מסיורו ברמת־הגולן לשיחות עם חיילים וקצינים, אולם נמנע מלבקר בישובים האזרחיים. צילום: יחידת דובר־צה"ל

זרימה ספקולטיבית הגדילה יתרות מט"ח

– ב־123 מיליון דולר • הגיעו לשיא של 9.6 מליארד דולר

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

הזרימה הספקולטיבית של מטבע חוץ למשק נמשכה בחודש מאי, כתוצאה מכך עלו יתרות מטבע החוץ בחודש מאי ב־123 מיליון דולר והסתכמו בסוף החודש בסכום של 9,626 מיליון דולר, שיא חדש מעבר למה שהיה עד כה.

מבנק ישראל נמסר כי עליית היתרות מוסברת בעיקר בהעברות מטבע חוץ של הסקטור העסקי אשר קוזז בחלקו ע"י העברות לחו"ל בשל פעולות הממשלה. הסקטור העסקי נטל אשראי ממערכת הבנקאות הישראלית ממקורותיה בארץ ובחו"ל.

סופרנו מציין כי הרחבת רצועת הניוד של שער החליפין מ־5% ל־7% אמורה לשמש אמצעי נגד הספקולנטים שמעבירים מטבע חוץ כדי ליהנות מהריבית הגבוהה. העובדה שמתאפשר עכשיו מרווח מביא את מעבירי המטבע להערכה מחודשת בכדאיות הפעולה משום שיש בה סיכון של הפסד בעקבות פיחות.

אתמול פחות השקל לעומת הדולר ב־0.73% והשער היציג של הדולר שב ועלה ל־3,027 ש"ח. לעומת סל המטבעות היה אתמול יסוף של השקל ב־0,727% ושער הסל ירד ל־3.4944 ש"ח, מנתוני המסחר במטבע חוץ עולה כי עדיין לא הייתה השפעה לחבילת השינויים שאליהם הודיעו באוצר ובבנק ישראל.

קריאות בעבודה למפד"ל להצטרף לקואליציה

מזכיר מפלגת העבודה, ח"כ נסים זוילי, קרא אתמול להחיד סיעת המפד"ל בכנסת, ח"כ יגאל ביבי, להחזר לשותפות אמת עם מפלגת העבודה, כדי להבטיח יחדיו את המדינה בפני בעבר. ח"כ ביבי אמר בתגובה: "אם אתם רוצים במפד"ל על מנה, אז תהיה כמאשי של מנעי".

בהודעה מיוחד הכינוס – כיוון הרס, בראשותו של הדר שבעה ביטורית, שהתכנסה בבית ביהו אמריקה בתל־אביב, בה השתתפו זוילי וביבי באוהרים, אמר מזכ"ל העבודה: "יכתזי במפד"ל להדך המרבית של ציונות שפויה, של אחריות ממלכתית, אל תיגרו אחרי הימין הקיצוני, זה לא אתם. תחזרו לשותפות אמת, היסטורית, עם מפלגת העבודה משום שאלה שני הכוחות שבנו את המדינה ושני הכוחות המדיניים שיכולים להמשיך ולהנהיג אותה".

זוילי הוסיף כי הפערים וחילוקי הדיעות בין העבודה למפד"ל התהוו בשלהי השנים שלא בצדק, אולם "היום, כשאנו בפיתחה של תקופה חדשה, הציונות הדתית והאורבית לא יכולה להמשיך לעמוד מנגד. אל תבנו על זה, שאנו לא נישאר בשלטון. אנו נשארים בשלטון. הצטרפו להיות חלק מהנהגה בונה, ואנו נמצא את הדרך להתגבר על חילוקי הדיעות".

(סוף בעמוד 2)

	עו"ש	מוצ"ש
ירושלים	7.02	8.23
תל־אביב	7.20	8.25
חיפה	7.15	8.26
באר־שבע	7.17	8.15
אילת	7.13	8.18

לשכת המפד"ל באלוני־הבשן: המפלגה ניצבת חד־משמעית לצד תושבי הגולן

מאת שאול שיף סופר הצופה

"לשכת המפד"ל דוחה מכל וכל את הדעות ראש הממשלה בדבר תבנית לשינוי ישוב אחד בגולן בשלב ראשון של יישום הסכם שלום עתידי עם סוריה, כשם שהיא שוללת תבלית השלילה את הצהרת שר החוץ לפיה הגולן היא אדמה סורית וכי נוכחותנו בה היא בלתי מוסרית. ההצהרות החמורות, מביעות ומגמות אלה מתפרשות כיסודה, ומזיקות ביותר לעניינה הצודק של ישראל".

כך החלט אתמול בישיבת לישכת המפד"ל, שהתכנסה לישיבה מיוחדת באלוני הבשן ברמת הגולן כדי להביע הזדהות עם מתיישבי "הרמה" בכלל ועם הישובים בגולן של איגוד המושבים של הפועה"מ – וביניהם אלוני הבשן – בפרט.

כזכור, אלוני הבשן צויין כאחד הישובים שעלולים להתפנות במסגרת "הנסיגה המוזעית" שתיעשה כמחווה לחאפז אל־אסד. נציגים מאלוני הבשן וישובי הגולן נטלו חלק בדיון, ביניהם חיה הדר, מזכירת אלוני הבשן, רב הישוב, הרב אברהם שר־שלום ומזכיר קשת, חיים גדרוד.

בין שאר ההחלטות: המפד"ל שבה ומצהירה כי היא רואה ברמת הגולן חלק מארץ ישראל והיסטורית, ששוחרר מהסורי משלטון זר במאבק גבורה עילאי של צה"ל במלחמת ששת הימים. הדבר בוטא בבירור בחוק רמת־הגולן (1981) שהחיל על רמת הגולן את השיפוט, השיפוט והמינהל של ישראל.

לשכת המפד"ל מברכת את כל מתישבי רמת־הגולן שהקימו 32 ישובים לתפארת, המייצגים את כל גוני הקשת ההתיישבותית בארץ, ובכללם – 7 ישובים שהוקמו על־ידי אגוד המושבים של הפועל המזרחי.

הלשכה מכריזה כי התנועה

(סוף בעמוד 10)

מאת יהושע מור־יוסף סופר הצופה

רבע ממתפקדי המפד"ל יתפקדו למפלגה אחרת, אם המפד"ל תחליט שלא לקיים פריימריס.

כך עולה מסקר שערכו הסטטיסטיקאים חנוך ורפי סמית, לבקשת חברים במפד"ל, בראשם ראש מועצת תוף־עזה צבי הנדל.

הסקר גם מראה על רוב של 59% בעד פריימריס, לעומת 8% נגד פריימריס ו־27% שעדיין לא החליטו.

הסקר בוצע בשבוע האחרון של מאי 95' ודואיינו בלפחות 400 איש ואישה מעל גיל 18, כמדגם מייצג של מתפקדי המפלגה. טעות הדגימה היא של 5%.

לשאלה "אם יוחלט במפד"ל לא לקיים פריימריס, האם תתפקד/י לפריימריס של אחת מהמפלגות האחרות ואם כן לאיזו מפלגה"? היו התשובות כך: לא אתפקד למפלגה אחרת – 67%; כן, אתפקד לליכוד 14%; כן, אתפקד לצומת 2%; כן, אתפקד לעבודה או למר"צ 2%; כן, אתפקד למפלגה אבל עדיין לא החלטה למי 5%; כן, אתפקד אבל מסרב לומר למי 2%;

אלו שענו בחיוב מהרים איפוא 25% מכלל מתפקדי המפד"ל. עורכי הסקר קבעים כי בהתחשב שהסקר בוצע בקרב מתפקדי המפד"ל זהו אחוז משמעותי.

תשובות אחרות היו: לא יודע מה אעשה – 6%: לא הביעו דעה – 2%.

המר: יתרונות הפריימריס מדומים

ראש המפד"ל, ח"כ זבולון המר, דוחה שלשום מכל וכל את הסיסמא: "פריימריס בכל מחירי" במפד"ל, באומרו, כי לשיטה זו יתרונות בביכול, אלא שכולם מדומים ולפתיחתה של שיטה זו הנכנסת סכנת שחיתות.

"הפריימריס" אמר ח"כ המר "ינעמו לכך שהרשימה לכנסת לא תהיה המוגנית, למריבות פנימיות, ולעלויות גבוהות, שאין להם כל הצדקה במצבה הנוכחי של המפד"ל".

להלן התייחס לסקרי דעת הקהל האחרונים, וגילה, כי פנה לקבוצת מומחים בלתי תלויה, שתבנה מודל, שיבטיח ייצוג נכון של כלל הציבור הדתי הלאומי, מחשבותיו ורצונותיו.

ראש המפד"ל, ח"כ המר הופיע בבית הפועל המזרחי בת"א בפני פעילי המפד"ל בעיר נציגי השכונות, וראשי הציבור הדתי לאומי בת"א. הנושא שעמד לדיון "פריימריס כן או לא".

את הכנס פתח המזכיר המדיני של המפד"ל וראש הדור הצעיר שלה, עו"ד נחום לנגנטל. הוא שיגר בשם הנוכחים ברכות ל"יתדי" המזוהה עם המפד"ל, שהצליחה לגבור במחזירות לאגודת הסטודנטים, על רשימת הליכוד, מר"צ ועבודה. הוא גינה בחריפות את התחברות הליכוד עם מר"צ ועבודה כדי לפגוע במפד"ל.

כרמל מזרחי
ליקב זכרון יעקב
דרושים/ות
עובדי/ות אחזקה
▪ שומרי/ות שבת
▪ ידע במכונאות ומסגרות
▪ נסיון קודם במפעל מזון
לפרטים לפנות ליהודה: 06-390165-8
ליקב ראשון לציון
דרושים/ות
עובדים/ות דתיים/ות
לעבודות ייצור
סטודנטים בריפשה בוגרי יב' לפני גיוס לצה"ל משוחררי צבא, תלמידי ישיבות ועובדי ייצור
לפרטים לפנות לאגי כ"א: 03-9642021-5

לתושבי בני ברק!
לאור המצב הבלתי נסבל בעירנו
מתארגנת קבוצה שמתכוונת לפעול בצורה נמרצת לשינוי פני העיר
שינוי מהשורש!! מהבסיס!!
אם ברצונך להיות שותף למהלך זה
התקשר לטלפון: 03-6191658
או כתוב לת.ד. 2121 ב"ב

עיריית תל־אביב־יפו המחלקה לתרבות תורנית · קרן תל־אביב לפיתוח
קונצרט חזנות
"מזמור לדוד"
לזכרו של החזן **דוד קוסביצקי** – במלאת עשר שנים לפטירתו
במעמד: הרב **ישראל מאיר לאו** הרב הראשי לישראל
מר **רוני מילוא** ראש העיר תל־אביב־יפו
בהשתתפות החזנים: ★ **דודו פישר** ★ **חיים אדלר** ★ **אהרון בן שושן** ★ **ישראל רנד**
התזמורת הסימפונית של תל־אביב – ומקהלת בית הכנסת הגדול בתל־אביב
מנצח ומנהל מוסיקלי: **מנשה לב־רן** · ליווי מוסיקלי: ריימונד גולדשטיין
מנחה: דניאל פאר · דברי ברכה: שמואל גפן – ראש המחלקה לתרבות תורנית
יתקיים אי"ה ביום רביעי ז' תמוז תשנ"ה (5.7.95) בשעה 8.00 בערב, בהיכל התרבות תל־אביב
כרטיסים: בכרטיסי אשראי – "הדרן השרון" טל. 03-5279955; "הדרך" – אבן גבירול 90 ת"א טל' 03-5279797; "רוקוקו" – 03-5223663, "השרון" – 03-5400551/2;
וביתר המשרדים; הפצה ראשית לקבוצות וארגונים – טל. 03-5279955

ב"ה
ההסתדרות הציונית העולמית/החטיבה להתיישבות · המועצה האזורית גולן
לגור בגולן
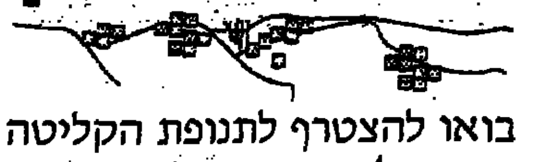
בואו להצטרף לתנופת הקליטה
באלוני הבשן
הישוב המזרחי ביותר בארץ - קולט משפחות בכל הגילאים
באלוני הבשן 30 משפחות בגילאי 25-45 וילדים עד גיל תיכון
להתקשר לטל. 06-960003 (מזכירות), 960038 (דרור)
זה הזמן לגולן

גם להיות באוויר וגם לאכול
"המשביע"
בהשגחת הבד"ץ העדה החרדית בטיב השף הידוע...
זה יכול להגיש רק מנכ"ל מלון **"גלי צאנז"** מר **עזריאל טאובר**
במזל ובברכה ברווח והצלחה
מאחלים
דב ולאה אלבוים
לנסיעתי הבאה לחו"ל לא אשכח לבקש מסוכן הנסיעות אוכל "המשביע" למהדרין.

"קולו נעים"
תאום חזנים לבתי כנסת
טלפון 03-9362736

למכירה
בשעלבים
נוף אילון
בית מוכן 8 חדרים 180 מ"ר + גינה 230 מ"ר
מיקום מצוין לדתיים לא בשבת
08-790041
050-352941

האדמו"ר החלוץ
50 שנה לפטירתו
בערוץ 7
במוצאי החג בשעה 10:00
בטלוויזיה
ערוץ 1
במוצאי החג בשעה 10:30

אוניברסיטת בר־אילן
הכינוס השנתי ה־40 של חבר הנאמנים
מסגרת מיוחדת לדגל שנת הארבעים לייסוד אוניברסיטת בר־אילן

בתכנית:

יום שלישי, ח' בסיון תשנ"ה 6.6.95
09.30 – ישיבת פתיחה – יו"ר: ד"ר משה גרין – יו"ר חבר הנאמנים – אולם בק דבר תורה: ד"ר זרח ורהפטיג, יו"ר הועד המנהל
ברכות: פרופ' עמנואל רקמן, נגיד האוניברסיטה
פרופ' שלמה אקשטיין, נשיא האוניברסיטה
10.00 – ישיבת מליאה
מילוי תפקידה הרוחני של אוניברסיטת בר־אילן
דברי פתיחה: ד"ר משה גרין, יו"ר חבר הנאמנים
תורה ומדע: פרופסור שלמה אקשטיין – נשיא האוניברסיטה
רב־שיח: לימודי היסוד ביהדות
המכון הגבוה לתורה ע"ש להדבג ז"ל ואריקה יסלזון והמדרשה לבנות
הרב שלמה שפר – רב הקמפוס
פרופסור יוסף ישורון – תכניות איכות
ד"ר ברציון רוזנפלד – קשרים עם מוסדות דתיים
הרב ד"ר פנחס היימן – המרכז לחינוך יהודי בתפוצות ע"ש הרב ד"ר לוקשטיין ז"ל.
דיון
12.30 – ישיבת עבודה – יו"ר מר פיל שוורץ – נשיא ידידי בר־אילן בקנדה
אולם הסינט
דרח המנכ"ל: ד"ר שבתאי ליבל – פיתוח הקמפוס החדש
דרח יו"ר ועדת בניה מר אליעזר יסלזון
אולם הסינט
ישיבות ועדות יו"ר גב' גיין שטרן – לבל – נשיאת בר־אילן בארה"ב
13.45 – תקציב וכספים – דו"ח יו"ר ועדת הכספים – עו"ד ד"ר ליפא מאיר
15.00 – גיוס כספים – דו"ח יו"ר ועדת מגביות – מר זליג וגרובסקי
יו"ר מר רפאל זלוטין – סגן נשיא ידידי בר־אילן בארה"ב
טיפוח מנהיגות וגיוס תרומות גדולות: ד"ר אסתר לנדאו
רב שיח: ד"ר תומס הכט מייסד ויו"ר מרכז בס"א
גב' ברברה סטולמן, ס' נשיא ידידי בר־אילן בארה"ב
ד"ר משה גרין – יו"ר חבר הנאמנים
דברי סיכום: פרופ' שלמה אקשטיין – נשיא
20.00 – קבלת פנים חגיגית ע"י יו"ר חבר הנאמנים ד"ר משה ותרצה גרין
מרצה אורח: פרופ' יעקב פרנקל, נגיד בנק ישראל

יום רביעי, ט' בסיון תשנ"ה (7.6.95)
יו"ר מר סולי קרוק – נשיא אגודת ידידי בר־אילן בדרום אפריקה – אולם הסינט
09.30 – ישיבת מליאה – אולם הסינט
פיתוח אקדמי – פרופ' משה קוה, רקטור ודיקנים
11.45 – מחקר – פרופ' שלמה גרוסמן, סגן נשיא למחקר
דיון
12.30 – יו"ר מר גאון קלוד נידם, חבר הועד המנהל
מרצה אורח: מר יעקב פרי – נשיא חב' סלקום
יו"ר השב"כ לשעבר – אולם ויספלד
14.30 – החלטות ובחירות – יו"ר ד"ר עו"ד יהודה בר־מאיר יו"ר ועדת ההיגוי
ישיבה סגורה – אולם בק

יום חמישי, י' בסיון תשנ"ה (8.6.95)
פתיחת כנס יובל הי"מ לתורה, מדע ותברה
19.30 – "העריכה אקדמית באוניברסיטת בר־אילן" המציגה את הישגי האוניברסיטה והמצוינות המדעית
20.00 – הרצאות בתיור יתצוגה באולם מינץ ע"י הרקטור וסגן הנשיא
20.30 – תוכנית עמיתי יקירה לקרן מייסדי האוניברסיטה
19.30 – הכבות פנים חגיגית של נשיא האוניברסיטה במעמד ראש העיר.

יום שישי, י"א בסיון תשנ"ה (9.6.95)
יום ירושלים – סיור בחפירות הכותל
תכנית ערב שבת
שבת עם הרב הראשי לישראל כבוד הרב הגאון ישראל מאיר לאו שליט"א

יום שבת, י"ב בסיון תשנ"ה (10.6.95)
יום תפילה, עיון והגי יחשיבה על בר־אילן ויהדות העולם.
"עם יהודי לקראת המאה ה־21".
מוצאי שבת – מלוה מלכה בבני אנה טיכו

יום ראשון, י"ג בסיון (11.6), יום שני י"ד בסיון (12.6)
סיור בארץ

יום שלישי, ט"ו בסיון תשנ"ה (13.6.95)
יום בתוך באוניברסיטת בר־אילן – תערוכה אקדמית סדנאות עיון, הרצאות חברי סגל בכירים, אולמות מינץ, בק ומשפטים.
13.00 – סטודנטים בצהרי היום
19.45 – תכנית הגי יהאפפיתיאטרון ע"ש בוב שאפל
במסגרתה יתקיים קונצרט חגיגי עם התזמורת הסימפונית ירושלים בנצחו של ירוחם שרובסקי. סולן: גיורא פיידמן

יום רביעי, ט"ז בסיון תשנ"ה (13.6.95)
סיור בירושלים ובגליל

יום חמישי, י"ז בסיון תשנ"ה (14.6.95)
יום בר־אילן
10.00 – סימפוזיון: הדרך השלוב לאן?
11.00 – הרצאה במסגרת של הקטור האוניברסיטה – פרופ' משה קוה "מדע בבר־אילן לקראת העתיד"
יחידות בתי הצטיינות למשתתפי הכנס לתורה, מדע וחברה.
19.30 – טקס הענקת תארי דוקטור לשם כבוד לאישים:
מר סטנלי אברמוביץ, מר אדוארד בייקר, פרופ' מאיר וילצק, מר יצחק וגרובסקי, מר אריק סמסון, ד"ר מילטון שיפמן
ברכות – המזכיר האקדמי
הנעילה – נגיד האוניברסיטה פרופ' הרב עמנואל רקמן
נעילת אירועי חבר הנאמנים ופתיחת אירועי שנת ה־40
במעמד כבוד נשיא המדינה מר עזר ויצמן
תכנית מוסיקלית – תזמורת יהדה בינג בנדי

תערוכה האקדמית תוצג במספר מקומות בקמפוס – באולם מינץ, חדרי עבודת סגל, ספריה, גאוגרפיה, מוזיאון היהודות ומעבדת סטודנטים 016.
לשכת דובר האוניברסיטה

פרס
אבי חי
PRIZE
קרן אבי חי
שמחה להודיע על הענקת
פרס אבי חי בישראל־תשנ"ה
לד"ר צבי צמרת
מנהל יד יצחק בן־צבי
שעבודתו ואורח חייו מהווים דוגמא אישית לדו־שיח פורה בין יהודים בעלי גישות שונות למסורת ופעילותו מספחת כבוד והכרה למסורת ישראל ברבדי החברה היהודית בארץ.

טקס הענקת פרס אבי חי לשנת תשנ"ה יתקיים בחסות ח"כ אהוד אולמרט, ראש העיר ירושלים ובהשתתפות יו"ר הכנסת, פרופ' שבח וייס ביום ג', ט"ו בסיון תשנ"ה, 13 ביוני 1995 בשעה 17:30 במשכן הכנסת, ירושלים.

הכניסה לפי הזמנות בלבד
אבי חי, רח' רמב"ן 28, ירושלים.

לציבור הדתי
דרושות **3 משפחות בעלות אמצעים**
ברח' הארזים (הר שלום) במקום היוקרתי והיפה ביותר בבני ברק, בונים רק 3 דירות יוקרתיות ומפוארות בנות שישה חדרים עם נוף לים ולהרים.
בונוס: מזגן מתנה לרוכש הראשון
כל דירה 4 כווני אויר וכניסה נפרדת
דירת גג, דירה אמצעית, ודירת גן 3 מפלסים.
מפרט טכני סופר עשיר: אינטרקום + טלויזיה במעגל סגור, הכנה למזגן מפוצל + מזגן מרכזי, הכנה למערכת אזעקה, כלים סניטריים תוצרת חוץ.
טל' באתר 052-578365, 03-6189452
טל' בית (משרד) 03-5747385
בקיצור - שווה את הביקור

על הצפה

"כאיש אחד בלב אחד"

מחר בערב, במוצאי־שבת קודש, מתקרש עלינו חג השבועות – זמן מתן תורתנו. ביום זה אנו חוזרים ומעלים על ראש שמחתנו את מתן התורה שניתנה לעם ישראל במעמד הנעלה והנשגב למרגלות הר סיני. ואין לנו יום מתאים יותר כדי לחזור ולשנן לעצמנו את דברי התורה הזאת המייחדת את עם ישראל והמצווה עליו, כלשון הכתוב בספר שמות: "והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ". פסוק זה בא להזכיר לנו השכם והערב לא רק את ייחודו של עם ישראל, אלא גם החובות המוטלות עליו מאז קבלת התורה ועד היום הזה.

עם מיוחד הוא עם ישראל ובהתאם עליו גם לנהל את אורחות חייו, ברשות היחיד וברשות הרבים כאחד. קיומנו כעם מותנה בקיום תורה ומצוות, גם קיומו של עם ישראל – בארץ־ישראל כעם בן חורין – מותנה בכך. אנו מצווים להיות נבדלים מכל העמים שלא ככל הגויים הוא בית ישראל. "והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' ואבדיל אתכם מכל העמים". מסבירים המפרשים את דברי הכתוב בספר ויקרא: "אם אתם מובדלים מהם הרי אתם שלי ואם לאו הרי אתם של נבוכדנאצר וחבריו". הדברים מרגישים בצורה ברורה כי קיומנו כעם בן־חורין קשור בדרך החיים שלנו ולאו, נגזרת עלינו, חלילה, חובת הגלות.

עם תקומתה של מדינת ישראל מחדש, אחרי אלפיים שנות גלות, הפציע השחר את ראשית צמיחת גאולתנו. אך, למרבה הצער, טרם הגענו לכך שמדינת ישראל תתנהל על־פי חוקי התורה ותקפיד לשמור על מצוותיה. בשנים האחרונות אף חל כירסום בזהותה היהודית של המדינה. ממשלת השמאל אף מנסה לבטל את אותם התקנים וסדרי החיים שנקבעו עם תקומת המדינה, כדי להבטיח את זהותה היהודית של מדינת ישראל. אנו עדים להתפרקות מערכים יהודיים, להתכחשות למורשת היהדות שהודות לה הצלחנו לשמור על זהותנו במשך אלפי שנים כעם סגולה מכל העמים.

מן הראוי איפוא כי בחג מתן תורה, שעה שנחזור ונשמע את "עשרת הדיברות", בעת קריאת התורה, נעצור לרגע קט לשם עריכת חשבון נפש כדי לחזור אל השורשים היהודיים ועל פיהם נבסס את סדר חיינו בארץ־ישראל שהיא לנו ארץ הקודש המקשרת בין עם ישראל לתורת ישראל.

במעמד הר סיני היה עם ישראל מאוחד. "ויחן שם ישראל נגד ההר" – מסביר המכילתא: "כאיש אחד בלב אחד".

כוחו של עם ישראל באחדותו. כך במעמד קבלת התורה וכן בחיי יום־יום בהם אנו נדרשים להתמודד עם הבעיות הבטחוניות והחברתיות של מדינת ישראל.

מן הראוי שביום זה – יום קבלת התורה, שכלל ישראל לדורותיו, כדברי חז"ל, היה נוכח במעמד הר סיני והכריז "נעשה ונשמע" נגביר פעלים כדי לחשל את האחדות בתוך העם. וככל שנהיה מאוחדים יותר, גדולים יותר הסיכויים כי העם יפקח את עיניו וישוב אל שורשי היהדות ויתנהג כנדרש מעם סגולה מכל העמים.

"ועשיתם את חוקותי ואת משפטי תשמרו ועשיתם אותם וישבתם על הארץ לבטח".

"תוכניות המגידה" של פרס

שר החוץ שמעון פרס אמר בשיחה עם כתבים בוואשינגטון כי בידי הממשלה "תוכניות מגידה" המתייחסות להורדת היישובים היהודיים מרמת הגולן. באותו מעמד הוסיף כי רמת הגולן אינה חלק מ"ארץ הקודש" כך שאין לנו מה לחפש שם.

בשבועות האחרונים אנו עדים ל"מסע של כנועה" המנוהל על־ידי שר החוץ כדי להביא להורדת היישובים היהודיים מהגולן. הוא אינו בורר מלים כדי להשפיע על דעת הקהל היהודית בארץ ובעולם הגדול על מנת להשיג את תמיכתם במדיניות הנסיגה. אין ספק שדבריו מתקבלים בברכה על־ידי דורשי רעתו של עם ישראל ומדינת ישראל. לעומת זאת הם גורמים כאב וצער לעם ישראל. לא רק המתיישבים היהודיים שהקימו את ביתם ברמת הגולן, לפני כחצי יובל שנים מדאגים מזה, גם רוב רובו של עם ישראל אינו שלם עם מדיניותו של שר החוץ.

גם מי שסובר שרמת הגולן אינה מהווה חלק בלתי נפרד מארץ הקודש, אינו יכול להתעלם שיהודים ישבו בגולן משך מאות שנים. מעידים על כך שרידי בתי הכנסת והיישובים היהודיים שנתגלו לאחרונה בעקבות החפירות שנערכו במקום. לא זו בלבד, גם אין להתעלם מחשיבותה האסטרטגית של רמת הגולן הסוככת ומגינה על היישובים היהודיים אשר למרגלות הרמה ולאורך החוף של ים כנרת. זכותם של היהודים על רמת הגולן אינו נחות מזכותם של הסורים על חבל ארץ זה.

יתר על כן, מי שמעיין בדברי ימי ישראל מוצא כי בימי קדם – בתקופה של מלכות ישראל בארץ־ישראל רמת הגולן היתה חלק בלתי נפרד ממנה.

אולם לא ניכנס לויכוחים היסטוריים עם שר החוץ, גם לא נבקש ממנו להתייחס בכבוד למתיישבים היהודיים בגולן שהם כיום האוונגרד החלוצי היחיד במדינת ישראל. עם זאת נדרש משר החוץ שלא להתעלם מהצרכים המדיניים והבטחוניים של מדינת ישראל. ובטחונה של המדינה מחייב, כיום יותר מאשר בעבר, שרגל תבל־תל־לבן יוסיף להתנוסס מעליה, גם אחרי שנגיע להסדרי שלום עם סוריה.

נסיגה מהגולן אינה מבטיחה שלום, היא רק מגבירה את הסכנות האורבות לישראל מהסורים ותומכיהם.

אם קיימות "תוכניות מגידה" על הורדת יישובים יהודיים מהגולן יש להשליך אותן הואיל והן ההיפך ממה שנדרש לשלומה ולבטחונה של המדינה.

לחלץ את בני־ברק מהמשבר

המשבר הכספי החמור הפוקד את עיריית בני־ברק מעורר דאגה עמוקה בקרב רוב רובם של תושבי העיר שהיא עיר ואם בישראל, בעלת ייחוד יהודי מיוחד ואין כדוגמתה בארץ כולה.

גם אם יש מקום לבדוק את סידורי הניהול של העיר ולהקפיד היטב את הנעשה בבית העירייה יש להימנע מצעדים ותפקודים אשר עלולים לפגוע לא רק בשמה הטוב של בני־ברק, אלא גם באופייה המיוחד.

ראש העירייה, הרב משה אירנשטיין, החליט להתפטר אחרי שקצרה ידו להתמודד עם הבעיות הקשות, במיוחד אחרי שלא זכה לתמיכה מתאימה מאת משרד הפנים המתנכר לאחרונה לצרכיה ולשירותיה.

לא נותר אלא לקבל את ההתפטרות, מה גם שרצונו של האדם הוא כבודו. יחד עם זאת מחובתם של חברי מועצת העיר להתכנס ללא שהות כדי לבחור בראש עיר חדש אשר יתייצב על משמרתה של בני־ברק וינקוט את הצעדים הדרושים כדי לחלץ אותה מהמשבר הקשה. מובן שהוא לבדו לא יוכל לעשות זאת. תידרש תמיכה מהירה מצד משרד הפנים כדי להתגבר על חובות העבר על מנת להניח תשתית לפעילות מסודרת ומבוקרת בעתיד.

המלאכה אינה קלה. בני־ברק היא עיר מיוחדת במינה, הן בהרכב האוכלוסין שבה והן במצוקה הפוקדת אלפי משפחות בעיר הזאת. גם אין להתעלם מהעובדה שמספר הילדים בגילאי גן ובית־ספר הוא מן הגבוהים ביותר במדינה כולה.

לכן מי כניגש להתמודד עם הבעיות הקשות של העירייה הטוב כי יראה לנגד עיניו את מכלול בעיותיה ולא יסתפק בבדיקת ההוצאות של שכר הפקידים והעובדים בלבד.

בספק אם "ועדה קרואה" תצליח לחלץ את העיר ממצוקתה. עדיף לתת סיכוי נוסף לפרנסי העיר כדי להתמודד עם בעיותיה. הם הם מכירים היטב את צרכי העיר ובהתאם יאי יגעו כדי לחלץ אותה ממצוקתה.

מערת המכפלה תפתח במוצאי שבת, בשעה 11 בלילה, לתפילת יהודים בלבד, לרגל חג השבועות.

זאת, לאחר שבאותו יום יסתיימו תפילות המוסלמים במערה.

המערה תעמוד לרשות היהודים גם בחג השבועות החל ביום א'.

מיום ב' תהיה המערה פתוחה לתפילת מוסלמים ויהודים, במתכונת הרגילה.

מרכז יעקב הרצוג THE YAACOV HERZOG CENTER

החלה ההרשמה לשנה"ל תשנ"ו לתכניות הבאות

מרכז יעקב הרצוג

לימודי ארץ ישראל
יום לימודים בשילוב סיורים בשטח
ימי שני 08.30 — 16.00

אדם מחפש משמעות
בין הגות לאורחות חיים
ימי שלישי 08.30 — 17.30

יום שכולו תנ"ך
לימוד תנ"ך מזוויות שונות — פרשנות וחוויתית
ימי רביעי 08.30 — 16.00

יהדות זמננו
סדרות בנות שלש עד ארבע פגישות בערבים לדיון בנושאים רלוונטיים ואקטואליים
ימי רביעי 20.00 — 21.30

במה חדשית: מפגשים
סופר וספר
אחת לחודש בימי רביעי 20.00 — 21.30

- למורים: הקורסים מוכרים לגמול השתלמות ולשנת שבתון.
- חלק מהקורסים עשויים לזכות את התלמידים בנקודות זכות אקדמאיות, בכפוף לאישור אוניברסיטת "בר-אילן".
- ניתן ללמוד בתכנית חלקית.
- המרכז פתוח לכל — גברים ונשים.
- הלימודים מתנהלים ברוח מסורתית, מתוך פתיחות לכל גווני החברה הישראלית, תוך הפריה הדדית.

פרטים והרשמה: באמצעות התלוש המצ"ב או בטלפון: 08-501420/3, פקס: 08-580747.

לכבוד
מרכז יעקב הרצוג, עין-צורים ד.נ. שדה גת 79510
אני מעוניין במידע נוסף ובפירוט תכניותכם.
שם: ____ אני מורה: כן / לא בשנת שבתון: כן / לא
כתובת: ____ טל: ____
גם לי מגיע יום לימודים בשבוע!

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט
מינהל התרבות — האגף לתרבות תורנית

חודש המורשת היהודית

סיון - תשנ"ה

כמדי שנה מתקיימים במסגרת "חודש המורשת היהודית" שפע של אירועים הקשורים למורשת ולתרבות היהודית - בהגות ובמחשבה, בהלכה ובספרות, בהיסטוריה, באמנות, במוסיקה...

שבוע ב' – מבחר אירועים

מיום שני, ז' בסיון תשנ"ה, 5.6.95, עד יום שבת, י"ב בסיון תשנ"ה 10.6.95

יום שני, ז' בסיון תשנ"ה 5.6.95, אתרי הגולן וקצרין, שעה: 10:00 עד שעות הערב
יחד אל הגולן — בעקבות המורשת היהודית
1. סיורים עם מסלולים למיטיבי לכת וגם למשפחות, בליווי מדריכי בתי ספר שדה, ארץ מורשת ומדרשות האגף לתרבות תורנית.
2. בשעה 15:00 - מתנ"ס קצרין — הופעת מקהלות/חבורות זמר.
3. בשעה 17:30 בפארק קצרין העתיקה — עצרת מרכזית בהשתתפות מקהלת פרחי הגולן בניצוחו של מאיר גבאי והופעה מיוחדת של הזמר דודו פישר. האירועים בשיתוף: המועצות קצרין וגולן, המתנ"סים והמדרשות. הכניסה חופשית, לפרטים: 06-940320.

יום שני, ז' בסיון תשנ"ה, 5.6.95, מערת המכפלה ו"חצר היהודים" בחברון, שעה: 9:45-18:00.
תורה, גאולה ומדע – הכינוס השלישי ע"ש פרופ' בן ציון טבגר ז"ל
בנושא: מערת המכפלה – מסע אל השורשים
בהשתתפות: הרב דב ליאור, מר צבי קצובר, ראש מועצת קרית ארבע, הרב משה בלייכר, האמן טוביה כץ, הסופר משה שמיר, הארכיאולוג ד"ר זאב ייבין.
סיורים בשפות שונות ע"י המדריכים נועם ארנון, חיים מגני, שמואל מושניק ויגאל צחור.
מופע מוסיקלי בביצוע התזמורת הקאמרית אשדוד בניצוחו של לואיס גורלק.

יום שלישי, ח' בסיון תשנ"ה, 6.6.95, שעה: 9:00-21:30 (בערך).
כנס ארצי לבנות השירות הלאומי במערכת החינוך.
סיורים מודרכים בשמורת "נאות קדומים" ואתרים בירושלים.
מופע הסיום יתקיים בשעה 19:00 באמפיתאטרון בהר הצופים בהשתתפות:
נשיא המדינה מר עזר ויצמן
שר החינוך פרופ' אמנון רובינשטיין
מנהל האגף לתפקידים מיוחדים. מר שמעון נחמה
תכנית אמנותית: הזמר יהורם גאון
מופע סטנד-אפ קומדי של נויה ונורית "בידור כהלכה"
שירה בציבור בהנחיית הזמר דני כץ

לעוסקים ולמתעניינים בקליטה: כנס בנושא: "זהות יהודית בתכנון הקליטה" יתקיים ב-י"ד בסיון, 12.6.95, במלון ... ירושלים, שעה 16:00. תכנית ... בשבוע הבא במוסף ...

מבחר אירועים מקומיים

יום שני, ז' בסיון, 5.6.95
מושב עשרת, מועצה אזורית גדרות, מרכז ותיקים, שעה: 18:30.
משבר התרבות המערבית בתקשורת ביהדות ובקולנוע, אילן מוב,
מחולה, מועצה אזורית בקעת הירדן, שעה 9:30-17:30.
1. פסטיבל סרטים בנושאים יהודיים לילדים ונוער,
2. ערב עיון: תקשורת עכשיו, שאול מייזליש ויצחק זונשיין, שעה: 20:30.

יום שלישי, ח' בסיון 6.6.95
חיפה, מרכז תרבות דתי נוה שאנן, רחוב התיכון 39, שעה: 17:30.
יהדות ותקשורת: הווי יהודי בראי הקולנוע.
הקרנת הסרטים "ינטל" ו"זרה בתוכנו" והרצאה של בתיה שפיץ,
קיבוץ חניתה, שעה: 17:00, **סוגיות בנושאי אמונה, הרב אורי פלד.**
נתניה, אמפיתיאטרון "גן המלך", שעה: 20:00.
"קול המקהלות" – שירי ארץ ישראל ושירה חסידית.
350 זמרים וזמרות מ־12 מקהלות מכל רחבי הארץ, מנצח: **יעקב רוזנר.**
גני תקוה, יום עיון בנושא איחוד ירושלים עם סגן־אלוף (מיל') יגאל גמליאל.
1. סרט ודיון — "ירושלים עיר סוד ואור", חטיבת הביניים שעה 10:00,
2. כך כבשנו את ירושלים, מרכז קהילתי, שעה: 20:00.
גבעת זאב, אולם מרכז הפיס הקהילתי, שעה: 19:00,
חידון התנ"ך הישובי, שי אלוני.
בהשתתפות: הראשון לציון הרב מרדכי אליהו, רב הישוב הרב יוסף טולידאנו, ראש המועצה המקומית מר שאול מזרחי.
תכנית אמנותית: להקת יוצאי הרבנות הצבאית. מנחה: אורי אלנקווה,

יום חמישי, י' בסיון 8.6.95
מושב עמקא, מועצה אזורית מטה אשר, שעה: 17:00.
מורשת תימן באומר ובצליל, להקת עמקא,
משמר הירדן, מועצה אזורית מבואות החרמון, שעה 20:00.
מופע אור-קולי: ברכת הצדיקים, סגולות מרפא ומעשי ניסים.

מוצאי שבת, י"ב בסיון, 10.6.95
גבעת שמואל, מתנ"ס מרחב, שעה: 21:30.
ערב שירי קרליבך, מוסא ברלין ולהקתו.

הצטרפו לאלפי האורחים, המקיפים והשיגו הנטלים חלק באירועי החודש. פרטים אצל מנהל המחלקה לתרבות תורנית בישוב ובמטה "חודש המורשת היהודית" במשרד החינוך בירושלים טל: 02-292988-90.

קריאות בעבודה

(המשך מעמוד ראשון)

שר הדתות, שמעון שטרית, אמר כי ישנה אפשרות למצוא שפה משותפת בין העבודה למפד"ל. הוא שיבח את פנייתו של זוילי האומר לו כי אם יעלה את הנושא לסדר היום של המפלגה ויזמן קבוצות משא ומתן "ירשם להמתך קרדיט גדול שניסית לבנות מחדש את הגשר שנשבר, שנסדק ואולי שנשרף בינינו לבין התנועה הדתית הלאומית."

יו"ר סיעת המפד"ל, ח"כ יגאל ביבי, אמר לכתב עת"ים כי הוא מאוד מצטער שמפלגת העבודה "המורצה" בשנים האחרונות. הוא הוסיף: "אם הזוג הזה, המרכזי, יהיה הזוג המרכזי באומת במפלגת העבודה, אנו לא פוסלים שותפות עימם. מפלגת העבודה של היום, זה לא מפלגת העבודה של פעם. אם הם רוצים שיהיה מפד"ל של פעם, או שתהיה מפלגת העבודה – מפא"י של פעם. אלה התנאים הבסיסיים שצריכים להיות".

ח"כ ביבי הוסיף: בתנאים של היום, כאשר הזוג הכפר הירוק ומרצ קובעים את סדר יומה של המפלגה, וסירסו את מפלגת העבודה מדרכה ההיסטורית, אי אפשר ללכת עימם. אם הם ישנו את דרכם ויהיו מה שהיו פעם, יש מה לדבר על שותפות בינינו לביניהם".

לטענת ח"כ ביבי, על מפלגת העבודה להיות קודם כל נאמנה לעצמה. "הם אפילו לא נאמנים למצע שלהם. בנוסף לזה, השתבש אצלהם היחס לערכי הדת. היא מצטיירת כמפלגה המתעסקת בלסביות והומואים. כל הזמן מנסה למצוא דברים אנטי־דתיים. זה לא היה פעם. היא זנחה את ההתיישבות. בכל התחומים בהם הצטיינה בעבר היא השתבשה".

ח"כ ביבי הוסיף ואמר לכתב עת"ים שלומי מועלם, כי יעביר את המסר שקיבל מזוילי ושיטרית להנהגת המפד"ל בישיבת הסיעה הקרובה.

פיס חוק

בסך 1.000.000 ש"ח כרטיס 535714

במכבנית זכה כרטיס 494637

בסך 5000 ש"ח כרטיסים מס' 618529 399659 315556 216698 023210 058796 159672 512686

בסך 1000 ש"ח כל הכרטיסים המסתיימים ב־5 הספרות: 08082 26626 43341 58597 94040 22453 72227 84086 64218 63398 25469 50391 84757 27844 14494 11282 26360 99575 80050

בסך 100 ש"ח כל הכרטיסים המסתיימים ב־3 הספרות 006 874 538 423 993

בסך 24 ש"ח כל הכרטיסים המסתיימים ב־2 הספרות 68 97 77 10 56

בסך 8 ש"ח כל הכרטיסים המסתיימים בספרות 4 ,7

פיס צ'אנס

ההגרלה מיום 1.6.95

♣	♦	♥	♠
9	J	9	K

ישיבת בני עקיבא "נחל – יצחק" נחלים

ישיבת נחלים בת 40

יובל שנת ה-40 (תשט"ו-תשנ"ה)

עם הפנים לבוגרים

אנו שמחים להודיע לידידי הישיבה ולציבור הרחב על

טקס הכרזת הבוגר המצויין לשנת תשנ"ה

במעמד זה אשר יתקיים אי"ה ביום חמישי כד' בסיון תשנ"ה, 22.6.95, בשעה 20:00, בקמפוס הישיבה נחלים.

יוכרזו 7 חתני "פרס הבוגר המצויין" לשנת השנ"ה.

הבוגרים שיצויינו הם:
- בתחום התורני: הרב אהרן כץ – רב בקהילת דובב עוז בר"ג וסגן ראש הכולל באונ' בר־אילן (מחזור ח').
- בתחום החינוכי: הרב יהודה פליקס – ראש מכללת "אורות" באלקנה (מחזור המייסד).
- בתחום החברתי: ד"ר יוסי לשם – מנכ"ל החברה להגנת הטבע בישראל (מחזור ד').
- בתחום המדעי רפואי: ד"ר גדעון צוקר – מומחה לנוירוכירורגיה וסגן מנהל בי"ח סורוקה בב"ש (מחזור י').
- בתחום ההתיישבותי: מר ניסן סלומיאנסקי – ראש מועצת אלקנה (מחזור ד').
- בתחום הצבאי: סגן אלוף ספי שאומן הי"ד – מג"ד שריון (מחזור י"ב).
- בתחום האומנותי: מר דודו פישר – חזן זמר למוסיקה יהודית (מחזור י"א).

המעמד יתקיים אי"ה ברוב עם בקמפוס הישיבה בהשתתפות חברי ועדת הפרס:
- הרב ישראל מאיר לאו שליט"א – הרב הראשי לישראל יו"ר ועדת "פרס הבוגר המצויין".
- פרופ' יונתן הלוי – מנכ"ל ביה"ח "שערי צדק".
- פרופ' משה קווה – רקטור אונ' בר־אילן.
- עו"ד יעקב פרידמן – יושב ראש מועצת ההורים.
- ד"ר יעקב הדני – מנהל מכללת ליפשיץ.

ברכות:
- ח"כ הרב יוסף בא־גד – ראש הישיבה ומייסדה.

אורחי הכבוד:
- פרופ' שמעון שיטרית – שר הדתות.
- אלוף דני יתום – מזכיר ראש הממשלה.

בתוכנית האומנותית:

החזן זמר דודו פישר * שלישית "נגל" (במפוחיות פה)
- הזמר אסף נגל ותזמורתו
- החזן מר חיים אדלר

את הערב ילוו תזמורת ומקהלת יוצאי הרבנות הצבאית ומקהלת "פרחי נחלים" בניצוחו של מר אבי בוק.

כתובת להזמנת כרטיסים: ישיבת בני־עקיבא, "נחל יצחק" נחלים, מושב נחלים 49950, טל. 03-9372824-5, פקס. 03-9330567

5

הציבור שואל תנובה משיבה:

שאלה:

מדוע אין לציבור המקפיד מעדני חלב באיכות טובה ובהכשר מהודר?

תשובה:

אמנם נכון שעד כה יש מעט מאוד מעדני חלב הנושאים כשרות מהודרת, אך בקרוב מאוד נוכל לבשר על הרחבה משמעותית מאוד בסל מעדני החלב הכשרים למהדרין. ייצור המעדנים מתרכז עד היום בשתי מחלבות בלבד – מחלבת רחובות ומחלבת תל–אביב והמעדנים המועטים (באדי ומעדן קצפת) הנושאים חותמת כשרות למהדרין מגיעים כיום אך ורק ממחלבת רחובות.

לקראת הקיץ הבא עלינו לטובה מכה להרחבה כפולה של סל המהדרין של מוצרי המעדנים. ראשית, מחלבת ירושלים מצטרפת למעגל המחלבות המיצרות מעדנים, ובקרוב נוכל למצוא בשווקים באדי שוקו ובאדי וניל כשרים למהדרין מתוצרת מחלבת ירושלים בהכשר המהודר של מחלקת המהדרין של רבנות ירושלים ובד"ץ העדה החרדית.

בנוסף להתקדמות זו אנו עומדים בימים אלו לפני סיום בדיקה מדוקדקת והחלפה של חלק מחומרי הגלם במעדנים המיוצרים במחלבת תל–אביב ובקרוב מאוד נזכה להעשרת סל מעדני המהדרין בכל אותם מעדני חלב רבים טובים ומגוונים של מחלבת תל–אביב שעד כה היו מחוץ להישג ידם של ציבור המהדרין בכשרות, וכל אלו שהתגמרו עד כה מבאדי, מפרילי, מפרילי–דיאט ופריגורה – תות, אננס, משמש, תפוח אוכמניות, אפרסק, שטרודל, דובדבן, פסל ועוד יוכלו בעז"ה עוד בקיץ זה להנות מתוצרת באיכות ובטיב מעולים כפי שידועת לעשות מחלבת תל–אביב, ועם זאת בהכשר מעולה ובהשגחה מדוקדקת ומהודרת על מנת להבטיח שהמוצרים יהיו ראויים לעלות גם על שולחנם הטהור של המהדרין מן המהדרין בכשרות מזונם.

כדי להבטיח מעדני חלב בכשרות מהודרת הושקעו מאות שעות עבודה בבדיקה מדוקדקת של כל חומרי הגלם בארץ ובחו"ל, שינוי במפרטים ובספקים של חומרים אלו, דאגה להשגחה מהודרת בעת ייצורם, ואף שינויים בהרכב המוצרים. עבודה זו הביאה לכך שהמוצר הנושא את סמל הכשרות המהודרת ייוצר רק מחלב כשר למהדרין ללא כל חשש ופקפוק, המחמצות יהיו מחמצות שייוצרו על מצע של חלב ישראל כשר למהדרין, הפירות וחומרי הטעם ושאר התוספים כולם ייוצרו אף הם בהשגחה קפדנית על מנת להבטיח שהם יהיו נקיים מכל חשש איסור גם למהדרין.

ולבסוף נקבעו, כמובן, גם סדרי פיקוח במחלבה על מנת להבטיח את ביצוע כל ההנחיות שנקבעו ללא חריגות וטעויות. כח האדם ועלות ההשגחה לצורך המהדרין הוכפלו ואף שולשו, וכך בעז"ה נוכל להבטיח סל עשיר של מוצרי חלב ומעדני חלב טעימים ואיכותיים כשרים למהדרין מן המהדרין.

חג שמח לכל בית ישראל.

זאב ויסמן
רב תנובה

תנובה

שאלות לרב ויסמן ניתן לשלוח בפקס: 03-6932651

صورة عن الاصل

הצופה ★ ★ ★ ★ ★ מוסף של שבת

מול מדיניות הכשל

מאת משה אישון

צלילי השלום המתנגנים בקרית הממשלה בירושלים ותחת שרביטם של רבין־פרס אינם נקלטים באוזני העם. הם צורמים מאוד וגם מחרישים. אין בהם כדי לעורר תקווה כי הנה נפתח לפנינו עידן של שלום. רחוקים אנו מהשלום כרחוק מזרח ממערב. הוא אינו נראה באופק, גם אם שר החוץ, שמעון פרס, מנבא לנו "מזרח תיכון חדש". אין מזרח תיכון חדש. לא חל שינוי משמעותי בזירה המזרח־תיכונית. ישראל מוסיפה לעמוד בודדה מול עולם ערבי שאינו חפץ בה. הערבים, ברובם נשארו עוינים למדינת היהודים, גם אם כלפי חוץ הם מנפנפים אלינו בעלי זית ומפריחים את יונת השלום. השנאה יוקדת מעיניהם כבימים עברו. היטיב להסביר זאת סגן הרמטכ"ל באחת מהופעותיו בפני פעילי המגבית היהודית בארה"ב. הוא אמר "השנאה כלפי ישראל לא חלפה. היא יוקדת מעיניהם". נאמנים עלינו הדברים, מה גם שמעולם לא התפתינו לחשוב כי האויבים מסביב יהפכו לפתע לאוהבי ישראל.

ישראל היתה ונשארה "נטע זר" בלבנט הערבי. ראינו זאת גם לאחרונה בהתנהגותה של מצרים, שהסכם שלום מקשר בין קהיר לירושלים. כיצא זאת, בין היתר, נשיא מצרים, חוסני מובארק, בראיונות לכלי התקשורת ובנאומים נגד "מזימותיה" של ישראל להשתלט על המזרח התיכון. השליט המצרי אינו בורר מלים כדי לתקוף את ישראל. מדי פעם בפעם אף נוקט צעדים גלויים בזירה המדינית והבינלאומית נגד שכנתו הישראלית. לא רק הוא, גם שאר ראשי המדינות הערביות אינם מסתירים את איבתם כלפינו, אפילו אם כלפי חוץ מופיעים כ"דוברי שלום".

קשה לחסל שנאה של דורות ביום אחד, אף לא בשנה אחת, או חמש שנים. כדי להגיע לכך דרוש זמן רב וקודם לכל שינוי חד במערכת החינוך בעולם הערבי כדי לעקור את השנאה למדינת היהודים. לא הגענו לכך. לא רואים, ולו בקצה המנהרה, את זריחת השמש של שלום. מפליא, איפוא, כיצד הצמרת השלטונית בירושלים מתעלמת מכך. משום מה היא מוסיפה להפיץ את "בשורת השלום", בתוספת הרגשה שעל העם לבחור בין שלום למלחמה. [illegible] כל עוד הם – האויבים – אינם מוכנים להתפרק מתרבות המלחמה עלינו להיות ערוכים לקראת יום סגריר.

★

בדי להבטיח שלום־אמת לא די בהסכמי שלום הנחתמים על איזו פיסת נייר. דרושים מעשים שיראו בשטח. ולכך לא הגענו. אפילו ההסכם בין ישראל למצרים טרם הוכיח את עצמו. מדי פעם בפעם אנו חוזרים וניצבים לפני "שלום קר". לא זו בלבד, האינטליגנציה המצרית, על גווניה השונים, מוסיפה להסתייג מישראל. היא אינה מוכנה לקשור יחסים עם האינטליגנציה הישראלית. הסופרים המצריים מסתייגים מישראל. העיתונאים אינם מוכנים להיענות לפניית עיתונאי ישראל לקשור יחסים בין אגודות העיתונאים של שתי המדינות. המשפטנים המצריים מחרימים את המשפטנים הישראליים, וכו'. גם יחסי המסחר בין מצרים לישראל לא התפתחו עד כה בצורה מניחה את הדעת כמקובל בין עמים שיש ביניהם יחסי שלום. אין פלא שמדי פעם בפעם חוזרת ועולה על סדר היום שאלת הנורמליזציה ביחסים בין קהיר לירושלים.

לאמיתו של דבר, למרות שחלפו כבר כשבע עשרה שנה מאז הסכמי קמפ־דייוויד, לא הגענו ליחסים נורמליים עם המצרים. הם מתנהלים באווירה של "כבדהו וחשדהו". החשדות עולים בהרבה על הכבוד שהמצרים נוהגים בו כלפינו.

יתר על כן, למדנו לדעת שמצרים ניצבת כחומה בצורה מאחורי הארגונים והמדינות העויינות את ישראל. קהיר לא רק שהיא תומכת בדרישות המכוונות להכניע את ישראל, אלא גם לוחמת את מלחמתם של דורשי רעתה של מדינת ישראל. כך בכל הקשור באש"ף, וכן בכל הנוגע לשיחות לקידום תהליך השלום בין ישראל לסוריה. המצרים ניצבים בראש המערכה לחלוקתה מחדש של ירושלים – בירת ישראל. הם גם נחלצים לצידו של שליט סוריה, חאפז אל אסאד, הדורש נסיגה ישראלית מלאה, עד הסנטימטר האחרון, מרמת הגולן. לא ניתן, איפוא, לצפות מהם כי יאירו פנים לישראל. ומי שנתלה בהם דומה לאדם הטובע בים והוא נאחז בקש כדי להציל את נפשו. אם כן, לא נותר לישראל אלא לקבוע את "מדיניות השלום" שלה מתוך בדיקה מדוקדקת קודם כל מה טוב לישראל, ובהתאם גם לנהל "שיחות השלום" עם שכנינו מסביב. לא די בכך שאנחנו מבקשים כל יום מחדש את השלום. כל עוד הצד השני אינו "רודף שלום", הרי שאנחנו נשארים כבימים עברו – הנרדפים.

מה שקורה כעת בזירה המדינית אינו מקרב אותנו לשלום. המלחמה העתידה קרובה יותר, גם אם נגיע להסכמי שלום פורמליים עם אש"ף, מזה, הסורים, מזה.

חובה לזכור כי אין להתייחס אל הסכם שלום כאל פוליסת ביטוח. הסכם נבחן בשטח, במעשים המתלווים אליו. לצערנו, לא נראה באופק כי חל שינוי במדינות ערב בכל הקשור ביחסן למדינת ישראל. כאמור, נשארנו "נטע זר" באיזור בו אנו חיים. ולא נותר לנו אלא לקבוע את המהלכים שלנו לפי הכלל של המשנה בפרקי אבות: "אם אין אני לי מי לי".

"האני הישראלי" מצווה לנו לקרוא את המפה בעיניים פקוחות, להימנע מהזיות ומתקוות שווא כאילו לקראת שנת האלפיים נפתח בפנינו עידן של שלום.

די אם נקדיש תשומת לב להתחמשותן הגוברת של מדינות ערב, לא רק בנשק קונוונציונלי, אלא גם בכלי נשק בלתי קונוונציונליים, כדי שנבין כי הן אינן נושאות עיניהן לשלום. לאחרונה ערך הצבא המצרי תמרון גדול. לפי דיווחים ממקורות חוץ – היעד של התמרון היה ישראל. גם הסורים מוסיפים להתאמן כשהם מצביעים על האויב הישראלי. [illegible] שר החוץ, שמעון פרס, [illegible] שהצבא הסורי הוא מיושן ומנוון, כך שישראל אינה צריכה להיות מודאגת מיכולתם של הסורים לפגוע בנו. אולם השר הנכבד מתעלם מהעובדה שנשיא סוריה, במגעיו החשאיים עם ארה"ב, מתנה, בין היתר, את הסכמתו "לדבר שלום עם ישראל" בפתיחות שוק הנשק האמריקאי, כדי שיוכל לחמש את הצבא הסורי בכלי נשק חדישים ומתוחכמים ביותר, כדי לשמור על המאזן האסטרטגי באיזור. על כן אפילו כאשר חאפז אל אסאד מדבר על שלום, כביכול, עם ישראל, פניו למלחמה העתידה.

בוואשינגטון אינם מודאגים מכך. ירושלים חייבת לדאוג. ואם בקרית הממשלה בירושלים מתעלמים ממטרותיו התוקפניות של שליט סוריה, אינם אלא מפקירים את שלומה ובטחונה של המדינה.

★

אילו נהגה ממשלת רבין מתוך אחריות היתה צריכה להתייחס ברצינות לחוות הדעת של אנשי צבא וביטחון התורות ומזהירות מפני נסיגה חפוזה מהגולן המהווה מאחז אסטרטגי חשוב ביותר. היא היתה מקבלת את עצמם שגם אחרי חתימה על "הסכם שלום" עם הסורים דרושה תקופת מעבר בין חמש עשרה לעשרים שנה כדי לבחון את כוונותיה ומטרותיה של דמשק. בפרק זמן זה – אומרים המומחים – נוכל לדעת טוב יותר האם אמנם סוריה ערוכה לשלום אמת עם ישראל. לא זו בלבד, אז גם נדע טוב יותר, אם יורשיו של אסאד, יראו את עצמם קשורים בהסכם השלום.

רבין ופרס מרוב רדיפתם אחרי "השלום המדומה" מתעלמים מחוות הדעת של המומחים הצבאיים. גם עתה בשיחות עם הסורים הם חוזרים על "תרגיל אוסלו", כאשר הם הסתירו מעיני מערכת הביטחון את ההסכם המתרקם עם יאסר ערפאת.

קשה להציג את התנהגותם של רבין־פרס בלבוש של "תבונה מדינית". התנהגותם אינה מעידה על תבונה, ודאי שלא על אחריות לשלומה ובטחונה של המדינה.

ההיסטוריה ודאי תשפוט אותם. אולם אסור לנו להמתין לגזר־דינה של ההיסטוריה על מחדליהם של ראשי ממשלת הכניעה. מחובתנו להרים את קולנו כשופר כדי להזעיק את העם למען יידע את הסכנות האורבות לו ממדיניות הכניעה והנסיגה. מדיניות זו עלולה להחזיר את ישראל אל תוך "מיטת הסדום" מלפני מלחמת ששת הימים, שבימים אלה מלאו כ"ח שנים לנצחונה של ישראל בשדה הקרב.

האיומים – איומי ההכחדה של ישראל – מלפני מלחמת ששת הימים לא חלפו. הם חוזרים על עצמם, למרות שהם מלווים בצלילים שבאים, כביכול, לבשר לנו את השלום.

השנאה לא חלפה. היא מתמשכת; גם בקהיר, גם בדמשק ואפילו ברבת עמון, למרות שהמלך חוסיין החזיר לנו יד של שלום.

לא נותר לנו אלא לראות תחילה את צרכי הביטחון שלנו בטרם נסוגים לאחור מהמאחזים האסטרטגיים בתמורה לשלום.

★

משה ארנס, מי שהיה שר החוץ וגם שר הביטחון בממשלות בהנהגת הליכוד, פירסם לאחרונה ספר זכרונות, שהופיע בעת ובעונה אחת בישראל ובארה"ב, בו הוא חושף את אפס קצה התחבולות של רבין־פרס, כיצד הם פעלו בניגוד לחוק, בשיחות החשאיות שקיימו עם אש"ף, תוך כדי כהונתם בממשלה. הוא גם מספר על התככים שלהם בשיתוף פעולה עם המצרים והירדנים, תוך הסתרת עובדות מראש הממשלה והשרים.

הם נתגלו לנגד עיני – כותב ארנס – כזוממי מעצורים בהתנהגותם ובשיחות, ללא רישום, בארבע עיניים עם מזכיר המדינה האמריקני, מאחורי גבם של ראש הממשלה ושר החוץ. [illegible] שלום [illegible] אותם בשנים האחרונות [illegible] רחוקות מאוד מהצרכים המדיניים והבטחוניים של עם ישראל.

תהליך זה נמשך עד היום הזה. גם כיום רבין ופרס מעלימים עובדות מחבריהם לשולחן הממשלה. הם מובילים ומנווטים את מדיניותה של ישראל בלא שיהיה מנדט בידיהם, לא מאת העם, לא מאת הרוב בממשלה וגם לא מידי הרוב בכנסת.

אמנם, לאחרונה הם מבטיחים כי עתידה של רמת הגולן ייקבע ב"משאל עם". אולם גם בעניין זה הם מאכילים את העם בכחש, הואיל ואת "משאל העם" בדעתם לערוך, אם בכלל, רק אחרי המעשה, אחרי שיחתמו על הסכם עם חאפז אל אסאד על הנסיגה מכל רמת הגולן.

התנהגותם זו היא בעוכריה של מדינת ישראל. יש בה, כאמור, כדי להדאיג את כולנו. ודאגה בלב איש – נאמר במשלי – ישיחנה.

ככל שנקדים לחשוף ברבים את מדיניות הכשל של ממשלת רבין־פרס, הנשענת על נציגיו של יאסר ערפאת בכנסת, כן גדולים יותר הסיכויים כי נצליח להציל את המדינה מידי דורשי רעתה. הם מרובים מבית ומבחוץ כאחד.

מר ביטחון ואמינותו...

האם זו חזרה למקורות?

מאת ד"ר מרדכי ורטהיימר (וואשינגטון)

באורח סמלי נתנה התנועה הקונסרבטיבית בארה"ב, בערב חג השבועות, פירסום לתוכניתה המרכזית לשנה זו והיא, הפצת לימוד התלמוד בקרב אחד וחצי מליון החברים הרשומים במאות הקהילות היהודיות ברחבי ארה"ב. חג השבועות הוא "חג מתן תורתנו", כאשר נכללים בו התורה שבכתב והתורה שבעל־פה כאחד, דהיינו תורה, חוקים ומשפטים. התנועה הקונסרבטיבית וכמוה התנועה הרפורמית שיש לה כשניים וחצי מיליון חברים רשומים שגדלו והתפתחו על בסיס האידיאולוגיה, שיש להבדיל בין המקורות והשורשים של היהדות המסורתית שלדעתם הם נחלת העבר לבין המציאות של ימינו.

על בסיס תנוה זו בנו הרפורמים את תוכנית הפעולה שלהם הן ב"בתי הכנסת" והן במרכזים הקהילתיים הצמודים אליהם. התוצאה של הדרך זו שהרפורמים והקונסרבטיבים בחרו ללכת בה בארה"ב מתחילת המאה העכשוית, ידועות והן שליליות ביותר. הטמיעה בקרב היהודים גברה בשיעורים מדהימים והגיעה לממוצע של 65% נישואי תערובת עם כל המשתמע מכך לגבי המשך הקיום היהודי בקהילה היהודית הגדולה ביותר בעולם. עתה עם הפעלת תוכניתם של הקונסרבטיבים להפיץ את לימוד התלמוד בקרב חבריהם, השאלה הנשאלת היא, האם שינוי זה מסמל שינוי כיוון ושיבה למקורות?

התמונה העגומה בכל הנוגע להמשך הקיום היהודי של מאות אלפי משפחות יהודיות בארה"ב, לא נעלמה ממנהיגי התנועות הרפורמית והקונסרבטיבית, והיא אף מטרידה אותם בשנים האחרונות. החלק האמיד של המנהיגות מודאג בעיקר מאובדן הבסיס הכלכלי שלהם, כאשר הדור השני והוודאי השלישי של חבריהם מדירים עצמם מ"בתי הכנסת" שלהם ואף בפעילות הקהילתית אין הם לוקחים חלק. החלק האחר רואה בתופעות אלה את הסכנה לכשלון הדרך של תנועות אלה, אך אין הם מוכנים להודות בכך בפומבי. אותו חלק במנהיגות התנועות ובמיוחד בתנועה הקונסרבטיבית, החל בשנים האחרונות לחפש דרכים איך להפסיק את התהליך המסוכן והמבאיש הזה של טמיעה. בעוד שבעבר החינוך היהודי עמד בסדר עדיפות נמוך אצל הרפורמים והקונסרבטיבים הם התמקדו בלימודי "בית הספר של יום ראשון", הרי בשנים האחרונות רבו המקרים בהם קהילות רפורמיות וקונסרבטיביות מקימות בתי ספר יהודיים עם תוכנית לימודים מלאה ככל בית ספר יהודי בארה"ב. גם התופעה של מינוי מנהלים אורתודוקסים לבתי ספר אלה הפכה לתדירה יותר לאחרונה. השאלה הנשאלת היא, האם יש בסימנים הללו משום נסיון של שיבה למקורות ולמורשת ישראל? לשאלה זו אין תשובה ברורה כיום. מה שברור הוא, שנושא הקיום היהודי מעסיק כיום את מנהיגי הרפורמים והקונסרבטיבים.

בין תרבות לדת

את הכתבה העוסקת בתוכנית הקונסרבטיבים להפיץ את לימוד התלמוד בקרב חבריהם פותח ה"וואשינגטון טיימס" בתיאור הבא: "התדמית של לימוד התלמוד באה עד כה מן היהדות האורתודוקסית. לפי תדמית זו לימוד התלמוד מזוהה עם תלמידים לובשי חליפות שחורות המצטופפים באולמות בתי המדרש ומנהלים דיונים ויכוחים על כל מלה של המפרשים העתיקים של החוק היהודי, וזאת על מנת למצוא הסברים והבנות חדשים בתורה ובתיאולוגיה של המחשבה הרבנית". עתה, כותב הכתב, לאחר שראיין את ה"רבנים" הקונסרבטיבים אלן סילברסטיין נשיא "מועצת הרבנים הקונסרבטיבים" ורונן [illegible] האחראי לפיתוח תוכניות החינוך עבור "שירות החינוך היהודי בצפון אמריקה" המסונף לתנועה הקונסרבטיבית, המצב השתנה וזאת כתוצאה מתרגום התלמוד לשפה האנגלית. תרגום התלמוד לשפת הלימוד והדיבור של כמעט כל היהודים בארה"ב, פתח אפשרות בפני המוני היהודים האמריקאים, לדעת מנהיגי התנועה הקונסרבטיבית, להכיר את המורשת הדתית שלהם, ותעלומות התלמוד מוצאים כיום קהל מתעניינים גדול גם בקרב אנשים מן השורה בתנועות הלא אורתודוקסיות שביהדות.

יהדות ארה"ב בכללה עברה בשני הדורות האחרונים שינויים תרבותיים רבים. דור המהגרים היהודים בחלקם הגדול ניצולי השואה שהיגרו לאמריקה לאחר מלחמת העולם השניה, גדלו ברובם על ברכי התרבות היהודית המסורתית ואף שפת הדיבור שלהם היתה האידיש נוסף לשפת מדינת מוצאם, כולל שפת התפילה העברית שהיתה שגורה בפי כולם. מטרת המהגרים היהודיים בהגיעם לארה"ב היתה אחת ויחידה, להיקלט בסביבתם החדשה והבלתי מוכרת להם מהר ככל האפשר ולהדביק את עשר השנים מחייהם שהם הפסידו עקב המלחמה [illegible]. ואכן כושר ההיקלטות של היהודים היה מרשים ומהיר. אך את המחיר של השגת מטרת הקליטה המהירה שילמו בני הדור השני ובמיוחד השלישי שכבר נולדו, גדלו והתחנכו באמריקה. מחיר זה התבטא אצל רובם ככולם בזניחת השפות השגורות בפי היהודים המהגרים – האידיש והעברית, והמעבר חד ומהיר לשפה האנגלית. כמובן שלתהליך זה היתה השפעה גם על כושר ההישרדות היהודית של הדורות הללו. למעשה נוצר נתק בין הדור הצעיר לבין התרבות היהודית והמורשת היהודית בעלת המסורת של אלפי שנים. רק חלק קטן מדור המהגרים הדתיים שהמשיכו לשמור על המורשת היהודית הצליח להחזיק מעמד ולהינצל מתהליך הטמיעה בסביבה החדשה והתרבותית. למרות המעבר החד לשפה האנגלית הקושי שהדבר הציב בפני הנחלת התרבות היהודית לצעירים הם הצליחו לעמוד בפרץ על־ידי מערכת חינוך יהודית עצמאית שהקימו. אולם גם בקרב היהודים האורתודוקסים השפה האנגלית גברה על האידיש. העברית נשארה רק כשפת התפילה עם כל החסרונות שיש לעובדה זו על האפשרויות של המוני הצעירים להיחשף לתרבות היהודית ובראשם התנ"ך ומפרשיו והתלמוד.

המנהיגות הרוחנית, ובעיקר המנהיגות האורתודוקסית, בהיותה מודעת לנתק שנוצר בין הדור הצעיר והתרבות היהודית עקב בעיית השפה, השקיעה במשך עשרים השנים האחרונות מאמצים ואמצעים רבים כדי לתרגם את הספרות התורנית ובעיקר את התלמוד ומפרשיו העיקריים לשפה האנגלית. ככל שחלפו השנים התברר יותר ויותר עד כמה מפעל זה היה חשוב ואולי אף קריטי למניעת השכחת הספרות התורנית ביהודי ארה"ב. כאשר מבקרים כיום בספריות שליד בתי הכנסת, כולל בתי הכנסת האורתודוקסים ברחבי ארה"ב בולטת לעין העובדה שמספר ספרי הקודש בשפה העברית הוא קטן ביותר וביותר דווקא, השימוש שנעשה על־ידי באי בתי הכנסת הללו בספרות העברית הוא אפסי כי השפה העברית הפכה לגבי הדור הצעיר בארה"ב לשפת התפילה בלבד ורמת שליטה כזו בשפה אינה מאפשרת שימוש בספרות התורנית המודפסת בעברית וכמובן גם לא בתלמוד ומפרשיו.

לא התלמוד עיקר...

סילברסטיין ורונן מנהיגי הקונסרבטיבים סוברים כי התלמוד בשפה האנגלית יסייע "בקירוב היהודים לקבצת העושר הרוחני שבתלמוד". יחד עם זאת בגלים שני הראביים הללו צד נוסף מן המתחולל בקרב רבים מחברי קהילותיהם והיא ההתעניינות הגוברת אצלם בשורשים ובמקורות של העם היהודי. "התלמוד המתורגם לאנגלית פותח "חלון הזדמנות" ללימוד התלמוד אנו יכולים לספק את הרצון של רבים מאנשי הקהילות שלנו המראים התעניינות גוברת בלימוד מעמיק של התלמוד".

מן הנסיון הקצר שנצבר עד כה בהפעלת תוכניות לימוד התלמוד בקהילות הקונסרבטיביות נראה שתוכניות אלה נחלו הצלחה וכפי שמבטא זאת [illegible] "אחת מהתגובות שאנו מקבלים היא, ראו עד כמה יש המשכיות בקיום היהודי, אותן השאלות ששאלו חכמי התלמוד הן אותן השאלות שאנו שואלים כיום".

למרות התרומה, להמשך הקיום היהודי בארה"ב, שבהפעלת תוכניות מעין אלה של לימוד התלמוד על־ידי מאות אלפי יהודים שהיו עד כה רחוקים מכך, הרי התרומה הזו תהיה צנועה ומוגבלת ביותר. מנהיגי התנועות הקונסרבטיבית והרפורמית עדיין לא הגיעו

(סוף בעמוד 4)

הטלאה לא תועיל

מאת יצחק דויטש

מה שקורה בליכוד בימים אלה הוא במידה רבה טרגדיה. הבעיה איננה הליכוד. אילו זו היתה הבעיה אפשר היה לפטור אותה בכך שיתנו להם להתבשל במיץ של עצמם, ויאכלו את אשר הם מבשלים. הטרגדיה היא בכך שהמתרחש בליכוד יש לו השלכות מרחיקות לכת על עתידה של ארץ־ישראל. בין אם נרצה בכך ובין אם לא נרצה, הליכוד הוא המפלגה המובילה במחנה הלאומי, ובו טמון הסיכוי להחליף את הממשלה הנוכחית, המסכנת את הגולן, את יהודה ושומרון ואת ירושלים. הסיכוי להביס את השמאל בבחירות הקרובות הוא שקול. התערערות הליכוד עלולה להטות את הכף.

המשבר בליכוד עם דוד לוי איננו חדש. הוא מגיע עכשיו לשיא, ואולי להכרעה. אבל הוא רודף את הליכוד שנים רבות מאוד. אין ספק בכך שדוד לוי תרם הרבה מאוד לעליית הליכוד, להעמקת שורשיו בישראל השנייה ולכיבוש השלטון ב־1977. אין לערער על עובדה זו; אבל גם אין להפריז בה. מנחם בגין "הפולני" היה מלך עדות המזרח מאז ימי המחתרת ועד אשר הלך לעולמו. אבל ללא ספק דוד לוי סייע מאוד להגביר את המודעות לבעיות החברתיות, ובעצם עלייתו לצמרת הליכוד סימל בעיני רבים מעדות המזרח את היות מפלגה זו פתוחה בפניהם.

ואולם דוד לוי הפך במרוצת הזמן לבעיה בליכוד. הוא שוכנע מהר מאוד כי עליו להגיע לפיסגה. עוד בימיו של מנחם בגין ביקש לדחוק את הקץ ודרש לעצמו מעמד בממשלה שמנחם בגין כראש ממשלה ראה אותו כמוקדם מדי. משברים פרצו כבר אז. כאשר מנחם בגין פרש מראשות הממשלה ותנועתו, נאבק דוד לוי על מקום זה. מאוחר יותר כאשר מנחם בגין נפטר, נשמעה הכרזתו "יש לך יורש". הוא נמצא במאבק בלתי פוסק עם יצחק שמיר והכריז מלחמה על משה ארנס ("הפרופסור" בנימת הלגלוג הידועה). אין זה סוד כי פרישת ארנס מהחיים הפוליטיים היא תוצאת המלחמה של דוד לוי.

ביחסיו עם ביבי נתניהו לא היתה כימיה מהרגע הראשון. כאשר נתניהו שימש סגן שר החוץ כשדוד לוי היה שר חוץ, שרר מצב של הזרמה ונתק. לשיאים ראו הגיע המתח כאשר נתניהו כיכב ב"ועידת מדריד" וזכה שם להצלחה מוכרת ע"י הכל. מאז יש שיאים חדשים. ההתמודדות על ראשות הליכוד, לאחר הכישלון בבחירות 1992, יצרה ביניהם קרע שאיננו ניתן לאיחוי. וזאת עוד לפני הקלטת האומללה.

פרשת הקלטת, פרשה עגומה בביאוגרפיה של ביבי נתניהו, יצרה איבה גלויה והודפת אותם עד עצם היום הזה. התנצלותו, המאוחרת אמנם של נתניהו, לא הועילה. מאותה קלטת שאב דוד לוי כאילו מעמד עליון, כאילו בידיו כל הקלפים, הוא המכתיב, הוא נותן את הטון והוא המכופף. [illegible]

לא קיבל הכרעת הבוחר

מחלוקות מילוליות קשות הן תופעה מוכרת במערכות בחירות, ובארה"ב הן הגיעו לעוצמה מזעזעת. אלא שלאחר שהבוחר אומר את דברו מקבלים את דינו. ואולם דוד לוי לא קיבל את ההכרעה שנפלה בפריימריס בליכוד ברוב מוחץ.

מאז הוא מחרים את מוסדות הליכוד, למעט הסיעה בכנסת. הוא איננו שותף לפעילות, לדיונים ולקבלת הכרעות. לעומת זה הוא מרבה אל יד"ך תנועתו באמצעות כלי התקשורת. בכשרון מיוחד הוא הצליח לרכז תשומת לב ציבורית אדירה למהלכיו ומגמותיו ביחסיו עם צמרת הליכוד: יבוא לא יבוא, ידבר לא ידבר, ולאורך כל הדרך – האם יקים מפלגה חדשה. במשך קרוב לשלוש שנים התקשורת מזונת מהצהרותיו ומהלכיו שבהם איום מתמיד על שלמות הליכוד. כלפי הדו"ח, לאחר התנצלותו בפרשת הקלטת, השתמש בדברים "מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך", כאשר הוא במעמד של מפקח, נותן הכשר או שולל.

אך טבעי הוא במצב זה, שכאשר מועד ההכרעות הבחירות מתקרב, יתנתק [illegible]. אין זה סוד מה היתה תרומת נאום "הקפים על העץ" בבחירות 1992.

שגיאותיו של נתניהו

בנימין נתניהו כיו"ר הליכוד הגיע להישגים בשיקומו מבחינה כספית וארגונית ובעקבות כשלונות הממשלה הגיע להישגים מרשימים בסקרים, הישגים שאין להם משמעות מבחינת המימוש, אלא אם כן הם מתאשרים בקלפי. באותו זמן היתה לו שורה של שגיאות וכשלונות. הוא לא הצליח להגיע להידברות של אמת עם דוד לוי. מה שחמור יותר הוא שלא הצליח לבנות צמרת במפלגתו, אשר דנה ומקבלת הכרעות מתוך ליבון יסודי של דברים, שיתוף פעולה וחלוקה באחריות. אין זה די לפעול בשיתוף עם מספר מצומצם של ח"כים. הדברים בלטו בימים האחרונים בנושא אי האמון של חד"ש ומד"ע, כאשר חברים בליכוד תרמו להצלחת הממשלה בהסעיית דעת הקהל, והעניקו לה מתנה על מגש של תקשורת. לא נשמעו קולותיהם של בנימין בגין ודן מרידור, ואילו קולות אחרים שנשמעו היו צורמים.

גם בעניין שיטת "הפריימריס" לקראת בחירות 1996 היו לנתניהו טעויות. העיקרון של הכל בוחרים את הכל, בתוספת קביעת אזורים מסוימים השולחים את נציגיהם, נשמע לסאוה הגיוני, נכון ודמוקרטי. אבל נתניהו היה משכיל לעשות אילו הקים ועדה של מומחים בלתי תלויים והיא היתה מגבשת הצעות מקצועיות, כאשר כל המעוניינים יכולים להופיע בפניה, להציג עמדות ולהציע הצעות. כדי שהצדק לא רק יעשה אלא גם יראה. עם זה, כל משקיף מהצד יודה שהשיטה שאושרה במוסדות הליכוד היא דמוקרטית במידה סבירה מאוד, ובוודאי שאין לראותה כדיקטטורית ושתלטנית. עובדה שבמערכת ישראל עדיין פועלת שיטת הבחירות היחסיות, וזאת במיוחד כאשר השיטה משלבת גם חלק של בחירות באזורים מסוימים. אפשר כמובן לתפור שיטה על פי מידות אחרות.

מתבקשת הכרעה

יש חשיבות עליונה, לא רק מבחינת הליכוד אלא מבחינת המחנה הלאומי, כהשגת אחדות במפלגה זו. שני הצדדים האישים אחרים בליכוד ובמחנה הלאומי ייטיבו לעשות אם יפעלו להשגת איחוד כזה.

אבל זאת כאשר יהיה שלום אמיתי ונכונות לפעול יחדיו כדי להשיג את המטרה הלאומית. אם יהיה שלום מלאכותי בלבד, זה לא יועיל אלא רק יזיק. המשבר יצוף מחדש כעבור זמן קצר, בעקבות הפריימריס, לפניהן ואחריהן. הוא יעלה ערב הבחירות לכנסת עצמן. מועד אחר עלול להיות לאחר הבחירות דווקא, אם תיווצר אפשרות שהמחנה הלאומי יקים את הממשלה.

לב הגולן הוא לא לב גוש דן

מאת יצחק מאיר

נלאיתי נשוא קינות חכמים נבונים המעידים על עצמם כי הם מבינים לדאגות בלב אנשי הגולן, ואף על פי כן, בכאב במובן, הם מבינים את פינויים. כמה דביקה התמולה העצבנית המבעבעת בפיהם! גודלם בר מגודל מועמדי העקירה. התיישבות חלוצית, נועזת ותוססת ומאמינה, שנאחזה בקרקע מפני קוצר הראיה של קברניטי שושים ושבע הנאלצת להכבע למציאות נוסח קברניטי תשעים וחמש, לעקור יתדותיה ולגלות למאהלי התהלה החדשה, זאת דראמה, עצובה אין ספק, ואף על פי כן, לא יותר מדראמה! אבל מה שעובר על המבינים לרחום של הוולכים והתעמומים, זאת טרגדיה, לא פחות!

ההשגחה העליונה הטילה על כתפיהם הדלות את האחריות לעתידה של האומה. בייסורי אין קץ הם אוחזים כזחות נפש עילאים בבורי לציית לצו השכל, לצו ראיית הנולד. הם גם הם, כמותם כמתנחלים האומללים, היו רוצים לקיים את צו ליבם ולהורות על המשך ההגשמה הציונית על צוקי הרמה, אבל הם עבדי שלום המצר וביגון המרשש הודי בכן הם מבינים את ידידת אומתנו הכובשת לשפת ים כנרת ואת העתקת קווי המגן של המדינה מסלעי הבזלת הפראי אל גיבות הארמון רב התפארת. טרגדיה! לולי התביישתי בכך הייתי בוכה בגלוי בשומעי את הדודי "אני מבין לדאגות לב המתיישבים", אבל אני מתבייש, ואינני בוכה עם המסבכים, הוכבים כמעט בצדקנותם הגדולה, אלא בסתר, בסתר.

בתחילה דומה היה כי מי שמפריע לי, בשומעי גילויי הבנה למצוקות יושבי הגולן מפי דורשי סילוקם משם, זאת הסירחה בתרבות הציבוסין. מי שרגיש באמת ותובע פינוי, שותק. מי שרגיש, אינו עושה פומבי לרוחב דעתו ואינו מתנשא בה על צרי הדעת שאינם מסוגלים להתגבר על מר גורלם הפרטי. מי שרגיש באמת, בוחר אפילו מכה שעלול להתפרש כפוח. מה שברי לי היום הוא שהרגישות המוצהרת המוקשקשת היטב היא חלק ממערכה מתוחכמת שתכליתה לצמצם את משמעותה הלאומית של הנסיגה לבעיה פרטית של אלפים ספורים, גברים ונשים מקיימים היושבים על לא עוול בכפיהם על אדמה לא להם, הנחבים להינתק מעליה מטעמים אנושיים, מובנים אלי, אבל אנוכיים ללא ספק. האיסטרטגיה היא לספקי לתוך המודעות הציבורית כי תל־אביב, הכוונת כבר סוף סוף לשלום אחרי חמישים או מאה שנות איבה, אינה חייבת לוותר על הסיכוי הנפתח מצפון בגלל סרובם העיקש של קומץ מתיישבים מסבכים להחזיר לאויבי סוריה את האדמות שלמחמת ששת הימים גולה מהם. הבעיה של הגולן היא של תושבי הגולן, לא של תושבי אלנבי! במשאל העם יש הרבה קולות לאלנבי, מעט מאוד לקצרת ולאלוני הבשן.

לקראת המשאל משתתפים בצער קציני הקטנה ומגייסים במרוחים את גוש דן! זה לא עשו ציונות. זה סופר ציונות. אפשר להבין את הירושלמים כשמדובר בגורל ירושלים, אבל הסורים למשמעות הוזן אחרית הימים המתושבה, אל להם גם לעשות כרצון הירושלמים... אפשר להבין את אנשי כפר סבא ונתניה שאינם ששים לשוב ולהיות עיר ספר על גבול מדינת פלשתינה, אבל חלילה להם לאדריכלי השלום להכבע לאינטרסים הצרכניים שאינם מסוגלים לראות מעבר לדלת אמות בתיהם האישית... אפשר להבין את גוש קטיף ואפילו את נצרים, אבל לא בשלהם נרים את כלם היד של ביזכות התהליך...

★

ההבנה הבלתי גלאית לדאגות אנשי הגולן ולאנשי יהודה ושומרון ולאנשי הדרום בגוש קטיף ולאנשי ירושלים, עושה את רצועת החוף הישראלית ליישות הלאומית הלגיטימית: והורה ההבנה הבלתי גלאית הזאת, מוחקת את רצועת החוף מתמיכה מעשית באנשי הגבולות הרחוקים. איוולת היא לאמץ את הבעיות שלהם הוף־פני יותר על סיכויו לשלום שכולו רווחה מפני זעמם של המעטים המהודים, למרות הכאב וכלה כלה, מכשול על דרך השלום.

מישהו עושה פרצלציה בשותפות הגורל הישראלית. מישהו משדר את הפרוגנה נוסח: "תל־אביב לתל־אביבים וכל היתר לעב"שם". מישהו חושב שזה יעבוד במשאל העם. בגבלה יתבקש העם להשיב אם הוא בעד או נגד הסכמי השלום עם סוריה שנחתמו בראשי תיבות על תנאי. כבר היום יש מישהו שעוסק בהדרת הבוחרים לקרוא בין השורות שאלה מסותרת, לא סימפאטית אבל לגיטימית, כביכול, משהו מעין: "יהיה לכולנו שלום עם סוריה אם לא נכנע לעקשנותם המובנת אך הבלתי נסלחת של מתנחלי הרמה. הנכנע להם או לא?!"

האם זה יעבוד? האסטרטגים המתוחכמים, שאינם גלאים מלהתהדר על הוא אהבתם האסורה להולכאי הרמה, מבטיחים שזה יעבוד. הם יודעים, כך הם לוחשים בין גלויי הבנה לגולנים הם יודעים את נפש העם... "אם נביא לו הסכם חתום, שום דבר לא יזתיע אותו, אפילו לא הגבראלים הסוללים את הדרך השלישית. העם יצביע בעד עצמו לא בעד המתנחלים..."

הזומלים על אנשי הגולן המבינים לרחום הנבאה גם מכים במצילתיים של פיוטי הפינוי. הלב הנשבר והצק הנשטף זאת סמבינה יעילה. בעלי הרחמים, המפנים ביסורים, מרמים לקנות לעצמם נקודות זכות כשל נחושתם. עכשיו שום גם בעלי חסר, הלא דין שנקודות רבות יעלו בחלקם. כאשר יבקשו המיכת רוב אוכלוסי ישראל הגרים לגיטימית בשיכוניהם הצפופים בערים הפקוקות, המתמודדים לבדם עם ה"אטבר" הפרטי שלהם בבנקים, הוולמים על רווה ואינם יכולים להבטיח אותה לעצמם, שאיש במדינה הזאת ובהנהגתה לא הגיע ולא יציע להם פיצויים, הם יוכחו, כך מקווים בעלי הרחמים והמוסר, את מפונקי הרמה, ולא יהיה בהם איש, כך משוכנעים בעלי החוסר הרחומים, שיזכור שרק הציעו והציעו משמע הם קיבלו הכל כשר ביד הבא להחריף ולפגל. כל כיעון פסול הוא ישר. אפילו הכיעון המוסרי!

★

איננו מושלים בסורים ממקום שיבתנו על רמת הגולן. איננו מרכאים בני עם זר בקשת או באל רום. איננו מיישבים יהודים בבתים שלא בנינו ואיננו בוצרים ענבים בכרמים שלא נטענו. הנהנה בא בעל לשון, איש בקי מאוד ובלתי תמים במאוד מאוד, ושולף מלקסיקון הסכסוך עם הפלשתינאים את ערך הישראלי המכובש. המרכא, הגזל בתים וכרמים, הבלתי מוסרי והמרביק אותו לשגיה הסורית. מתוסר? חלילה! אסטרטגי!

הגוראליום המגריף של "שלום עכשיו" נפל על אותה הקשבת של אירופה המוסרית. היא תבעה את הדה־ביליטאציה של הצדק בפלשתינה. את הסבת הכוויות לגולים, את נסיגת צה"ל אל גבולות ששים ושבע לפחות, את כינון המדינה הפלשתינאית שבירתה ירושלים והבינלאומית הגבוה. עם ישראל, רוצמים בני רחבים, לא עבר בפני המיקוד הזה. בכל המערכות הגבאיות והמדיניות הוא יצא, קבה הנוש, ידו על העליונה. במערכה על צלם דמות המדינה, הוא הכריע. זה עבר פעם, זה יעבוד עוד. בניה האיש הבקי והבלתי תמים, ועל כן בבואי להכריז כי ישראל תיסוג אל הגבול הבינלאומי, הוא גם מוסיף את מה ששוב איננו משנה כלל, את הודיה כי הבאה בארמה הסורית ומסרב להשיבה לבעליה הנקיים, הוא בלתי מוסרי. ממתי מר פרס? מאז כבשנו, בעקבים כל רבים, את קני התותחים שהרגו בילדינו בגדרה? מאז הצילו חיילינו את ישראל בן הנקכם שאירש לרדת אל תוכה? ממתי? האם, מר פרס, הבקי והבלתי תמים, האם ביקשת לומר כי אנחנו בלתי מוסריים [illegible], או רק [illegible]. מאז שהודעת [illegible] ותתן על מה תחתור בסופו? אין תשובה. לא בלנו בלתי מוסריים, לא רמת אביב ולא עזתה. רק המתנחלים הרחתיים, אלה שהגאידים [illegible] מבינים לליבם, אלה שהגיעי להם פיצויים אלה שכופים את כרו יהבם האישי על [illegible] הלאומי, רק אלה בלתי מוסריים.

והאם כל זה יעבוד במשאל העם? הבקיאים בדרכי הנפש של אוכלוסי ישראל מבטיחים אותנו שזה יעבוד. הישראלי, הם אומרים, הוא בעל היצר הטוב לחיות ביותר ולהמלט לבד. הוא בטייל [illegible] הגולן אבל הוא יציל את עוד כיבבים של [illegible] ויבחר [illegible] במשאל העם, מפני שהם, בניסוי להיות מבשול לשלום על פי אסאד, גם בלתי מוסריים על פי פרס!

★

ואני אומר לכם, לא יהיה משאל עם וזה לא יעבוד. אסאד לא יספק במסגרת הזמן הפוליטי הנכון לפי אופק הבחירות בוואשינגטון את הבילת ההסכמה שתאפשרנה חתימה על הסכם בראשי פרקים. וכך לא יסתכן בהגשת הסכם נקוב והלול לאישור העם ערב ההתמודדות על קיצבת תשעים ושש. אך לא [illegible]

(סוף בעמוד 4)

על גרים, דמוקרטיה וישראל

מאת פרופ' פאול אידלברג

ב ספר שמות אנו קוראים "וגר לא תונה ולא תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים". לרוע המזל יהודים הלהוטים שלא להבחין בשוויוניות, עוותו את התפיסה של גרים וכללו בה כל אזרח נכרי המתגורר בישראל. לאמיתו של דבר המונח גר משמעותו היא מי שעבר ליהדות. בהתאם לכך מסביר ספר החינוך שאם אדם משבע המדינות התגייר ונכנס לאמונת היהדות, נאסר עלינו לבייש אותו אפילו בדיבורים כמו שנאמר "וגר לא תונה". יתר על כן, בספר ויקרא (י"ט ל"ד) נאמר "כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם" (המומר את דתו) ו"אהבת לו כמוך (יש לטפל בו כאילו היה אחד משלכם) "כי גרים הייתם בארץ מצרים".

ובכן לומר "ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים (דברים י' י"ט) עלול להיראות לאנשים מסויימים שהגר אכן הוא זר, שכן נראה מהפסוק המקביל "כי גרים הייתם בארץ מצרים". אולם בתרגום הארמי הגדול לאונקלוס, שבעצמו היה גר, אנו למדים "מרחמין גיורא ארי דיירין הויתון בארעא דמצרים", כלומר צריכים לאהוב את הגר מפני שהייתם בעצמכם דיירים בארץ מצרים. בזהירות לוקח אונקלוס את שתי המלים "גר וגרים" שבפסוק זה ומתרגם אותן בצורה שונה זו מזו כדי למנוע שיבוש נפרץ בקרב אלה שאינם מבחינים בין הדוגלים בשוויוניות בישראל. היהודי מוזהר לאהוב את הגר אשר אונקלוס מתרגם אותו "גיורא" – כלומר מקבל את הדת היהודית. לבין – גרים אשר מושגם דיירים. וזאת כדי להודיע ברורות שהציווי לאהוב את הגר משמע לאהוב את הזר שעבר לדת ישראל.

★

בשבט מי שנולד יהודי והגר בישראל, חוקה אחת להם. מכאן ואילך התפיסה של גר מספקת יסוד מוסרי ופוליטי לשוויון לכל אזרח. כדי להבטיח זאת הגיוני הגון הוא לדרוש, למשל, שעל נשיא ארה"ב להיות יליד אמריקה (כמו שקובעת החוקה האמריקאית). סגולה זו מצויה גם בתורה, לדוגמה לפי חוקת התורה גר שלא נולד יהודי, אינו יכול להיות מלך בישראל.

אם כי היהודי מלידה והגר יש להם חוקה אחת, השוויון אינו מתרחב לנכרי. דבר זה אפשר לומר לגבי אזרח חוץ בכל מדינה שהיא. וראי שאין חייב להתבוננות של המדינות המאורות ולציית לחוקיה. ואת־בניגוד לגישתם ולהתנהגותם של הערבים הישראליים, שלא פחות מ־62 אחוז מהם תמכו בסדאם חוסיין למרות שהלה איים לשרוף את ישראל. בישראל לעומת זאת, ואני מתכוון לישראל שתחת שלטון התורה – גם הנכרי חייב לדבוק במוסר של אל יחיד. למשל, מוסלמי בישראל חפשי לקיים את אמונתו כל עוד אינה מעודדת רצח, גניבה, פריצות ואכזריות. נכרים אפשר שיהיו להם בתי משפט ומוסדות חינוך משלהם. נוסף להגנה על זכויותיהם האזרחיות, חובת הממשלה לדאוג לעניים ולחולים שלהם.

במידה שדמוקרטיות נאמנות לעקרונות האלה, הן משתמשות בחוק היהודי. גם זאת, בשום מקרה אין הנכרי יכול להשתתף במשרדים השונים של המדינה. כמו הזרים באמריקה למשל, חייבים להיות אמריקאים כדי להיות ראויים לקבל הזכויות של האמריקאים. כך גם נכרי בישראל, יתחייב להיות יהודי כדי שיהיה ראוי להחזיק משרד במדינת ישראל.

אי אפשר להטעים בכל עת, שהיהדות היא לאומיות – אמנם בעלת תרבות הרבה יותר רחבה מאשר איזו דת שהיא, מכאן שלהיות חלק מלאומיות זו או מתרבותה, ולהשתתף כליל בתפקידיה וזכויותיה חייבים להיות יהודי או להתייהד.

★

קבלת היהדות ברפובליקה יהודית היא כמו התאזרחות בכל מדינה מודרנית. בלעדי דרישה כזו העקרון הדמוקראטי של שוויון מדיני היה חסר הצדקה לאומית. וראי לעבור ליהדות זה הרבה יותר עמוק ונדיר מאשר לקבל אזרחות אמריקאית. הדרישות המוקדמות הן יותר חמורות אף גם יותר נעלות. יתר על כן, לא רק שדרישות מקיימות אלה הן חיוניות בשביל השלמות האינטלקטואלית המוסרית, והקיום של הרפובליקה היהודית האחת והיחידה והן גם נותנות לטובתה היסודית של האנושות אם ישראל תהיה שוב אור לגויים.

שוו בנפשכם: היגיון ישר ובלתי משוחד, מוכיח בבירור שרפובליקה יהודית יכולה להיות מונהגת רק על־ידי אנשים המאמינים בתוקפה של התורה ובאופי הנעלה של החוק שעל פי השכל וההיסטוריה הם תנאי מוקדם לקיום היהודי. המושלים של רפובליקה יהודית חייבים להיות כאלה אשר כל חייהם מוקדשים לשמירת מצוות התורה. הם צריכים להיות חסידי התהילה הרוממות של ההלכה; הם חייבים לדעת כיצד להשתמש בחוקי הנצח שלהם לעובדות המגוונות ולנסיבות המשתנות.

★

היהדות אינה מטיפה לגיור היא מייצגת את דרך החיים שלה כדוגמה לאנושות, אבל בלי התפארות ותרבענות. שוב, מי שרוצה לאשר דרך זו של חיים, לא משנה לאיזו עם או גזע, הוא או היא, שייכים ויכולים להתחבר לעם ישראל ולקחת חבל בפעילות ממשלתית. אלה שאינם מסכימים לתורה, אינם זכאים לשום חלק בעיצוב המדיניות הבסיסית של הרפובליקה. הם יכולים לחיות בישראל וליהנות מכל הזכויות וההטבות שהותאמו להם על־ידי הנדיבות ורחבות הלב של החוק היהודי. צורה זו של אפליה היא לחלוטין צודקת והגיונית. ההפך מזה – לא.

בלתי צודק וגם חסר היגיון הוא לספק לאורחים לא־יהודים, הזכויות וההטבות שמספקים ליהודים. כל עוד שלא יהיו לנכרים אותם התפקידים הנוטלים על קהילת התורה. רק כאשר ישראל תהיה קהילייה תורנית, תקבל האנושות הדראה מהדוגמה של אומה שבה [illegible] את הצדק, שוויון עם חכמה אשר [illegible] באהבה לנצח.

כבולים בשלום

מאת יעקב אדלשטיין

מ ערכת הלחצים הערבים שהופעלה בפרשת הפקעת חמש מאות דונם בירושלים יש בה כדי ללמד כי השלום עם אש"ף ועם ירדן שם כבלים על ידי ממשלת ישראל בנושאים הקשורים עם הסכסוך הישראלי־ערבי. זוהי תקופה חדשה שנפתחה ביחסי ישראל והערבים. תקופה זו תקשה על תמרונים מדיניים ומקומיים בירושלים, ולא רק בירושלים, אלא בכל רחבי ישראל. בניגוד למה שהיה לפני ההסכם, כאשר הגורמים המוסמכים לא היו צריכים להתחשב בשום גורם חיצוני כדי להפקיע אדמות לשיכונים, הרי כיום על כל מקרה של התנחלות חדשה, או הקמת שכונה חדשה, ואפילו רכישת בית בירושלים המזרחית, תעורר עלינו את חמתו של העולם הערבי כולו, תוך שימוש באיום לשיבוש תהליך השלום.

הסולידריות הערבית פועלת במקרים כאלה, בשרשרת של תגובות ולחצים. הסולידריות הזו פועלת בכיוונים רבים: בין ערביי ישראל לבין ערביי יש"ע, ובין הפלשתינאים למדינות ערב. לסולידריות זו יש כוח המשפיע על ממשלת ישראל להתכופף בפניה. אולם הסולידריות הזו אינה קיימת בזירה הכלכלית. מדינות ערב אינן מתעניינות במצבם הכלכלי של תושבי עזה, ולא מוכנות לסייע לרשות הפלשתינית בבעיותיה הכלכליות.

אבל בגלל הפקעה של חמש מאות דונם בירושלים מרוקו עצרה את הקשרים הכלכליים שלה עם ישראל, היחסים עם מצרים התעכבו, טוניס לא פתחה את משרד האינטרסים שלה בישראל, נסיכויות המפרץ, עומאן וקטאר, ביטלו את הפגישות עם שר החוץ, המלך חוסיין שלח שדר לישראל, ישיר לראש הממשלה, שתוכנו היה: אני נמצא במצב קשה עקב ההפקעות. השלום ביננו מסתבך. עליכם לסגת מן ההפקעות, אם אתם רוצים שהשלום עם ירדן יימשך; יאסר ערפאת שלח אף הוא שדרים מסוג זה, אלא שלשדרים שלו לא שמו לב. כוח האיום שלו לפי שעה חיוור.

ההודעה על הקפאת ההפקעה הביאה מיד לירושלים את עוסמה אל באז, יועצו של נשיא מצרים, ובפיו הודעה שהכל חוזר לתקנו. הפיסגה הערבית בוטלה. עצרת האו"ם לא תדון בבעיה. הממשלה ניצלה תרגיל ציני כדי לסגת מן ההפקעה, ועוד להאשים בזה את האופוזיציה.

העולם הערבי למד שניתן לקפל את ממשלת ישראל באחת הסוגיות הרגישות ביותר, בינוי ירושלים, על ידי איום בהתמוטטות תהליך השלום. ההתקפלות לא התחילה בירושלים, אלא עוד קודם לכן, על גבעת התמר באיזור העיר אפרת, הגיעה לשיאה בפרשת חמש מאות הדונמים בירושלים. ההתקפלות היא לכל אורך החזית.

מעתה, בכל מהלך של הרחבת הבנייה והפיתוח בירושלים, ובכל מקום ביו"ש, תצטרך הממשלה להתחשב ברעת הערבים. הפרדוכס הוא שלהפקעת כמה מאות דונמים בירושלים יש השפעה הרסנית על תהליך השלום, יותר מאשר פעולות טרור נגד ישראל שבהן נהרגים עשרות יהודים.

במילכוד של שלום

ההכרזות של שר החוץ, שמעון פרס, על הקמת "מזרח תיכון חדש" הבהילו את העולם הערבי, שנתקף פחד מפני "השתלטותה" של ישראל על המזרח התיכון. עכשיו מתברר שמזרח תיכון חדש הוא גם חזית ערבית אחידה, אנטי ישראלית, על רקע אירוע מקומי, כמו הפקעת כמה מאות דונמים בירושלים. כך נכנסה הממשלה למילכוד של שלום.

האם הסכמת סוריה לחדש את שיחות הקצינים בוואשינגטון קשורה אף היא בביטול ההפקעות? על כך חלוקות הדעות. סוריה מנהלת מדיניות עצמאית הקשורה לאינטרסים שלה, ואינה מתחשבת באינטרסים אחרים, אלא אם זה מפריע לתרמיתה כמגינה על הכבוד הערבי. אין ראיים קשר ישיר בין ההפקעות לבין חידוש השיחות בין סוריה לישראל.

להסכמתו של השליט הסורי לחידוש השיחות נתונים מספר סיבות, ונמנה את העיקריות שבהן. התברר לאסאד שהעיכוב בחידוש השיחות מכניס אותו לעימות עם הממשל האמריקאי. מזכיר המדינה, וורן כריסטופר, איים בביטול ביקוריו במזרח התיכון. היה חשש שוואשינגטון תקפיא את כל הבטחותיה לשיפור היחסים בקו ארה"ב־סוריה. אסאד נכנס לתהליך המדיני כדי לשפר את יחסיו עם ארה"ב ועם המערב כולו. נכון שהנושא של רמת הגולן חשוב לו, אבל השיפור ביחסים עם המערב חשוב לו כנראה יותר.

סיבה נוספת היא, שאסד הבין שממשלת ישראל שבעת רצון, בדיעבד, מהקפאת התהליך, משום שהיא עסוקה בביצוע ההסכם עם אש"ף, וההתעסקות בנושא המו"מ עם סוריה תקשה עליה בתקופה כזו. הוא נוכח, שהקיפאון, שנמשך שבעה חודשים, לא השפיע על אף אחד ולא ייעזע שום גורם. לכן הוא החליט שהמנעותו מלהמשיך את התהליך פוגעת בו ולא בישראל. הויתור הסורי בויכוח על השוויון בסידורי הביטחון איננו משמעותי. הוא שובע כי כדאי לסוריה להיכנס למו"מ רציני, במקום לעמוד על דקויות, שיש בהן יותר מריח של כבוד ערבי. שיחות הקצינים שייערכו החודש יעסקו בנושא מרכזי: סידורי הביטחון משני צידי הגבול, זאת למרות שהפער בין הצדדים בנושאי מפתח אחרים גדול מאוד, וטרם ברור אם ניתן לגישור. חילוקי הדעות המרכזיים נוגעים בשאלת מיקומו של גבול הקבע, משך הנסיגה הישראלית מרמת הגולן ואופיו של השלום.

ראש הממשלה דיבר השבוע על נסיגה בשני שלבים. בשלב הראשון, שיימשך שמונה־תשעה חודשים, תיסוג ישראל משטח סימלי, שבמסגרתו יפונה יישוב יהודי אחד. בתמורה תסכים סוריה לכונן יחסים דיפלומטיים מלאים עם ישראל. כעבור שלוש שנים יתבצע השלב השני של הנסיגה־ירידה מכל רמת הגולן עד לגבול הבינלאומי. זוהי התכנית הישראלית. סוריה לא מסכימה לכך.

עמדות דמשק

דמשק הודיעה נסיגה מהירה ככל האפשר. דרישתה המקורית היא, שהנסיגה תיערך עד לגבולות ה־4 ביוני 1967, ובפרק זמן הרבה יותר קצר תוך שנה וחצי. סוריה טרם הודיעה רשמית מהי מהות השלום שהיא מציעה. המו"מ בוואשינגטון יתמקד בנושא אחר: סידורי הביטחון. המחלוקת הגדול עם הסורים עוד לפנינו. השיחות יתחדשו לאחר שנסתיים הוויכוח בעניין מלה אחת שהצדדים לא הסכימו עליה. הסורים דרשו שלמושג "שוויוניות" תצורף המלה "גיאוגרפית". ישראל לא הסכימה לכך. לפי ההבנה שהושגה, יוכל כל צד לפרש את השוויון פירוש משלו.

הויכוח הזה מעיד מה צפוי בשיחות הקצינים.

רבין דיבר השבוע על נסיגה בשלב ראשון מיישוב אחד. טרם ברור מיהו היישוב הזה: קיבוץ אלרום, מושב אלוני הבשן או נח"ל "נמרוד"? הנסיגה מיישוב אחד היא סמלית לנסיגה הכוללת הצפויה. מכאן חשיבותה העקרונית. הסורים עוד לא אמרו כיצד הם רואים את השלב הראשון של הנסיגה. בכל מקרה שמדברים על נסיגה ופינוי יישובים מעלה רבין את פינוי היישובים מסיני: חבל ימית האופירה, כדי לקבל גושפנקא לאומית. אלא שהוא מתעלם מכך שיש הבדל מכריע בין הנסיגה מרמת הגולן, שהוא איזור בטחון ממדרגה ראשונה, לבין הנסיגה מיישובים בסיני שחשיבותם היתה פחותה מבחינה אסטרטגית.

את הפעילות של הממשל האמריקאי בעניין המו"מ עם סוריה מסבירים לא רק ברצון הטוב של הממשל לסייע לשלום, ולתפוס מקום מרכזי במוקד המזרח התיכון, אלא גם בשאיפתו של הממשל הנוכחי להראות הישגים במדיניות החוץ. הישג מעין זה ישבוע את הציבור האמריקאי בדמות מנהיגותו של קלינטון. הסכם עם סוריה יכול להיות הישג חשוב במערכה על דעת הקהל לקראת הבחירות הבאות לנשיאות. מאידך גיסא, גם ישראל וסוריה זקוקות למעורבות הממשל, לא רק באמצעות תמריצים ותיווכים אמריקאיים, אלא גם לתגמול האמריקאי, כפי שהיה בעקבות הסכמי קמפ־דייוויד. זהו אחד השיקולים העיקריים של השליט ואפו אסאד בהסכימו לחידוש השיחות.

הצעה לפגישות פיסגה נדחתה על ידי דמשק. אין זה מתאים לאופי הסורי, כתור מדינה הרואה את עצמה מנהיגת הלאומנות הערבית. כל סממן של השפלה מדינית יידחה על ידי הסורים. פגישת פסגה נתפסת על ידי הסורים כהשפלה, שהרי סוריה עדיין נתונה בזרועות התעמולה הערבית, שישראל איננה מדינה ואין לה מקום במזרח התיכון. על רקע זה יש להתבונן שהמו"מ עם סוריה יהיה קשה יותר מאשר כל מו"מ קודם עם מדינה ערבית.

מי חייב לקבץ גלויות?

מאת אפרים יעיר

ה נושא "קבץ נידחינו מבין הגויים" מטריד אותי זה זמן רב. "קיבוץ גלויות" הוא אחד מיסודות היהדות מאז ומתמיד, מימי משה רבינו עד היום הזה. עתיד עם ישראל ממש תלוי בקיבוץ גלויות.

כל בוקר ובוקר, לפני שאנו מתחילים את תפילת "שחרית" – ראשית כל אנו נוטלים את הטלית על הכתף, אוספים את ארבע הציציות יחד, ובודקים. כל ציצית אם שלימה היא, וכל פתיל ופתיל, שמא חסר חלילה אחד מהם, או שמא הוא פגום. זהו סמל לכלל ישראל הנפוץ על פני כל הארץ. שחלילה לא ידח ממנו נידח. רק אחרי שאנו מתעטפים בטלית – סמל שכל חיינו מעוטפים אותנו במצוות התורה – אנו פותחים בתפילה בתשבחות ופסוקי דזימרה וכו' – עד שמגיעים לברכות קריאת שמע, והחזן מכריז: "והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ, ותוליכנו קוממיות לארצנו...".

גם בתוך קריאת שמע גופא אנו מרגישים שוב אותו רעיון: "ונתתי מטר ארצכם בעתו... ואכלת ושבעת... למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם, כימי השמים על הארץ".

מכאן המרכזיות לרעיון הגדול, שאין כלל אפשרות לקיים את התורה בשלימותה אלא בארץ ישראל. ואם במשך אלפי שנים חי עם ישראל בגלות שכפייה עלינו, בעוונותינו הרבים, הרי היום אפשר ואפשר לקיים את הרעיון "קבץ נידחינו מבין הגויים". עם חקיקת חוק השבות: כל יהודי שבא – ברוך הבא!

★

אין שמחה לישראל בלי קיבוץ גלויות, ואין קיבוץ גלויות בלי שמחה אמיתית. עד כדי כך, שבחוץ לארץ בכל הקהילות האשכנזיות לא היו עולים כהנים לדוכן בחול ובשבתות, מפני שאין עם ישראל שרוי בשמחה בחו"ל.

בכל תפילה, פונה היהודי אל הקב"ה שיקיים דברו ויגשים משאלותינו לטובה. אבל – באמת – מי חייב לקבץ נידחים בפועל ממש?

בימי הרומאים, בימי הצלבנים בימי רש"י ובעלי התוספות ועד לפני מאה שנה – מובן היה שישראל לא יכלו להגשים בעצמם את משאלת "קיבוץ גלויות", מפני "סכנת דרכים", מפני שלטון הגויים ששלטו בארץ אבותינו, ולא הניחונו לעלות ארצה. אבל היום, כאשר זכינו ל"עליה חופשית" – האם מוצדק להטיל על כח עליון ע"י תפילתנו "להביא אותנו", "לקבץ אותנו", "לנטוע אותנו בגבולנו"? הרי היום "ברצון האומות וברשיונם" אנו עולים כולנו לכאן. וכל יהודי דתי שמתפלל ואינו קם מרבצו ועולה ארצה – הרי בצביעות הוא נוהג חלילה!

וכאן המקום להסביר, מה שלימדתנו התורה הגדולה נוחה לימביון שתתי שכל מקום בתנ"ך שהקב"ה עושה דבר, או מבטיח דבר לאמיתו של דבר האדם כמו ידיו חייב לבצע. "לא כוחנו ועוצם ידינו עשו לנו את החיל הזה – אלא הקב"ה הוא עילת העילות וסיבת הסיבות, ולית אתר פנוי מיניה, הוא המתכנן, הוא המוציא, הוא שהיה והוה ויהיה, ובלעדיו אין כלום! אבל לבצע – חייב האדם. את המעשה הפקיד השי"ת בידינו. וכבר ביוסף הצדיק כתוב (בראשית ל"ט, ג') וכל אשר הוא (יוסף) עושה – ה' מצליח בידיו"? אלו שני צדדים של המטבע: אין שום דבר בלי עזרת ה', אבל הביצוע הוא בידי האדם שהוא המכשיר בידי אל עליון.

וכך נאמר (דברים ט"ו, י"ח) "יברכך ה' – בכל מעשיך אשר תעשה". לכן מבטיח הקב"ה לאברהם, ליצחק וליעקב (בראשית כ"ח י"ג) "הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך". והאבות הולכים בזה אחר זה ו"כובשים" את הארץ ע"י קניין, וחזקה וקבורה, ושום "נתינה" אינה בלי עמל ויגיעה של האדם.

ואפשר להביא דוגמאות לעשרות מכל ספרי הקודש, מן התורה, מן הנביאים ומן הכתובים – ומכל המקראות אתה למד, כי האדם חייב להילחם ולכבוש ולעשות, וכך גם בימי החשמונאים: "על הנסים ועל התשועות ועל המלחמות שעשית לאבותינו..." אבל החשמונאים במו ידיהם לחמו וניצחו.

וכך גם קרה בימינו, במלחמת הקוממיות: כל מעשי האדם מונחים "מאחורי הקלעים" ע"י ההשגחה העליונה. כלומר – כל מעשי האדם אינם בעצם אלא מעשי ה'. כלפי חוץ – האדם הוא הפועל, ויש אנשים הפועלים ואינם יודעים ואינם מבינים, כי מכשיר הם בידי אלוהינו.

★

כמעט, שלא קרה כל נס בעולם, לא במקרא ולא בתולדות העבר והווה – אם אין האדם מוכן לקחת אחריות ולעשות מה שהוא מצווה. בדיוק כמו שאין בכל העולם שום ילד שנולד – אם אין אם ואב הרוצים להולידה. במלים אחרות: הקב"ה נותן לאדם "הזדמנות" – ונוצרת פתאום אפשרות לפעול ישועות ונסות, אבל גם קיימת האפשרות שהאדם יחמיץ את הזדמנות הזו. וכך קרה בתקופת שיבת ציון ע"י עזרא הסופר, כאשר הכריז כורש מלך פרס: "כה אמר כורש מלך פרס, כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלוהי השמים, והוא פקד עלי לבנות לו בית בירושלים אשר ביהודה. מי בכם מכל עמו יהי ה' אלהיו עמו – ויעל; ומה קרה? רק 42,000 יהודים עקרו עצמם מבבל, ועלו ארצה. אילו היו עולים כולם כמו שנאמר להם על פי רשיון כורש – הבית השני היה מגיע למימדי "הגאולה השלימה" ולמעשה היתה זאת רק "פקידה קטנה" – על פי דברי הרמב"ן.

★

ועתה, נשליך את הרעיון הנזכר לעיל על תקופתנו. שוב אחרי אלפי שנים ניתנה לעם ישראל הזדמנות פז, לגאול ולהיגאל. וקשה לתאר זאת במלים, הארץ נכבשה תחת רגלינו, בעזרת ה'! לא כוחנו ולא עוצם ידינו עשו לנו את החיל הזה. אבל, כמו בסיפור לוט בסדום, יש אנשים שהוכו בסנוורים, ואינם מכירים במלאכי ה' המהלכים בתוך המחנה. למגינת לבנו הגדולה, רק חלק קטן בעם, ארבעה מליונים מתוך עם של ארבעה עשר מליונים, הבינו את המסר, ועלו ארצה. היתר, שני שליש העם, דבקו ועודם דבקים בעגל הזהב, וממשיכים לחיות בגלות. מתעלמים מסימני האנטישמיות, שעודנה גדלה הצומחת ופועלת בחו"ל. רוב העם נוהגים דרך של כפיות תודה, חלילה, ואינם ממלאים את הגאולה תוכן של ממש. הס ושלום – יעבור הזמן של חסד ה', והזמן נשאר ללא ניצול.

והנה הטרגדיה האיומה: הערבים שחיו בארץ עד למלחמת העולם הראשונה תחת עול התורקים, ומעולם לא היו עצמאיים אלא רק חלק של "חבל סוריה" – לראשונה הוכו בהלם אחרי הצהרת בלפור. היה אפשר לפתור בעייתם על נקלה בעזרת האו"ם ובעזרת "אחיהם בני האומה הערבית והאצילה". עתה הבעייה נעשית כבדה יותר מידי שנה בשנה.

ועצוב עוד יותר: במקום שעם ישראל יעשה כל דבר אפשרי כדי לחזק את העם אשר חי במדינתו – קמו היום יהודים הטוענים את טענות הפלשתינאים. הדמוקרטיה הפקירה את מדינת ישראל בידי אנשים שאינם מאמינים בחזון הציוני. אנשים, המחזירים כיום הזה את המדינה צעד אחרי צעד בידי זרים. הלא ארץ ישראל שלנו היא, מפי הגבורה!

תחת לעשות כל מאמץ למען חזק את מדינת ישראל – הם טוענים, כי הערבים כבר אינם מוכנים לחיות תחת עול עם זר. עם ישראל לצידם הוא עמיד בארצנו והגיעו הדברים לידי כך, שמתנגדים או מתמקמים מהפקעת אדמות ירושלים לצורך בניית שיכון ליהודים. ועם כל זה טוענים, שהם בעד ירושלים השלמה. כל הצעדים של "תהליך השלום" הנם בגידה ברעיון הציוני ובגידה בצור ישראל וגואלו.

★

לסיכום, שני שליש מעם ישראל יושבים עדיין בגלות, ביניהם יהודים "חרדים לדבר ה'" המתפללים שלש פעמים ביום "קבץ נידחינו מבין הגויים". ורבים רבים שהולכים אחר עגל הזהב, פשוטו כמשמעו. הם ובניהם מופקרים להתבוללות, המסכנת את כל עתיד עמנו. המה המה הנם האשמים האמיתיים, שחזון הציונות וחזון הנביאים לא יתגשם חלילה. ה' נתן לנו את ההזדמנות, הוא ברומזיו "עשה את שלך", ועם ישראל שוקט על שמריו ואינו עולה ארצה.

יש יהודים הטוענים בציניות: וכי יש מקום בארץ לכל עם ישראל, אם יחצו באמת כולם לעלות? הלא גם עכשיו אנו תקועים בקשיים כלכליים, ומי יניף "תרומות" לקיום הציונות. מי ידאג ל"לובי" הישראלי?

אין אנו מפחדים מחיסול הגלות. גם אם כל ישראל יתכנסו באמת לעליה, זה לא תהליך של יום או שנה אחת. ועוד ישארו די יהודים בחו"ל, כדי לשלוח תרומות ועזרות לישראל. ועוד ישארו יהודים יותר מדי שיהיו טרף להתבוללות, וגם ישמשו מקור לאנטישמיות חלילה.

השורה התחתונה של דברי: עם ישראל צריך להעניק עדיפות עליונה לעליה של כל יהודי ויהודי, באשר הוא שם.

כל הכוחות הטובים שבנו חייבים להיכון לסייע בקליטת עולים ולביסוס הכלכלי של היהודים אשר חיים עמנו פה. מי חייב לקבץ גלויותינו ולקלוט עליותנו? – אנחנו!

האם זו חזרה

(המשך מעמוד 3)

להכרה ולהבנה כי את תהליך הטמיעה וההתבוללות ניתן לעצור רק על־ידי שינוי בסיסי בפילוסופיה של תנועות אלה. רק הכרתן בכך שלא ניתן להפריד בין ההלכה, דהיינו החוקים והמשפטים והדרך החיים היהודיים, לבין המעשה, דהיינו אימוץ אותם חוקים ומשפטים לדרך החיים היהודיים, תביא לשינוי של ממש בתהליך ההתבוללות המואץ העובר כיום האחרון על יהדות ארה"ב.

בשעה שהתנועה הקונסרבטיבית בארה"ב החלה במבצע ארוך טווח, להנחיל את התלמוד, אנו עדים לתהליך הפוך המתרחש בשלוש השנים האחרונות במערכת החינוך בישראל. גם בישראל קם דור שלא ניתנה לו האפשרות, עקב מדיניות פוליטית כיתתית וקטנונית של מפלגות השמאל, להכיר את האוצר הרוחני הבלום על שעם ישראל המצוי בתלמוד ובספרות הדתית בת אלפי שנים. העובדה שבני הדור הצעיר בישראל הם כיום בחינת "שאינם יודעים לשאול" יש לה תוצאות שליליות קשות על בני דור זה הן ביחסם להיסטוריה ולמסורת היהודית, הן ביחסים שלהם עם הציבור הדתי והערכי ואף הקשר שלהם לארץ ישראל ולמדינת ישראל הולך ומתרופף עם כל ההשלכות השליליות שיש לעובדה זו.

במקום להסיק את המסקנות המתחייבות ולחזק את החינוך היהודי בבתי הספר הממלכתיים, משרד החינוך, הנתון בשנים אלה בשליטת השמאל הישראלי האנטי־דתי, פועל להרחיק עוד יותר את בני הדור הצעיר משורשיו ומקורותיו, על־ידי צמצום דרסטי בלימודי המורשת בבתי הספר. מן הראוי ששר החינוך דהיום יגלה עניין בהתעוררות היהודית בעולם הנובעת בין היתר מחיפושים הולכים וגוברים אחרי שורשים.

עם זאת חשוב לחזור ולהדגיש, כי לא התלמוד העיקר, אלא המעשה...

*

"מבצע התלמוד" המאורגן כעת על־ידי הקונסר־בטיבים בארה"ב אין בו כדי להצביע על חזרה בתשובה של תנועה זו. היא מתכחשת להלכה היהודית ובכך גם גורמת להתבוללות ולנישואי תערובת. שיעורי התלמוד לא ישנו אותה. דרושים מעשים של קיום תורה ומצוות.

זו הדרך היחידה להצלת הקהילה הקונסרבטיבית והרפורמית שהוציאו את עצמם מהיהדות השורשית. ובאין שורשים יהודיים, לא ניתן להבטיח קיום יהודי.

לב הגולן

(המשך מעמוד 3)

אלה קובעים. מה שקובע הוא שהעם בישראל איננו העם המצטייר בידי הזומלים המבינים לרוח התושבים, ומצירי הפיצויים, ומסיחי אשמת אי מוסריותנו. העם הזה הוא יותר אחד ממפוצל, יותר מאוחד ממפורד, יותר יחד מלחוד. הוא מתנהג כאילו הוא לוקאלי, כאילו לא מעניין אותו שמפגיזים את קרית שמונה כי הוא עצמו גר בקרית ביאליק. העם הזה מעמיד פנים שהוא פוסט פטריוטי, פוסט ציוני, פוסט טוב למות בעד ארצנו. הוא לא קונה שתכלית הגולן היא להגן על הגולן ושאריאל היא נגד נסיגה מיו"ש מפני שאריאל היא ביו"ש. לפעמים הוא מתבייש בציוניותו והוא אפילו אומר כך, אבל אל תטעו בו. הוא יודע ידוע היטב שהארץ היא אחת, והעם הוא אחד, והגדול הוא אחד, והגולן הוא בכל בית ובית בישראל. התייחסו אליו אל העם הזה בדרך ארץ! אל תתייסרו לפניו בדילמות היהדות והמתנשאות נוסח "אף על פי שאנו מבינים לדאגות הלב של אוכלוסיית הגולן אנו נחושים לפנותם כעבור עתידכם אתם אוכלוסי גוש דן". זה לא יעבוד. דואגים ואף על פי כן? לא! את העם הזה אי אפשר להוליך באף על פי כן הזה! הוא הולך ל"אף על פי כן ולמרות הכל ארץ ישראל..." הוא לא שר את זה היום בפסטיבלים. אבל המנגינה מתנגנת בתוכו. אל תבינו לליבו. דעו אותו...!

הרב ד"ר יהונתן זקס, הרב הראשי ליהודי בריטניה מקבל את פרס ירושלים לחינוך תורני בתפוצות מידיו של הרב אליהו בקשי דורון הראשון לציון הרב הראשי לישראל. בטקס ממלכתי הנערך בכנסת ונוהל ע"י הרב יחזאל וסרמן במעמד יו"ר הכנסת פרופ' שבח וייס.

★

★

"פרס ירושלים" והתניו

"בשעה שהחינוך התורני בתפוצות מתרחב והולך ואף מעמיק שורשים, שרויים עדיין אלפי רבבות מילדי היהודים בתפוצות ללא חינוך יהודי כלשהו. מערכות החינוך היהודי, שאין בהן יסודות תורניים, אינן משפיעות על השקפת עולמם ואינן מעצבות את אורח חייהם היהודיים של תלמידיהם". – אמר ראש המחלקה לחינוך ולתרבות תורניים בגולה אליעזר שפר, במשכן הכנסת בעת שהוענק שם פרס ירושלים לחינוך תורני בתפוצות. הם מבטאים את האתגר הגדול של החינוך היהודי בתפוצות. מצד אחד הכרה הולכת וגוברת בחשיבותו של החינוך היהודי המבוסס על התורה והמסורת. ומצד שני המשך ההתגברות בקרב חוגים רבים של העם לכל דבר שורות יהודי נושב ממנו.

להכרה בחשיבות החינוך היהודי נתן בטקס הענקת הפרס במשכן הכנסת ביטוי נוקב יו"ר הכנסת הפרופ' שבח וייס. אף שאין הוא בעד אחידות בצביונו של העם, ברור לו כי "כולנו מאוחדים במרכזיותה של הדת, בשימורו של העם היהודי ובשימור ערכיו".

"הזוכים מהווים חלק נאמן של פעילות המחלקה בכל יבשות תבל. המחלקה היא הזרוע התורנית של ההסתדרות הציונית וכתור שכזאת היא גורם מרכזי העוסק בחינוך ובתרבות תורניים בעולם היהודי, ומביאה לתפוצות את בשורת החינוך של תורה ציון".

המחלקה, אומר בן נאה, מחזיקה בחו"ל את הגדולה במשלחות הציוניות – 180 אנשי חינוך והם רבנים ומחנכים כמנהלי בתי ספר, מורים, רמ"ים, גננות, מפקחים ונציגים ב־200 קהילות ברחבי תבל וקשורים עם 800 בתי ספר ומכונים, ועם 250,000 תלמידים.

הפרסים ניתנו במעמד מרשים במשכן הכנסת, ביום ירושלים. למחרת ערך להם הנשיא וייצמן קבלת פנים מיוחדת בלשכתו.

מעמד הפרס היה בהשתתפות הרבנים הראשיים לישראל הרב ישראל מאיר לאו והראשון לציון הרב אליהו בקשי דורון, רבנים, חברי כנסת, חברי הנהלת הסוכנות האורחים רבים מחו"ל.

ראש המחלקה אליעזר שפר אמר כי "האתגר הגדול של החינוך היהודי הוא להנחיל לכלל ישראל את ההכרה כי "אין אומתנו אומה אלא בתורותיה". כל ישראל ערבים זה לזה וכל ישראל ערבים זה בזה. אנחנו פועלים גם ברוח דבריו של הרב קוק זצ"ל כי "הישן יתחדש והחדש יתקדש". במסגרת זאת אנו מצהים להסתייע בכלים נאים ובטכנולוגיה חינוכית חדשנית".

חתני פרס ירושלים לחינוך תורני בתפוצות בטקס הממלכתי שנערך בכנסת. יושבים: ח"כ יגאל ביבי, וחתני הפרס: הרב משה רוזימי, הרב שמואל לוין (קליבלנד), דון שאול סוטון (ארגנטינה), הרב יהונתן זקס, הרב אברהם טנזר, הרב יהושע קוולווסר (ארה"ב) הוד מלמד והרב יוסף גליקסמן ודוד בן נאה מנכ"ל המחלקה.

פרס ירושלים לחינוך תורני, הוא אירוע דו שנתי. ועדה בראשות השופט הפרופ' יעקב בזק ושחבריה הם מנחם לאבל מנכ"ל רשת אמי"ת, הרב יחיאל וסרמן מנהל האגף למוסדות חינוך במחלקה לחינוך ולתרבות תורניים בגולה, – היא אשר בחרה את הזוכים מבין עשרות ההמלצות שהוגשו לה.

ועדת הפרס החליטה להעניק אותו השנה לרב הראשי של יהודי בריטניה, הרב הד"ר יהונתן זקס, לדון שאול סוטון נשיא מועצת החינוך היהודי בדרום אמריקה ונשיא קהילת "יסוד הדת" בבואנוס איירס, לישיבה קולג' ביוהנסבורג דרום אפריקה, לישיבת יבנה בפרמאוס ניו־ג'רסי ולביה"ס מוזהר בקליבלנד.

כן ניתן הפרס לשני שליחים חרדים, לרב משה רוזימי שהיה ר"מ בישיבת בני עקיבא "אור חיים" בטורונטו ומנהל האולפנא לבנות "אורות" שם ולהוד מלמד כהן שהיה מורה ומחנך בבית הספר "הירבו אקדמי" בסן פרנסיסקו.

מנכ"ל המחלקה התורנית דוד בן נאה אומר כי

הרב הראשי לישראל הגר"מ לאו אמר כי אין יום מתאים יותר מיום ירושלים להעניק בו את פרס החינוך. שכן רק הכמיהה לציון התפילות שנישאו עליה במשך הדורות הם יכולים להסביר את פשר התרפקותם של משוררי הכותל על אבינו. אף שהם בעצמם מעולם לא התפללו למען ירושלים.

הרב לאו הודה למחלקה על פעילותה בתפוצות וציין כי הפרס מבטא רק "מעט מועיד מפעילותה היום־יומית במדבר העשיה של מדבר העמים".

בכנסת הודה בשם המקבלים הרב הד"ר יהונתן זקס. הוא אמר כי אסור לוותר על אף יהודי ויש להאבק כדי למנוע התבוללות וטמיעה. "אנו ממאנים להנחם אפילו על נפש אחת שאבדה התבוללה, לכן אנו עוסקים בכל כוחנו בחינוך היהודי, לפתח תוכניות חדשות, לקרב רחוקים, להפוך את הזהות היהודית למקור גאווה ולכפה את הקשר עם מדינת ישראל.

את הטקס בכנסת הינחה הרב יחיאל וסרמן והבית הנשיא המנכ"ל דוד בן נאה.

נשיא המדינה מר עזר וויצמן, הרבנים הראשיים לישראל הרב אברהם טנזר ראש ישיבה קולג' ברדום אפריקה ואליעזר שפר בטקס קבלת פנים לחתני פרס ירושלים לחינוך תורני תשנ"ה.

صورة عن الأصل

هكذا من الاصل

על סדר יומנו / מאת יוסף (יוסקה) שפירא

התנועה והפריימריז

לקראת מושב הועידה

בחודש זה יתקיים בעז"ה מושב ועידה אשר ידון בהצעות לשיטת הבחירות של נציגי התנועה לכנסת. חברים רבים קוראי הטור השבועי הזה ואחרים, פנו אלי וביקשו לשמוע את עמדתי ואף ביקשו כי אפרסמנה. אני עצמי התלבטתי בין "הפריימריז", "המקדימות" בעברית, לבין בחירתם של הנציגים על ידי צירי הועידה/המרכז. יותר מזה לא גמרתי בליבי אם אביע דעתי בנושא. היססתי לקבוע עמדה במחלוקת רגישה בתנועה. רגישה, משום שבין הארגומנטים המשפיעים על נקיטת העמדה בנושא, תופסת מקום נכבד המחשבה שאותה שיטה תעזור לבחירתם.

לשיטה הדימוקרטית כולה מגרעות רבות, אבל היא הרע במיעוטה. בשתי השיטות מגרעות: שיטת "המקדימות" נותנת יתרון לבעלי אמצעים משלהם. שיטת הבחירות על ידי המרכז מאפשרת "דילים", "רכישת מצביעים" וניצול עמדות, שניתנו לאנשים על ידי התנועה, לשם בחירתם. אין איפוא מנוס מלבחור ברע במיעוטו.

□ □ □

למה החלטתי להביע עמדתי

החלטתי להכריע ולהביע את עמדתי בעד ה"מקדימות", בעקבות ידיעה של כתב הצופה לענייני מפלגות, על הצעדים שיו"ר התנועה, ח"כ זבולון המר, עומד לנקוט בימים אלה בתחום זה. אני מקרים ומביע תקוה כי הדברים כפי שנכתבו על ידי שאול שיף, אינם מייצגים את דעתו של זבולון המר, כי קשה לי להאמין שהתנועה עומדת לחזור על שגיאות העבר. אבל מכיוון שמאז לא התפרסמה שום הכחשה לידיעה זאת, החלטתי להביע את דעתי ולפרסמה.

לדברי שאול שיף, שאיני יודע אם הוא אומר דברים בשם אומרם, סבור ח"כ המר "ששיטת הפריימריז תמנע אפשרות השתלבותם של אישים תורניים ואקדמיים, מהשורה הראשונה, ברשימת המפד"ל לכנסת. יו"ר המפד"ל מבקש לשלב מועמד מוסכם ברשימת המפד"ל לכנסת והוא ממתין לתשובות של כמה אישים עמם שוחח בעניין זה". לשם כך, שב כותב שאול שיף, ייצא יו"ר התנועה בקרוב "למסע הרצאות בסניפי המפלגה בכל הארץ, כדי לשכנע את ציבור תומכי המפד"ל בחסרונות הרבים שבשיטת הפריימריז... הוא סבור כי מפלגה בסדר־גודל של המפד"ל עלולה להיפגע קשות משיטת הפריימריז, הדבר יחזק את המתנאות האישיות והקטנוניות... המפד"ל תמצא עצמה נפגעת גם במישור האידיאולוגי". שיף "סתם ולא פירש".

□ □ □

"קפה אוסלו" נוכחת

הטיעונים, שהובאו בפי ח"כ המר, החזירו את זכרוני לימים אשר בהם הנציגות התנועתית נקבעה כולה ב"מטבחים", שבהם נעשו הסכמים, שגם אותם הידנו להפר. אנו, אנשי מצ"ד, היינו אז קרבן לתמימותנו, האמנו שהסכמים מפלגתיים הם הסכמים אשר מתכוונים לקיימם... גם הכנסתם של אישים תורניים ואקדמיים לרשימה, היא שיטה שכבר הכזיבה. בחירתם של אישים תורניים במקום נכבד ברשימה התנועתית לכנסת והדחיקתם לאחר מכן כאשר נבחרו המועמדים לפוזיציות הנבחרות בממשלה, חזרה ונשנתה. גם "הסכמי אוסלו" אינם זכורים לטוב. המונח הזה לא נולד במגעים עם הערבים, זה היה שמו של הסכם, שנעשה בירכתי בית קפה "אוסלו" ברחוב אבן גבירול. "או נדברו איש אל רעהו", חברים פעילים בתנועה שסברו ש"המטרה מקדשת את האמצעים". בדרך זאת הם הדיחו מרשימת המועמדים לכנסת את יצחק רפאל, מכל הפוזיציות החשובות שכיהן בהן. גם את ד"ר זרח ורהפטיג הם לא שכחו... ל"הסכם אוסלו" חברו חברים מכל "כתות" התנועה. אפילו לקיבוץ הדתי היה בה "נציג". ומי אינו זוכר את אותו חבר מרכזי, שכבר הלך לעולמו, אשר החזיק בידו מכתב עם הבטחה שהוא ייכלל ברשימה "הבאה" לכנסת... והוא נפטר מן העולם וההבטחה לא קויימה.

הזכרתי את "אוסלו" כדי להוכיח שכמעט כל חוגי התנועה היו מעורבים ב"הסכמי מטבחים" ו"דילים" שלא המזיאו לתנועה, ואת בלשון המעטה. כמעט אף חוג לא יכול לעמוד בפני הפיתוי לנצל "הזדמנויות", כדי "להתחלק בשלטון", גם אם התכוונו לטובה. ה"פריימריז", גם אם יש בהן מגרעות, הן תריס בפני "מטבחים" ו"דילים" וכיו"ב.

□ □ □

בעלי פוזיציות מנצלים

מי שטוען שרק בחירת "מקדימות" יביאו לכך שרק בעלי אמצעים, או בעלי מעמד ומשרה, יוכלו להיבחר, טועה ומטעה. גם היום משמשות פוזיציות תנועתיות כקרש קפיצה לתפקידים נוספים. ולא זו בלבד, אלא שיש הנאבקים על פוזיציה מסויימת רק כדי להגיע לפוזיציה אחרת. רק לפני חודשים ספורים נבחר חבר לתפקיד מרכזי ביותר בדרך את הנידיעת רבים מ"הטבחים" המרכזיים של "מטבח" התנועה. והאם לא נאבקו חברי כנסת על תפקיד יו"ר הלשכה, גם כדי לחזק את מעמדם לקראת "העתיד"? אם לא כן, מהי הסיבה שבגללה הופקע התפקיד מהמזכ"ל? מדוע לא יהיה מי שאינו חבר כנסת יו"ר הלשכה? מכיוון שהוחלט בניגוד לדעת ייעוץ להפקיע את התפקיד מהמזכ"ל, מדוע לא הפקידו אותו בידי אדם שיוכל להתפנות לתפקיד ולמנוע רסיסתו?

בשבוע שעבר הכריעה הסיעה בכנסת הכרעה קריטית, בפרשת ההפקעות, בלי להביאה בפני הלשכה. היום הכל מכירים בשגיאה הטראגית שנעשתה על ידי התנועה, שיכלה למנוע תפנית המורה לרעה במעמדה של ירושלים. היום הכל מכירים שהתנועה גם יכלה לתקוע טריז בתאוצת ההתמוטטות של הממשלה בכל החזיתות, ההולכת ומגברת כבדור שלג. אילו יו"ר הלשכה לא היה חבר כנסת, הוא לא היה נותן לקבל החלטה כל כך עקרונית, מבלי שהיא תובא ללשכה, שהוא עומד בראשה. ואולי היה נמנע המשגה הטראגי שהתנועה עשתה, שכמעט ואין לו תומכים.

□ □ □

השיעבוד היה לזרא

הגיע הזמן שהתנועה תתנער לחלוטין מכל הדרכים המאפשרות "הסכמים" מסוג זה. הגיע הזמן שהתנועה תבחר בדרך הקרובה ביותר לדמוקרטיה אמיתית, גם אם אינה נקיה לגמרי מסיגים. אמנם קשה להגיע לדמוקרטיה מסוג זה, אנשים העומדים במוקדי כוח יוכלו תמיד לנצל את מעמדם. אבל טובת התנועה מחייבת לבחור בדרך שתפחית את התלות ככל האפשר יותר, שתמנע במידה מרבית את. השעבוד המבזה, המנוגד לרוח היהודית. הבחירות "המקדימות" הן לפחות הרע במיעוטו, הן מפזרות את מוקדי הכוח, הן מונעות או לפחות מכבידות על "דילים" וספיחיהם ועוד רעות חולות.

"ההליכה אל העם" של המועמדים המבקשים להיבחר, אל המוני הדתיים־לאומיים, ששיטת "המקדימות" מחייבת, היא גם צורך לאומי, לרגל המצב המיוחד אשר אנו נתונים בו. הגיע הזמן לדיאלוג עם הציבור ולא רק עם 1000 צירי הועידה, לשוחח עם אלפים, ליצור דיאלוג של המועמדים עם רבבות, אשר בפניהם יציגו המועמדים את הדרך בה הם מתכוונים באמת להגיע אל מוקדי ההשפעה על החיים במדינה.

□ □ □

פריימריז ולא "גילדה"

קבוצה של חברים "מסיעות שונות ובעלי השקפות שונות", שלחה הצעה לשיטת הבחירות של הפריימריז. הצעה, שיש בהסברים שלה גם סתירות מיניה וביה, היא עיוות ואיבוד מרעה של התועלת, החן, הייחוד והיתרון של שיטת הפריימריז. ההצעה היא ש־1000 חברי המרכז/הועידה יבחרו 25 מועמדי התנועה לכנסת. מי שלא ייבחר על ידי המרכז/הועידה ל־25 הללו לא יוכל להיות חבר כנסת מטעם התנועה. ובפריימריז ייקבע רק סדר הופעתם של ה־25 ברשימה. הצגת שיטה זאת כפריימריז, היא או תמימות או אונאה שמטרתה לשרת אלה הסבורים שבדרך זאת ייקל עליהם להיבחר. שיטה זאת היא ויתור מלכתחילה על היתרונות העיקריים של הפריימריז, ובמיוחד כח המשיכה שלהן. הדרך המוצעת על ידי "צירים מסיעות שונות" תאפשר הסכמים בין קבוצות אשר בדרך של מיזוג הסכמים תשלול מגופים קטנים ומאישים בודדים את האפשרות להתמודד בפריימריז באופן בלתי תלוי, משוחררים משיעבוד ומתנופה.

הציבור יבין את האונאה שבשיטה זאת, את ה"טריק" להיראות "כאילו" הציע שיטה רעננה, בעוד שלאמיתו של דבר זו חזרה לשיטת ההסכמים ו"הדילים" בדרך האחורית. הרבבות אשר יש סיכוי קישושה לקחת חלק בפריימריז אמיתיים מתוך ידיעה שיש בידם להשפיע "כיצד שהבחירה העיקרית כבר נעשתה. מה שנותר להם "להכריע" דומה לאותה בדיחה שהקצין אמר לפקודיו שיש לו בשורה טובה ובשורה רעה בקשר להחלפת לבנים... אם זה יהיה "כוח ההכרעה" של המצביעים בפריימריז, הם יישבו בביתם בבחינת "ישחקו הנערים לפנינו". אני מקווה שאלה התומכים על הפנייה לצירי הועידה ואלה העומדים מאחוריה בלי לחתום עליה, יחזרו בהם מדרך העשייה לפגוע בתנועה וגם באמינותם ובתדמיתם האישית.

□ □ □

להציג עמדות, להסביר כשלונות

הגיע הזמן שאלה הרוצים להיבחר יביעו את עמדתם ללא חת, ולא רק בענייני תנועה, אלא יציגו דרך איך לרפא את העם, איך לעצור את ההידרדרות אל המדינה הפלשתינאית ואת הבהיר שהם מוכנים "לשלם" עבור הישג זה, כי הוא מחייב הקרבה ויתורים: האם הם בעד אחדות לאומית, או שגם הפעם הם נגררו כפי שהיה בעבר כשהובילו, בעקיפין, לנצחונה של העבודה ולהקמת הממשלה המוליכה אותנו למדינה פלשתינאית.

האם אי אפשר לצפות שהתנועה, אשר מאז ועדת ייבר ניתנה לה ולנציגיה ההזדמנות בלתי רגילה לחזור ולעלות, לבנות ולהיבנות, נציגיה יסבירו מדוע היא לא הצליחה לתפוס תאוצה, מדוע קולה אינו נשמע ברמה כפי שהיה צריך להישמע? האם אין זה ראוי, שהנציגים, הרוצים להיבחר פעם נוספת, יבהירו לציבור הדתי־הלאומי המסורתי, הציבור הרחב, כיצד הם יביאו לכך שמפלגה שמספר נציגיה בכנסת אינו מגיע למחצית ממספר כל נציגי המפלגות הדתיות בכנסת, תהיה המפלגה הדתית המועדפת, הדומיננטית?

□ □ □

משרד הדתות או הנהגת האומה

ואולי השאלה העיקרית, הניצבת בפני המתמודדים היא כמה לדעתם האתגר העיקרי של התנועה? "כיבוש" משרד הדתות, או משרד אחר שיש בו "חלב ודבש", או שבא התנועה נאבקת על הנהגת האומה והמדינה? כיצד יתכן שתנועה שזכתה להישג שהבוער שלה הציבור קלה ניצבים בחזית של כל האתגרים הלאומיים והיהודיים, נציגותה הפוליטית אינה מסוגלת להתקרב לאיתני מעמד?! האם מישהו מן המתמודדים בכך להציג דרך חדשה, שתשכנע כי היא מובילה לשינוי כמעט גם בבעבר של הייצוג הפוליטי שלנו?!

זו גם שעה מתאימה ללבן היטב את יחסינו עם הציבור החרדי. האמנם נכון נהגו רוב נבחרי של התנועה בהתנגדותם המסורתית לשיתוף פעולה עם היהדות החרדית? האמנם הם סבורים גם היום שאין הצדקה וסיכוי לליכוד הציבור הדתי. נוכח המאבק ההולך ומחריף על דמותה של המדינה?!

□ □ □

להתוות דרך!

הגיע הזמן, לא להסתכל עוד רק אל הטווח הקצר, אלא להרחיק ראות, אל העתיד הרחוק יותר. הגיע הזמן שכל מי שרוצה לייצג את הציבור הדתי־הלאומי, הציבור אשר הוכיח את עצמו יותר בכל, יציג הבית לטווח הארוך, יציע דרך להקריס את האורדונים ולא עוד להרחב אחריהם!

ב"ה

ד' סיון תשנ"ה
2.6.95

היפוך הציונות

ממשלת ישראל חושפת יותר ויותר בימים האחרונים את מזימותיה בהקשר לרמת הגולן.

גיבובי המילים על ההבדל של מה בכך, בין נסיגה לגבול הבינלאומי לבין נסיגה לגבולות 67, נועדו לבלבל את הציבור ולזרות חול בעיניו. בשני המקרים מדובר בנסיגה מן הגולן כולו, ובהפקרת ביטחונה של ישראל.

לא יתכן, שממשלה אשר הבטיחה לא לרדת מהגולן תשנה את עמדתה בענין כה מהותי בלי ללכת לבחירות חדשות שבהן נושא זה יעמוד להכרעתו של העם.

הדיבורים על נסיגה מהגולן אינם רק היפוכה של הבטחת רבין לבוחר, הם היפוך הציונות כולה. שכן זכותנו על הארץ, ההתישבות והביטחון היו תמיד שלושת עמודי היסוד של הציונות.

לשכת המפד"ל אשר התכנסה בגולן תובעת מממשלת ישראל שלא לנהל שוב ברמיה מו"מ סמוי מעיני הציבור, ולא להגיע לשום הסכמה כל עוד לא הובא הדבר להכרעתו של העם.

התנועה הדתית לאומית, המזכיר המדיני

סיכומו של שבוע

ירושלים – בין חזון ומעשה

הממשלה הנוכחית, בדיבוריה ובמעשיה, גרמה לפער עמוק, מכאיב ומרגיז, וגם מזיק. בין החזון לבין המעש לגבי ירושלים.

פער זה הוא ביטוי להיעדר עקביות ואמנות בנושא לאומי מבדרגה ראשונה, בעל חשיבות דתית־היסטורית־תנכ"ית. בקרב "יום ירושלים", בנאומיהם של רה"מ, רבין, ומטכ"ל במלחמת "ששת הימים", פרס, שר החוץ, שרים וחכ"ים למפלגותיהם, שמענו דיבורים נמלצים והצהרות מפוצצות, בחלקן כילים ופסוקים מספר התנ"ך ומדרשי חז"ל, דיבורים פשוטים ושיריים שמימיים. חזון ירושלים מן העבר העשיר, רווי כיסופים וגעגועים לעיר כלילת יופי, בה מתרכז רוב מניינו ובניינו של עם.

אך באותה כנסת, אותם שרים, אותו ראש ממשלה ואותו שר החוץ, כשהיו צריכים לתת ביטוי מעשי לדבר החזון, החליטו דווקא על הקפאת הבנייה בירושלים. החלטה להפקיע 535 (גימטריה "תקלה") דונמים לתוספת בנייה בירושלים בוטלה בישיבה תפוחה של הממשלה, מפחד "הליגה הערבית" ומתוך כניעה משפילה לאיומים רצחניים של ערבים.

פער עגום ומביש זה בין החזון לבין המעש לגבי ירושלים בלט ביום שני של השבוע שחלף. מתכונת הישיבה הייתה "חגיגית", במעמד נשיא המדינה, ומאות מן הלוחמים לכבוד כ"ח שנה לשיחרור ירושלים.

בפעם הראשונה, במשך עשרות שנות חברותו בכנסת, נשא רבין דברים על ירושלים. כל מילה בסלע. דבריו, מתחילתם עד סופם, כחמש עשרה דקות, נשמעו בהקשבה דרוכה. בפעם הראשונה נישא נאום של רה"מ בלי אף קריאת ביניים אחת. ואל יהא זה קל בעיניכם. הוא היטיב לתאר את הקרב על ירושלים בתשכ"ז. "אין מלחמות שמחות", אמר רבין. "כמו בכל המלחמות שנכפו עלינו. תרועות הניצחון במלחמת ששת הימים, שהייתה מלחמת "אין ברירה", נמהלו בצער על מות הבנים. לא יזמנו מלחמה נגד ירדן. רק כאשר הצטרפה ירדן למלחמה, ניתן האות, האלוף הפיקוד עוזי נרקיס, קיבל פקודה, ומפקדי החטיבות וחייליהם שיחררו ואיחדו את ירושלים".

רבין, בנאומו הקצר והקולע, ציין את הרגע במלחמת ששת הימים שסימל את הניצחון הגדול. היה זה הרגע בו הגיעו ראשוני הצנחנים, בפיקודו של מוטה גור, אל אבני הכותל המערבי, נרגשים מסופת המעמד, כמותו לא היה. "איש לא ביים את הרגע הזה", המשיך רבין, "איש לא תיכנן אותו מראש". כאן התעורר ה"פינטעלע ייד" בלב רבין ואמר: "איש לא התכונן לקראת אותו הרגע, אולי הייתה זאת ההשגחה העליונה שכיוונה את המעמד כולו: הצנחנים בוכים בקול ובכאב על חבריהם שנפלו בדרך, קולות "יתגדל ויתקדש שמיה רבא", שאבני הכותל שמעו אחרי תשע עשרה שנות ניתוק ודממה, דמעות אבל וקריאות שמחה, ושירת "התקווה"".

"19 שנים לא הצלחנו לשחרר את העיר העתיקה, ומשך השנים חיינו בתחושת כאב על העיר החצויה, כי שריד המקדש שבוי בידי זרים. הדרכים אל הכותל המערבי שממו, וכדברי המשוררת נעמי שמר: "כיכר השוק ריקה, ואין פוקד את הר הבית בעיר העתיקה"".

וסיים ב"אני מאמין": "אנו חלוקים בדיעותינו, ימין ושמאל. אני מאמין שבנושא אחד אין לנו ויכוח: שלימותה של ירושלים והמשך כינונה וביסוסה כבירתה של מדינת ישראל. אין שתי ירושלים. ירושלים אינה נושא לפשרות. ירושלים הייתה שלנו, תהיה שלנו, היא שלנו וכך תהיה לעולמי עד".

הדוברים הערבים בכנסת, דראוושה מד"ע וטאלב (חד"ש), שהשתתפו בדיון זה טענו ברוב איוולתם, כי "היהודים שיחררו את ירושלים רק לפני כ"ח שנים, ואילו הערבים נמצאים כאן אלפי שנים. על סמך "עובדה היסטורית" זו תבעו זכות בעלות על "ירושלים המזרחית" שתהיה בירת "פלשתין".

באותה ישיבה חגיגית השמיעו דברים גם מפקד הקרב על ירושלים ב"ששת הימים", מוטה גור, וראש העיר ירושלים, אהוד אולמרט. דברים נרגשים ורוטטים בחזונם על ירושלים משנות העבר. ציטטו פסוקי תנ"ך ודברי דוד נעים זמירות ישראל.

אולם מיד לאחר החצי הראשון – החגיגי של ישיבת הממשלה, העלו נציגי האופוזיציה את נימוקיהם בדבר הצעות אי אמון נגד הממשלה על היעדר המעש הדרוש לירושלים הבירה, על מחדלים רבים וכואבים, החלטות שגויות ופוגעות בעתידה של ירושלים, ועל הכניעה המשפילה לערבים.

בניגוד לאחדות שהודגשה בישיבה החגיגית, בלט במחצית השנייה של הישיבה הפירוד והפיצול. השמאל, המוכן לוותר ולחלק את ירושלים עם הערבים, מזה, והימין, נאמני ירושלים השלימה.

לא די לדבר בשיבחה של ירושלים. חובה "לתרגם" את הדיבורים ללשון המעשים. ראש העיר ירושלים מגיע למסקנה פשוטה וחשובה שאין מאסר לדחות את הדיונים על עתידה של ירושלים לשלב הסופי של המשא ומתן עם הפלשתינים. הוא, ורבים היום כמותו, מרגישים שממשלה זו היא ממשלה כנועה, ואין בכוחה לעמוד מול איומי הערבים וכבר עתה מתנים בנייתה וביסוסה של העיר, לכן חלילה לדחות הסדר סופי בנושא ירושלים, עד לאחר שנעביר לידי הפלשתינים שטחי יו"ש, תתפרק מנכסים שבידינו. כבר עתה מעלים הערבים תביעה נמרצת שנוותר על שטחים במזרח, ואולי גם במערב ירושלים.

בצד המעשי הובאו לידיעתנו, ממקורות המופקדים על העשייה בירושלים, הדברים האלה: מפעלים בירושלים נסגרים, פועלים רבים מפוטרים; ניכרת יציאת עובדים וצעירים רבים מהעיר; בימים הקרובים עומדים להיסגר שלושה מפעלים ותיקים וחשובים. תע"ש, מגה (נעלים) ו"הדר" (ביסקוויט), האבטלה בעיר גוברת.

ירושלים זקוקה לחיזוק, לביסוס ולהרחבה בכל הכיוונים והאיזורים. אסור להשאיר בעינו את הפער בין החזון לבין המעש בעיר מקדש ומלך.

יונה כהן

דגלים מסביב לחומות ירושלים

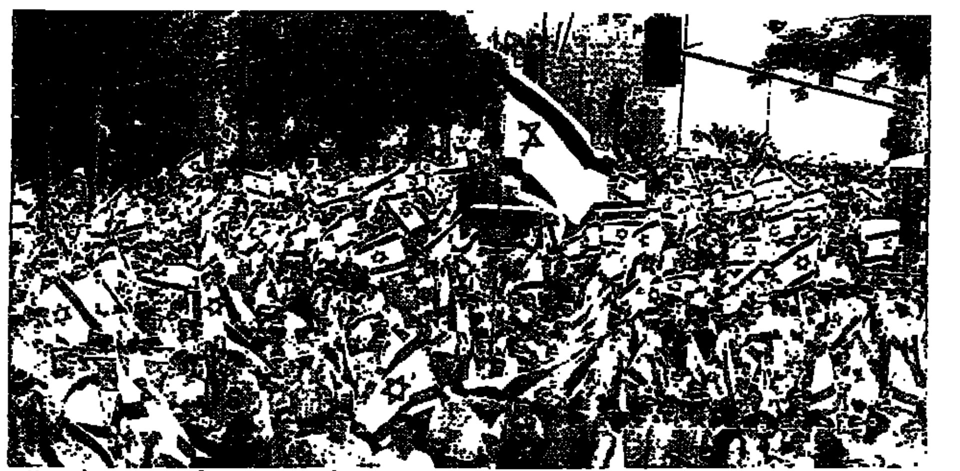

צעידה של המוני בני נוער ורבים – כחגיגה אל ארצי, מסביב לחומות ירושלים ביום שחרור ירושלים. דגלי הלאום הרבים שהיו בידי המשתתפים סימלו את ובטחונה של העם כולו, שירושלים המאוחדת תוסיף להיות בירת ישראל לעד ללא כל פירוס במעמדה (צילום אפרים קילשטוק)

הכסף יוסיף להיות יקר

נגיד בנק ישראל, פרופ' יעקב פרנקל, נהג ב"קמצנות" כאשר הוריד את הריבית בחצי אחוז בלבד. כתוצאה מכך הריבית תוסיף להיות גבוהה באשראי עסקי. הריבית לפי הבנקים השונים (כולל ריבית בסיסית, תוספת סיכון ועמלת הקצאה) היא בין ... 19.5% ובתוספת תוספת של כשלושת רבעי האחוז.

"קמצנות" זו בהפחתת הריבית נובעת מכך שהנגיד רואה בה אמצעי עיקרי לריסון האינפלציה. זאת בניגוד לטענות המיגזר העסקי כי הריבית הגבוהה מעלה את הוצאות היצרנים וגורמת לעליית מחיר המוצר.

מדוע כסף יקר מרסן אינפלציה? כאשר הכסף הוא יקר, היצרנים והמשווקים מעדיפים למכור את המלאי שבידם כמוקדם, ולכן הם מוכנים להסתפק במחיר נמוך יותר. לעומת זה, הצרכנים מתנים יותר בקניות שלהם. הם יודעים כי האשראי בבנק עולה להם כסף רב. לכן הם זהירים במשיכת יתר. זאת ועוד: הכסף בבנק עובד. כדאי להחזיק בפקדונות השקליים הנושאים ריבית של ממש.

במשק יש סימנים רבים להאטת צריכה. בחודש אפריל עלה השיווק הקמעוני ב־8.3%, וזאת לאחר ניכוי של ההשפעה העונתית בתוצאה מהרכישות לחגים. הביקושים מתבטאים גם בגידול היבוא (2.8%) באפריל לאחר עלייה תלולה בחודשים הקודמים.

הגידול בביקושים נותן מחירה בחיסכון. הדבר משפיע לשלילה גם על האינפלציה וגם על מאזן התשלומים. כדי להיאבק במגמות אלה באה הריבית הגבוהה. ילכו הוליכו פרופ' פרנקל לנהוג כדי קמצנה בהפחתת הריבית.

על פי כל הסימנים מדיניות זו תלווה אותנו גם בחודשים הבאים תוך הזעקה בצד המיגזר העסקי.

ד' ר'

מבחנה של שדולה

השדולה היהודית בוואשינגטון עומדת בימים אלה לפני הכרעה קשה. הקונגרס האמריקני עומד לקצץ בסיוע החוץ. ממשל קלינטון ביקש מהשדולה להתנגד נגד מגמה זו, למרות שסיוע החוץ לישראל לא ייפגע.

השדולה היהודית, איפא"ק, בתיאום עם ועידת הנשיאים, הגיעה לידי החלטה שלא לפעול נגד מגמת הקיצוצים בסיוע החוץ, משום שהקיצוץ לא פוגע בישראל. תפקידה של השדולה הוא לדאוג לענייני ישראל ולא לדאוג לכל העולם. בוודאי לא למדינות נידחות, מהן מדינות שאינן אוהדות ביותר לישראל וליהודים.

כוחה הפוליטי של השדולה היהודית בארה"ב גדול בהרבה ממשקלה היחסי בציבור האמריקני, וזאת בשל פעילותם של יהודים בתהליכים הפוליטיים, ומשום נדיבות תרומותיהם למועמדים בבחירות לבתי הנבחרים. יהודים משתתפים בבחירות יותר מאשר מגזרים אחרים באוכלוסיה. השדולה היהודית מאורגנת טוב יותר מאשר שדולות אחרות, ויש בכוחה להשפיע על הנבחרים. לפעמים זה מביא אותם לידי התנגשות עם הממשל, על רקע של האשמה של מה שקרוי "נאמנות כפולה". הנשיא הקודם, ג'ורג' בוש, השמיע האשמות כאלה באופן ברור, כאשר הממסד היהודי התיצב נגד הממשל שעיכב את הערבויות למלווה הקליטה לישראל והתנה אותן בהפסקת ההתנחלויות. בוש התבטא, שהיהודים מעדיפים את טובת ישראל מאשר את טובתו של נשיא ארה"ב. אחר כך התנצל על דבריו לפני המנהיגות היהודית. אבל ההתנצלות לא הועילה לו. הוא נכשל בבחירות לנשיאות.

ליהודים היתה תמיד נטייה לפעול למען "טובת העולם". למען מיעוטים אתניים ודתיים, למען שויון זכויות, נגד בדלנות במישור הבינלאומי. היהודים נחלקו בדעותיהם בויכוחים מדיניים. מהם שהיו למען מלחמת וייטנאם ומהם שעמדו כנגד הנגדי. מהם שתמכו במאבק הציוני נגד ברית המועצות, ומהם שהתנגדו לכך. המגמה היתה תמיד להשיג חופש חכויות לאדם, ככל האפשר. מתוך הנחה שבמסגרת חופשית יותר תוכל קהילה יהודית להתפתח יותר. היהודים בארה"ב חשים תסכול, משום שבתקופת השואה הם נכשלו בפעולתם אצל הממשל האמריקני להציל את יהודי אירופה. אמריקה סירבה לפתוח את שעריה לפני פליטים יהודים שברחו מהמשטר הנאצי. היא לא נענתה לפניה להפציץ את מחנות הריכוז, או את מסילות הרכבות שהובילו יהודים למחנות אלה. מחדל זה ממריץ את השדולה היהודית לפעול כיום בכל הזדמנות.

הסיכון של מבצרי הפעולה של השדולה נגד קיצוץ בסיוע החוץ היה, שאם יתבצע הקיצוץ, הוא ישפיע גם על ישראל, אם לא עכשיו, הרי בעוד שנה או שנתיים. הסיוע לישראל צמוד לסיוע למצרים, בהתאם להתחייבות הנובעת מהסכמי קמפ דיוויד. נוסף לכך, מעמדה של ישראל בארה"ב הוא חזק בשל כוחה של השדולה היהודית להשפיע על הסיוע האמריקני. מדינות רבות מתקרבות לישראל בהנחה שהשדולה היהודית תסייע להן להשיג סיוע אמריקני. אם השדולה תצטמצם רק בהשפעה על התמיכה בישראל, יינזק מעמדה של ישראל בזירה הבינלאומית.

מספר ארגונים יהודיים פעלו נגד הקו של איפא"ק והפעילו השפעה על הנבחרים בעד המשך סיוע החוץ במתכונת בלתי מקוצצת, תוך היענות לבקשת הממשל של הנשיא קלינטון להיאבק נגד קיצוץ הסיוע. מכל מקום, עמדתה של השדולה היהודית להצטמצם בתפקידה, ולא לחרוג ממנו, עורר ויכוחים בקהילה האמריקנית. הרושם הוא שהשדולה מושפעת מכוחות הימין בישראל, שמעדדים בהתרכזות בנקודה היהודית בלבד.

י.א.

"שביל החלב" – בסימן עלייה

הצגת הפרות המצטיינות בתנובת החלב עמדה השנה במרכז אירועי "יום החלב" שיזמה מועצת החלב, במרכז הירידים בתל אביב, לציון ייצורם של יותר ממיליארד ליטר חלב ישראל.

בתחרות נטלו חלק כ־50 פרות, מהעילית שבעדרי ישראל, כשכל אחת מהן ייצרה למעלה מ־100 אלף ליטר חלב, "כתנובת חיים", תוך מצטיינות בריכוזיות טובה ביותר של חלבון ושומן בחלב.

סביב הפרות סבבו אלפי קהאים ומתפעלים, ביניהם מן היצרנים המובילים בענף החלב בישראל. עבורם היתה זו עוד תערוכה "אחת מני רבות", שנועדה לציין את פיתוחו של ענף החלב בישראל, על רקע של עלייה ניכרת בהיקפי הצריכה של החלב ומוצריו.

מסע הפרסום, המתנהל, דרך קבע, לקראת חג השבועות, לגבי החלב ומוצריו בכלי התקשורת משפיעה בהחלט על הציבור הרחב, והוא מרחיב את צריכת החלב ומוצריו. ישראל מובילה איפוא במעמד הייצור של החלב, כשמחלבות ישראל, בעיקר מרכזיות שבהן, כמו זו של ברום גולן, של קיבוצי עין הנציב, צרעה, ועוד, הן מן המתקדמות בעולם, עם עדרים של אלפי פרות שופעות חלב. הטיפול בענף זה הוא ממוחשב כולו והוא נותן נתונים לגבי כל פרה ופרה, על היקף תנובת החלב שלה, ומסייע גם באיתור מחלות בקרב פרות, או "סתם מצבי רוח"...

השפע במוצרי החלב דוחק היום את מאכלי הבשר, במסעדות באירועים ואפילו בסעודות השבת. זה בא לידי ביטוי בעלייה ניכרת בצריכת החלב ומוצריו. עדרי הבקר מגיעים כיום ליותר מ־100 אלף פרות, "הרשומות בספר הפרות", עם ממוצע כלל ארצי של יותר מ־10 אלפים ליטר חלב לכל פרה ופרה.

חיים פיקרש

השבוע בקו מעט יקד

אלטרנטיבה לשלטון

עוללות

מאת דוד תמר

רות אִמָה של מלכות

כבר יצאו יותר מל"ב חודש למן היום שנלקח מעימנו במיטב שנותיו מורנו וחברנו הרב הגאון ר' עוזי קלכהיים זצ"ל ועדיין הלב ממאן להינחם על האי שופרא דשופרא דבלי בארעא. אם אמרו חז"ל, גזירה על המת שישתכח לאחר י"ב חודש. יש חכמים וחברים, לגזירה עליהם שלא ישתכחו לאחר י"ב חודש.

שתי האבידות הגדולות ביותר שלקו בהן שכונתינו קריית משה וגבעת שאול בשנה האחרונה הן פטירתם של הרב הגאון ר' שילה רפאל זצ"ל ושל הרב הגאון ר' עוזי קלכהיים זצ"ל בלא-עיתם. אכן איבדנו כלי חמדתנו. אני עצמי איבדתי רב וידיד אישי. כמעט בכל ליל שבת לאחר תפילת ערבית הייתי מתלווה אל הרב קלכהיים בדרכו לביתו, הסמוך לביתי, היינו משוחחים בדברי תורה ובעניני דיומא. המצב החמור במדינה בשנים האחרונות גרם לו דאגה מרובה.

שָנינו במסכת אבות פרק ראשון משנה ו: "יהושע בן פרחיה אומר: עשה לך רב וקנה לך חבר." מידה יותר טובה אם אתה עושה לך רב שהוא גם חבר. וכך היה הרב ז"ל כלפי תלמידיו המרובים.

בדברים שלהלן מבקש אני לצטט כמה ציטאטין ולהעיר כמה הערות על ספרו "באר מגד יוחים", שיצא לאחר פטירתו, בשנת תשנ"ה, וכפי שמודיעים בני המשפחה בפתח הספר "חיבור זה הוא הראשון מחיבורי אבינו זצ"ל שיצא לאור לאחר פטירתו הפתאומית". הספר דן ב"הארת פתגמי מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל על חודשי השנה". כפי שכותב המחבר בדבריו "אל הקורא" בראש הספר, "פתגמים אלו לשונם קצרה, וסגנונם שירי".

לחודש סיון כתב הראי"ה שלושה פתגמים. הרב קלכהיים דן בפתגם "אור תורה מתוך ערפל, ומעם נפרד משיח ה'", שנכתב בשנת תרע"ד (1914). בתחילת דבריו בעניין זה כותב המחבר: "הנושא: תורה ומלכות. לא בכדי נזדמנו שני המאורעות – נתינת התורה ולידת דוד, ליום אחד – לחג השבועות. קיים קשר פנימי ביניהם בדרך התגלותם בעולם" (שם עמ' קיג). ודברים דומים כתב בסוף דבריו בפרק זה (שם עמ' קכה). ואיני יודע זו מניין לו. במקורות נזכרת רק פטירתו של דוד המלך בחג השבועות אבל לא לידתו – ר' ירושלמי ביצה פרק ב הלכה ד, "אמר רבי יוסי ב"ר בון, דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננין והקריבו למחר". במסכת שבת נאמר, שדוד נפטר בשבת ועיין על כך בתוס' מסכת חגיגה יז ע"א ד"ה אף עצרת יש לו תשלומין כל שבעה. ועיין גם ב"עלי תמר" לירושלמי ביצה שם המציין ש"ברות רבה פ"ג ישנה מסורת שלישית המקיימת שתי הנוסחאות יחד, כי דוד מת בעצרת שחל בשבת" (עלי תמר לסדר מועד, חלק ב, תשנ"ב, עמודה רנד. ועיין עוד באריכה שם עמודה רנד ועמודה רנה). אולי נתכוון הרב קלכהיים למאמר במסכת קידושין לח ע"א: "...מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחודש לחודש שנאמר את מספר ימיך אמלא". כן מסופר לנו. שני ת"ח, שיש מדרש מאוחר, שבו נאמר, שדוד המלך יזכה לשבעים שנה מלאות. אעפ"כ זה אינו מיישב את התמיהה שהעלינו לעיל.

המחבר מאריך לדון בכך "מדוע הגדיר הרב זצ"ל את מואב כ"עם נפרד". לוט אבי מואב נקרא כפי חז"ל "נפרד". וזוהי ההגדרה למציאותו היהודית של לוט – – – מתבאר איפוא, ש"העם הנפרד" אשר כינה הרב את "מואב" מתחיל בלוט, שהיה "נפרד במהותו מאברהם, ומסתיים בעמון ומואב כלאומים הרחוקים ביותר מישראל, משום מהותם העצמית הנפרדת מקדושת ישראל, ולכן לא יוכלו להתחבר לישראל עד עולם". לאור המוסבר לעיל, שהגורם לכך היה לוט, יש לנו פתח להבין את החלוקה בין "מואבי ולא מואבית", "עמוני ולא עמונית", כיון שהדבר התחיל בזכר, לכן נענש רק הזכרים, וזהו כנראה בחז"ל "התגלה קלונו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות" – דווקא קלונו שלו, שהוא היה הגורם הראשון לחטא – – – אם נתבונן בפרשת רות נבחין בדבר מאלף מאוד: נראה שדרכה של רות לעם ישראל היא הדרך ההפוכה שצעד לוט אבי אומתה. מה שביקש לוט – בקשה היא ההפך. ומה שנהג – נהגה ההפך. אצל לוט נאמר: "ויסע לוט מקדם ויפרדו איש מעל אחיו": ואילו רות דבקה לגמרי בנעמי, תאמר "כי המות יפריד ביני ובינך". הוא אמר: "אי אפשי לא באברהם ולא באלהיו", והיא אמרה: "עמך עמי ואלהיך אלהי": הוא נשא עיניו לככר הירדן ש"כולה משקה – – – כגן ה' כארץ מצרים", והיא הולכת לארץ, שרק עתה עברה תקופת רעב ללקט "בשבלים – – – אחרי הקוצרים": הוא "לתאוה יבקש נפרד", נושא עיניו לשם עבירה ונפרד מאברהם – – – והיא מוכנה להתענן, לא להיות לאיש, לוותר על נעוריה ובלבד שלא להיפרד מחמותה" (שם עמ' קיח, קכב-קכג). "מבחינת מהותיה דומה רות לזרע אברהם גומלי חסד, כולה חסד למען הזולת, עד כדי ויתור על חייה הפרטיים, בניגוד גמור למואבים שלא קדמו בלחם ומים" (שם עמ' קכו). כאשר ביקש משה רבינו לצרור את מואב אמר לו הקב"ה "שתי פרידות יש לי להוציא מהן, רות המואביה ונעמה העמונית". חז"ל השתמשו בביטוי פרידות בשני מובנים: א) שהן "נפרדות" לגמרי מאומתן ולכן חוזרות לישראל; ב) פרידות הן גוזלות של יונים. היהודית מעידות היא המאפיינת את היונים: "אלמלי ניתנה תורה היינו למדים עריות מיונה. לכן נמשלה רות לגוזל של יונה בצניעותה ועדינותה. תכונות אלו הן שהכשירוה לחזור למקורה – – – על-ידי שנגלו בה אותן תכונות המקור: צניעות, קדושה וחסד" (שם עמ' קכה).

האדמו"ר הביבליוגראף

בחג מתן תורה תק"כ (1760), דהיינו לפני 235 שנים נסתלק רבי ישראל בעל שם טוב, נותן תורת החסידות. ובחג מתן תורה תש"ח (1948) נסתלק מרן האדמו"ר הזקן מגור בעל אמרי אמת זי"ע, גאונה ומאורה של גולת פולין בימי תפארתה ומרודיה, מסיים תורת החסידות בפולין.

לפי כמה מקורות וכמה מסורות נסתלק הבעש"ט ביום שני של שבועות, אבל כבר הוכיח חוקר החסידות ד"ר יצחק אלפסי, שהוא נסתלק ביום ראשון של שבועות.

מלבד קדושתו חסידותו וגדולתו בתורה וכושר הנהגתו נתייחד האדמו"ר הזקן מגור מכל האדמו"רים, אם אינני טועה, בספרייתו העצומה והנדירה ובבקיאותו המדהימה בכל הספרים שברשותו ובכישוריו הביבליוגראפיים המיוחדים במינם כביבליוגראף מובהק ובעל מקצוע מן המעלה הראשונה.

נביא להלן כמה סיפורים ועובדות מתחום עיסוקו זה של בעל אמרי אמת, מכותבי המאמרים עליו, בייחוד בעיתונות היהודית, בבעלי ולא נזקקו לו. הדברים לקוחים מן הספר "ראש גולת אריאל", שכתבו וערכו אהרן סורסקי ואברהם מרדכי סגל, ירושלים תש"ב.

בתחילה מביאים המחברים שני סיפורים, שסיפר אבי-זקני הגאון רבי שאול משה זילברמן זצ"ל. הרב מוזירישוב: "סיפר הגרש"ם ז"ל מוזירישוב: פעם כשבאתי לגור אל ה"שפת אמת", הדבר היה בימי אברכותו של הרא"ם (הרב ר' אברהם מרדכי), פלפלנו יחדיו בביתו בחידושי תורה והזכרתי מדבריו של בעל שו"ת "חוות יאיר", הנסתרים לכאורה מגמרא מפורשת. נענה הרא"ם ואמר לי "בוא ואראך דבר דומה. עודנו מדבר, טיפס בסולמו והוריד איזה ספר, והראה בו כדברי ה"חוות יאיר". הספר לא היה מוכר לי. בדקתי וראיתי ב"שער" כי נדפס זה מקרוב, ואשאלהו: "הגם בספרי האחרונים מעיין מר"? והשיבני בקיצור: "הלא יש לי אותו..." שאלתי בהתפעלות: ובכל אלפי הספרים שיש פה הספיק מר לעיין? הודה לי בפה מלא, שאיננו מכניס ספר לארון מבלי לעבור עליו תחילה, ולדעת מה כתוב בו" (שם עמ' קכ-קכא).

"עוד סיפר הגרש"ם מוזירישוב דבר פלא: "אחרי הנשואין שלי (בזיוו"ש בשנת תרנ"ח) עם בתו של המקובל האלקי רבי חיים מנוביזוואר זצ"ל, קיבלתי מיורשיו כתב-יד של חיבור מסוים בתורת הנסתר שנמצא בעזבונו. אח"כ כשעמדתי לנסוע לגור אל ה"שפת אמת" לקחתי עמי את כתה"י וחשבתי שאתננו לידו. אולם בבואי גורה נכנסתי תחילה אצל בנו הרא"ם, שהיה מיודד אתי, ושוחחנו שעה ארוכה בחידושי תורה. לבסוף שעמדתי ללכת הבחין בכה"י שהחזקתי בידי ושאלני מה הוא. סיפרתי לו שהגיע לידי כת"י בקבלה, והיות שאינני עוסק בנסתרות החלטתי להביאו אל אביו האדמו"ר. חזר ושאל אם אוכל להראותו את כה"י ונתתי לו. מיד נטלו ועבר ביעף במשך רגעים אחדים על כל החיבור, מראשו ועד סופו, כשהוא פונה אלי באמירה: "דע שכה"י הוא מתלמידי האריז"ל, חלק ממנו נדפס כבר. הספר נמצא ברשותי, אך יש בו שיבושים וטעויות. אני הגהתיו ותיקנתי בשיבושים מדעתי, והנה רואה אני שתיקונים עלו יפה כי הם מכוונים לנוסח שבכה"י שלך. ובנשימה אחת עלה על הסולם, הוריד מאחד המדפים את הספר והיבצנו בו והראה לי בפנים כמה מקומות, שכיוון בהגהותיו ממש לנוסח המקורי שבכתב-היד" (שם עמ' קכא).

"שוב מעשה שהביאו לפניו סידור תפילה חדש, אשר בעריכתו המדוייקת השקיעו המו"לים יגיעה רבה, תוך השוואה עם יותר ממאה מהדורות שונות של "הסידור", שהופיעו במהלך הדורות. הוא פתח לרגע את הסידור דף בדף ועיין פה ושם, אך מיד הניחו ואמר להצניעו, והכירו שלא הפיק רצון ממנו. התפלאו בני הבית: מה פסול מצא בסידור? הסביר להם: המו"לים השמיטו מתוכו את זמירות האריז"ל" (שם עמ' שצג– שצד).

והרי שני מקרים, שאירעו לאדמו"ר באחד מביקוריו בארץ. מקרה נוסף אירע לו כשביקר בירושלים והביאו אליו, על פי משאלתו, את הקטלוג של ספריה ציבורית מסויימת שיעיין בו. אחרי שעבר ביעף על תוכנו, והחזיר את הקטלוג לידי שליח מטעם הספריה, העיר הרבי: שנודע לו כי ספר מסויים הנזכר בקטלוג – המסומן במספר פלוני – היה שייך לו. בדקו אנשי הספריה ומצאו שהצדק עמו: על גבי ספר זה מופיעה חותמתו של הרבי. מיד באו לפניו מנהלי בית העקד והודיעוהו, כי לאחר התייעצות ביניהם החליטו להשיב את האבידה לבעליה. עם זאת הוסיפו בסקרנות רבה, מבקשים אנתנו שהרבי יגלה לנו: איך ידע מעצמו לאתר ולזהות ע"פ הקטלוג את הספר ששיך לו?! השיבם רבינו זצ"ל: "היו לי בעָבר ספרים הרבה וכלו בשריפה הגדולה שפרצה בגור (כ"א אייר תרס"א – ר' שם עמ' קי. אוצר הספרים הגדול, שרכש ובנה מחדש, האדמו"ר שכלל הרבה כ"י נדירים, אבד כידוע בימי השואה – ד.ת.). בתוכם היה גם ספר זה, שהוא נדיר מאד, ולא שרדו ממנו בעולם כולו רק שני אקזמפלרים – האחד נמצא ב"בריטיש מוזיאום", השני היה ברשותי; ולכן בראותי שהספר נמצא כאן, ידעתי כי שלי הוא... יתכן שמישהו לקחו אז את הספר, כמציל מן הדליקה, ונתגלגל ובא לכאן" (שם עמ' שצד-שצה).

"עוד מסופר בפי חסידים: המלומד ר"ד ב.מ. לוין (הוא בעל "אוצר הגאונים" – ד.ת.) ביקר פעם אצל רבינו זצ"ל ונסבה שיחתם אודות ספרים שונים. בתוך הדברים הזכיר רבינו ספר פלוני, בתוספת הערה, שהספר הזה אינו מצוי ולא שרדו ממנו כי אם שני טפסים בלבד – האחד גנוז בספריית הוואתיקן ברומי, והשני היה ברשותו ואבד ממנו. "מוכן אני לתת בעוז תמורה נכבדה להשיבו אלי" התבטא בכאב. אמר איש-שיחו: ספר זה נמצא גם ברשותי! ביקש הרבי, שיואיל בטובו להראות לו את הספר. הלך ר"ד לוין לביתו, שלף מארונו את הספר המבוקש, ומה מאד הופתע לקרוא את חתימת... הרבי מתנוססת ב"שער". מיד הורהו להשיב את האבידה לבעליה האמיתי" (שם. ועיין גם בהערה 119 שם).

קרבנו של נחשון בן עמינדב

מחר, שבת-קודש פרשת נשא, נקרא בתורה על קרבנות הנשיאים. אצל כולם כתבה תורה נשיא שבט פלוני ואצל נחשון בן עמינדב נשיא שבט יהודה בלבד כתבה תורה רק "נחשון בן עמינדב למטה יהודה" (במדבר ז, יב) בלי התואר נשיא. הסבר נאה לכך ולעוד שתי תמיהות אחרות אתה מוצא בספר זכותא דאברהם "ד"ת (דברי תורה) ואמרי קודש וסיפורים נוראים מרבותינו הקדושים" מאת רבי אברהם מפוריסוב, שהוציא הרב ר' אריה מרדכי רבינוביץ בלוויית הערות בשם נחלי אמונה, ירושלים תשי"א.

וזה לשונו של רבי אברהם מפוריסוב: "במדרש תמה למה בכל הנשיאים כתיב נשיא ונחשון לא נאמר בו נשיא. ב) עוד יש לשאול מדוע נאמר בו שני פעמים קרבנו. ג) מדוע לא מפרש רש"י ז"ל הרמזים על קרבנו של נחשון כמו שכתב הלאה אצל שאר השבטים. ואמר כי איתא במדרש אמר רשב"י, אמר הקב"ה למשה, מי שקידש את שמי בים הוא יקריב תחילה. ונחשון הי' הראשון שקפץ לתוך הים במסירת נפש וקידש שֵם שמים. לכן נאמר ב' פעמים, קרבנו, כי קרבנו הראשון בא לרמז שזאת קאי על עצמו שמסר נפשו לד' והיה בעצמו קרבן, וממילא בשביל זה לא כתיב בו נשיא להורות, שעי"ז זכה למדריגה גדולה שלא הרגיש בעצמו שהוא נשיא, וממילא לא כתב רש"י ז"ל "בקרבנו" את הרמזים כיון שהי' הראשון במסירת נפש לד' הוא מדריגה גבוה שאין למעלה ממנו ולא צריכים לזה שום טעמים ורמזים" (שם עמ' פז). ודברי פי חכם והצדיק חן-חן.

קרית ספר

כתב-עת חשוב הוא קרית ספר, הרבעון הביבליוגראפי של בית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי, שעורכו הראשון במשך שלוש שנים היה גרשם שלום. עורכו במשך ארבעים שנה, בשנים תרפ"ז-תשכ"ז, שעיצב את דמותו ואת רמתו המדעית הגבוהה, היה ד"ר יששכר יואל ז"ל, חכם וביבליוגראף צנוע וירא שמים, כדרך יְהַי אשכנז. מלבד "ביבליוגרפיה של כל דפוסי ישראל ושל דפוסי חוץ-לארץ במדעי היהדות ותולדות ארץ ישראל והעם היהודי" כוללת כל חוברת מאמרים, ביקורות ספרים וסקירות ספרים קצרות, הערות ותעודות מגנזי המכון לתצלומי כתבי-היד העבריים.

בשנים האחרונות נערך הרבעון, שכל חוברת שלו מכילה קרוב לשלוש מאות עמודים, בידי פרופ' אבי-דוד שַׁנָאן.

גם החוברת כרך ס"ד וחוברת ג (החוברת שלפני האחרונה. החוברת שלאחריה יצאה רק לפני שבועיים לערך), כוללת מחקרים חשובים, שלא נדון בהם כאן. נציין במיוחד את מחקרו של עמוס דודי "מחזורי קטלוניה המנוקדים – בעיות המוקד שבכתבי יד מתקופת ספרד הנוצרית", שהוא כמדומני מחקר חלוצי בתחום זה.

נעיר רק כמה הערות קצרות. "הכם אחד מפרסם שתי תעודות (באיטלקית), שנודע לי עליהן לפני שנים רבות מפי הרב יש"י חסידה ז"ל. ר' יש"י חסידה חי עימנו לאורך ימים טובים. אמנם מצינו, שגם על חי אומרים זכרונו לברכה (או עליו השלום) – ר' ספרי מחקרים בתולדות היהודים בארץ ישראל ובארצות המזרח, תשמ"א, עמ' 104–105), אבל לא לכך נתכוון הכותב.

מעניינים המקורות העבריים החדשים לתולדות בני משפחת מגדרנשיא באיטליה", שמפרסם אברהם דוד. יעל אוקן מבררת את זהותו "של הר"ס, תלמידו של נתן שפירא". אין הכוונה לר' נתן שפירא בעל "מגלה עמוקות", אלא לר' נתן שפירא ירושלמי, אחד משלוחיה החשובים ביותר של עדת האשכנזים בירושלים. הוא היה מקובל, שהדפיס בשנת תט"ו (1655) בוויניציאה את חיבורו "טוב הארץ", שביקש בו "להודיע לבני האדם קדושת א"י" על פי קבלה, בעיקר על פי קבלת האר"י, רבי חיים ויטאל, רבי משה קורדובירו ורבי אברהם אזולאי בעל "חסד לאברהם". חמש שנים לאחר מכן, בשנת ת"כ (1660) שהה אז בוויניציאה הדפיס בה את חיבורו "מַצַּת שמורים" על סוד מזוזה, ציצית ותפילין.

בסעיף של"ה שם (מקביל לשנת של"ה) כתוב הר"ס, (ראשי תיבות הצעיר דוד סתינגו): "סמיך וגניז והוא נשמתו של משיח שנתגלה בזמן האר"י לוריא זלה"ה ונתכסה ונגנז בשנת של"ה, שנפטר לבית עולמו" (ק"ס שם עמ' 1112), וטעות הוא, האריז"ל נסתלק כידוע בשנת של"ב (1572 – גב' אוקן הואילה בטובה להראות לי את תצלום כה"י וראיתי שאכן כתוב שם של"ה ולא של"ב).

יש להעיר הערה כללית לגבי רשימה זו, החלה על חוקרים הרבה במדעי היהדות, בעיקר הללו שלא היתה להם גירסא דינקותא, הנוהגים לכתוב את שמותיהם על גדולי הדורות בלי להקדים להם, את התואר ר' או רבי, כגון משה בן מימון, משה בן נחמן, יהודה החסיד, אלעזר מוורמס, יוסף קארו, משה איסרלש, שלמה לוריא, יצחק לוריא, משה קורדובירו, חיים ויטאל, ישראל בעל שם טוב, דב בער ממעזריטש, שניאור זלמן מליאדי, מנחם מנדל מקוצק, ועוד ועוד. והתופעה היא יותר חמורה בארץ והיא רגילה עוד יותר בלשונות לעוזיות.

מרדכי ברויאר מפרסם ביקורת יסודית ומקפת על ספרו בן שני הכרכים של ישראל אדלר, הכולל אסופה של חשובי הכתבים וכה"י העבריים על המוסיקה. למקרא הביקורת ופירסומים אחרים של ברויאר בתחום המוסיקה אתה מצטער, ואולי מר ברויאר עצמו מצטער, שהוא נתן מזמנו ומכוחו לעיסוק בתולדות ישראל, שהעוסקים בה מרובים, אבל התורמים לה תרומות חשובות בעלות ערך הם יחידים, ולא נתן מזמנו ומכוחו לחקר המוסיקה היהודית, חקר שצרכיו מרובים וחוקריו מועטים, ובה היה יכול לתרום יותר.

שמעתי מפיהם של פרופ' ישראל שצמן, מנהל הספרייה הלאומית, וד"ר יונתן יואל, סגן המנהל, וכן מפיה של גב' רעיה גוטפרוינד, מעורכות קרית ספר, שעם פרישתו הקרובה של העורך פרופ' אביגדור שנאן יש חשש שיצומצם היקפו של קרית ספר ויכלול רק ביבליוגראפיה של דפוסי ישראל ודפוסי חו"ל במדעי היהדות בגלל דררא דממונא. אם אכן יקרה כך, תהא זו אבידה גדולה לחוקרי תולדות הספר העברי והביבליוגראפיה העברית והתחומים הקרובים להם. בניגוד לכתבי-עת אחרים במדעי היהדות וספרי יובל וספרי זיכרון, שנתפרסמו ומתפרסמים בהם דברים התלויים על בלימה ודברי הבל, בייחוד בתחום חקר המקרא, הרי בקרית ספר מעולם לא נתפרסמו מאמרים, שהם בחינת הררים התלויים בשערה, אעפ"י שכמובן גם שם נדפסו דברים שגויים ומוטעים.

פרפראות

מחר נקרא בתורה את פרשת נשא. הפרשה כוללת קע"ו פסוקים והיא הארוכה ביותר בתורה. כן אמרו, הפרק הארוך ביותר בנ"ך – במקרא הוא פרק קיט בתהלים והוא כולל ג"כ קע"ו פסוקים.

הארוכה ביותר בש"ס היא מסכת בבא בתרא ויש בה ג"כ קע"ו דפים. ברם העירני ברין ידידי הרב עמוס סמואל מירושלים: שמסכת ב"ב, כמו כל המסכתות, פותחת רק בדף ב, ולפיכך יש בה רק קע"ה דפים...

★

בפרשת נשא נמצאים הפסוקים של ברכת כהנים (ו, כד – כו). טעמי המקרא מורים, שיש לקרוא וישמרך, אליך ויחנך מלעיל ולא מלרע, כפי שטועים כהנים הרבה, המברכים את ציבור המתפללים.

★

משה אמת ותורתו אמת. ואמרו אמ"ת ראשי תיבות – אנכי ה' אלקיך, התיבה הראשונה בעשרת הדברות; מ"אימתי קורין את שמע בערבין, התיבה הראשונה במשנה; ת"נא היכא קאי התיבה האחרונה בתלמוד. אמר רבי מנחם מנדל מקוצק, מאימתי קורין את שמע, מאימת הקב"ה...

★

הרב מרדכי אלון שאלני לרגל שיעורו השבועי בקול ישראל על פרשת השבוע, שיעור מצויין המרבה כבוד שמים וכבוד התורה: אם נמצא מקור לכך, שרשב"י יצא מן המערה בל"ג בעומר. אמרתי שאיני יודע זאת. אחר כך הודיעני, שכך כתב בעל "ערוך השלחן" באו"ח סימן תצ"ג. ואכן כתב שם: "– – ורגילין לקרותו הלולא דרשב"י, ובא"י מרבין בתפלה ובהדלקת נרות על קברו הקדוש. ואומרים שנסתלק ביום זה וגם יצא מהמערה ביום זה". אבל בעל "ערוך השלחן" לא נתמהה בסוגייא זו כפי שמעידים גם דבריו בסוגריים שם.

★

ב"מעריב" כ"א באייר (21.5) נתפרסמה המודעה שלהלן: "בצער רב אנו מודיעים על פטירתו של אבינו וסבנו שמעון בר יוחאי. ההלוויה תתקיים היום, יום ראשון, כ"א באייר תשנ"ה". ייתכן ששמעון בר יוחאי זה נפטר בי"ט באייר (או בכ' באייר)...

זמן מתן תורתנו

מאת ד"ר י"צ מושקוביץ

בין שאר הנימוקים, לקריאת מגילת רות בחג השבועות, יש האומרים שקריאתה תוקנה כנגד הקראים והמינים החולקים על תורה שבע"פ, ובדרך זו אנו מכריזים קבל עם ועדה על אמונתנו ודבקותנו בה. שהרי רות – וממילא דוד – הותרו לבוא לקהל על פי הפירוש שניתן על ידי התורה שבע"פ לאיסור הכתוב בתורה "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'" (דב' כג: ד). ואפשר אולי להוסיף ולומר שמנהג זה מתכוון לאשש את המסורת שהתורה שבעל פה ניתנה יחד. באותו מעמד, עם התורה שבכתב, לכן אנו קוראים את המגילה יחד עם פרשת מתן תורה.

בר בכר יש להוסיף שהחג הזה כל כולו מהווה עדות ניצחת לקשר ההדוק בין שתי התורות – שבכתב ושבע"פ – ובלעדיה לא היינו מוצאים את ידינו ורגלינו בסבך הבעיות המתעוררות ביחס לחג.

הראשונה היא הגדרת קרבן המוסף של החג. לפי ס' ויקרא (כג: יח–יט) הקרבן הוא: שבעת כבשים, פר אחד, שני אילים, שעיר עזים לחטאת ושני כבשים לזבח שלמים. לעומת זה לפי ס' במדבר (כח: כו–ל) הקרבנות הם: שני פרים, איל אחד, שבעה כבשים ושעיר עזים לחטאת. הראב"ע (ו' כג) מביא דעה שאפשר להקריב פר ואילים שנים, או שני פרים ואיל אחד כרצון הכהן, אבל הוא דוחה אותה בציינו: "ועוד לא ראינו מצוה כזאת". ואמנם במס' מנחות מה ע"ב ישנה הוה אמינא: "דלמא הכי קאמר רחמנא (=שמא כך אומרת התורה) אי בעי (אם הוא רוצה) פר ושני אילים ליקרב, אי בעי שני פרים ואיל אחד ליקרב" (כלומר כמו הדעה שראב"ע דוחה אותה). אבל הגמרא מוסיפה: "מדאשתני סדרן שמע מינה אחריני נינהו" (מכיון שהסדר שונה: שבעה כבשים, פר ושני אילים בס' ויקרא לעומת שני פרים, איל אחד ושבעה כבשים בס' במדבר, הרי שמדובר בשני סוגים של קרבנות). ואמנם מצינו שם בברייתא: ר' עקיבא אומר, יכול (=יכולתי לחשוב) הן הן כבשים האמורים כאן, הן הן כבשים האמורים בחומש הפקודים? (=ס' במדבר), כשאתה מגיע אצל פרים ואילים אינן הן, אלא הללו (בס' במ') באין בגלל עצמן (קרבן מוסף של היום) והללו (בס' ויקרא) באין בגלל הלחם (=שתי הלחם שמביאים בחג הביכורים). נמצא מה שאמור בחומש הפקודים קרב במדבר (=גם במדבר לפני כניסתם לארץ, שרק אז חלה החובה להביא שתי הלחם), ומה שאמור בתורת כהנים (ס' ויקרא) לא קרב במדבר.

מתוך הכפילות של קרבנות החג כבר מסתמנת, לכאורה, מהותו הכפולה של היום: חג הביכורים מחד (הקרבנות שבס' ויקרא), וזמן מתן תורתנו מאידך (הקרבנות בס' במדבר).

מהותו של החג

מעבר לקרבן המוסף, עצם מהותו של החג, כפי שאנו חוגגים אותו היום לעומת מה שכתוב עליו בפירוש במקרא, היא בעיה חמורה שהתלבטו בה בכל הדורות, ואין לה פתרון אלא בעזרת התורה שבע"פ. בתורה צויין החג בשם 'שבועות' (שמ' לד: כב; דב' טז: י; במ' כח: כו =בשבעתיכם; דב' טז: טז); 'חג הקציר' (שמ' כג: טז); 'יום הבכורים' (במ' כח: כו). ברי' כג אין שם לחג. אין בכלל ציון מפורש שהיום נחוג בגלל שבו ניתנה התורה. ואכן מציין ר"י אברבנאל (ו' כג): "והנה לא נתנה התורה טעם לחג הזה שיהיה זכר ליום מתן תורה, לפי שלא הוקבע החג לזכרון מתן תורתנו... אבל היה טעם חג השבועות להיותו התחלת קציר חטים... ואין ספק שביום חג השבועות ניתנה התורה, אבל שלא נצטווה החג על זכירתה".

נ' ליבוביץ (עיונים חדשים בס' ויקרא, עמ' 350) תוקפת בחריפות את שיטתו המוזרה של ר"י אברבנאל. היא כותבת שם: "וכל מי שגדל בעולמם של יהודים שומרי חג ומועד, הלא יתמרמר לבבו בקראו דברי אברבנאל אלה. הלא יזכור את אשר מתקבצים יהודים קבוצות קבוצות בבתי כנסיות... ללמוד תורה בליל חג השבועות, כדי להתכונן לקבלת התורה... ויבוא אברבנאל ויספר לנו, שלא הוקבע החג לזכרון מתן תורתנו".

דומה יש מקום לציין כדברי חז"ל: "לפום חורפא שבשתא". הלא אברבנאל אומר בדיוק מה שהתורה כותבת, וכפי שהוא מסביר: לא נצטווינו בה לחוג את חג השבועות בגלל שבו ניתנה התורה; הטעם לחוג את היום הזה הוא "היותו התחלת קציר חטים... כי רצה יתברך שבהתחלת אסיפת התבואות שהם מזון האדם, שהראשונה מהם היא החיטה, יעשו חג להודות לנותן להם לכל בשר...". יחד עם זה הוא מכריז: "ואין ספק שביום חג השבועות ניתנה התורה".

חג השבועות כ"זמן מתן תורתנו" נזכר בפירוש רק בתורה שבע"פ. נביא תחילה את התוספת: "זמן מתן תורתנו" בתפילות העמידה וב'קידוש', שניתקנו על ידי אנשי כנסת הגדולה, כדברי רב שמן בר אבא: "אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפילות, קדושות והבדלות" (ברכות לג ע"א). ונציין עוד כמה ממקורות הראשונים בעניין זה: "והיו נכונים ליום השלישי – זה יום ששי שבו ניתנה תורה" (מכילתא יט, יא); "והוה ביומא תליתאה בשיתא בירחא" (ת' יונתן לשמ' יט: טז); "א"ר אלעזר הכל מודים בעצרת (=חג השבועות, כך הוא נקרא בפי חז"ל, וראה על זה להלן) דבעינן נמי 'לכם', מאי טעמא? יום שניתנה בו תורה הוא" (פסחים סח ע"ב), ועוד.

גם מתוך הסוגיא במס' מנחות שהבאנו לעיל יוצא, בעקיפין, שחג השבועות הוא חג מתן תורה, שהרי גם במדבר חגגו אותו מבלי שיביאו שתי הלחם, כיון שלא היה קציר חטים, א"כ הסיבה לחג לא יכלה להיות אלא שהוא זמן מתן תורתנו.

המקור הבא נראה חשוב מכולם, שכן הוא מלמד אותנו כיצד משתמע – לא במפורש – מתוך דברי התורה עצמם, באיזה יום לחודש סיון ניתנה התורה. הכוונה למס' שבת פו ע"ב, שם חולקים רבנן ור' יוסי בנוגע ליום שבו ניתנה התורה, לפי רבנן בששי בחודש ולדברי ר' יוסי בשבעה בו. מחלוקתם קשורה במחלוקת שנייה ביניהם והיא האם ר"ח סיון באותה שנה חל ביום א' בשבוע (דברי ר' יוסי) או ביום ב' בשבוע (לפי רבנן).

להלן הם מפרשים לפי עמדת המוצא הזאת שלהם את הקטע בס' שמות יט, ומכאן חילוקי הדעות שביניהם בקשר ליום המדוייק של מתן תורה. מקביל למקור הזה נביא את התוספתא במס' ערכין א:ד: וכן במס' ר"ה ו ע"ב: "עצרת פעמים שחל להיות בחמשה ובששה ובשבעה לא פחות ולא יותר" הכוונה היא: אם ניסן ואייר שניהם מעוברין, חג הביכורים (וזה מתן תורה) =יום החמישים מתחילת ספירת העומר חל בחמישה בסיון. אם חודש אייר חסר, הוא חל בששה בו, ואם גם ניסן חסר – בשבעה בו. "אחרים" חולקים שם על חת"ק האומרים שלעולם כל חודשי השנה אחד מלא ואחד חסר, ממילא יוצא שעצרת תמיד בששה בסיון. מובן שהתגודה בקביעת היום המדוייק של החג אפשרית רק בזמן שקידשו את החודש לפי הראייה, שכן בימינו יום החמישים מתחילת ספירת העומר הוא תמיד בו' בסיון, וכדברי "אחרים" דלעיל.

התגודה שהזכרנו יכולה להיות הסבר לכך שהתורה אינה קושרת את חג הבכורים (וממילא את זמן מתן תורתנו) ליום מסויים בחודש השלישי, כפי שהיא מגדירה את שאר החגים, מכיון שהחג אינו מוגדר (בזמן הבית) ע"י יום מסוים בחודש השלישי אלא ע"י יום החמישים מהנפת העומר, והוא אינו בהכרח ששה בסיון.

הצמידות שבין יום הביכורים לבין יום מתן תורתנו קיימת למעשה רק במציאות שלנו. אם נמשיך לעיין בהמשך הסוגיא במס' שבת ניווכח שיום מתן תורתנו לא היה זהה בזמנו עם יום הבכורים. הש"ס מביא שם ברייתא שלפיה יום היציאה ממצרים (ט"ו בניסן) היה ביום חמישי בשבוע, חודש ניסן היה מלא (30 יום), יוצא שר"ח אייר היה בשבת, ומכיון שחודש אייר היה ג"כ מלא, לדברי רבנן, הרי שר"ח סיון היה ביום ב' בשבוע. ומכאן שחג הביכורים חייב היה לחול ביום ו' בשבוע שהוא יום ה' בסיון (שהרי כשניסן ואייר שניהם מלאים מונים מתחילת הספירה 15 יום של ניסן שנשארו ועוד 30 יום של אייר ועוד 4 של סיון, יוצא יום החמישים לעומר ביום ו' בשבוע) הרי שהתורה ניתנה ביום נ"א לספירה, מכיון שלדעת רבנן מתן תורה היה ביום ו' בסיון, בשבת (מאידך לדברי הכל התורה ניתנה ביום שבת).

ואם נקח את דעתו של ר' יוסי שם, שלפיו אייר היה חסר, ור"ח סיון היה ביום א' בשבוע, אם כן – לפי החשבון דלעיל – חג הביכורים היה אמנם ביום ו' בשבוע אבל הוא היה כבר יום ו' בסיון, ומכיוון שהתורה ניתנה – כאמור לדעת ר' יוסי – בז' בסיון, בשבת, היינו נ"א לספירה.

לפי כל מה שאמרנו יש מקום לשאול, כיצד חגגו את זמן מתן תורתנו לאחר אותה שנה שבה ניתנה התורה, האם ביום נ"א לספירה, ממש כמו בזמן נתינתה, או שמא שני המועדים היו חופפים? אבל נראה מדברי המהרש"א במס' עבודה זרה ג ע"ב על התוס' ד"ה יום השישי, שם הוא כותב: "למה קבע הש"י חג השבועות להורות ביום חמישים מן הספירה?", והוא מתרץ שהטהרת בנ"י מכל טומאת מצרים ארכה שבעה שבועות וביום החמישים נגמרה הטהרה שכתוצאה ממנה קיבלנו את התורה ביום נ"א, לכן נקבע חג השבועות ליום החמישים, "כי יראת חטא קודם לחכמה במעלה והזמן".

הדים למעמד הר סיני במקרא

עד כה ראינו שחג השבועות כחג מתן תורה נזכר בפירוש רק בתורה שבע"פ: אבל נעיין בס' דה"ב טו: ח–טו, שם מתואר כיצד ביער אסא מלך יהודה את השיקוצים מכל ארץ יהודה ובנימין, לאחר מכן קיבץ את העם בירושלים בחודש השלישי "ויזבחו לה' ביום ההוא... ויבואו בברית לדרוש את ה' אלהי אבותם... וישבעו לה' בקול גדול ובתרועה ובחצוצרות... וישמחו כל יהודה על השבועה". גם כאן אין תאריך מדויק, אבל חידוש הברית בין ה' לעמו בחודש השלישי, בתרועה ובחצוצרות, בדומה ליום מתן תורה, מחזק בנו את ההרגשה שאסא בחר במועד שבו העם אמור היה לעלות לרגל לירושלים לחוג את חג השבועות, חג מתן התורה, כדי לחדש את הברית ביום שבו ניתנה מעם התורה. פרט לכך נזכר "יום הקהל" כמה פעמים בתורה כ"יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב". פירושו של איזכור זה הוא שרישומו של היום וזמנו המדוייק ברור לכל ואין צורך לחזור עליו אלא להזהיר שזכרו לא ימוש מאתנו לעולם (ר' דב' ד: ט–י; ט: י; י: ד; יח: טז).

חג העצרת

חג השבועות נקרא בפני חז"ל בשם עצרת. לראשונה נזכר השם הזה בתרגום אונקלוס לס' במדבר כח: כו בשבעתיכם=בעצרתיכון. בתורה ניתן השם הזה ליום שביעי של פסח (דב' טז: ח) ולשמיני עצרת (במ' כט: לה). וכבר העירו בפסיקתא זוטרתא (פ' נשא), "א"ר טוביה ברבי אליעזר חזרתי על כל ענייני המועדות ולא מצאתי חג שבועות שנקרא עצרת, ורבותינו ז"ל קראו בכל מקום עצרת לחג השבועות הוא לשון תרגום...". אבל לא ביאר טעמו של הדבר. למעשה כבר יוסיפוס (קדמוניות ג, י, ו) מזכיר את השם "עצרתא". הפמן (בפירושו לס' וי' כג) מנסה למצוא טעם לדבר. הרב זוין (מועדים בהלכה) מביא בשם "קדושת לוי" את הטעם שבכל חג יש שני מיני עבודות: המצוה השייכת לחג (כגון אכילת מצה) ואיסור מלאכה. בחג השבועות שאחר החורבן, שבטלה הבאת שתי הלחם ולא היתה שום מצוה פרטית, לכן השתמשו בבבל בשם עצרת, כלומר עצור ממלאכה. אבל הרב זוין מוסיף: "זה אינו, שהרי קראו לשבועות עצרת גם בזמן הבית (ר' שביעית פ"א מ"א)". לבסוף נזכיר את דברי המדרש (שה"ש רבה ז, ד): "אמר ר' יהושע בן לוי ראויה היתה העצרת של חג שתהיה רחוקה חמישים יום כנגד העצרת של פסח, אלא עצרת של חג ע"י שהם יוצאים מן הקיץ לחורף לית ביומוי דיילון וייתון (=אין שיעור באותם הימים כדי שילכו וישובו מפני קלקול הדרכים)". לפי זה נקרא עצרת מחמת הזיקה של החג לפסח.

פיוט חדש לר' יהודה הלוי (?)

מאת יהודה רצהבי

עד לתקופת ספרד היתה השירה העברית כולה קודש. הפייטנים ראו ברוח השירה, שנאצלה עליהם, מתת אלקים והקדישוה לשמים. שירתם סבבה על האל וגדולתו בבריאה, על האדם ועל צרכיו והגיגיו, בזיקתו לאלקיו. משבאה שירתנו הספרדית לעולם נפתח בה אשנב גם לענייני חול של העולם הזה: למאורעות הזמן של המשורר ובני דורו, לחוויות נפש שלו ולהנאות החיים למיניהן. אך גם בשירת בני ספרד היה הקודש עיקר והחול טפל. יותר ממה ששרו על העולם החולף שרו על ערכי הנצח: הקב"ה, הנשמה, עולם הבא ושכר ועונש. היו בהם משוררים, מעין ר' יצחק בן גיאת ור' יוסף בן אביתור, שלא חיללו עטם בשירת-חול ושירתם היתה קודש לה'. משוררי ספרד ראו בשירת החול בת חלוף. כנגדה היתה שירת הקודש בעיניהם שירה לדורות, לפיכך קבעו שמותיהם בפיוטיהם מה שלא עשו כן בשירי חול שחיברו. סבורים היו שאם יזכו ופיוטיהם יתקבלו בתפילה, יהיה הדבר זכרון טוב להם בשמים ובארץ.

הפיוט 'יהל עם', הרואה כאן אור ראשונה, כלול בסבך הזמנים לימים נוראים, מחיבורם של פייטני מזרח מאוחרים, בכללם: יצחק, צדוק ויוסף. אף ר' יהודה הלוי נכלל בו, בפיוטים מועטים. סליחות ריה"ל מצוייות בו כלונים לפיוטי אחרים. סימנו של הקובץ EBP II A 189/1.

הפיוט עשוי חמש מחרוזות. שסימנן יהודה. כל מחרוזת מונה ארבעה טורים. שלושה ראשונים חורזים חריזה נבדלת, והרביעית – חריזה אחידה. לשון הפייטן בהירה ונהירה. משקל השיר: תשע הברות דקדוקיות. סגנונו הוא מלאכת מחשבת של מסכת פסוקים, שהפייטן מגלגל בהם חרוזים זה בזה, לבד מן האקרוסטיכון יהודה אין לנו ראיה נוספת שיהודה הלוי הוא מחברו. אך עירנות סגנונו ושפר לשונו מחזקים את ההנחה כי מעטו של הלוי יצא.

הפיוט כולו תחינה. תחילה מבקש הפייטן סליחה על עוונות העם. אח"כ הוא מתפלל למפלת אויבי האומה ולתשועת ישראל, וחותם בגאולה ובבניין המקדש. במרכז הפיוט עומדת האומה (יעקב) החוזר בו חמש פעמים.

יהל עם

יָהֵל עָם לְךָ יִשָּׂא אֶת עֵינֵיהוּ
וּמוֹדֶה עַל פְּשָׁעוֹ מֵהוֹנֵיהוּ
יְ' אֱלֹקִים סְלַח לַעֲוֹנֵיהוּ
מִי יָקוּם יַעֲקֹב כִּי קָטֹן הוּא

פז

הַצְלִיחָה נָא לוֹ וְאוֹיְבָיו תִּקּוֹב
וּבַשְּׂרֵהוּ הִנֵּנִי אֲשֶׁר עָקוֹב [יַעְקוֹב]
חִישׁ וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב
וְחָרְפוּ אֲדָרְשֵׁהוּ וְלֹא אֲנַשֵּׁהוּ

פז

וְיַעֲקֹב לֹא יֵבוֹשׁ וְאַל נָא יֵחַת
וְיִוָּשַׁע זַרְעוֹ בְּשׁוּבָה וָנַחַת
גַּם פְּדֵהוּ מֵרֶדֶת שַׁחַת
וּמִבּוֹר תַּחְתִּיהוּ חִישׁ הַעֲלֵיהוּ

פז

דְּרוֹשׁ עַם אָהַבְתָּ לְהַעֲלוֹת מִבּוֹר
וְשֵׁבֶט מוֹשֵׁל בּוֹ בְּאַפְּךָ תִּשְׁבּוֹר
וְיָשׁוּב שְׁאָר יַעֲקֹב אֶל אֵל גִּבּוֹר
וְתוֹךְ יַד שׁוֹסֵהוּ הֱיֵה מַחְסֵהוּ

פז

הַקְשֵׁב קוֹל בִּנְךָ וְדִמְעוֹ תְּמַח
וְיִשְׂרָאֵל יָגֵל וְיַעֲקֹב יִשְׂמַח
וּמַהֵר פְּדוּת עַמְּךָ וְיִשְׁעוֹ תַּצְמִחַ
וּבְנֵה נָוֵהוּ וְחִישׁ הַנְוֵהוּ

פירוש

1. יהל – האר אורך, גלה שכינתך. ישא וכו' – עה"כ תהלים קכג א.
2. ומודה וכו' – עה"כ תהלים לב ה. מהוניהו – שמא יש להגיה 'ותהונהו'.
4. מי יקום וכו' – עמוס ז ב.
5. תקוב – תקלל, תאור.
6. עקוב יעקב – עה"כ ירמיה ט ג. הכוונה: 'יעקוב-בעקבות לשון התלמוד 'הלכה עוקבת מקרא' (סוכה מז א).
7. חיש – מהר לקיים. וזכרתי וכו' ויקרא כו מב.
9. ויעקב וכו' – עה"כ ישעיה כט כב.
10. ויושע וכו' – עה"כ ישעיה ל טו. בשובה ונחת – בהשקט ובשלוה.
11. פדהו וכו' – איוב לג כד. פדעהו – פדהו ואלהו.
12. ומבור – כינוי לגלות.
13. אהבת – אשר אהבת.
14. ושבט וכו' – עה"כ ישעיה יד ה.
15. וישוב וכו' – עה"כ ישעיה י כא.
16. ותוך וכו' – שוסהו: נתון עליו כשהוא נתון בכף הבוזז אותו.
18. וישראל וכו' – עה"כ תהלים יד ז.
20. נוהו – מקדשו. הנוהו – בנה לו נוה ומשכן (כתרגום אונקלוס לכתוב 'זה אלי ואנוהו' (שמות טו ב). המקור: 'ואנוהו' המילה על פי הענין.

אגדה וגידין וכנפי נשרים

מאת רפאל לוי

לקראת חג השבועות נביא להלן כמה דברי לשון מענייני דיומא.

אגדה וגידין

לקראת מתן תורה נאמר בספר שמות יט, ג: "ומשה עלה... ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל".

רש"י: "לבית יעקב – אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה. ותגיד לבני ישראל – עונשין ודקדוקין פרש לזכרים. דברים הקשין כגידין (מכילתא)". ובסמוך "למחר" וַיָּשֶׁב משה את דברי העם אל ה' (שם ח) ואחריכך "ויגד משה..." אומר על כך התלמוד במסכת שבת פז ע"א: "דברי אמר בתחילה פירש עונשה, דכתיב "וישב משה" – דברים שמשבבין דעתו של אדם (שמשברים), ולבסוף פירש מתן שכרה – דכתיב "ויגד משה" – דברים שמושכין לבו של אדם כאגדה. ואיכא דאמרי (ויש אומרים) בתחילה פירש מתן שכרה, דכתיב "וישב משה" – דברים שמשיבין דעתו של אדם, ולבסוף פירש עונשה – דכתיב "ויגד משה" – דברים שקשין לאדם כגידין". רש"י: "כגידין – ידק מר". הרב שטיינזלץ: "גידין – לפי התרגומים נראה, כי גידא (או גידרא) הוא התרגום ללענה. אין וודאות בזיהויו של הצמח במקרא. אך ברור כי טעמו מר ביותר ואולי אף ארסי..."

על כנפי נשרים

"ואשא אתכם על כנפי נשרים" (שמות יט, ד) רש"י אומר: "כנשר הנושא גוזליו על כנפיו, שכל שאר העופות נותנים את בניהם בין רגליהם לפי שמתיראין מעוף אחר שפורח על גביהם, אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם שמא יזרוק בו חץ, לפי שאין עוף אחר פורח על גביו, לכך נותנן על כנפיו אומר מוטב יכנס החץ בי ולא בבני. אף אני עשיתי כן ויסע מלאך הא' וגו' ויבא בין מחנה מצרים וגו' והיו מצרים זורקים חצים ואבני בליסטראות, והענן מקבלם".

נוטריקון

בעשרת הדברות (שמות כ, ב) נאמר: "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך...", ועל כך שנינו במסכת שבת קה ע"א: אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא: מנין ללשון נוטריקון (כתיבה בקיצור או כתיבה בראשי תיבות לשם קיצור)? שנאמר כי אב המון גוים נתתיך": אב נתתיך לאומות, בחור נתתיך באומות, המון חביב נתתיך באומות, מלך נתתיך לאומות, ותיק נתתיך באומות, נאמן נתתיך לאומות. רבי יוחנן דידיה (משלו אמר) אמר: "אנכי" – נוטריקון: "אנא נפשי כתיבת יהבית" (אני בעצמי כתבתי ונתתי), רבנן אמרי (חכמים אמרו): אמירה נעימה כתיבה יהיבה (נתונה). איכא דאמרי אנכי למפרע (יש שאומרים: אנכי הפוך): יהיבה כתיבה נאמנין אמריה.

בעל תורה תמימה כתב: "ענין נוטריקון הוא כי לפנים בימי מלכות יון ורומי היו נוהגים בעת חפזון או מלחמה לכתוב בקיצור תבות שלמות וגם עניינים שלמים באותיות אחדות, והיה להם ע"ז סימנים ורמזים וציונים קבועים (וכמובנינו ידוע ענין זה בשם סתינוגרא"פיה), ומפרש כאן מניין רמז בתורה לנוטריקון שעניינים ודעיונות שלמים יוכללו באותיות אחדות...".

הרב ע' שטיינזלץ כותב על "נוטריקון": "מקור המלה הוא כנראה בלטינית, שמשמעה מה שמתייחס ללבלרים, למזכירים. ובשימוש הלשון בדברי חז"ל – קיצורים וראשי תיבות כדרך שהלבלרים והסופרים נוהגים לעשות בעת כתיבה מהירה (קצרנות)".

صورة عن الاصل

مكذا عن الاصل

בין הדף והמדף

● עיוני מקרא

מקרא קדש, עיונים בתנ"ך בהארת חכמי הדורות במקראות, מאת אליהו ידיד. ערך והתקין: הרב ד' שהור. הוצאת ארי, ת"ד 16138 ירושלים. 295 עמ'

ספרו זה של המחבר, הרב אליהו ידיד, יסודו בשיעורים בתנ"ך שנתן במסגרות תורניות שונות, המשכו במאמרים שפירסם במשך כעשרים שנה בבמות תורניות, ועתה הם נקבצו ונערכו מחדש תוך שיכתוב ועיצוב מחודשים. הרב ידיד מגדיר את ספרו זה כמסכת עיונים בתנ"ך בהארה ובהשקפת חז"ל תוך הסתמכות על הפרשנות המורחבת של ראשונים ואחרונים.

כל מאמר בספר עומד בפני עצמו, אך קיבצם יחד, בחמישה חלקים, מביא לפני הקורא משנה סדורה ותפיסה רחבה. כפי שמציין המחבר, הצד השווה והמכנה המשותף לחמשת חלקי הספר הוא בעיון בהווייתו של אדם מול אלוקיו, תוך ניסיון לברר סוגיות מגוונות עלידי הדגמות של אישי התנ"ך.

גישה זו באה לידי ביטוי בחלק העוסק ב"אדם וגמול". המחבר מציין, כי בעיית הגמול במקרא היא מן הבעיות הבסיסיות של המחשבה היהודית מאז ומעולם. שאלת שכר ועונש כאחד מן העקרונות היותר מהותיים בדת ישראל, העסיקה ומעסיקה את ההוגים בכל הדורות. הם התחבטו בניסיון להתמודד עם שאלה זו ולהציע לה פתרונות במקרא ובספרות חז"ל. בחלק זה של הספר עושה הרב ידיד ניסיון לבדוק מערכת גמולו של אדם מאלוקיו, תוך הצגת מיגוון אירועים של שכר ועונש בתנ"ך והסתעפויותיהם השונות. נדונים כאן הוויכוח בין ה' לאברהם על הפרבת סדום, מערכת היחסים המורכבת שבין חנה ופנינה, גלות ישראל במצרים, מעגלות מעגלות בגמול, פרשת נב עיר הכהנים, העימות יעקב ועשיו ושני הלאומים, השקפת עולמו של איוב מול זו של רעיו. במאמרים אלה יש ליבון דקדוקי של דיון ועקרונות של גמול אלוקי הן בתחום האישי והן בתחום הלאומי, בפרקים מן התורה, מן הנביאים ומן הכתובים.

החלקים האחרים של הספר כוללים עיונים בנושאי אדם, נביאים מלכים, ירושלים. בין יום ירושלים לחג מתן תורה נביא משהו מהעיון של "ירושלים – בין הר סיני להר המוריה". המחבר מציין, כי קדושתו של הר סיני, מקום לקבלת התורה, היתה קדושה לשעתה בלבד. "הר המוריה", לעומת זאת, קדושתו קדושת עולמים והוא המקום המקודש באופן מוחלט. יש מקורות בתנ"ך ובדברי חז"ל ששני המקומות, "סיני" ו"הר המוריה" שבירושלים, התחברו ונעשו לאחד לצורך האירוע של קבלת התורה. ולא זו בלבד אלא שגם לעתיד לבוא עתידים הם להיפגש שנית. במתן תורה הלך הר המוריה אל הר סיני, לעתיד לבוא יילך הר סיני אל הר המוריה.

★

● טעמי המקרא כפרשנות

טעמי המקרא כפרשנות, מאת זכריה גורן. ספריית "הילל בן חיים", הוצאת הקיבוץ המאוחד. 176 עמ'

לטעמי המקרא יש שלושה תפקידים עיקריים, לפי הגדרת המחבר: תפקיד מוסיקלי. טעמי המקרא נקראים גם "נגינות" או "נעימות", ויודעים כ"תווים מוסיקליים" למקרא, שלפיהם נקראים ספרי הקודש בפולחן בניגון ובקצב; תפקיד פונטי-דקדוקי. הטעמים משמשים לסימון ההברה המוטעמת במילה; תפקיד תחבירי-פרשני. הטעמים משמשים כאמצעי פיסוק של המשפטים והבלטת הקשר בין מליהם. עניינו העיקרי של הספר שלפנינו הוא התפקיד השלישי של הטעמים, התחבירי-פרשני, אם כי הוא מתייחס בקצרה גם לשני תפקידיהם הראשונים.

המחבר, זכריה גורן, שהוא מרצה למקצועות המקרא ותנ"י ישראל במכללת "אורנים", ביה"ס להינוך של התנועה הקיבוצית, מייעד אותו בעיקר כדי להקנות ללומד יכולת של ניתוח הפסוק בהתאם לטעמים.

הפרק הראשון עניינו הכרת הטעמים ותפקידיהם. בפרק שלאחריו סוקר המחבר היבטים שונים של חלוקת התורה ליחידות תחביריות קצרות יותר. מכאן הוא עובר לסקירת הטעמים השונים. פרק נדוב מוקדש למשמעות הפרשנות של מקום האתנחתא בפסוק. שלושה פרקים – עוסקים בגלגלים: הסגול והשלשלת, הזקפים והטפחא. בהמשך נסקרים הטעמים המשנים. אחרי עיונים נוספים בצדדים שונים של הטעמים בא הפרק החותם ובו דרשות על שמותיהם וצורותיהם של טעמים. נביא אחת מפרפראות אלה. על הפסוק (דברים א' כ"ח) "אנה אנחנו עולים אחינו המסו את לבבנו" וכו', כותב ר' אהרן מקרלין, כי על המילה "אחינו" תלישא קטנה ועל "המסו את לבבנו" קדמא ואזלא. הכוונה היא, שתלישא קטנה – פירוד וקרע קטן – קדמא ואזלא, מתקדם ומתרחב יותר ויותר. מטעם הפירוד בא הפחד והכישלון.

★

● הגיגים וזכרונות

עוללות, עיונים במקרא ובחז"ל, בענייני השעה וזכרונות אישיים, חוברת ה' מאת אריה אבינרב, בית חלקיה. 61 עמ'

ר' אריה אבינרב הוא מאותם תלמידי חכמים שככל שמזקינים חכמה מיתוספת להם. בשנים האחרונות הוציא ארבעה קונטרסי "עוללות" ובהם עיונים בתנ"ך ובדברי חז"ל, וכן דברי הגות בענייני השעה, והוא מפרסם מפעם לפעם ב"הצופה" מפרי עטו. חוברת זו של "עוללות", שיצאה בימים אלה, היא האחרונה בסדרה, וכפי שהוא מציין, "אני חושב, הגיעה שעתי לנוח מן הכתיבה הקשה עלי מחמת כושר הראייה המוחלשת וגם נביעת המעיין המחשבתי שנחלשה...". יזכהו הקב"ה לזרות מים של יצירה תורנית עמו"ש, מתוך בריות גופא ונהורא מעליא.

בחלק הראשון של החוברת, כמו בקודמותיה, מאמרים, קצרים, כתובים בידע ובלשון פשוטה ובהירה – על דור הפלגה, על אהבה, קנאה ושנאה, על "כל האומר ראובן חטא", על הצלה בזכות החינוך, על טעם שמיני עצרת, על מינוי מלך בישראל – רשות או מצוה, משמעו של בית דין של מעלה, ועוד.

רובה של החוברת פרקי זכרונות אישיים של המחבר, שבשנת תרצ"ט עזב את תפקידו כמזכיר סניף הפוהמ"ז בפתח-תקוה, ובחר לצאת להכשרה חקלאית. דרכו הובילה אותו להכשרה בארגון ירושלים במושבה מנחמיה שבעמק הירדן ומשם להתיישבות דתית לרגלי החרמון, במקום שנקרא חצץ והחלוצים הדתיים קראו לו "נחלים", ע"ש הנחלים דן וחצבאני המפכים שם.

★

● מונחון ללימוד המקרא

מונחון ללימוד המקרא, מאת רבקה רביב. בהוצאת אולפנות להב"ה, קדומים, ד"נ שומרון 44856. 102 עמ'

חומר ללימוד התנ"ך קיים בשפע רב בספרים, בקבצים ובמאמרים – אך מסתבר כי קשה למצוא בחיבור אחד בצורה מרוכזת מונחים בסיסיים וכלים ראשוניים ללימוד זה. חלל זה באה למלא רבקה רביב ב"מונחון" זה, שהוא ספר עזר מתומצת, שבו מוגדרים הכלים הבסיסיים בלימוד התנ"ך. היא מציינת, כי היא ועמיתיה המורים שואפים להקנות לתלמידים כלים שבהם יוכלו להמשיך וללמוד את המקרא בעצמם. הגדרת המונחים והכלים הוא תנאי הכרחי שיאפשר את יכולת הלימוד העצמי, וספר זה עשוי לתרום תרומה של ממש בכיוון זה.

הספר מחולק לשני חלקים: פרשנות והכתוב במקרא. בפרקים הראשון והשני יש זיהוי וניתוח של קשיים אליהם התייחסו הפרשנים ושל הפתרונות ליישובם.

נדונים כאן קשיים סמנטיים, עניינים, רעיוניים, סגנוניים, לשוניים (צורניים/מורפולוגיים) ותחביריים. בפרק על ההבדל בין הפרשנים או בין הפירושים נסקרים כמה הבדלים עקרוניים בולטים: בדרך הפרשנות, במסקנה או בהדרכה העולה מן הפירוש, בשאלת התחום בו עוסק תוכן הכתוב, בשאלת סגנון הכתוב ומעמדו התחבירי. אחרי מונחון עזר להבנת פרשנים נסקרים פרשנות חז"ל על המקרא, התרגומים כפרשנים וטעמי המקרא והפרשנות.

החלק השני של ה"מונחון" עניינו, כאמור, הכתוב במקרא. ארבעת פרקיו עוסקים במבנה הכתובים מאפיינים סגנוניים/ספרותיים בלשון המקרא, אותיות ומילות יחס ומעמדם התחבירי של הכתובים וכללים בפתרון שאלות המתייחסות לכתובים.

מהספר יוכל להפיק תועלת כל מי שרוצה להעמיק את עיונו במקרא ובפרשניו, אך יש רגש מיוחד לגבי מורים ותלמידים. וכך יש בפרקים רבים כללים והנחיות להתייחסות לשאלות הנוגעות לפרשנות המקרא ולדרך שבה יש להתמודד עמן כדי להגיע לתשובות מתאימות.

ש. יהושע

לומדי תורה ותומכיה

מאת הרב חיים דוד הלוי

בפרשתנו "נשא" אנו קוראים על קרבנות הנשיאים בחנוכת המזבח, ונצטוו ע"י משה רבינו מפי הגבורה להקריב בכל יום נשיא אחד, החל מראש חודש ניסן בשנה השנית לצאת בני ישראל מארץ-מצרים (במדבר ד"ז), ומספרת התורה: ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה (שם ד"ב). ראוי לשים אל לב שלא נזכר תוארו בנשיא השבט כפי שנזכר בכל יתר הנשיאים, והדבר צריך תלמוד.

עוד מספרת התורה: ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא יששכר. הקרב (חסר יו"ד קרי הקריב) את קרבנו קערת כסף אחת וגו' (שם ד"יח). המלה הקריב נזכרה בשבט יששכר בלבד פעמים, השנייה חסרת יו"ד. על זה כבר עמדו רבותינו ופירשו בספרי שם, ואנו נעתיק הדברים כפי שכתבם ופירשם רש"י בפירושו לחומש וזו לשונו: לפי שבא ראובן וערער ואמר, אחר שקדמני יהודה אחי אקריב אני אחריו, אמר לו משה מפי הגבורה נאמר לי שיקריבו כסדר מסעם לדגליהם, לכן אמר הקרב את קרבנו והוא חסר יו"ד שהוא משמע הַקְרֵב לשון ציווי שמפי הגבורה נצטוה הַקְרֵב. ומהו הקריב הקריב שתי פעמים שבשביל שני דברים זכה להקריב שני לשבטים, אחת שהיו יודעים בתורה שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, ואחת שהם נתנו עצה לנשיאים להתנדב קרבנות הללו עכ"ל. אבל לא פירשו לנו רבותינו מדוע בא שינוי בולט אחר בנשיא יששכר, שתוארו בא אחרי הזכרת שמו, ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא יששכר, ואילו בכל יתר השבטים נזכר תואר נשיא לפני הזכרת שמם; וגם זה צריך תלמוד.

עוד מספרת התורה בהמשך: ביום השלישי נשיא לבני זבולון אליאב בן חלון (שם ד"כד), ולהלן מסופר: ביום הרביעי נשיא לבני ראובן אליצור בן שדיאור (שם ד"ל), כלומר אחרי יששכר שהיה השבט "שיודעים בתכמה" הקריב זבולון שהיה השבט שתמך ביששכר שעסק בתורה, ולא ראובן הבכור.

אלא שגם כאן נשאלת שאלה גדולה, והלא יעקב אבינו הזקן בברכתו לבניו הקדים את זבולון הצעיר ליששכר הגדול ממנו (ראה בראשית מט-יג) ופירש הספורנו שם: הקדים זבולון העוסק בפרקמטיא ליששכר העוסק בתורה וכן משה רבינו בברכתו וכו' והם דברי רבותינו (ב"ר כה"ה) "לזבולון אמר שמח זבולון בצאתך ויששכר באוהליך, ולא יששכר גדול מזבולון, אלא ע"י שהיה זבולון מפרש מישוב עוסק בפרקמטיא ובא ונותן לתוך פיו של יששכר נותן לו שכר בעמלו לפיכך נקרא הפסוק על שמו, שמח זבולון בצאתך ויששכר באוהליך". אם כן מדוע בהקרבת קרבנות הנשיאים בחנוכת המזבח הקדים יששכר את זבולון?

* * *

בדקדוקים אלה הרגשתי בעקבות שאלה שנשאלתי לפני מספר שנים, מאדם ירא ה' שידו פתוחה במידת יכולתו לתרום למוסדות תורה וחסד, בלשון זו: "בימים אלה נכנס אלי ראש ישיבה נכבד ומפורסם, הידבר על לבי לתמוך באחד מאברכי ישיבתו תמיכה חודשית קבועה שתספיק לכלכלת ביתו (אף כי בקושי), והבטיחני שמתצית זכות לימוד התורה של אותו אברך שהוא שקדן גדול בתורה ושעתיד להיות גדול בישראל, תיזקף לזכותי בעולם הבא, והזכיר לי את הדרשה המפורסמת של יששכר וזבולון וכו'. הסכמו הגדעו ממני אינו קטן גם ביום לעשירי ולכן ביקשתי ממנו שהות לחשוב. וזו הבעיה המעסיקה אותי... יודע אני בעצמי שלא זכיתי ללמוד תורה כלל, וכל ימי הנני מצטער על כך. האם בזה מובטח לי בעולם הבא חלקי במחיצתם של תלמידי חכמים בזכות מצוה זאת..."

ודאי שאמת הבסן דבר ראש הישיבה, וכך מצאנו בפירוש שעשו חכמי המשנה, ואחד מגדולי התנאים נקרא שמעון אחי עזריה, היינו על שם אחיו שעזריה היה מפרנס את אחיו שמעון שעסק בתורה והתנה עמו לחלוק בשכר עולם הבא של תלמודו (ובחים פרק א' משנה ב', ועיין מסכת סוטה כ"א, ובמדרש רבה ויקרא כה"ב).

אלא שהשואל דידן היקשה לבקש שיובטח לו חלקו במחיצתם של תלמידי-חכמים בזכות המצוה, וזה לא מצאנו בשום מקום, כי חלוקה בשכר המצוה לעוה"ב נאמרה אבל לא זכות לשבת במחיצת ת"ח, עיין בכל המקורות דלעיל ופירושיהם. וכך גם פסק הרמ"א (יו"ד סי' רמ"ו סעיף א'), יכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו בשכר עכ"ל. הרי מבואר חלוקה בשכר ולא זכות במחיצת ת"ח.

והטור כתב (שם), מי שאי אפשר לו ללמוד מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני טרדות הזמן יספיק לאחרים הלומדים ותחשב לו כאילו הוא לומד בעצמו, והעתיק דבריו מרן הרמ"א (שם). וגם שם הכוונה "כאילו" הוא לומד, ויזכה כשכר המצוה של תלמוד-תורה בלבד, וכמו שנבאר להלן.

* * *

כי לכאורה יש מקום לקושיא גדולה מדברי רבותינו (בברכות לד"ב), א"ר יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח וכו' אבל ת"ח עצמם עין לא ראתה וכו'. ומכאן שמעלת ת"ח גדולה יותר מהמסייע, וא"כ למה הקדימו יעקב אבינו ומשה רבינו את זבולון על פני יששכר, ומדוע רבותינו קראו ל"שמעון אחי עזריה" דרך כבוד למסייע יותר מהעוסק בתורה.

ולכן נראה לי שבלימוד תורה יש היבט כפול, שכן לימוד תורה הוא מצוה ככל מצוות התורה, והעוסק בה מגיע לו שכר ככל עושה מצוה, והמאפשר לאחרים לעשות מצוה הרי הוא שותף באותו מעשה, כיון שכלעדיו לא היה נעשה, וכן הוא הדבר גם בלימוד תורה שהמפרנס ת"ת ומאפשר לו ללמוד תורה הרי הוא שותף באותה מצוה של לימוד תורה וחולק הוא אתו בשכר מצוות אותה תורה שלמד ככל מצוה אחרת.

אלא שיש בלימוד התורה לאותו העוסק בה מעלה וחשיבות שלא ניתן לחלקה עם הזולת, כי זה כוחה של תורה שמזככת ומצרפת את נפש האדם העוסק בה, ובחיים הזהו הרי הוא נמצא בדרגה עליונה מכוח קדושת התורה שבה הוא עוסק, ומכוח זה נשמת הת"ח היא מעודנת מזוקקת וצרופה בלהט קדושת התורה, וכאשר מסתלק לעולמו ונפש נפרדת מהגוף החומרי הרי שהיא מתעלה בכוח אותה הכשרה שניתנה לה בעולם הזה בלימוד התורה, וכדברי רבותינו (בפסחים נ.) על קול הנשמע בעולם הבא, "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו". האם ניתן לחלק כל זאת עם מי שתמך בו ופרנסו בעולם הזה שהוא עולם החומר.

משל למה הדבר דומה, למי שתמך בחבירו ללמוד חכמת הרפואה בתנאי שכל הכנסותיו בעתיד יתחלקו שווה בשווה, ואמנם כך עשו. אמת שהשכר החומרי מתחלק ביניהם, אך האם את הסיפוק הרוחני הגדול שבהשכלה עצמה, בהנאת הלימוד, הרגשת האושר הרוחני הגדול בריפוי הזולת, האם את כל זה ניתן לחלק.

כך הוא הדבר במצוות, ויחסית בלימוד התורה. את קבלת שכר המצוות ניתן לחלק, אך לא את אותו הצד המעולה של התעלות הנפש שיש בלימוד התורה, זה שייך בלעדית לעוסק בתורה בלבד, ולא יכול להיות למסייע שום חלק.

זאת היא כוונת ר' יוחנן באמרו, אבל תלמידי חכמים עצמם עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו, כוונת "עצמם" היא לאותה התעלות נשמתית, ודבר זה אף לא ניתן להשגה בעולמנו זה החומרי.

* * *

וכדי שלא ייראה הדבר כמסחר זול בשכר מצוות התורה נציין מה שהוסיף הרמ"א (שם) וכתב: אבל אם כבר עסק בתורה אינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתן לו עכ"ל. כלומר אין לעשות עסק מסחרי בשכר מצוות, והתנאי מועיל רק לעתיד כאשר אדם תומך בלומדי תורה כדי שילמדו ומתנה לחלוק עמם בשכר. מחילוק זה אנו למדים את ההגיון שבעסק זה, כי אותם תלמידי חכמים שאין פרנסתם מצויה ואינם יכולים לעסוק בתורה, ובא אדם זה ותומך בידם, עצם התמיכה היא מצוה גדולה ובזכותה מגיע לו לחלוק עם לומדי התורה בשכרם.

דבר זה למדתי מתשובת רב האי גאון (הובאה במהר"ם אלשקר תשובה סי' ק"א, וציינה מרן החיד"א בברכ"י יו"ד סי' רמ"ו אות ב') וזו לשונו: מי שהיה נוהג להתענות בשני וחמישי ובסוף אותו זמן אמר קבול שכר התענית יהיה לפלוני מתנה, וכן אם יאמר מכרתי תענית זאת השנה בכך וכך לפלוני... היש מזה כלום הנאה לאותו פלוני... וכן מי שנתן לאדם זהב על מנת שיקרא בתורה ותהי זכות הקריאה לו וכו'. תשובה: כך ראינו כי דברים אלו דברי הבאי שאין לסמוך עליהם ואיך יעלה על לב שכרו של זה של מעשים טובים שעשה הם לזר והלא כתוב אומר צדקת הצדיק עליו תהיה... והושב כי מתן שכרן של מצוות דבר שישאנו בחיקו וילך כדי שיתן זה מת"ש לזה... וזה השוטה שמכר תעניתו אכלה כלבא שירותיה, מה שכר יש לו לפני השי"ת... אבל ודאי מי שנותן שכר למלמד ללמד מה שהן צריכים ומלמדם יש לו שכר גדול, והמלמד עצמו פעמים יש לו שכר ופעמים אין לו שכר (?) וכן מי שמאכיל עני או חכם למדים יש לו שכר על כך ולהם ביותר מי שעוזר לעוסקין בתורה ובמצוות להתנות לבתים לעסוק בה יש לו שכר השכר שיש לו הוא על פעולתו וכן המסעד מקיימי המצוות כדי שיוכלו לקיים יש לו שכר על כך וכו' עכ"ל.

דוק היטב בדברי הגאון, "השכר שיש לו הוא על פעולתו", כך ניסל מעסק זה כל גוון מסחרי שלא ייתכן בקיום מצוות ולימוד תורה, ועיקר קיבול השכר חלק כחלק עם לומדי התורה ועושי מצוות הוא על עצם התמיכה המאפשרת לימוד התורה וקיום מצוותיה.

אגב, מתשובת רב האי גאון למדנו שגם לעתיד מועיל תנאי זה רק אם הכוונה ברורה שהעסק בא לשם הגברת לימוד התורה ולימודה לאחרים, אבל "לתת זהב לאדם על מנת שיקרא בתורה ותהיה זכות הקריאה לו", גם זה הוא דבר שאין הדעת סובלתו.

וכבר ארכו דברינו מאוד ונציין לעיין עוד בספר "משכנות הרועים" (מערכת ד' אות ס' להגאון עוזיאל אלחיין), וכן להגאון הראשון לציון ישא ברכה (בספרו "איש אמונים" דרוש ו' לשבת כלה) שהאריכו הרבה בזה, ומה שכתבנו דיו לתרץ השאלות שהצבנו בפתח מאמרנו. אך נשוב לסכם ששכר מצוה, לרבות מצוות לימוד התורה, ניתן לחלוק עם התומך והמסייע, אבל את ההתעלות הרוחנית וההזדככות הנפשית המושגים בלימוד התורה אין שום אפשרות שיוכל המסייע להשיג וכמו שנתבאר.

* * *

ובכך תתורצנה השאלות שהצבנו בפתיחת מאמרנו:

ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה. נחשון זכה לכבוד גדול זה לא מכוח היותו "נשיא" שבט יהודה, אלא מתוך היותו שבט שממנו תקום מלכות בישראל, כנבואת אבי האומה (בראשית מט-י), לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו, ולכן לא נזכר תוארו כנשיא השבט.

ביום השני הקריב נתנאל בן צוער נשיא יששכר. אמנם נזכר תוארו כנשיא השבט אך לא כמו יתר השבטים שבא תואר נשיא לפני השם (ביום... הקריב...נשיא...) משום שזכר במקומם מכוח נשיאתם, אבל נתנאל בן צוער זכה במקום כבוד זה אחרי שבט המלכות משום "שהיו יודעים בתורה שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים" (כמצוטט לעיל בשם רבותינו), ולכן הקדימה התורה שמו לתוארו כנשיא, ללמדך שלא מכוח נשיאותו זכה אלא מכוח תורתו.

ביום השלישי נשיא לבני זבולון אליאב בן חלון. כי אף שיעקב הקדים את זבולון ליששכר (בראשית מט-יג), זבולון לחוף ימים ישכון והוא לחוף אניות, יששכר חמור גרם וגו', הרי זה על עתידם ומצבם בעולם הזה, וכן משה רבינו הקדים זבולון ליששכר (דברים לג-יח), שמח זבולון בצאתך ויששכר באוהליך וגו', גם זה הוא על מתיחס לחיי העולם הזה, וגם "שמעון אחי עזריה" שהוכרו בראשית דבריו על מתייחס לפרנסת העולם-הזה, הכבר נתבאר שכל קדימת זבולון ליששכר הוא בעולם הזה, עולם החומר, והדין הוא שאלמלא זבולון המסייע אין בכוח יששכר לעסוק בתורה, שאם אין קמח אין תורה (אבות פרק ג' משנה יז), ומטעם זה היה רבי מכבד עשירים (עיין מסכת עירובין פו.), אבל לעולם הבא שהוא עולם הרוח, צפון אמנם שכר גדול לזבולון שתמך ביששכר, אך מקומו נמוך מזה של יששכר וכמו שנתבאר.

ולכן בחנוכת המזבח במשכן שנועד להשראת שכינת ה' בישראל, הרי זה בחינת עולם הרוח, ואין אפשרות להקדים את זבולון על פני יששכר, שכן שבט יששכר הם העוסקים בתורה ובעולם הרוח של גילוי שכינה אין למעלה מת"ת.

* * *

ואעפ"כ ייעצנו לאותו שואל שחשקה נפשו לזכות במחיצתם של ת"ח בעוה"ב בזכות סיועו ללומדי תורה, לעשות כעצת רבותינו (בדברים רבה פרשה ו' אות ג'): א"ר יהושע א"ר נחמן כל מי שבא לביהכ"ס ושומע דברי תורה זוכה לישב בין החכמים לעתיד לבא שנאמר (במשלי טו) אזן שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין ע"כ. ועוד שם (באות א'): אמר ריב"ל כל מי שנכנס לבתי-כנסיות ולבתי-מדרשות בעולם-הזה זוכה ליכנס לבתיכנ"ס ולבתימ"ד לעתיד לבוא... אמר להם משה לישראל האיל וכל מי ששומע דברי תורה כך הוא מתרומם בשני עולמות הוו זהירים לשמוע דברי תורה וכו' עכ"ל. והמובן כל זה מדובר במי שהוא עצמו לא זכה ללמוד תורה (שהרי נאמר "שומע" בלבד) ואעפ"כ בכוח השמיעה בלבד זוכה לישב בעולם הבא במחיצתם של תלמידי חכמים. קטנה דעתנו להבין עומק מהות השגה זה, אך בוודאי תהי לו למשיב נפש.

לחיי הערכים

חוברת הדרכה חדשה העוסקת בתופעת ניסוין המיתוסים בימינו מופצת בימים אלה בתנועת בני-עקיבא.

כזכור, בשנה האחרונה סערו הרוחות סביב כמה פרשיות תקשורתיות הקשורות ל"שחיטת פרות קדושות". חנה סנש וגבורתה הועמדו במבחן הספק בדרמה הטלוויזיונית "משפט קסטנר" ובמוסף "הארץ" (11.11.94) הוסיפו עוד עשרות "מיתוסים" שאם טרם נופצו בפועל הרי שיש מקום להרהר אחריהם.

מתוך ההנחה שדוגמאות אלו אינן אלא "קצה הקרחון" של סימפטום משמעותי המואץ בזמננו, בחרה מחלקת ההדרכה של בני עקיבא להתמודד עם הנושא באופן מתודי, מובנה ומסודר.

במבוא לחוברת מופיעה ההנחה שאם "המיתוסים" נוצרו כדי לבטא את הערכים, הנורמות והציפיות של החברה, הרי שניפוצם כרוך בתופעה שבה החברה חדלה כנראה מלהאמין ולדבוק בערכים מסויימים, עד שלא אכפת לה לפגוע ו"לחלק" את אותם דמויות וערכים שבתורה בעצמה. הדיון החינוכי העיקרי מתמקד איפוא בנושא: "התפרקות מערכים או דביקות בערכים" ולפיכך גם שמה של החוברת הוא – "לחיי הערכים". בחוברת שני חלקים: בחלק הראשון יש מערך מובנה של פעולות העוסקות בשאלות יסוד כגון: האם אנו חיים חיי ערכים? מהו סולם הערכים שלנו? מה אנו מוכנים להקריב למען קיום הערכים? וכיצד קשורים "המיתוסים" לכל זה, החלק השני הוא של הנספחים ובו יש אוסף מגוון של קטעי עיתונים הנוגעים בהרבה פרשיות שהסעירו את דעת הקהל ואת התקשורת בשנים האחרונות. בין השאר ישנה התייחסות ל"מיתוסים" כגון: כח צביקה, יוני נתניהו, חנה סנש, קדושת התא המשפחתי, ה"דייטינג" ועוד. אחד הדגשים המשמעותיים בחוברת הוא שרוב המיתוסים המוכחקים מייצגים ערכים שהנסיון להיות לאורם מחייב מסירות והקרבה. ממילא בתקופה שבה הולכת ונוצרת אידאולוגיה שבה ערך הפרט ווירדיותיו הופכים להיות המרכז, הרי שבאופן טבעי מתרוקנים מיתוסים אלו מתוכנם, ושימורם, כמימים ימימה, הופך למכביד ובלתי טבעי לחלקים מסויימים בעם.

על רקע זה נאה לשמוע את הקריאה החינוכית היוצאת מתנועת-הנוער, לכל מי שיש בו תחושה עמוקה של אחריות הכמורית לגורל עם ישראל בזמן הזה, לדבוק בדרך של יהדות אמיתית וציונות אמיתית.

באופן ייחודי מופנית קריאה זו אל חניכי בני-עקיבא האל בשפת הציונות הדתית לחזק את הידיעה כי ערכים של זהות לאומית, גבורה יהודית, אמונה, מסירות ומוסריות היו והינם ערכים פשוטים וברורים שמעולם לא נס ליחם.

פירסום זה מצטרף לקו המאפיין את בנ"ע במשך שנים, והוא: הנכונות להרים דגלים שונים ולהתמודד באומץ ובישירות עם נושאים שבאקטואליה.

ע'

לפרשת השבוע — נשא

שיקומו הרוחני של הגזלן

מאת הרב רצון ערוסי

נשא קטן בבמותו (ארבעה פסוקים) וחשוב בתוכנו נידון בפרשת נשא. חוזה התורה בתשובה של גזלן שנשבע לשקר. נושא זה נידון בפרשה, לצידם של נושאים אחרים גדולים וחשובים, סוטה, נזיר וכו'. והוא נידון בפרשה זו רק כמשלים לנושא שכבר נידון, ובפירוט, בפרשת ויקרא, והידוע כ"אשם גזילות". וכן למה שנזכר בפרשת קדושים (ויקרא, יט, יא-יב), בעניין הידוע "כפירת ממון". או "שבועת הפקדון".

והנה עבירת גזל היא בעיקרה עבירה שבין אדם לחברו. ולכן, מטבע הדברים, התייחסותנו אליה היא בעיקר משני היבטים: כיצד לפצות את הנגזל וכיצד להעניש את הגזלן? בעיקר. מתוך המגמה של "למען ישמעו וייראו". אבל ספק אם היינו מתייחסים בכלל לחזרה בתשובה של הגזלן. וקרוב לוודאי שלא היינו כוללים את תשובתו של הגזלן בכלל דיני-חוני) הגזל. וזוהי אבן הגישה במשפט הכללי.

לא כן במשפט התורה. התורה שמה דגש גדול על תשובת הגזלן שנשבע לשקר. ולא בכדי. כי לתורה שיטת משפט שאינה מבוססת רק על שיטור ושיפוט וענישה. אלא השיטה במשפט התורה, שמלבד שיפוט, שיטור וענישה, היא מתייחסת בהרחבה לעולמו הרוחני של העבריין. ואת כדי שיתפוד הואים (ולא במובן הפיסי) מן הארץ.

שיטה זו, משמתבוננים בה, היא מתגלית כשיטה חכמה מאוד. שכן היא לוקחת בחשבון את עולמו הנפשי של העבריין הפוטנציאלי, לפני העבירה, ושל העבריין שכבר עשה את העבירה. הן מתוך המגמה להנחותו, שלא יעבור עבירה, והן מתוך המגמה להנחותו, כיצד להשתחרר מן העבירה (-פתח מילוט) ולהשתקם מבחינה רוחנית. והכל מתוך מגמה ברורה לדאוג לנגזל, שישולם חסרונו, במובן הממוני ובמובן הנפשי.

תשלום חמישית הוא כפרה

ואמנם בפרשה נאמר: "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם (-מכל מה שיחטא איש באיש, וכחש בעמיתו", רמב"ן), למעול מעל בה' (-שישבע בשם ה' לשקר. שם), ואשמה הנפש ההיא (-והיתה לו הרגשת אשמה), והתודו את חטאתם אשר עשו (-צריך לבטא את החזרה בתשובה ע"י וידוי על החטא שנעשה), והשיב את אשמו בראשו (-ישיב הגזלן לנגזל את הקרן, שהגזלן התכחש לו ע"י שבועת שקר. רש"י) וחמישיתו יוסף עליו, ונתן לאשר אשם לו" (-יוסיף הגזלן לנגזל חמישית מן הקרן).

אולם עד כאן, לכאורה, אין חידוש. שכן בפרשת ויקרא (ה, כ-כו) נאמר: "נפש כי תחטא (-בעניני ממון בין אדם לחברו, כדלהלן) ומעלה מעל בה' (-ע"י כפירת בממון בשבועת שקר, כדלהלן) וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד, או בגזל, או עשק את עמיתו, או מצא אבידה וכחש בה, ונשבע על שקר... והיה כי יחטא ואשם (-"כשיכיר בעצמו לשוב בתשובה, לדעת ולהתודות, כי חטא ואשם", רש"י), והשיב את הגזילה אשר גזל... ושלם אותו בראשו (-תשלום הקרן, ראש הממון, רש"י), וחמישיתיו יוסף עליו, לאשר הוא לו יתננו לו, ביום אשמתו" (-תשלום חמישית לנגזל, או חמישיות נוספת אם כפר בשבועה בחמישית. רש"י). ואם כן מהו החידוש שיש בפרשת נשא? שהרי בעניין התוכה המוטלת על הגזלן שחוזר בתשובה לתת קרבן אשם גזילות. אין בפרשת נשא שום חידוש.

טרם שנשיב לשאלה זו, נציין, שעבירת גזל האמורה כאן, היא במשמעות רחבה. כלומר, כל כבישת ממון של הזולת, שלא בדין, וע"י התכחשות המסתייעת בשבועת שקר. אבל זוהי חומרתה של העבירה שבה אנו דנים. שכן היה קיים אמון בין הנתבע והתובע. עד שבקשריהם העסקיים לא הסתייעו במסמכים או בעדים, והנתבע מעל באמון זה, ע"י שנשבע לשקר, וכך גם מעל באמון שבינו לבין ה' (רש"י, שם).

ואמנם רש"י כבר השיב לשאלה האמורה: "ונשנית כאן (-בפרשת נשא) בשביל שני דברים שנתחדשו בה. האחד – שכתב: והתודו, לימד, שאינו חייב חומש ואשם, על פי עדים עד שיודה בדבר. והשני – שפרש על גזל הגר שהוא (-החומש) נתון לכהנים". כלומר, עיקר החידוש של פרשת נשא בעניין החזרה בתשובה של הגזלן שנשבע לשקר. ע"י תשלום החומש, שאמנם כבר נזכר בפרשת ויקרא. אלא שכאן הוא נשנה כדי ללמדנו. שאין הגזלן חייב בחומש, כשמתברר לבי"ד. שהגזלן שיקר בשבועתו, ע"י שבאו עדים והעידו כנגדו. אלא רק כשהגזלן מיוזמתו, מודה ומתוודה שחטא, בכך שכיחש בעמיתו. וכפר בתביעת הממון ע"י שנשבע לשקר, שהרי בפרשת נשא נאמר: "והתודו את חטאתם אשר עשו".

אלא שדבר זה תמוה. הרי תשלום החומש הוא תשלום בספים שהב"ד מחייב את הגזלן, כשהתברר לבי"ד שהוא שקרן. ומדוע אין מטילים חוב על הגזלן כשהתברר לבי"ד, ע"י עדים, שהוא שיקר? אדרבה, דומה. שאם יש מקום שבי"ד יקנוס את הגזלן בתשלום נוסף על הקרן, הוא דווקא במצב שהשקר של הגזלן התברר לנו רק ע"י עדים, ולא ע"י הודאתו העצמית. שהרי כשהגזלן הודה, היה מקום להנהג כלפיו בדרך של "ומודה ועוזב ירוחם".

אולם אליבא דאמת, תשלום החומש אינו קנס. אלא חלק מתהליך כפרה (מו"נ, ח"ג, מא). כלומר שעל הגזלן לדעת שבגזילתו הוא עבר עבירה כלפי הנגזל, וגם כלפי ה'. השבת הגזילה או תשלום הקרן בלבד ע"י הגזלן לנגזל, הוא רק משפה את הנגזל במובן הממוני והוא בוודאי אינה מתקנת מבחינה נפשית את הפגיעה שהנגזל נפגע בכך שהגזלן מעל באמון שביניהם ונשבע לו לשקר. וכך הגזלן גרם לנגזל להתייאש מממונו. כמו כן גם אילו הענשנו את הגזלן (בנוף מאסר) אנו רק מנסים להרתיע את הגזלנים הפוטנציאליים. אבל עדיין לא פתחנו לגזלן פתחי תשובה ושיקום רוחני שבהם הוא יוסרר מעבירה זו שהוא התחיל להידבק בה, ושרבים נכשלים בה (ב"ב, קסה, א).

ולכן, התורה מבשרת לגזלן שיש לו פתחי תשובה והיטהרות. והיטהרות זו תיעשה ע"י שהגזלן מיוזמתו יתודע על שהכחיש את תביעת חברו, ונשבע לו לשקר. ויתוודה על כך. והגזלן יבטא כלפי הנגזל את חרטתו. ע"י הודאתו וידויו. כדי לתקן את הפגיעה באמון שפגע בו ע"י התכחשותו לתביעה. והסתתרותו מאחורי שבועת שקר. ולצורך זה הוא. הגזלן, ישלם באופן אישי לנגזל, את הקרן ואת החמישית. וחייב הגזלן לרדוף אחרי הנגזל בכל מקום שהוא. כדי לשלם לו.

ואמנם כך פסק הרמב"ם (גזילה ואבידה, ז י-יא): "אין הנשבע על כפירת ממון משלם חומש עד שיודה מעצמו. אבל אם באו עדים, והוא עומד בכפירתו, משלם הקרן בלבד על פי עדים, ואינו משלם את החומש. שהחומש עם הקרבן לכפרה הם באים, ואינו מביא אותן אלא על פי עצמו... הגוזל את חברו אע"פ שכפר בו, הואיל ולא נשבע, אם חזר והודה אינו חייב לרדוף אחרי הבעלים... אלא יהיה ביד הגזלן עד שיבואו הבעלים ויטלו שלהן. אבל אם נשבע על שווה פרוטה ומעלה חייב לרדוף אחרי הבעלים עד שיחזיר להן. אפילו הן באיי הים. מפני שכבר נתייאשו אחרי שנשבע ואין באין עוד לתבעו".

גזל הגר שאין לו שורשים

רש"י הוסיף שיש חידוש נוסף בפרשת נשא, והוא עניין גזל הגר שאין לו יורשים. שהרי בפרשה נאמר בעניין זה: "ואם אין לאיש גואל, להשיב האשם אליו, האשם המושב לה' לכהן, מלבד איל הכפורים אשר יכפר בו עליו". כלומר, שפרשת נשא מתמודדת עם שאלה מעניינת. למי משלם הגזלן את הקרן והחומש, אם הנגזל מת ואין לו גואל, כלומר, שאין לו יורשים. כלום יתכפר לגזלן רק ע"י שהוא נותן קרבן, אשם גזילות?

התשובה לכך היא שלילית, שכן כיצד יטהר הגזלן את נפשו. אם הגזילה תחת ידו? כי התורה בתשובה של הגזלן. גם כשהיא מלווה בהקרבת קרבן. כל עוד אין הגזלן מוציא את הגזילה מתחת ידו, עלולה להיות תשובה של מרמה.

לפיכך קבעה התורה שעל הגזלן שחוזר בתשובה, להוציא מתחת ידו את הקרן ואת החומש ולשלמו. במקרה שאין לנגזל יורשים, למשמר כהנים שעוברים באותה עת. אלא שחכמים אמרו, שאין אדם שאין לו יורשים. חוץ מן הגר שמת. הגר הספיק ללדת בנים או בנות אחר גיורו, והוא כנכרתו, הרי התנתק מכל משפחתו הגויית.

אם גזלן גזל גר כזה, והגזלן הכחידו ונשבע לשקר, והגר הנגזל מת, והגזלן חזר בתשובה, על הגזלן, כאמור, לשלם קרן והחמישיה לכהן שבאותו משמר. מלבד שהוא מקריב קרבן אשם גזילות. ומדוע לכהן? "כי כשאין הבעלים קיימים ראוי להשיב הגזל לבעלי בעליו. והוא האיל יתברך, כעניין שאמרו רבותינו ז"ל (ב"ב, נא, ב) מת העבד, יחזור לרבו" (ספורנו). "הקב"ה אביו של הגר, וראוי לירשו, לפיכך יתנן לבן ביתו, והיינו הכהן" (חזקוני).

ומכאן למדנו שני דברים: יחסה של התורה לגר והדרך טיפולה של התורה בשיקומו הרוחני של הגזלן.

ואומנם בעניין שיקומו הרוחני של הגזלן מצאנו הלכות דומות לעקרון שקבעה התורה, שהגזלן שבאמת רוצה לשוב בתשובה עליו להוציא את הגזילה עם החומש מתחת ידו. מלבד הקרבת הקרבן. הלכה אחת מתייחסת לכהן שגזל גר שאין לו יורשין. ונשבע לו. ומת הגר. לא זכה בגזלה שתחת ידו. אלא יוציא מתחת ידו לכל אחיו הכהנים בני המשמר" (רמב"ם, גזילה ואבידה, ח, ח). הלכה אחרת שאינה קשורה לגזל הגר: "הגוזל את אביו, ונשבע לו ומת האב, אם אין הגזילה קיימת או נשתנית, עושה חשבון עם אחיו, על הקרן ועל החומש, ואם הגזילה קיימת, חייב להוציא הגזילה עצמה מתחת ידו, לפיכך נותן את הגזילה ואת החומש לאחיו, ונעשה עמהן חשבון ואם אין לו אחין, שנמצא זה הגזלן לבדו הוא היורש, מוציא הגזלה מתחת ידו לבניו. ואם אין לו בנים לזה הבן הגזלן, נותנת לבעל חובו. או ההלוואתו. או לצדקה. הואיל ויצאה הגזלה עצמה מתחת ידו נפטר. אע"פ שנתנה מתנה או פרעה בחובו. והוא שיודיעם, ויאמר זה גזל אבא" (שם, ב-ג).

הנה כי כן, במרכז דאגתו של משפט התורה, גם שיקומו הרוחני של הגזלן, ולא רק שיפויו של הנגזל. וכשעוסקים גם בשיקומו הרוחני של הגזלן, הרי גם בשאין לתביעה ממונית, כגון שאין מי שיתבע, בכל זאת עדיין יש מקום לטיפול בנפשו של הגזלן, ולא רק במובן ההרתעתי. אלא בלידתו מחדש של הגזלן, כאדם ישר דרך. ושיטה זו היא ייחודית למשפט התורה.

במבט לאחור אחרי 50 שנה

מאת בת שלום

יובל החמישים ל-ניצחון על הנאצים הניב ארבעה ספרים חדשים שיצאו זה עתה בארצות הברית בעת ובעונה אחת.

"צדיק אליו" של פליקס ומיזק אייזנר, "להשיב מכה: זכרונות על המחתרת היהודית במלחמת העולם השנייה" של הרולד וורנר, "מצפון ואומץ, מצילי היהודים בתקופת השואה" של אווה פוגלמן, ו"יהודים למכירה? המו"מ היהודי-נאצי בשנים 1939 – 1945" של פרופ' יהודה באואר.

זה האחרון, שיצא בהוצאת אוניברסיטת ייל, "יורד" בחריפות על מה שבאואר מכנה "הנטיות ההתאבדותיות" של החברה הישראלית המאשימה את עצמה ואת מנהיגיה על כך שלא עשו די להצלת יהדות אירופה. בסכמו את כל המחקרים העדכניים בנושא זה משמיע באואר גם נאום סניגוריה על צעדי הישוב שניהלו מו"מ על הצלת יהודים תמורת כסף באותן שנים אפלות. בשנים הראשונות לעליתם לשלטון, רדפו היטלר ומרעיו רק שמישהו "ישא" או "יקנה" מהם את יהודי גרמניה, ובאותה סכרנות המערב סירבו לעשות זאת. הישוב בארץ ישראל שלקח על עצמו ליצור מגעים עם השטן, הוכיח בכך מסירות ותבונה מובהקת להקרבה, למען אחיו היהודים באירופה. באואר מפתח בספר גם את התיזה המעניינת שניתן היה להציל יהודים גם בשלבים האחרונים של המלחמה (1944–1945), לכן אמונתו של היטלר בעוצמה היהודית הבינלאומית היתה כל כך מוצקה עד שקיווה ע"י "מכירתם" לשפר את מצבו הגרוע בשדות הקרב באזה; שנים, היהודים שימשו, שסמנו מתווכים בינו לבין "בעלות הברית המשלטות ע"י העם היהודי", אמר היטלר להימלר. הטרגדיה של העם היהודי היתה שלא נמצאה מדינה שהסכימה "לקנות" יהודים ובארץ ישראל שלטו הבריטים שסרבו לקלוט עליה. "יהודים למכירה" הוא ספר מכאיב ביותר בפרספקטיבה שכן מפני מתברר שמאות אלפי יהודים אם לא מיליונים, יכולים היו להינצל והעולם החופשי אשם ושותף בהשמדתם.

ב"צדיק אליו" מספרים פליקס ומיזק אייזנר על שמואל שוורצברד, הצעיר היהודי שהתנקש בחייו של הרוצח האנטישמי האוקראיני פטליורה, על דויד פרנקפורטר שירה למוות במנהיג הנאצים בשוויץ ב-1936, על הירשל גרינשפאן שהרג את קצין גרמניה בפריס ובתגובה, פרצו בגרמניה פרעות "ליל הבדולח". כשהכוונה להציג בביוגרפיות פופולאריות, לאו דווקא בתחקיר היסטורי מדעי, את אישיותם ותולדותיהם של שלושה "גיבורים יהודיים" שהוכיחו שלא כל היהודים סופגים בשקט רדיפות והשפלות.

לעומת זאת, ספר זכרונותיו של הרולד וורנר "להשיב מכה" (או: "להילחם בחזרה"), מספר את סיפורם של הפרטיזנים היהודיים בפולין, בפרוטרוט קביצתי. וורנר ברח מוורשה באוקטובר 1939 ונקלט תחילה כפועל בחווה במזרח פולין, באיזור שבו חיו אוקראינים, גרמנים ופולנים בשכנות עוינת וחשדנית, כשכל אחד נזהר מכל אחד.

באמצע שנת 1941 כשכל יהודי הכפרים הסמוכים גורשו לגיטאות, ברח וורנר ליערות, למרות שגם בין העצים התנהל אז "ציד יהודים" ע"י גרמנים ופולנים כאחד. רק כשהפולנים איבדו את כוחם בכבוד הנשק של הגרמנים, כתב המחבר, החלו כמה מהם לעזור ליהודים המסתתרים ביער. באותו שלב השיגו כבר הפרטיזנים היהודים נשק והחלו להוציא להורג את משתפי הפעולה הפולנים שנפלו לידיהם.

ספר ההוקרה מנומר בתיאורי חיי של הנער בין הפרטיזנים ובסיפורים פיוטיים על ילדותו של המחבר בבית הורי בעיירה. הכתיבה נקייה מאחר המחבר ידע כבר שהוא חולה במחלת הסרטן ואחרי עשרות שנות שתיקה, לא רצה שמעשיו ועלילותיו ייקברו אתו לעד.

אחרון הספרים החדשים הללו יצא כאמור "מצפון ואומץ". אווה פוגלמן שואלת כאן את שאלת היסוד של ההיסטוריה – כיצד אנשים מסויימים נחלצו לעזרת היהודים בשעה שלא קשה היה, והיא ראויה כמאת סביר המצילים הללו כדי להגיע על עקבם.

במסקנותיה: אין תשובה אחת.

אבל כל המצילים היו אנשים המושפעים מדעותיהם: דתיים, אידיאלוגיים או מוסריים וגם בעלי רגישות גבוהה (רגשניים במלה אחת), אבל באמפתיה רגשית או השקפתית ועד מעשה – רחוקה הדרך. אלה שגם עשו בפועל, היו אנשים שהמסקה או הרצון כיוונו אותם לריצת תרבות של אנשים הומנים שהקימו מחתרות או מסגרות הצלה השאלות. תכונה משותפת נוספת: המצילים זכו בילדותם להוריות שהסבירו בהם מורכבים ברורים של נכון ולא נכון, צודק ולא צודק. בעוד אצל רוב בני האדם מורכבים אלה בערפלים.

המבקר של "הניו יורק טיימס" הכותב על הספר מעיד שהכל כי הערות חשובות אלה במעט הולכות לאיבוד בתוך בליל פסאודו-פסיכואנליטי וכן שפוגלמן אינה לוקחת בחשבון בבירור כספקה את השקפתם הספקולטיבית שלילי של חלק גדול מן המצילים ואת כוחה של האידיאולוגיה של "אהבת עיבור" כמניע לפעולתם. בין אם הוא צודק ובין אם לאו, אין ספק ש"המצילים", שהיו אנטיתזה לבורי עד לסוף האחרונות, ראויים להנצחה מלאה בספרים וגם בתודעה של כולנו, יותר מכפי שהדבר נעשה עד כה.

גאון הירושלמי המפורש

תרומתו של הגר"ש גורן זצ"ל לחקר ופירוש הירושלמי

מאת הרב שאר־ישוב כהן

מרן הגאון, שר־התורה וגדול ההוראה וההלכה, הרב שלמה גורן זצ"ל, אע"פ ששם ללילות בימים ללימוד שינון וחזרה של הש"ס הבבלי, שהתחילו וסיימו עשרות רבות של פעמים – ובני המשפחה יודעים לספר כי לקראת ימי מחלתו הקשים ובעצם ימי המחלה האחרונה שלו עוד הספיק לסיים בפעם המאה את הבבלי – עיקר חיבתו ואהבתו היתה נתונה לתלמוד הירושלמי. קבע עתים מרובות ללימוד, חקר ופירוש הירושלמי, ואף הגה והתחיל לבצע תכנית־ענק של הוצאת מהדורה חדשה ומתוקנת של התלמוד ירושלמי עם פירוש חדש מיוסד על תיקוני הנוסחאות לפי כתבי־יד וספרי הגאונים והראשונים – שהכתירה בשם "הירושלמי־המפורש".

במהדורה זו, שהספיק להוציא לאור ממנה עוד בשנת תשכ"א רק חמישה פרקים, כלל נוסף לפירוש שהוא מעין פירוש רש"י על הירושלמי, גם "מקורות" המהווים מעין "תוספות" על הירושלמי, שבהם כלל בירור רחב ומקיף של שיטות הגאונים והראשונים שדנו בירושלמי, והמקומות המקבילים במדרשי התנאים והאמוראים. כן כוללת המהדורה "אם למסורת": שינויי הנוסחאות מכתבי־יד ודפוסים ראשונים של הירושלמי על פי כתבי־יד ליידן, רומא, וכת"י מינכן (והתלמוד הבבלי) וכן השוואות למובאות מ"שרידי־הירושלמי", כולל קונטרס אהרן לר' שמעון הדרשן שנדפס שם, וכן השוואות עם דפוסי קושטא, וינציאה ועוד, וכן נוסחאות שבירור בפירושיהם המהר"ש סירילאו ור' אליהו מפולדא ועוד.

מפעל גדול כזה היה דורש צוות שלם של תלמידי חכמים ואנשי מדע לחיבורו והשלמתו, אך הגר"ש גורן עשה הכל לבדו, פרט לעניין איסוף המקורות מן הגאונים והראשונים הקשורים לירושלמי, שליקט ואסף אביו הרה"ג ר' אברהם גורונצ'יק זצ"ל, שהיה תלמיד־חכם מובהק, ומסר־נפשו על גידולו וגדולתו של בנו העילוי הגאון ועל הכנת והפצת ספריו – ואכן אפשר היה לומר בדרך מליצה על אב גדול זה – "יפה כחו הבן מכח האב", דהיינו משום שהוא בא מכחו של האב שגידלו.

את גדולתו של רבנו בירושלמי ובבבלי ואת גישתו המקורית המיוחדת, אפשר להכיר גם מהפרקים של ברכות שהספיק להוציא לאור. אך גם, ואולי ביחוד, מספרו הגדול "הירושלמי והגר"א", שראשיתו במאמר שנתפרסם בספר הגר"א בעריכת הרב יהודה לייב מימון זצ"ל, וסופו בספר גדול ובו עניינים מכל סדרי הש"ס וכן קונטרס מיוחד על הגהות הגר"א למכילתא וזיקתן לירושלמי, ספר שיצא לאור ע"י מוסד "האידרא" רק בשנת תשנ"א.

לפני שניגש לנסות להעריך את תרומתו של הגר"ש זצ"ל לחקר ופירוש הירושלמי – נקדים כמה הקדמות קצרות, ראויות, לעניין התלמוד הירושלמי עצמו, שמו ועריכתו ומדוע נרחק ל"קרן־זווית" ומעטים "הרוצים לבא וללמוד", בו וממנו (השווה קידושין ס"ו: "תורה כרוכה ומונחת בקרן זוית").

*

כפי שמציין הגר"ש גורן בעצמו במבוא ל"ירושלמי המפורש", מכונה תלמוד זה בפי הגאונים: "תלמוד ארץ־ישראל" או "גמרא דבני מערבא". השם הנפוץ כעת לתלמודם של בני א"י, "תלמוד ירושלמי", אינו נזכר כלל במקורות התלמוד, וניתן כנראה בימי הגאונים והראשונים. במהדורת דפוס וילנא, שבהבאתה לדפוס עסק ר' שמואל שרגא פייגענזון המכונה "שפ"ן הסופר", מציין המהדיר במבוא שכינוהו בשם "חומות ירושלים", את המקורות לשם "תלמוד ארץ־ישראל" – ר' סעדיה גאון בסה"ת "שערי צדק" שער ב' סימן ט' ובתשובות הגאונים (מהדורת מקיצי נרדמים, כרליץ) תשובות רמ"ח, רנ"ה, ש"ל, וכעוד הרבה תשובות גאונים. יש שקראו לו תלמודא דמערבא (בה"ג ועוד) או תלמודא דבני מערבא (כת"י קנטאבריגיא) ויש שקראו לו "גמרא ירושלמית" או "גמרא דבני־מערבא". הוא מציע להעדיף את השם "תלמוד ארץ־ישראל", שהלא נתחבר בארץ "וביותר בישיבות טבריא ציפורי וקסרי", אם כי גם הוא מציע את ההשערה שכל א"י נקראת על שמה של ירושלים – ולכן נתקבל בעם השם "תלמוד ירושלמי".

נראה לי להוסיף: המקור הקדום ביותר לקיומה של מהדורה, או לפחות לשון, מיוחדת לתנאי ואמוראי ארץ־ישראל, גם למשנה ולברייתות – נזכר בגמרא בבלי ב"ק ו' ב': "האי תנא ירושלמי הוא, דתני לישנא קלילא" – שבמקום לנקוט הלשון "הזיב" השמיט התנא הירושלמי את שתי היודין ונקט לשון "הזב". נטייה זו לקיצור מקסימלי של הלשון שבמשנה, טיפוסית היא גם ללשון הגמרא שבירושלמי. קיצור זה וגם סילובן של כמה מלים, ללא אותיות תנועה – למלה אחת – מהווה אחד מהקשיים שבהם נתקל הלומד, שרגיל ובקי בלשון הארוכה יותר והמנוסחת על פי "דקדוק" אחר בבבלי – ולכן, הצורך לפירוש פשוטו של לשון הירושלמי הוא כל־כך גדול.

נעמוד בקצרה גם על עובדת קיומו של בית־מדרש מיוחד בעל מסורת משלו וסגנון משלו (או בתי־מדרש מיוחדים), בא"י – שנזכר בבבלי פעמים רבות בלשון "במערבא אמרי" או "אמרי במערבא" והכוונה כמובן לארץ־ישראל, שהיתה במערבה של בבל.

כידוע היתה טבריה עיקר מקום־מושבו של רבי יוחנן, בחבר או בנהר הירושלמי, אך קדמה לה עיר מושבו בצעירותו, היהודה [illegible] "קיסרין" או קיסרי. ר' יוחנן שימש שם את רבותיו ר' הושעיא רבא ור' ינאי ור' חנינא, והיא הכשירה להיות מרכז תורה גם בדורות שלאחריו, כשעיקר בית־המדרש עבר לטבריה.

"רבנן דקיסרין" נזכרים בירושלמי עשרות פעמים ופעם וכירושלמי בבבלי (ר"פ) בבבא [illegible] "רבנן דקסרי" [illegible] גם בתלמוד בבלי נזכרו "רבנן דקסרי" פעמים בעבודה, שנציינם להלן.

במסכת יומא ע"ח א' מובא הסיפור על רבי אמי ורבי אסי ורבי יהושע בן לוי והלכו רבנן דקיסרי שהתארחו אצלם [illegible] ור' זעירא בר חמא והוא סיפר אח"כ לרב יוסף בנו של ריב"ל שכינהו בשם "בר אריא" – "בן הארי" [illegible] שהיה [illegible] שורה [illegible] למהרה [illegible].

כבן כן נזכרים "רבנן דקיסרי" ואמרי לה "רבנן דקסרי" [illegible] בסוגיא [illegible] "[illegible]" – [illegible] – ורבא, [illegible] – והוא [illegible] דלא [illegible].

"רבנן דקסרי" נזכרים גם במסכת ר"ה, בעניין תקיעות [illegible] ר' אחא בר חנינא [illegible] "בתקיעות". [illegible] בתלמוד [illegible] ארץ ישראלית, [illegible] בברייתא [illegible] ר' אחא בר [illegible] – ואכן בכוף הסוגיא [illegible] קרבנות החג בתפילה [illegible] – [illegible] לקרוא פסוק [illegible] הלכה. הנה לפנינו סוגיא העוסקת [illegible].

כן נזכרים רבנן דקסרי בבבלי במס' נזיר בעניין החישוב של חדשים לשנים ולא ימים לשנים (נזיר ד' א'). מעניין ריבויו של העיסוק בענייני חשבונות, וכן בירורי ההלכה למעשה, בשם חכמי קסרי, שהוא כנראה טיפוסי לדרך לימודם של בני א"י.

נזכיר, שהחכם השלם, הגאון רבי שאול ליברמן ז"ל, פרסם בשנת תרצ"א מחקר בשם "תלמודה של קיסרין" (מוסף תרביץ ש"ב ס"ד) בו ניסה להוכיח שמסכתות נזיקין של הירושלמי, סודרו בקיסרין. הוא חזר ופרסם מחקר בשם זה בכרך "על הספרי־זוטא" ו"על תלמודה של קסרין" שהו"ל בניו־יורק בשנת תשכ"ח, אותו הוא פותח במלים "יותר ממאה שנה עברו מזמן חיבורו של ספרי־זוטא ובית־המדרש שבדרום ירד מגדולתו וכו' – לעומת זאת עלו שני מרכזי תורה אחרים (מלבד צפורי) הם טבריא וקיסרין. רבנן דקסרין ירשו את מקומם של זקני הדרום. בשלוש ישיבות אלו עסקו בפרושה של משנת רבי, וההבדלים שביניהם הם דוגמת המחלוקות בין חכמים שונים באותה ישיבה עצמה וכו' ע"ש שהזכיר בהערה את דבריו בפתיחת הספר: כבר חקרו ודרשו החכמים על סידורם ומקום סידורם של המקורות העתיקים של חז"ל ועל פי רוב עדיין הדברים במקומם עומדים זה אומר בכה וזה אומר בכה, ולא נתחוורו העניינים".

הגאון הרב שלמה גורן זצ"ל

מרן הגר"ש גורן במבואו ל"ירושלמי המפורש", כותב: שתי היצירות הרוחניות הגדולות ביותר של עם ישראל שנוצרו בארץ, בתקופה שאחרי חורבן בית שני, הנן בודאי חיבור המשנה ועריכתה ע"י רבי יהודה הנשיא בטבריה וכינוס התלמוד הירושלמי וכו', שראשית חיבורו החל מיד עם חתימת המשנה בידי האמוראים הראשונים, מתלמידי רבנו הקדוש.

הראב"ד הראשון ב"סדר הקבלה" כותב על ר' יוחנן שהיה ראש ישיבה בא"י שמונים שנה "והוא חיבר התלמוד הירושלמי קרוב למאתיים שנה אחרי החורבן". קרוב לדברים אלו כותב רבנו הרמב"ם בהקדמה לס' משנה־תורה הוא היד־החזקה: "ור' יוחנן חיבר הגמרא הירושלמית בא"י אחר חורבן הבית בקרוב שלוש מאות שנה".

כמובן, שאין כוונת הדברים לחיבור איש־בלעדי, אלא לסידור ועריכת הדברים בידי ר' יוחנן ובית מדרשו, סידור שהתחיל בימיהם, אבל נמשך עוד שנים רבות, לפחות כמאתיים שנה – בדיוק כפי שהיה לגבי התלמוד בבלי שעוד טיפלו בו הרבה והוסיפו עליו, דורות רבים אחרי רב אשי ורבינא (שעליהם אמר שמואל שהם "סוף הוראה" – בבלי ב"מ פ"ו א') ואפילו בימי רבנן סבוראי, והגאונים הראשונים במשך מאות רבות של שנים.

אלא שאינו דומה טיפולם של חכמים בבבלי שנמשך בדקדוק רב במשך דורות רבים לטיפולם ב"ירושלמי", שבמידה מסויימת נגנז עם ירידת היישוב בא"י.

זאת ועוד. בעוד שבנוסח הגמ' שבבבלי עסקו גדולי ישראל בכל הדורות, עמלו גם על גירסתו הנכונה והצליחו להעמיד גירסא המתקבלת על הדעת אם כי גם לגביו עדיין הניחו בקעה רחבה להתגדר בה, ועמל השוואת נוסחאותיו הוא מקצוע גדול בתורה מימי ה"דקדוקי סופרים" להר"ר רפאל נטע ראבינוביץ, ועד עמלם של חכמי הדור הזה, עורכי וחוברי "מכון התלמוד השלם" שביד הרב הרצוג שבירושלים מיסודו של הרב מאיר בר־אילן זצ"ל, שהוציאו הרבה כרכים של מסכתות הבבלי עם חילופי נוסחאות – ועדיין הם בתחילת העבודה) – הרי גירסת הירושלמי משובשת ביותר. כך היה המצב מימי הגאונים הראשונים והאחרונים כפי שמביא הגר"ש גורן בהקדמתו: כותב רב האי גאון בתשובה (הנ"ל והשווה התשובה במהדורת הר"ש אסף ז"ל) "דההוא אשתכח מגן כמה ספר (שנין), ואהדורי אהדוראי בנוסחאי וכיוצא בהן", הגאון קובע בתשובתו שם: ומילתא דפסיקא בתלמוד בבלי לא סמכינן בה על תלמודא דארץ־ישראל, וכך כותב גם בספר המכריע: "דאתיין השתא כל מעשינן כמנהגות שלנו, ובתלמוד שלנו הכי מבעי לכון למיעבד".

*

מסכם את המצב אחד מגדולי האחרונים, בעל "שאגת אריה", בתשובתו להגאון ראי"ז מרגליות בעניין "קידושיקטף", המובאת בספרו בית־אפרים אה"ע סימן מ"ב, וכותב: הלכך נ"ל שגירסת ירושלמי זאת משובשת ומהופכת והסופרים טעו ושבשו את הגירסא... ואל תתמה על זה דגמרא ירושלמית נשתבשה בימי הקדמונים, כמו שכתבו התוספות והפוסקים בכמה מקומות, ומכ"ש גמרא ירושלמית שבידנו שרוב הדברים מתשבשים ומשובשים על ידי טעות סופרים".

ה"שאגת אריה" מתכוון בין היתר לדברי התוספות יבמות ק"ד א' ד"ה מר "והרבה דברים יש בירושלמי שצריך להפכם" ולדבריו של אחד מגדולי הראשונים, שהוא כנראה רבנו הרשב"א עצמו, הכותב בתשובות המיוחסות לרמב"ן סימן צ"ז: "וכבר ידעת שרבו השבושים בנוסחאות הירושלמי, והסיבה הגדולה למיעוט השגות הלומדים בו, ואין עומדים עליו רק אחד בדור".

אחד בדור כזה היה מרן הגאון הרב שלמה גורן זצ"ל שלקח על עצמו משימה כבירה, שלמרבה הצער לא הספיק לסיימה, אך כתביו מלאים בבירורי עניינים והלכות על פי הירושלמי.

אכן, בעניין הפסיקה של הגר"ש זצ"ל על פי הירושלמי, אפשר להסיק מתוך עיון בתשובותיו – כי ראה עצמו ממשיך דרכם של הרב נסים גאון ורבנו חננאל "שסוגיות בירושלמי הן להם חוקם בכל עת מצוא" (כנזכר בהקדמה ל"ירושלמי המפורש") ורבים מן הראשונים, ביניהם הוא מונה את הרמב"ן, הרשב"א, הראב"ן, הר"ש משאנץ ועל כולם רבנו הרמב"ם – שהירושלמי מהווה אצלם סמכות הלכתית מלאה, ולעתים גם כשהיא נוגדת את הבבלי – והזכיר דברי הגר"א בביאורו לאו"ח תקמ"ד ס"ק, ובמקומות רבים אחרים שכתב על הרמב"ם, "יש שנראה שסמך על הירושלמי כדרכו, ברוב מקומות, היכא שהסוגיא שם פשוטה יותר".

במבואו לירושלמי המפורש, מזכיר הגר"ש גורן את מפרשי הירושלמי מרבותינו הראשונים שניסו לחבר פירוש ישיר על הירושלמי: ר' יהודה בן יקר הרב ר' יצחק הכהן תלמיד הראב"ד שפירושיהם אבדו מאיתנו, ואת הקושי שלפניו ניצב הבא לפרש את הירושלמי שהוא: "משום שחסר לנו היסוד הראשוני של מסורת הפירושים בע"פ". כך מוכיח הוא את מפרשי הירושלמי האחרונים: רבי יהושע בנבנישתי בעל שדה יהושע, ר' אליהו מפולדא ופירושיו על זרעים שקלים, ושלושת הבבות בנזיקין, שפירושיו הינם "מן הישרים וההולמים ביותר את סגנון הירושלמי". כמו כן מתייחס הגר"ש זצ"ל לפירושו הידוע של ר' דוד פרנקל ה"קרבן עדה" ו"שיירי הקרבן", ואל פירושו על הדף של "פני משה" מאת ר' משה מרגלית שחיבר גם "מראה פנים" לבירור הסוגיות והמובן את פירושו של הראשון הר"ש סריליאו, שכמה מסכתות עם פירושו יצאו לאור ע"י המכון לירושלמי מיסודו של הרב מחקרב זצ"ל, אבי משפחת הרבנים סלומה, הידועה היטב ליוצאי בית מדרשו של מרן הרב קוק זצ"ל.

*

לאחר סקירת הספרים בהם הסתייע הגר"ש גורן זצ"ל, ניגש כעת לתאר את גישתו המיוחדת לפירוש, שהוא מבוסס על גירסת הסוגיא הנכונה והברורה – כפי שנבאר להלן – שבכך ייחודה של גישתו הפרשנית.

הגר"ש גורן שם לו למטרה "להוציא לאור מהדורה חדשה מתוקנת של התלמוד הירושלמי עם פירוש חדש מיוסד על תיקוני הנוסחאות לפי כתבי יד וספרי הגאונים והראשונים". כפי שהזכרנו, לפנינו מין פירוש רש"י על הירושלמי, קצר וקולע, לאמיתה של לשון הירושלמי. אל פירוש זה הוסיף בירורים מקיפים ויסודיים המסכמים ומבאים "שיטות הגאונים והראשונים" (ולעיתים אף האחרונים) שדנו בירושלמי – כאמור, מעין "תוספות" על הירושלמי – אמנם, בסגנון של סיכום ובירור שיטות, יותר מאשר דיון בפירוש של הירושלמי. לכך הוסיף "אם למסורת", המכיל שינויי נוסחאות מכתבי־יד ודפוסים ראשונים של הירושלמי (עד כמה שידו הגיעה לאספם וללקטם).

קביעת הנוסח של פנים הירושלמי נעשתה באמנות רבה. עיקר הנוסח נקבע על פי דפוס ווינציאה רפ"ג – עם השוואות לכת"י ליידן, כת"י רומא, קטעי הגניזה וגירסות שבמפרשים ושבראשונים.

במבואו לספרו הגדול "על הירושלמי והגר"א" עומד הגר"ש גורן זצ"ל בהרחבה על הקשר שבין הגירסא הנכונה לבין הפירוש המדוייק והנכון של דברי הירושלמי. ספר זה, המהווה "מחקר ובירור טיבן ותקפן של הגהות וביאורי הגר"א לירושלמי בהשוואה לנוסח כתבי היד ונוסחת רבותינו הראשונים ופירושיהם על סדר המסכתות" – הינו יצירת מופת, המהווה, כאמור, המשך ופיתוח של מאמרו על נושא זה, שנדפס ע"י הרב י"ל הכהן מימון זצ"ל בספר הגר"א.

מעניין יהיה להראות כיצד בדבריו על ביאור הגר"א צלל רבנו במצולות הנוסחאות המשובשות או הקשות, שהתחבטו בהן מפרשי הירושלמי וגם הגר"א עצמו, אליו מתייחס הגר"ש זצ"ל בהערכה שאין למעלה הימנה, נאלץ להגיה הנוסחא ולשנותה כדי להבהירה ולהקנות לה מובן. לעומתם, רבינו מציע, לעתים, נוסחא חדשה, שכל כך מתאימה על פי עומק הפשט, ויש לה סימוכין בכת"י, עד שלא נרתע מלגרוס אותה משיטת הגאון. ומתוך כך הוא מסביר סוגיות קשות ועמומות שבירושלמי.

*

לדוגמה, נזכיר כאן סוגיא אחת, בלבד, מדיני תפילין:

ירושלמי ברכות פ"ב ה"ג: "ר' זעירא בשם אבא בר ירמיה – אוכל בהן אכילת עראי ואינו אוכל בהן אכילת קבע. ישן בהן שנת עראי ואינו ישן בהן שנת קבע. אית תניי תני: מברך פעם אחת, אית תניי תני: פעמיים. מאן דמר פעם אחת ניחא, דמר מברך שתי פעמים הא אכל ואינון עלוי? א"ר זעירא, קימא אבא בר ירמיה – באוכל בהן אכילת עראי". ע"כ לשון הירושלמי שלפנינו, וכן הדפיסו הגר"ש גורן במהדורת הירושלמי המפורש.

אמנם, בפירושו שם כבר הזכיר רבינו את הגהת הגר"א, וכתב על הנוסח שלפנינו: "גירסא זו אין לה פתרון, והגר"א מבדר את הגירסא וכצ"ל: מ"ד שתי [illegible] עליו? בתמיה: בשלמא למאן דאמר שתי פעמים ניחא, כיוון דחולצן באכילת קבע, חוזר ומברך, דהיינו כר' אבא בר ירמיה, אלא למ"ד רק פעם אחת היכי משכחת לה? אלא ע"כ דאוכל עם התפילין, וקשיא לר' אבא בר ירמיה, דאסר לאכול בהן אכילת קבע" – עכ"ל בפירושו של הדף.

אכן, בספרו על הגר"א והירושלמי, נוקט הגר"ש גורן שיטה חדשה. אחרי שהוא כותב: "דברי הירושלמי קשים, ואי אפשר להולמם לפי הנוסח הקיים", הוא מביא את הגהות הגר"א שמהפך את הגירסא וכותב: "מאן דתני פעמיים ניחא, מאן דתני פעם אחת, הוא אוכל ואינון עליו? ועל זה תירץ ר' זעירא: שאוכל אכילת עראי, ולכן אין זה הפסק והסחת הדעת מן התפילין שהניחן (ואין צורך לברך שנית), ומציין שם שכך הגיה הרד"ל וכן גירסת הפני משה. מיד אחרי זה מתיש רבינו חידוש נועז ומהפכני, המסתמך על כת"י רומי – ומיישב את הסוגיא כדלהלן וזה לשונו:

"והנה בכ"י יש כאן נוסח שונה": ר' זעירא בשם ר' אבא בר ירמיה אוכל בהן אכילת קבע (ולא "עראי" כלפנינו) וישן בהן שנת עראי ואין ישן שנת קבע. אית תנא תני: מברך פעם אחת וכו', זו הגירסא הנכונה בירושלמי. לפיה מותר לאכול אכילת קבע עם התפילין על ראשו, רק שנת קבע אסורה עם התפילין.

על פי גירסא זו מבאר שם הגר"ש זצ"ל את כל הסוגיא מתוך השוואה לברייתא השניה במסכת סוכה דף מ"ו, שאינה עוסקת כלל בעניין אכילה או שינה בתפילין ולשונה: "תפילין כל זמן שמניחן, מברך עליהן דברי רבי וחכמים אומרים אינו מברך עליה אלא שחרית בלבד". וזהי המחלוקת השניה כאן בלשון "אית תניי תני: מברך פעם אחת" וכו' – המקבילה לדעת חכמים שם. ומסביר רבנו שטעמה של דעה זו היא שהמצוה נוהגת כל היום, ולכן מספיקה ברכת שחרית לכל היום. אבל אית תנא תניי פעמים – זו שיטת רבי שסובר שכל פעם שחולץ ומניח, מחדש, הוא מברך עליהן עוד פעם.

לולא דמסתפינא, הייתי מחדש, בסגנון ישיבתי, ואומר: השאלה היא אם מעשה ההנחה גורם למצוה שתבוא, ולפני כל מעשה צריך לברך ברכת המצוות – או שהיום גורם למצוה שתבוא, וכיוון שהניח, מקיים המצוה הנמשכת. והפסקה בינתיים, "אם אינה הכרחית" ואינה ידועה מראש, אינה מחודשת מצוה חדשה, שאותה מצוה היא, וגם אם נאלץ להפסיק ולהניח מחדש אין כאן חידוש מצוה, ולכן אין צורך בברכה מחודשת – ואולי יש כאן קשר פנימי ועמוק עם המחלוקות הידועה בעניין נוסח הברכה: "להניח" או "על מצוות", וצ"ע ואכמ"ל.

רבנו מוסיף ומסביר: שיטת חכמים כזוהי ישנה לגבי מצוות הנמשכות כל היום ואין להם הפסק בינתיים, כמו שכתבו בתוספות ברכות י"א ב', בעניין ברכת התורה, אבל מצוות שיש להן הפסקות הכרחיות, גם חכמים מודים שמברך אחרי כל הפסקה, כמו שכתבו שם בתוספות, בעניין ברכת לישב בסוכה.

לפי זה שיטת חכמים שדיה ברכת שחרית גם אם חולצן בינתיים, תלויה בכך אם מותר לאכול כאשר התפילין בראשו, כי אז אין הכרח להפסקות, לפחות פעם או פעמיים ביום, שרגיל כל אדם לסעוד סעודת קבע – אבל אם אסור לאכול עם התפילין בראש (לפחות לגבי אכילת קבע) גם לדעתם היה צריך לברך עליהן, כל זמן שחולצן ומניחן מפני שהפסקת אכילת־קבע הכרחית. מכאן ברור, שחכמים סוברים שמותר לאכול עם התפילין שבראשו, גם אכילת קבע.

והו פשוטם של דברי הירושלמי: "מאן דאמר פעם אחת מברך ניחא", שהוא כר' אבא בר ירמיה הסובר: אוכל בהן אפילו אכילת קבע. אך למאן דאמר "פעמים" כרבי – שסובר שכל פעם שחולץ מברך כאשר מניח מחדש – הרי תמוהה שיטת ר' אבא בר ירמיה, שלדעתו אפשר לאכול בתפילין אכילת קבע, ואם כך אין הפסקה, ואין הכרח לחלוץ ולברך מחדש. ומתרץ שר' אבא איירי באכילת עראי ויכול אדם להתקיים כל היום רק מאכילות עראי – ולמה מברך, כי לדעת רבי יש לברך גם אם אין הפסקה הכרחית כל פעם שעושה מעשה המצוה ומניחן מחדש וכך סובר רבי גם בשאר מצוותיה של תורה, כמו שמשתמע מסוגיית הגמ' במס' סוכה (שם מ"ו): ואנו נמי כרבי עבדינן ומברכין כל שעה (והשווה מנחות דף מ"ב ומ"ג, בסוגיית תפילין).

הרי לפנינו מחלוקת עקרונית בכל המצוות הנמשכות, אם כל פעם כשמחדש המעשה כלפיהן – צריך לברך מחדש על המצוה – ועניין אכילת קבע ועראי, מסתבר על פיה! מסיים הגר"ש גורן שם: והו הפירוש האמיתי של סוגיא זו ללא הגהה (כמו שהציע הרד"ל בשם הגר"א, עי"ש) על יסוד הנוסח של כת"י רומי, שכמובן יש להוציא את האור מתוך החושך – אשר חלו בכת"י זה של רומי שיבושים רבים.

השינוי בדעת ר' זירא בשם ר' אבא בר ירמיה הוא מהפכני: לפי הגירסא הראשונה דעתו שאסורה אכילת קבע בתפילין ולפי גירסת כת"י רומי: תמיד מותרת אכילה זו ורק שינת קבע אסורה. ממילא, משתנית גם המקבילה שבין רבי ורבנן למחלוקת התנאים בעניין ברכת התפילין – אם מברך פעם אחת ביום – כדעת חכמים, או בכל פעם שמניח כדעת רבי. אם אכילת קבע אסורה, הרי זו מצוה שיש לה הפסקה הכרחית, וגם, לכאורה חכמים יודו בכך, אך כתירוץ, יטול אדם לאכול רק אכילת עראי – ולכן אין זו הפסקה הכרחית, ואם הפסיק לדעת חכמים אינו חייב לברך מחדש.

הנה לפנינו דוגמה מרתקת של אישוש גירסא, שהיא ממש הפוכה מן הגירסא שלפנינו. מהדירי "הירושלמי המפורש" יצטרכו לשקול מחדש, אם להשאיר פירוש הירושלמי במתכונת הוצאת תשכ"א, או ללכת בעקבות מסקנתו של הגר"ש זצ"ל ארבעים שנה לאחר מכן, ולנקוט כ"משנה אחרונה" שלו, ולאמץ במקום זה את כת"י רומי, או אולי לפחות להביא הדברים בשולי הדף – "שדברי תורה עניים במקום זה ועשירים במקום אחר".

*

שלוש תכונות מתגלות לפנינו בסוגיא זו בדרך טיפולו של רבינו בנושא: א) דבקותו בבירורה של הגירסא הנכונה שעושה את הגהת הרד"ל בשם הגר"א למיותרת (לא לבטל חלילה את דעת הגר"א שכל דבריו דברי אלוקים חיים – אלא מתוך שאילו היתה גירסת הכ"י רומי לפניו, אולי לא היה מזדקק להגיה). ב) בקיאות בנוסח ובשיטות הבבלי הירושלמי ובשיטת רבותינו הראשונים, ומאמץ להסתמך, עד כמה שאפשר על שתיהן, כך שלא תהא מחלוקת בין הבבלי לירושלמי, ומתוך כך להגיע אל בירורה של ההלכה – משיטות שבבבלי ופרשי הראשונים – שישמש בסיס נכון לפירוש הראוי ולגירסא הנכונה. ג) אי רתיעה מפני תיקון וניסוח מחודש של הירושלמי, על פי כת"י, ומקור מדוייק ונכון, ומתוך ההגיון הפנימי של הסוגיא – גם כאשר עוסקים בכת"י שנפלו בו שיבושים רבים – אם הנוסח מתאים, הלכה למעשה, לשיטות רבותינו שבבבלי, לפסקי הראשונים, ולדעתו של הגאון מוילנא – גם כאשר הנוסח המקובל שאותו פירשו מפרשי הירושלמי הקלסיים, ה"פני משה" ו"קרבן העדה", מתבטל לגמרי ומתהפך ממש.

וזהי רק דוגמא אחת ממאות סוגיות בהן גישתו הנועזת והדבקה באמת של רבנו, פותחת אופקים חדשים להבנת דברי התלמוד הירושלמי, הוא תלמודה של ארץ ישראל.

ומהגירסא לפירוש: בדרך כלל פירושו של הגר"ש גורן לירושלמי נכתב בסגנון קריא ופשוט, אך הוא מבוסס על רגישות לסגנון המיוחד של הירושלמי ונסמך על פירושי ראשונים ואחרונים – בדרך כלל – יחד עם התחשבות ותשומת לב לפירושי האחרונים. אמנם, לעיתים הפירוש מחודש לגמרי – פירוש מקורי על יסוד גירסאות שבכתבי היד, ועוד.

ברכה [illegible] לעצמה קובעת [illegible] של הרב גורן בכתיבת בירור הסוגיא על הדף במסגרת ה"מקורות" – בירורים הנותנים לנו תמונה ברורה ומקיפה של כל המקורות ושיטות הראשונים עם בירורי הדברים, בהבנה מעמיקה וכטוב טעם.

ב"אם למסורת" שעל הדף מובאים, כאמור, כל שינויי וגלגולי הגירסאות השונים שבכתבי היד והדפוסים הראשונים בין שהם נראים סבירים ומוצדקים (למחבר) ובין אם לאו – מתוך הקפדה ומאמץ להביא לפני הלומד והמעיין את הכל ולאפשר לו לקבוע, בעזרת המקור, את עמדתו לגבי הנוסח הנכון והגירסא המועדפת.

*

התמסרותו של הגר"ש גורן זצ"ל לירושלמי ופירושו נבעה לא רק מאהבת התורה שבו, ומרצונו לעזור ולסקל שטח שעדיין רבים בו המכשולים, ולא רק מאומץ ליבו הטיפוסי, להתעמת ולהתגבר על מהמורות והררי הנוסח והפירוש – עליהם כתב אחד מגדולי המפרשים שקדמוהו בהקדמתו לספרו "ספר העיר": "ירושלים הרים סביב לה. הרים גבוהים ותלולים, מצוקי סלעים, ברמיזות לשונותיה הקצרות, בשינוי חילוף גירסותיה, ובהשתרבבות לשון מסוגיא לסוגיא". שהיה רבנו גיבור בחז ממש, וגיבור במלחמתה של תורה – שלא רפו ידיו מפני קשיים ומכשולים!

התמסרותו של רבנו הגר"ש גורן זצ"ל לעבודת ההדרת ופירוש הירושלמי נבעה גם ואולי בעיקר מאהבתה של ארץ ישראל שיקרה בו ומזיקתו המיוחדת לתורת ארץ ישראל, כפי שהוא כתב בהקדמתו ל"ירושלמי המפורש": הגיעה העת, שיחד עם תקומת ישראל בארצו, בהתגלות עלינו אור הישוע והפדות, לגאול ולקומם גם את האוצר התורתי רוחני הכביר הגנוז בירושלמי ובכו ועי"י כך יתעורר התלמוד הזה לנחלת העם ממנו ישאבו תורה חכמה ודעת, וממנו תצא הוראה לכל הנוגע להלכות התלויות בארץ ולכל דבר ה' זו הלכה. זוהי מגמת מפעלינו זה, שלקראת הגשמתו המלאה, אנו חותרים בחסדי ד' המרובים עלינו.

בסוף הקדמתו לספרו "הירושלמי והגר"א" כותב רבנו: "עם תחית העם בארצו, שחרור ירושלים הר־הבית ומקום המקדש, שומה עלינו להחיות גם את תלמודה של ארץ־ישראל, בעזרת כתבי־יד הגהות ובאורי הגאון החסיד מוילנא – כבכתוב "וזהב הארץ ההיא טוב" (בראשית ב') – אין תורה כתורת ארץ־ישראל (בראשית רבה ט"ז).

*

יורשה לי לסיים בדברי־תורה קצר, משלי, על מאמר חז"ל מופלא זה. לכאורה, מה לזהב ולתורת א"י? והתשובה: ה"זהב הטוב", כמתכת יקרה, נמדד לא רק בכמות אלא בעיקר באיכות – "בקאראטים" ולא רק "בגרמים". התורה היא אותה התורה, בארץ ישראל ובחוץ לארץ, אך בהירות־הדעת וההבנה האמיתית, אליה מגיעים מתוך מגע עם ההוי שבארץ ישראל ועם אווירה המחכים מקנים לדברים איכות אחרת – שאין כמוה, ולכן אין תורה כתורת א"י!

תורתו של רבנו – תורת ארץ־ישראל היא. זכותה תעמוד לכל ביתו – אחותו, הרבנית תבדל"ח, יוצאי חלציו, תלמידיו המרובים, ולכל העוסקים בכתביו אשר באתרא קדישא הדין ובכל אתר ואתר – יהי רצון שיזכו להשלים הוצאתם לאור, להמשיך ללכת בדרכו ולזכות לבניינה וישועתה של ארץ־ישראל השלמה, ובניינה השלם של ירושלים, מתוך שמחה, נחת והרווחה, ותחזינה עינינו לראות, במהרה, בשוב ד' את שיבת ציון, שבות עמו ונחלתו, ובגאולה השלמה, שתבוא במהרה בימינו אמן.

"עצרת" כשם לחג השבועות

מאת מ' טרופר

השם "עצרת" מופיע במקרא כמה פעמים כחלק משם החג "שמיני עצרת", שהוא שמיני לחג הסוכות[1] ופעם אחת בלבד כשם לשביעי של פסח[2]; אך כשם לחג השבועות אינו מופיע אפילו פעם אחת לא בתורה ולא ביתר חלקי המקרא.

לעומת זאת, בתורה שבעל פה, היינו: במשנה, בתלמודים ובמדרשים, מופיע השם עצרת עשרות פעמים כשם בלעדי לחג השבועות, לאמור: השם חג השבועות אינו מופיע במקורות הללו בכלל[3] ובמקומו בא רק השם עצרת.

מסתבר שהימנעות זו של חז"ל משימוש בשם חג השבועות והחלפתו בשם עצרת נבעו מתוך איזו סיבה עקרונית, ולא מתוך מקריות. נשאלות אפוא שתי שאלות: א) מדוע נמנעו חז"ל מלהשתמש בשם חג השבועות הכתוב בתורה כמה פעמים?[4] ב) מדוע בחרו להחליפו דווקא בשם עצרת? לכל שאלה תשובה נפרדת כלהלן.

מדוע נמנעו מלהשתמש בשם חג השבועות

מסתבר שהתשובה לשאלה זו נעוצה במחלוקת החריפה, שהיתה נטושה משך דורות בין החכמים, מצד אחד, ובין הצדוקים, ואח"כ "הקראים", מצד אחר, בעניין "ממחרת השבת". במגילת תענית, פרק א' משנה ה' שנינו[5], שויכוח אחד בידרון בין החכמים לביתוסים, הם הצדוקים, נמשך מן השמיני בניסן ועד סוף המועד (הכוונה כאן לחג הפסח[6]) בנצחון החכמים; ולפיכך נקבעו ימים אלה כימים טובים, שאין להתענות בהם ואפילו לא לספוד. ב"גמרא" לאותה משנה מובאות כל הטענות, שטענו החכמים להצדקת עמדתם ש"השבת" כאן פירושה יו"ט ראשון של פסח. רוב הדברים נמצאים במנחות מדף ס"ה, ע"א ועד סוף ס"ו, ע"א.

אמנם החכמים ניצחו באותו ויכוח את הביתוסים. אבל האחרונים לא הודו בנצחון החכמים והמשיכו להחזיק בעמדתם ש"ממחרת השבת" הכוונה ל"שבת בראשית", שבתוך חג הפסח. ולפי זה היה העומר קרב תמיד ביום ראשון לשבוע ובעקבות זה חל גם חג השבועות תמיד ביום ראשון. ולפיכך תיקנו החכמים כמה דברים, כדי לחזק את עמדתם ולהפגינה בעיני העם.

על תקנה אחת מסופר במשנה מנחות פרק י', משניות א ו־ג: לשם הקיצור אמסור כאן רק את תמציתן ולא אעתיקן מפני אורכן. שתי המשניות אומרות, שאם יום הקרבת העומר חל בשבת (וזה קורה כשיום ראשון של פסח חל בערב שבת) היו צריכים לקצור את התבואה בשבילו, בהתאם להלכה, בלילה שלפניו, היינו – בליל שבת, היו עושים באותו לילה את כל המלאכות הכרוכות בקצירה בלילה של חול. והמשנה מסיימת בלשון זו: "וכל כך למה? מפני הביתוסים, שהיו אומרים: אין קצירת העומר במוצאי יו"ט (אלא תמיד במוצאי שבת)".

על תקנה שנייה מסופר במשנה חגיגה פרק ב', משניות ג' ו־ד'. משנה ה' אומרת: "עצרת שחלה להיות בערב שבת, בית שמאי אומרים יום טבוח (ביום הקרבת עולות הראיה) אחר שבת. (היינו: ביום ראשון, שלשיטתם אין הקרבנות הללו דוחים לא יו"ט ולא כש"כ שבת). ובית הלל אומרים: אין יום טבוח אחר השבת" (כי לשיטתם מותר להקריבם בעצרת עצמה, היינו: ביום ו') ומודים (בית הלל), שאם חלה (עצרת) להיות בשבת, יום טבוח הוא אחר שבת"; שלשיטתם, עולות ראיה דוחות אמנם יו"ט, אבל אינן דוחות שבת. ומסיימת המשנה שם, שבמקרה כזה ביום הטבוח "אין הכהן הגדול מתלבש בכליו[7] ומותרין בהספד ובתענית"; בניגוד לנהוג ביום טבוח רגיל, "שעושין אותו קצת יו"ט". המשנה מסיימת בדברים הבאים: "שלא לקיים דברי האומרים (הכוונה לצדוקים ולביתוסים) עצרת אחר השבת", היינו: ביום ראשון.

על פי כל האמור בזה נראה לדעתי, שמאותו טעם תיקנו חז"ל, או נהגו, להימנע מלקרוא לחג בשם "חג השבועות". כי כשאומרים "שבוע־שבועות" חושבים בדרך כלל על יחידת זמן, שמתחילה ביום ראשון ומסתיימת בשבת; כדברי רש"י בפירושו למנחות ס"ה, ע"ב ד"ה "חמישים יום", וזה לשונו: "...וכתוב אחר אומר 'שבועות' ושבועות לא קרי אלא אותן המתחילות באחר בשבת ומסתיימות בשבת". במלים אחרות: מתוך חשש, שהשימוש בשם חג השבועות יתפרש כעין הודאה לשיטת הביתוסים; לפיכך נמנעו חז"ל מלהשתמש בשם זה.

ועתה נעבור לשאלה השניה –

מנחם בן־יש"ר

ירק לשבועות

שָׂדֶה יָרֹק חָרֵב
יָבֵשׁ הֶחָצִיר
צָרַב בּוֹ שָׁרָב
בִּימֵי הַקָּצִיר

עֲלֵי גֶּפֶן חַיּוֹת
שָׁרְשָׁם אֶל מֵי תְהוֹם
הֵבֵאתִי הַבַּיְתָה
לְזִכָּרוֹן זֶה הַיּוֹם

עֵת אֶת הַצִּיָּה
צְמֵאָה לְטַל מַיִם
הִרְוָה רְבִיב יָדָהּ
נָטְפוּ אָז שָׁמַיִם

יָרַד מִסִּינַי
דְּבַר פִּי אֶהְיֶה
כְּטַל אֲדֹנָי
נַפְשׁוֹת מְחַיֶּה

נַפְשׁוֹת שְׁפוּפוֹת
מֵסִיס וּמְפָרֵךְ
נַפְשׁוֹת עֲיֵפוֹת
מַצְמִיחַ הַדֶּרֶךְ,

בְּרָכָה מִשָּׁרָב
יָרֹק מֵי הַצּוּר
אָז רָאוּ, וְהַלֵּב
לָעַד הוּא נָצוּר

נָצוּר לְתָמִיד
וְתוֹךְ בֵּיתִי פְּנִימָה
יָרוֹק אַעֲמִיד
פִּרְחֵי חֵן אָשִׂימָה

מִסִּינַי הַבְּרָכָה
אֱלֵי בַּיִת שָׁבָה
אַשְׁרֵי שֶׁזָּכָה
וְלָאֵל כַּף מוֹדֶה

מדוע בחרו חז"ל להשתמש בשם עצרת?

היו חכמים, וביניהם פרופ' נ' לייבוביץ[8], שביקשו להסביר את השם עצרת לחג השבועות כך: בתורה מצאנו קשר הדוק בין חג השבועות לחג הפסח; וזאת עד כדי כך, שהתורה לא קבעה תאריך מפורש לחג זה ככלל החגים[9], אלא הוא נקבע במרחק של "שבע שבתות"[10] או "שבעה שבועות" שביניהם.[11] הקשר הוא בעיקרו היסטורי ורוחני[12]: בפסח זכינו רק בגאולה הפיסית – יציאה מעבדות מצרים לחירות; ואילו חג השבועות הוא זכר למעמד הר סיני ומתן תורה, שזיכנו בחירות רוחנית, שהוא העיקר והתכלית ד"גאולת הכותרת"[13] שלו. ולפיכך קראו לחג השבועות "עצרת של פסח", כלומר: סיומו ותכליתו של חג הפסח; כשם ש"שמיני עצרת" הוא סיומו של חג הסוכות.

הסבורים כך מבקשים להסתמך על דברי ר' יהושע בן לוי בשיה"ש רבה ז, ב לאמור: "ראויה היתה עצרת (של סוכות) שתהא רחוקה חמישים יום (מחג הסוכות) כנגד עצרת של פסח וכו'". ברם, רד"צ הופמן בפירושו לויקרא[14] כבר סתר הסבר זה בפשטות וזה לשונו: "אחר שכבר נקרא חג השבועות בשם עצרת, כינוהו בשם "עצרת של פסח", כדי להבדיל בינו ובין עצרת של חג, שהוא "שמיני עצרת". וזה הכל!

ועוד זאת: היכן מצינו במקרא, שלשם עצרת יש משמעות של "תכלית וגולת הכותרת"? על כל פנים, "שמיני עצרת" בשום אופן אינו כך ביחס לחג הסוכות! מכאן שלא זאת התשובה לשאלה הנ"ל. התשובה נראית לי אחרת לגמרי, אך תחילה עלינו לברר מהו שימושה של התורה[15] בשם עצרת ומהי משמעותו בה.

שימוש התורה בשם עצרת ומשמעותו בה

כבר ציינתי בתחילת המאמר, שהשם עצרת משמש בתורה כשם לשני ימים טובים: "שמיני עצרת" ושביעי של פסח. מה משותף לשני המועדים הללו, שבגללו הם נקראים באותו שם – עצרת, ומהו מובנו של שם זה?

יש כמה יסודות משותפים. קודם כל, בשניהם אין כל מצוה מיוחדת המוטלת על כל אחד ואחד מישראל; בניגוד לחגים האחרים, כגון: בראש השנה – מצוות עשה של שמיעת קול שופר, ביום הכפורים – "ועניתם את נפשותיכם" וכן בחג הפסח ובחג הסוכות. מאידך, שניהם שווים ליתר המועדים בדברים הבאים: שניהם נקראים "מקראי קודש", בשניהם אסורה "מלאכת עבודה", להוציא "מלאכת אוכל נפש", ובשניהם אותו קרבן מוסף[16], שהוא – ככל התמידים והמוספים – קרבן ציבור ולא קרבן יחיד[17].

ובכן מה נשאר ליהודים לעשות בשני מועדים אלה, מלבד התפילות והקריאה בתורה והנביאים, כפי שנקבעו ע"י חז"ל? הוי אומר, שלא נשאר להם אלא לאכול ולשתות ולשמוח לפני ה'. וזה בדיוק מובנו ותוכנו של השם עצרת, לפי פירושו של רש"י להכתוב בדברים ט"ז, ח – "וביום השביעי (של פסח) עצרת לה' אלקיך". למילת 'עצרת' מביא רש"י כאן שני פירושים: "עצור עצמך ממלאכה. דבר אחר: כנופיא של מאכל ומשתה, לשון נעצרה נא אותך"[18]. הפירוש הראשון, הנמצא במסכת חגיגה י"ח, א ובספרי[19] למקום, היה קשה בעיני רש"י, לדעת הרב שעוועל[20], לפי שבמקרא אותו פסוק כבר כתוב "לא תעשה מלאכה" ולפיכך פירש את הפירוש השני, שאינו כנראה של רש"י עצמו, משום שלע"ע הוא לא נמצא בשום מקור אחר.

והנה כמה מלים להסבר הפירוש הזה. "כינופיא" היא מילה ארמית, שתרגומה – לפי הערוך השלם – "קיבוץ אנשים": ובענייננו זה יהיה מעין כינוס משפחתי. ולפי זה יהיה 'כינופיא של מאכל ומשתה' – כינוס משפחתי לשם אכילה ושתיה. אלה מביאים לידי שמחה, והשמחה היא לפני ה', ככתוב בעניין נטילת ארבעת המינים בחג הסוכות[21] ובעניין חג השבועות.[22]

הדמיון בין חג השבועות לימי ה"עצרת"

ועתה, חג השבועות הנקרא בתורה גם "חג הקציר" על שם התחלת קציר החטים,[23] שחל ביום מעמד־הר סיני – יש בו כל היסודות שמנינו בשני ימי העצרת שבתורה. אף הוא נקרא "מקרא קודש" ואסור ב"מלאכת עבודה"[24] וחייב בקרבנות מוסף, מלבד "לחם תנופה שתים"[25]; והעיקר, שגם בו אין מצוה מיוחדת ליחידים,[26] אלא לאכול ולשתות ו"לשמוח לפני ה'"[27], אם על הברכה שנתן ה' בתבואה, אם על מתן תורה ואולי – על שניהם יחד!

המסקנה: מסתבר אפוא, שמתוך הדמיון הרב הזה, שבין חג השבועות לימי העצרת שבתורה, ומאידך, מן הטעמים שכתבנו לעיל, ביקשו חז"ל להימנע מלהזכיר את החג בשמו המקורי – חג השבועות – מתוך כל־אלה קראוהו חג העצרת.

הערות

1. ויקרא כ"ג, ל"ו. במדבר כ"ט, ל"ה. נחמיה ח', י"ח. דה"י־ב ז', ט.
2. דברים ט"ז, ח.
3. פרט לכמה מקומות, שבהם מצוטט פסוק, שבו כתוב חג השבועות; כגון, מסכת ביצה י"ט, ב: "רבי שמעון אומר: הריהו אומר 'בחג המצות בחג השבועות ובחג הסכות': כל שבא בחג המצות בא בחג השבועות וכו'" ופירש"י בעוד חמישה מקומות.
4. שמות ל"ד, כ"ב. דברים ט"ז, י, ט"ז. במדבר כ"ח, כ"ו.
5. המשנה כתובה, ככל המגילה, בארמית ואני מוסר בזה את תוכנה בעברית.
6. כל ההשלמות שבסוגריים הן בדרך כלל על פי הגמרא המצורפת.
7. "כליו" – לפי רש"י הם מתם "[illegible]" ולפי התוספות – שמונת הבגדים של כ"ג.
8. בספרה "עיונים חדשים בספר ויקרא", ע' 348/9.
9. ראה פרשת המועדות שבויקרא פרק כ"ג, ושבפרשת המוספים שבמדבר פר' כ"ח–כ"ט.
10. ויקרא כ"ג, ט"ו–כ"ב.
11. דברים ט"ז, ט–י.
12. עמד על כך ביחוד בעל ספר "החינוך" במצות [illegible].
13. הביטוי שבמרכאות לקוח מדברי לייבוביץ (ראה הערה 8).
14. כרך ב' ע' קמ"ג.
15. הדגשתי את המילה התורה כי בה יש לשם עצרת משמעות מיוחדת השונה מזו שבנביאים. וכבר עמד על כך בכמה מן המפרשים האחרונים.
16. ראה במדבר כ"ח, ט"ז–כ"ה ו־כ"ט, ל"ה–ל"ח.
17. ראה "הלכות מעשה הקרבנות" לרמב"ם א', ה.
18. שופטים י"ג, ט"ו.
19. במסורת "פירושי רש"י לתורה".
20. כך – הביא בהדיק – [illegible] ביערון. השלבי זה נראה יותר [illegible] בשוא, כפי שמבקר יצחק אבינרי ביהכל רש"י, כרך א'.
21. ראה ויקרא כ"ג, מ.
22. ראה דברים ט"ז, י"א.
23. ראה שמות כ"ג, ט"ז ופירוש הרמב"ן לשם והשווה לזה דברי רש"י לבמדבר כ"ח, כ"ו ד"ה וביום הבכורים.
24. ראה ויקרא כ"ג, כ"א.
25. שם, שם י"ז–כ'.
26. ראה בפירושו של רד"צ הופמן לויקרא, כרך ב' ע' קמ"ה.
27. על פי דברים ט"ז, י"א.

صورة عن الاصل

האדמו"ר החלוץ הרב ישעיהו שפירא זצ"ל – 50 שנה לפטירתו

הישר והטוב

מאת הרב בני אלון

המאמר "ועשית הישר והטוב" אחד ממאמריו המפורסמים של ר' ישעיהו שפירא פורסם בשנת תרצ"א בתוך ילקוט מאמרים על תורה ועבודה. שלא כבכותבים אחרים המחפשים מקורות הלכתיים וסעיפים קטנים נסתרים בשו"ע ובנושאי כליו שיהוו הצדקה לרעיון תורה ועבודה.

כותב המחבר: "אילו היה סעיף כזה מפורש בשולחן ערוך לא היה מקום לוויכוח. אנו אומרים רק שהעבודה ויגיע כפים הם שאיפת היהדות... ועל זה, על שאיפת היהדות, אפשר ללמוד לא רק מן ההלכה, כי אם גם מן האגדה ומכל ספרותנו העתיקה. היא מתבטאת לא רק בדין, כי אם בעיקר במה 'שלפנים משורת הדין'" (עלינו המלאכה לגמור עמ' 148).

הרב שפירא מבסס דבריו על דברי הרמב"ן בפרשת קדושים המתאר את ה"נבל ברשות התורה" שחי חיי הוללות במאכלות וביאות כשרות. "עלינו ליצור כאן צורת חיים שתהיה מותרת לא רק מצד הדין כי אם גם מצד הקדושים תהיו וגם "ועשית הישר והטוב"".

הבנת הרמב"ן

וכך כותב הרמב"ן בפירושו לפסוק "ועשית הישר והטוב בעיני ד'" (דברים ו', י"ח): "תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו כי הוא אוהב הטוב והישר וזה ענין גדול לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו כל משאו ומתנו ותיקוני היישוב והמדינות כולם. אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה כגון: לא תלך רכיל, לא תקום ולא תיטור, לא תעמוד על דם רעיך, לא תקלל חרש, מפני שיבה תקום וכיו"ב, חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר, עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכירו בדינא דבר מצרא, ואפילו מה שאמרו פרק נאה ודיבורו בנחת עם הבריות, עד שיקרא בכל ענין תם וישר".

האתגר הניצב בפני המעיין ברמב"ן הופך ליישם את דבריו, הוא, כיצד אדע מה הטוב והישר לפני ה'? אם אין פסוק המצווה ספציפית התנהגות מסויימת, כיצד ניתן להבחין בין "איש הישר בעיניו" לבין "הטוב והישר בעיני ד'". הרמב"ן אומר "שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו" לכן הביאה התורה דוגמאות מסויימות ובאופן כללי ציוותה את האדם "תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו".

אבל כיצד אדע מהו הטוב והישר בעיניו אם לא תאמר לי התורה? האשמע לליבי? כיצד אדע אם התחושה מוסרית מסויימת היא טובה וישרה בעיניו או שמא אינה אלא חולשת נפש, חקיינות של אופנה תרבותית נוית חולפת?

הטוב והישר בכתבי הרב קוק

בעריכת "ארץ חפץ" לקח על עצמו הרב שפירא ז"ל את האתגר של "איסוף עיקרי הרעיונות המקוריים של הרב קוק על תחיית ישראל בארצו... אשר משמהם עד כה, למרות כי"ב פרקים וכו' כך מתקבל מושג ברור משיטתו הנעלה של הרב בעניינים האלה העומדים ברום עולמה של היהדות".

חבל שלא זכינו לליקוט שיטתי דומה של האדמו"ר החלוץ לשיטת הרב קוק על המוסר – "הטוב והישר". במקומות רבים בכתביו מתייחס הרב לסוגייה זו ואין ספק שהשפעתו גדולה הייתה גם בנושא זה על הר"י שפירא. באופן כללי ניתן לומר (למרות שמקוצר היריעה לא ארחיב ואוכיח מן המובאות הרבות) שאצל הרב זצ"ל המושג "טוב וישר" הוא מושג זהה למושג "המוסר הטבעי" והציווי לעשות הטוב והישר בעיני ד' אינו רק מתן תוקף של "דין" נורמטיבי לעשייה הספונטנית של "לפנים משורת הדין" (עיין עוד בר-

מצוא ב"אוצר ישראל" ערך שנכתב ע"י הרב זצ"ל). אלא ציווי כללי על האדם שלא להתגבר למוסרו הפנימי הטבעי, החרוט על לוח ליבו, בתירוץ שאין הדבר חרוט על לוחות האבן.

ספר הישר, הוא ספר בראשית, הוא אותו ספר ישרים למתן תורה 26 דורות ללמדך שדרך ארץ קדמה לתורה.

"דרך ארץ קדמה לתורה, הקדמה זמנית מוכרחת לתורות, המוסר בטבעיותו, בכל עומק הודו וכחו האיתן, מוכרח להיקבע בנפש ויהיה מצע לאותן ההשפעות הגדולות מכחה של תורה" (אורות התורה פי"ג ס"א).

"כל דבר של תורה צריך דרך ארץ שיקדים לו אם הוא ענין שהשכל והיושר הטבעי מסכים לו, צריך לעבוד בדרך הישר, בנטיית הלב והסכמת הרצון הטוהר המוטבע באדם, כגזל, עריות וצביעות מגמלה, זנות התועל, וקל וחומר מהטהרה הפנימית של האדם עצמו והישר הרוחני" (שם סעיף ג'). בניין התורה לא בא להחליף או לדחוק את הטוב והישר הטבעי, את המוסר, אלא לרוממם ולקדשם.

"התורה נתנה לישראל, כדי ששערי אורה יותר בהירים, יותר רחבים, יותר קדושים, מכל שערי האורה של הבינה הטבעית ושל רוח המוסר הטבעי אשר לאדם יפתחו לנו, ועל ידינו לכל העולם כולו. ואם אנחנו אוטמים את אזנינו משמוע קול ד' הפשוט הקורא בכח על ידי כל שערי האורה הטבעיים, שהוא נחלת כל האדם, מפני שאנו חושבים, שנמצא את אור התורה בתורה הקדושה מכל אור החיים הפרושים בעולם, בפנימיותו ובנשמת האדם בהדרה, אין אנו מבינים בזה את ערכה של תורה, ועל זה נאמר: "עם נבל ולא חכם" כדמתרגם אונקלוס: עמא דקבילו אורייתא ולא חכימו" (שם סעיף ה').

הציווי ועשית הטוב והישר בעיני ד' מצווה על האדם להתרומם לאותה הרמוניה בה הוא יחבר את הקול הקורא לו מציווי התורה, את המוסר עם מקורו התורתי אלוקי.

לא להתנתק מתחושות המוסר הטבעיות ולהיות צמוד אך ורק לאות הכתובה ולסעיף הקטן – שכן בנקל יכול יהיה ליפול ברשת "הנבל ברשות התורה" אך גם לא לעשות הישר בעיניו בהאמנות לטבע מוסר הכליות הפרטי שלו בלבד, שכן "תלוי הוא בתנאים רבים פנימיים חיצוניים, ויש בו כמה דרכי הטעה, שמהם היא להישמר מהם" (אורות התשובה פ"א), מוסכמות מוסריות שאינן מעוגנות בצו אלוקי מחייב, נתונות לשינויים ובתנאים שונים עלולים להביא לסטייה ולתעייה.

"המוסר, הישר והטוב, הוא המרכז הרצוני של היש... על ידי הכרה פנימית במעמקי הלב מהיושר והטוב נודע חלק רשום מהמוסר, המופיע בכל ההויה, בצורה אידיאלית ממשית חיה בבציאות. ועל ידי התורה מתגלה הוא באור קדושה, לכל קיבוץ לפי ערכו, ולישראל בצורתו המסויימת מאוד, ההתאמה המוסרית בכל התגלויותיה..." (אורות התשובה י"ב, ח).

בסעיף זה ובאורות הקודש ג' עמ' ס"ז המתבסס על המינוח הקבלי של אור מקיף ופנימי וגם בתיאור מהותיה של הרוחניה הרוחנית המקיפה חיצונית והפנימית לה וזכה בעל התשובה העליונה, המופיע בסעיפים הנ"ל, ממריא הרב לגבהים בהעמרת האידיאל הזה של ההרמוניה בין הצו האוטונומי להטרונומי, בין המוסר הטבעי למקורו. בציורו של האיש הישר והטוב בעיני ד'.

"והלא הכל הוא טוב וישר כל כך, והישר והטוב שבנו הלא הוא בא מהתאמתינו אל הכל, ואיך אפשר להיות קרוע מן הכל, פרור משונה, מופרד כאבק דק שכלא נחשב. ומתוך הכרה זו, שהיא הכרה אלוקית באמת, באה תשובה מאהבה בחיי הפרט ובחיי הכלל" (אורות התשובה סוף פרק ב').

איש חי רב פעלים

אישיותו התורנית המיוחדת של ר' ישעיהו שפירא, בימותו העצמי של הנסיך מחצרות האדמו"רים ויניקתו ממרן הרב קוק זצ"ל (אשר סמך עליו בעריכת הקובץ "ארץ חפץ" שיצא לאור בימי חיותו תר"צ) –

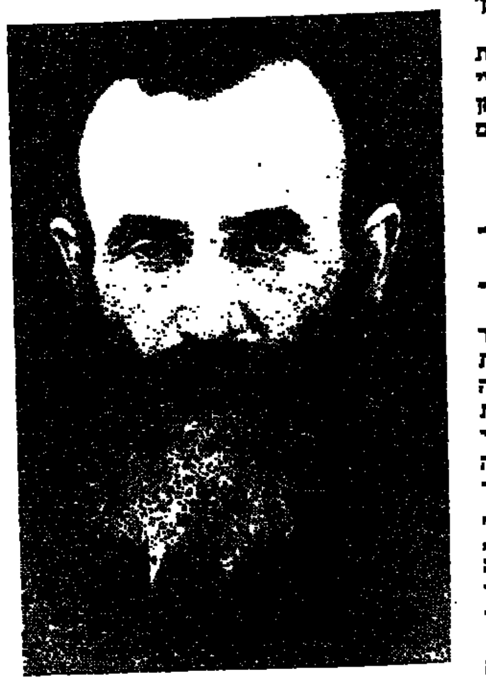

כל אלו יחדיו מיזגו אישיות רבנית יצירתית שעירנית היתה לבעיות החברה והמוסר המתחדשות – כש"הטוב והישר" מהווה מוטיב חוזר בפעולותיה המגוונות. כיצד משמרים את היין הטוב והישן גם אם פה ושם נשברת חבית וקנקן חיצוני.

הרב שפירא חי את בעיית השכנות בין יהודים לערבים כאשר רבים וטובים התעלמו מכך – קרוע היה בין חבריו ר' בנימין, הוגו ברגמן ואחרים חברי "ברית שלום" לבין נאמנותו ללא סייג להיות ארץ ישראל מולדתו הבלעדית של עם ישראל.

באפריל 1926 אתה מוצא את שמו ליד שמו של מגנס ואחרים – בברית כנגד הקמת גדוד עברי נפרד. ובתר"ץ הוא מוצא את עצמו מסוכך וקרוע בין "ידידותי לברית שלום לא פקעה גם כיום" לבין "אני חושב ללא נכון את מעשי אותם מחברי "ברית שלום" שבמקום לפנות בדבריהם אלינו, אל המחנה היהודי, פנו לעיתוני אומות העולם". ובאותו מאמר "מסביב לסכך" הוא כותב: "ארץ ישראל משמשת מולדת רק לאומה הישראלית בלבד... הבעלות הלאומית על השטחים האלה היא רק לישראל, והשאיפה להפקיע מהם בעלות זו מתנגדת לכל צדק ויושר" (ועלינו עמ' 95). באותה שנה הוא מוציא לאור את הוצאת "ארץ חפץ" של הרב קוק על תחיית ישראל בארצו, ותוך כדי השמטות מכוונות של משפטים היכולים להישמע מיליטריסטיים מדי (עיין על כך בהערותי המצורפות למהדורה החדשה של ארץ חפץ).

בשנת תרצ"ב הוא כותב ביקורת על ספרו של בן גוריון כמנהיגי הפועלים בארץ ישראל, "אנחנו ושכנינו". הספר הזאה את תפיסת "ברית שלום" כ"סילוף האמת וסירוס המסורה". נראה שהרב שפירא מתרשם מגישתו של המחבר, ואת מאמרו הוא מסיים: "אם המחבר לא הגיע כאן לפתרון השאלה הערבית, הרי על כל פנים עלה בידו להאירה מכמה צדדים ולהסתכל בה "הסתכלות צלולה", וגם לזה יש ערך בימי תעיה והזיה אלה" (הדר תרצ"ב, ועלינו עמ' 168).

השאיפה להרמוניה בין המוסר הטבעי לבין מקורו התורתי אלוקי לא הרפתה מהרב שפירא בכל אשר עסק. כמנהל בנק ורנבכל הוא מפרסם מאמר על ערכו המוסרי של החסכון – "החסכון אינו גורם כלכלי בלבד, גלומים בו כמה ערכים מוסריים". המאמר פורסם בעיתון קואפרציה בשנת תרצ"ה.

כמנהיג פועלים הוא לוחם בעד עבודה עברית ונגד העסקת ערביים, ומסביר מדוע לטעמו אין בכך כדי לעודד שנאה אצל הערבים ובמבט אל הרבנים הוא כותב: "אף כרוז אחד למען העבודה העברית לא נתפרסם מלבד מכתבו של מרן הגראי"ה קוק להעירה למען העבודה העברית. כמה מגדולי הרבנים שלנו בארץ עוד לא עמדו על כל החריפות של השאלה הזאת. הם רואים את מצוות העבודה העברית רק מבחינת "וחי אחיך עמך" ועל כן הם שוקלים את מילוי המצווה הזאת לפי הבדלי המחירים שבין העבודה העברית והעבודה הזרה. אולם כאמור השאלה היא הרבה יותר עמוקה, בה תלויה גם מצוות גאולת הארץ, כיבושה ובניינה. בה תלוי גורל ישראל בשעה זו" (הדר תרצ"ה ועלינו עמ' 260).

אחתום דברי בסיום מאמרו "הטוב והישר" בו פתחנו: אולם כשאנו מתחילים לשוב לארצנו, עלינו לשאוף לכך להתאים שוב את דינא דארעא אל "ועשית הישר והטוב" "ולא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו, כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה" (דברים י"ב). כשאנו מתחילים לשוב אל המנוחה הנחלה, עלינו לעשות לא איש ככל הישר בעיניו, כי אם "הישר והטוב בעיני ד'".

מתולדותיו

הרב ישעיהו שפירא ז"ל נולד בי"א שבט תרנ"א לאדמו"ר רבי אלימלך מגרודזיסק. נתחנך אצל סבו האדמו"ר מהאגצ'ין שהצטיין באהבת ארץ-ישראל והושפע ממנו. סירב להיות אדמו"ר. בשנת תרע"ד יצא בחשאי מביתו לבקר בארץ-ישראל. היה ברוך אתרי הרב קוק, רבה של יפו באותה עת. בשתוך לעידודו נעשה תועמלן נלהב לארץ ישראל בקרב החסידים. קרא לייסד חברות לעלייה ולהתיישבות.

בשנת תרע"ז נמנה עם מייסדי "המזרחי" בפולין. בשנת תר"פ עלה לארץ-ישראל ונתמנה מנהל מחלקת העלייה ולשכת העבודה שליד המרכז העולמי של "המזרחי". אירגן קבוצות פועלים דתיים ברחבי הארץ. השתתף במועצה הארצית הראשונה של הסתדרות "הפועל המזרחי" ונבחר לחבר הפועל בן שלושת החברים של התנועה הצעירה. ביוזמתו עלו חסידים ויסדו את כפר חסידים וכפר אתא.

בשנת תרצ"ג היה חבר אספת הנבחרים ומשנת תש"ד חבר נשיאות. בשנת תש"ג נתמנה למנהל בנק זרובבל.

כעבור זמן פרש מן הבנק והתיישב בכפר פינס. באהבה בהשראתו נעשה הכפר מרכז השפעה לחברים ב"הפועל המזרחי" שנהגו לבוא אליו כאל אדמו"ר ולהנות משיחותיו. לזכרו הוקמו בכפר פינס בית-כנסת ובית התנועה, בתל אביב "בית ישעיהו" ובכפר אתא "בית הפועל המזרחי". נפטר בה' סיון תש"ה (1945).

הרב ישעיהו שפירא ז"ל

אחדות ישראל

אחדות ישראל היא אחד מיסודי היסודות של דת ישראל ותורתנו. אחדות אלוקים ואחדות ישראל קשורות ואי אפשר כלל להפריד ביניהן. "אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, אף אני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם" (ברכות ו').

כשם שבתפילין שלנו כתובה אחדות אלוקים, כך בתפילין דמרי עלמא כתובה אחדות ישראל: "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" (ברכות). כל המכניס פירוד בישראל כאילו מכניס חס־ושלום פסול בתפילין דמרי עלמא, ואחדות זו אמורה, לא רק כלפי הצדיקים שבישראל, כי אם כלפי עם ישראל כולו, לכל גוניו ושדרותיו. חז"ל מצאו שעם ישראל היה ויהיה תמיד מורכב מסוגים שונים, מטובים ורעים, מתלמידי־חכמים ועמי־הארץ, מרשעים וצדיקים (מנחות כ"ז). הם הכירו שכולם נקראים בנים למקום. אפילו ישראל עובדי עבודה זרה נקראים בנים (קדושין), וכל החלקים שבעם ישראל זקוקים זה לזה, ומשלימים זה לזה, והלכלא עלים אין אשכלות מתקיימים (חולין).

רק בזמן שכל החלקים כבעם ישראל מחוברים יחד ומאוגדים באגודה אחת, הם מהווים את הצביון השלם של ישראל. ואפילו בתענית ציבור אין נענין עד שיהיו כולם באגודה אחת, רשעים וצדיקים (מנחות כ"ז). היהדות חשבה תמיד את כל החלקים שבעם ישראל לגוף אחד שלם עם שורש נשמה אחד, "אלא שהצדיקים סבורים הם בחינת ראש, ויש גם בחינת ידים ובחינת גוף, וכמו שאי־אפשר לגוף בלי ראש ובלי רגלים, ואם חסר אחד מכל האברים אין כאן שיעור קומה, כך צריך גם לפושעי ישראל" ("ערבי נחל" בדרוש לר"ה צ"ג). משום כך כל קדושת ישראל אינה חלה רק כשכל ישראל מאוחדים ביניהם, בלי שום פירוד. כשמתגבר הפירוד בישראל מתחללת גם קדושתם. כי כידוע ישנן ששים רבוא אותיות בתורה וכנגדן ששים רבוא שרשי נשמות בישראל. "כל אחד מישראל יש לו אות בתורה וכשם שקדושת התורה שורה על האותיות רק כשכולן בצורתן יחד בקלף אחד בלי שום הפסק ופירוד, ואם הסרה מקן את אחת, נפסלת כולן, כך קדושת ישראל אינה נשמרת אלא כשכל ישראל מאוחדים ביניהם, אם יש ביניהם פירוד ומחלוקת הרי הם בבחינת ספר תורה פסול, חס ושלום" (מאור עינים).

כך ראתה היהדות באחדות ישראל את הבסיס העיקרי גם לתורת ישראל. ובשנאת חינם ובמחלוקת ראתה את הפירצה הכי גדולה גם לגבי דת ישראל ותורתו. אלו היו שקולות בעיניה כנגד עבודה זרה ושפיכת דמים (יומא ט'), תורת הפירוד, זו היא תורה שנמצא בה פסול, תורה שחסרים מכנה רוב אותיותיה. התורה השלמה, תורת היהדות האמיתית היא "תורת חיים ואהבת חסד, צדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום". הוא הדין גם לגבי ארץ־ישראל. גם היא נתחלקה לששים רבוא, ולכל אחד מישראל חלק הגון בה. קדושתה נשמרת רק כשכל ישראל מאוחדים בה. ארץ־ישראל של פירוד ומחלוקת היא ארץ־ישראל בלי קדושה, כעין ספר תורה שנפסל. ארץ ישראל השלמה, ארץ־ישראל האמיתית היא זו שכל ישראל מאוחדים בה ושאין בה לא פירוד, לא התבדלות ולא שנאת חנם.

גלות רוחנית

הציונות היא ענף מהשורש העתיק והרענן של גאולת־ישראל, הספוגה טהרת־קודש ושאיפת נשגבות של צדק תוהה ומוסר עילאה. אבל ברוח האחרון התחילה הציונות להפריד בין הדבקים ולקצץ אחד־אחד את השורשים העתיקים שנאחזו במקום נשמת ישראל. התחילה לנתק את הציצים שקשרוה לחזון הגדול של גאולת־ישראל ותקומתו, כפי שקינגה במעמקי ההויה הישראלית מדור דור, ולהדעיך שלהבת אש־קודש שהיבהבה בתוכיותה. היא נאחזה בקליפה הצינונית של לאומיות חילונית, כפי שהיא מקובלת אצל אומות־העולם, ואל נשמתה של הלאומיות הישראלית הבחירה אותה זה אלפי שנים לא שעתה. היא הצטמצמה בגבולות לשון וארציות, שהן רק לבושי האומה וכליה, ואת האוצר הרוחני הגדול של נצח ישראל, עם שפע כוחותיו וקדושתו, השאירה באותי גוה.

דבר זה בא לידי ביטוי לא רק במהלך־המחשבה בלבד, כי אם גם במעשים, ובעיקר בהכלכת צורת החיים המתהווים בארץ, שבהם באים לידי־ביטוי חיי האומה: השבת בצורתה המקורית, שהיא אות־ברית לאומה ואור מסגולה הנשגבים ביותר, הולכת ונעקרת מקלות־הדעת, בכמה פינות בארץ. ובמקומה הולכת ומשתלטת שבת חילונית, שבת של אבות־העולם. במקום שבת של התרוממות הנפש, של התייחדות והדרה פנימית, באה שבת של הוללות וחילולים. וההתחלות בנגע לכל שאר צורת־החיים. כמו: עניני־כשרות, צניעות, נישואים – בכל נחדית הכבודה העברית המקורית, והובבה בתחת לכבאר הכבוד של קשי־הגבת, במבני סורי גמן נכרייה. הדיפה היהודית העצמית־המקורית הולכת ומיטשטשת ובמתעבעה לתרבויות זרות. אנו הולכים להיות בני־חורין. מחשבתנו כפתה לרעות חרבים העולשים אצל עם־נכר. אנו מגיעים שוב למדריגת גלותי מצרים, שעצם הדעה הישראלית היתה בגלות.

מרבים לדבר על הנחיצות באחדות. כאילו אפשר ליצור אחדות באברים קרועים ומתולדלים. כשאין כל אברי האומה יונקים ממקור אחד, כשאין נשמה אחת ההויה את כלם, לא תיכון כל אחדות. ואנו קרועים לעשרות קרעים, רסיסי נשמותנו שקועים בנ"ט שערי תרבויות אומות העולם. כל שרי האומות שולטים בנו ובנפשותינו. היש לקוות לאחדות?

הדרך היחידה להצלחתנו היא בתשובה שלמה. תשובה לעצמנו, לתורה, למקור ישראל ולקודשי ישראל.

(מתוך ספרו של ר' ישעיהו שפירא ז"ל, "אדמו"ר החלוץ")

תורת חיים

מאת מאיר ינאי

"פתח רבי שמעון ואמר: אילת אהבים ויעלת חן, דדיה ירווך בכל עת, באהבתה תשגה תמיד. תורה תורה, האור של כל העולמות, בכמה ימים ונחלים ומקורות ומבועים מתמשכים ממך לכל הצדדים, ממך הכל, עליך עומדים העליונים והתחתונים, אור העליון ממך יוצא. תורה תורה, מה אומר לך, אילת אהבים את ויעלת חן. למעלה ולמטה הם האוהבים שלך, מי יזכה לינוק ממך כראוי. תורה תורה, השעשועים של אדונך, מי יוכל לגלות ולומר הנסתרות והגנוזות שלך".

(זהר, שלח לך, עמוד סט)

התורה בערך עליון מקיפה את כל המציאות. כל המצוי והבלתי מצוי – מצוי בתורה. הכל כבר היה. גם מה שיהיה. כל החוקים נחקקו. גם מה שטרם נחקק במציאות, חקוק בתורה. התורה היא מקור היש והאין. ספר החוקים של המהות והמציאות. ספר החוקים של כל החוקים. התורה היא הממוצע המחבר והמקשר בין הקב"ה והאדם.

נותן התורה נתן לנו תורתו כי "לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו" (משלי ד, ב) "עץ חיים היא למחזיקים בה ותמכיה מאושר" (משלי ג, יח) "דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום" (משלי ג, יז) – משפטי מפתח. עובדות מוצקות. כתורת־הנהגה להוראת הקבע שנמסרו לנו בספר החוקים והמשפטים.

התורה, מלשון הוראה, באה להיטיב עמנו. היא מורה לנו בהוראותיה מה לעשות ומה לא לעשות. כל חוקיה נחקקו לטובת האדם. כל התופעות האפשריות, כל סוגי יחסי־האנוש מסופרים בה על דרך פשט, רמז, דרש וסוד. "גם מה שעתיד להתגלות כבר נאמר למשה בסיני". לפיכך, כל התשובות בתורה.

"הקב"ה הסתכל בתורה וברא את העולם. אדם מסתכל בתורה ומקיים את העולם" (זהר, תרומה, עמוד ריא). בריאת העולם תואמת את התורה שהייתה כלי אומנותו של הקב"ה.

אשרי אדם העוסק בתורה שבאמצעותה הוא מגלה את האור הגנוז שבטבע. והזאה עולמו בחייו ממש.

"מי שעוסק בתורה אינו ירא מהמקרים הרעים שבעולם משום שהוא אוחז בעץ־החיים שהיא התורה" (זהר, ואתחנן, עמוד א), לאמור, מי שאוחז בעץ החיים אוחז בכל, ומי שמתרחק מן התורה, כאלו פורש מן החיים.

חוקי תורה שסולפו, יצאו מסולפים וסילפו את מסלפיהם. מה שנולד, נוצר, נעשה ונתהווה שלא על־פי חוקי התורה – יצא מעוות. התורה היא יושר. יושר שנתעקם, הוא שקר, ושקר הוא זיוף האמת. כל חוקה שנחקקה בישראל במטרה להחליף את חוקי התורה, היא בלתי חוקית.

אלה שטרחו והקימו לעצמם "שולחן ערוך" משלהם, שאינו מבוסס על התורה, הקימו שלחן שהוא רק רהיט. רהיטים נשברים, הן מעומס מיותר והן כשהם מטולטלים ממקום למקום.

כל הנחת יסוד ששורשיה אינם נעוצים בתורה הוכחה כהנחה מוטעית.

מפירי חוק אינם מודים למחוקק החוקים. ויתורים ופשרות בעקרונות החוקים עשויים להקל בהווה אבל מתכלים בעתיד.

המציאות רוצה להתפשר עם התורה החוקיה אבל התורה אינה מתפשרת עם המציאות. פרשות התורה חוזרות על עצמן מדי שבוע בכל שנה כשהן מצביעות על מהות המציאות שלנו בזמן הנוכחי. גדולתה של התורה גם בזה שהיא מאפשרת הכרה במציאות מבלי שהמציאות תכיר בה. למרות שרבים אינם שומרים את מצוות התורה, כולם חיים ומתקיימים על־פי חוקיה.

חוקי־התורה־שומרים גם־כשאין מסתגלים לשמור עליהם. התורה שלמה ואנחנו לא מושלמים. בזכות התורה אנחנו יכולים להשלים עם אי־השלמות שלנו.

התורה מסדרת וקובעת את היחסים שבין אדם לחברו ובין אדם למקום. היא מקיפה את כל תהפוכות האדם. מורה על מצבו בכל דור ובכל מצב. עונה על צורכי הפרט והכלל בכל שאלה ובכל זמן, שכן מצויים בה כל הקודים המסוריים המאפשרים לנו לדעת מה נכון ומה פסול.

אומות העולם קבעו לעצמם חוקים מתוך הסכמה. לכן הם מוסיפים, גורעים ומבטלים חוקים על־פי רצונם וצרכיהם. החוקים והמשפטים בתורה נצחיים ואין אדם רשאי לבטלם או לשנותם.

ההבדל בין אמת יחסית לבין אמת מוחלטת היא כדוגמת תורת ברואים ותורה אלוקית. תורות שהומצאו על־ידי ברואים מתבלות ומתכלות נוכח התורה שבה הקב"ה נתן לנו כביכול את עצמו כדי שנשיג את חכמתו הבלתי מושגת בבחינת ההשגה שלנו.

כל מה שעוד יתגלה במציאות כבר מוצפן בתורה. כל אפשרות בלתי־אפשרית כבר גנוזה בה. מה שנראה לנו כבלתי יתכן, אפשרי ויתכן, וכבר גנוז בסתרי תורה. הידוע והבלתי ידוע, הידע והידיעה הבלתי מפוענחים עדיין, טמונים ושוכנים בתורה.

התורה היא אידיאלית ועל־שכלית. היא ניתנה למענו במושגים של חכמה ושכל על־תבונה שנוכל להחדיר את מה שלמעלה מהשכל לתוך השכל שלנו. להביא את השכל האלוקי לתוך השכל האנושי ולעשות חיבור של שלום ביניהם.

העוסקים בתורה אינם רוכשים רק ידיעת מתורה שבכתב ותורה שבעל־פה, הם מחדשים גם את הברית הקיימת שבינם לבין הבורא.

הלחם הוא מזון לגוף. התורה לחם הנשמה. כשם שהנשמה מאחדת את כל חלקי הגוף ליחידה אחת, כך התורה מאחדת את בעלי הדעות הנבדלות. היא כוללת בתוכה את אורחות חיינו ומבטאת את סיפורי קיומנו בכל הזמנים.

התורה אהבת הנפש. אינה מיושה שיבולו אותה בנושאים בודדים. היא הדופק של העולם הפולא של כל אחד מאתנו. כאשר אתה מתקרב אליה היא מתקרבת אליך. בזכותה יכול כל אחד לבוא בה אבק ומה דמיון שגא. עצם הצורך ניתן תחושת חיים. בבחינת "כי הם חייך ואורך ימיך לשבת על האדמה" (דברים ל, כ) לשבת בכח על האדמה מבלי לפחד על כוח המדמה שלנו.

מתן תורה בסיני היה אירוע של חיבור עליונים עם תחתונים, חיבור שמים וארץ. מיזוג של שני העולמות באמצעות תורה כתוב וחתום בין הקב"ה וישראל. כל סטייה מן התורה היא פרק בתולדות עמנו.

ההיסטוריה האנושית משתרעת, בתוהבית ומתרקמת בין הצדים: "אם בחקתי תלכו" (ויקרא כו, ג) לבין "ואם בחקתי תמאסו" (שם).

בין הצדים הללו מצויה ידיעה רחבה ומופלאה המתארת את קורותינו בדברי הימים.

"הארץ הזאת ניתנה לנו אבל אבותינו לא קיבלו אותה" (הרב אשלג זצ"ל), כלומר קבל "ונתתי שלום בארץ" (ויקרא כו, ו) הוא פועל יוצא של קבלת חוק אלוקי. התורה נקראת שלום ובהפרת חוקיה לא ייתכן שלום.

כשם שכן האדם הראשון נברא כל בני האדם, כך מן הציווי הראשון המובא בתורה יצאו כל הציוויים.

הכל מן התורה והכל בה. היא מקיפה את כל עולם ומכילה את כל השאלות והתשובות. כל נסתרות גנוזים בתורה וכל עניין נברר בתבלה על־ידי התורה. בתורה כלולות כל התורות. התורה היא בחירה שבה כל הבחירות. הבריאה בין כל הברירות, בוררים הבוחרים.

התורה היא כוח האבחנה. כוח הדעת. היכולת להבחין בין כוחות. כוח האבחנה הבולט ישראל יוצר הבנה שלכות הכל.

בדרכי התורה הוכפים דעת. עם ימעת אבנה ניתן עמוד בכל הבחינות. עמידה בבחינת בקיעה חירות.

השגת הדעת היא דעת ההשגה. כל הדיעות שהיו יהיו כבר היו בתורה. כל התכנים ביטעת הקבה ידיעות תיפריץ נבשכת מן האדם הראשון. ריבוי ידע וידיעות בימינו בא מחדושי תורה. מפענח רזיה, צפניה וצפונותיה.

נקיון הדעת וידיעת הדעת הטהורה היא מסורה שתושג באחרית הימים, בזמן הגאולה. הידיעה הסופית שבסוף כל הידיעות היא דעת האמת ואמת הדעת שבידיעת כל הידיעות.

מקור ידיעת כל הידיעות בתורה. הכל בה ובה הכל.

כל הוראת־שעה בתורה היא הוראת קבע, כשם ש"מתן תורה" היה ונשאר מאורע חד־פעמי קבוע שלא יחזור על עצמו. כל ההוראות, האורות, הנראות והמאורעות שבתורה, הם תורות לימוד הכלולות בתורה.

כל המצבים כתובים בתורה. כל השאיפות והאכזבות, ולכן מי שעוסק בתורה ומתנהג על־פי עצותיה ומצותיה – יודע להתנהג בכל מצב.

הזוכה בתורה, זוכה לחיים שלמים. חיים של שמחה, בלי עצבות והוא יורש עולם שלם.

המשתדל בתורה לשמה מקיים את העולם וזוכה לחירות אמיתית.

אשרי חלקם של העוסקים בתורה לשמה, היודעים את דרכי הקב"ה ונאחזים בשמו, כי הקב"ה נקרא תורה ואין תורה אלא הקב"ה.

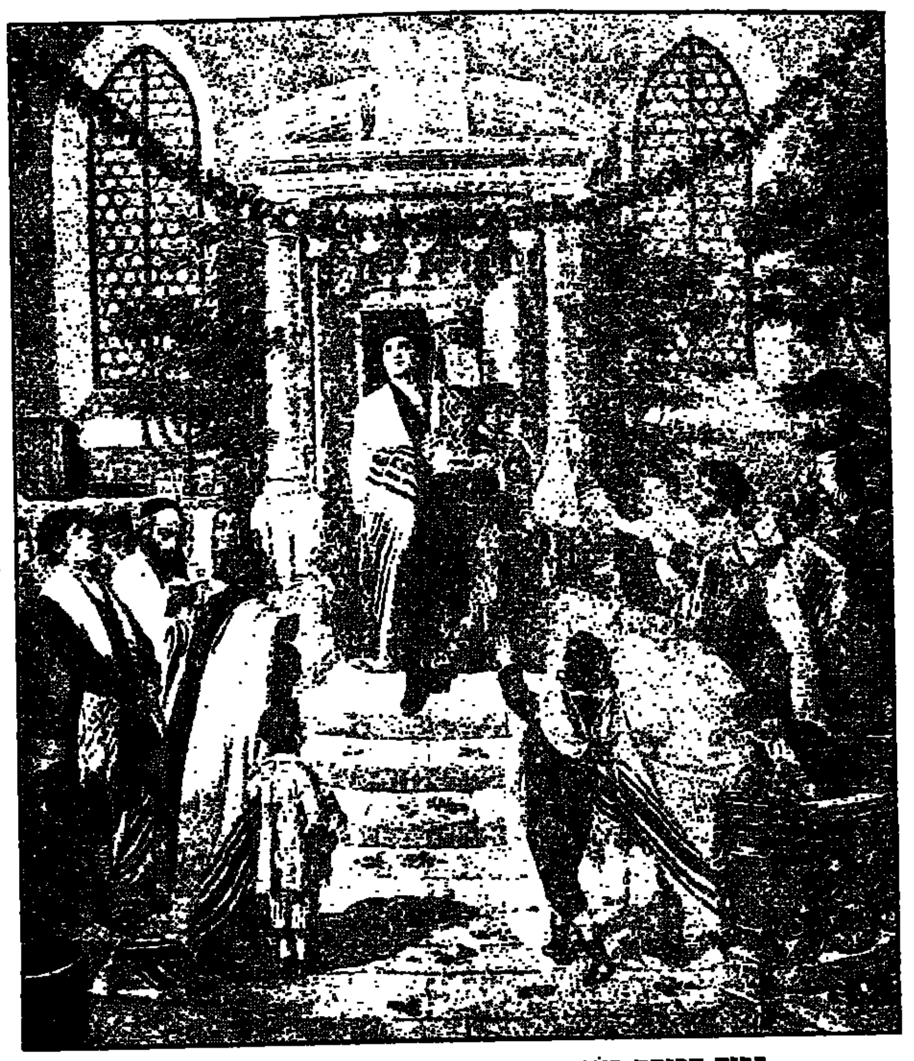

בבית הכנסת בחג השבועות. ציור מאת מוריץ אופנהיים

מנהגים מן העבר הרחוק

מאת מיכאל ריגלר

א. מושיבין תינוקות ללמוד בחג השבועות

בימי חכמינו ה"ראשונים" נהגו שתינוקות של בית רבן יחלו את לימודם כ"חדר" בחג השבועות לפי שניתנה בו תורה לישראל. התחלת לימוד הקריאה כרוכה בטקס חגיגי, שנועד לקרב ולחבב את לימוד התורה על הילדים. בספרי מנהגים שמקורם באשכנז באים תיאורים מפורטים על הטקסים הללו.

במחזור ויטרי לר' שמחה מויטרי תלמידו של רש"י (סי' תק"ח) מובא התיאור הבא: "ומנהג לאחר המילה... יאספו עשרה ויקחו חומש, והקטן בעריסה מלובש כביום המילה בתפארת, ונותנים הספר עליו ואומרו יקיים זה מה שכתוב בזה... וקסת והקולמוס נותנין בידו כדי שיזכה להיות סופר מהיר בתורת ה'".

וכשהילד גדל והגיעה שעתו להביאו לחדר אל המלמד, אין מביאים אותו ריקם עם אביו ואמו, תחילת הלימוד היו בה הרבה סמלים הרבה מקסימים כדי שהנער יחשק ויתמיד בלימודו. במחזור בעל מחזור ויטרי בהאורה: "כותבין לו האותיות על הלוח, ומרחיצין אותו ומלבישין אותו בגדים נקיים ולשין לו ג' חלות בדבש ומבשלין לו ג' ביצים ומביאין לו תפוחים ומיני פירות ומחזירים אחד חכם השוב להוליכו לבית הספר... ומאכילין אותו חלות בדבש... ומקרין לפניו את האותיות... אומרים לו להוך ומחזירין אותו לאמו".

את הילד היו מוליכים לבית הספר בשמונה בכוסים כדי שלא יראה בדרכו מראות לא רצויים, הסבר הדברים על הדאתו של ר' אלעזר מוורמייזא שכתב בספר הרוקח רמז לזה שמכסין הנער שלא יראה גוי או כלב ביום שמחנכין אותו לאותיות הקודש, שנאמר "גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא".

למקס הבאת התלמיד לבית הרב ושאר הפעולות העשפות שם נותן בעל מחזור ויטרי הסברים. הבאת הילד לבית הרב, דומה הענין כאילו הקריבו לפני הר סיני. לכסותו ולהעלותו, שכן בסיני כמשה רבנו עטפה כסוד הזה לישראל. ולמה מרחיצין ומלבישין אותו בגדים נקיים? שהוא כדרך מתן תורה שנאמר "וכבסו בגדיהם" ולמה לשין את החלות בדבש והחלב? משום שנאמר "ויניקהו דבש מסלע", ועוד נאמר "דבש וחלב תחת לשונך". ולמה מחפים האותיות בדבש האומרים לו להוך? למדנו זאת כיחזקאל הנביא (ג,ג) "ואוכלה ותהי בפי כדבש למתוק", כלומר, כשם שנותנים לו לתינוק האותיות ללחוך, כך תהא התורה נוחה ללומדה וללמד.

בקהילות אחרות היו כותבים על העוגה "ה' אלקים נתן לי לשון למודים", ומביאים ביצה מבושלת וקלופה וכתוב עליה "בן אדם בטנך תאכל ומעיך תמלא את המגלה הזאת... ותהי בפי כדבש למתוק...".

על קיום מנהג זה בעת הכנסת הנער ללימוד התורה בעיר בעל הרוקח "ואל ישנה אדם מן המנהג", ובספר הישת הלכות עצרת, מנהג זה התקיים במשך הדורות ארוכים, לעתים לבש צורה תיכה, וכאשר בא זמנים הישיב תפתתו בתי ספר מודרניים פסק כלנהג בה. על ביטול מסורת זאת רותח הגאון יעב"ץ בסידורו: "ובאמת לא ידעתי מדוע בטלו המנהג הזה בכל הכל אין זה כי אם במיעוט מחשבה על עסק תלמוד הישר והטוב".

היו מתחילים ללמוד בספר ויקרא, ומה טעם מתחילים בספר זה דווקא? דתניא א"ר יוסי מתחילין לתינוקות בתורת כהנים, אמר הקב"ה יבאו טהורים ויתעסקו בטהרות ומעלה אני עליהם כאילו הקריבו קרבן לפני. הרגילו את הנער ללמוד תוך נענוע הגוף, ואף זאת למדו במעמד הר סיני שנאמר "וירא העם וינועו". חג מתן תורה היה אפוא, בדורות עבר, הזמן לראשית הלימוד, ובכמה מתיאורי מעמד זה היו למשל ומופת בחיי החינוך בקהילות אשכנז.

ב. עליה לקברי צדיקים בחג השבועות

מכל שלושת הרגלים ושאר מועדי ישראל נבדל חג השבועות בכך שלא נתייחדו לו מצוות מיוחדות. אפשר שזו הסיבה שבמשך הדורות נרקמו סביבו מנהגים שונים.

משחרב בית המקדש ועם ישראל שוב לא יכול היה לקיים את מצוות הבאת הביכורים, פשט המנהג להקדיש את לילו של החג ללימוד תורה, זכר למעמד הר סיני שבו קיבלנו את התורה. במשך הדורות נוצרו מנהגים, וחכמים נתנו להם הסברים. כך למשל עניין שטיחת ירק בבית הכנסת, אכילת מאכלי חלב ועוד.

ברם, נתייחדה לחג השבועות מסורת, שלא מצאנו לה דוגמה בחג אחר, והיא המנהג לפקוד קברים בעצם החג. א"מ לונץ ב"לוח ארץ ישראל" לשנת תרנ"ה כותב: "הספרדים יושבי ירושלים ילכו להתפלל על קברי מלכי בית דוד בציון, ולמחרתו (ו' סיון) להשתטח על קבר שמעון הצדיק ועל שאר קברי הצדיקים אשר בהכפר ההוא. ואחינו האשכנזים ילכו ביום הזה להשתטח על קברי מלכי בית דוד". מנהג זה לעלות לקבר דוד המלך בחג השבועות, שפשט בקרב כל העדות, מקורו בודאי במסורת שדוד המלך ע"ה מת בעצרת (ירו' ביצה ב, ה"ד). תימה היא, כיצד נהגו לפקוד קברים בחג שלא מצאנו כדוגמתו בכל חג אחר (העם נוהגים לעלות לקברי צדיקים בחול המועד, אך לא בעצם החג). ולכן, בני אשכנז יפקדו את קבר דוד המלך וקברי צדיקים אחרים באסרו חג של שבועות.

בספר "שערי ירושלים" לר' משה נוסבוים (ורשה תרכ"ח) שער ב' מביא את המסורת הבאה: "ביום שני של שבועות הולכים בצפת לקבר הושע בן בארי על בית הקברות בצפת, וכל היום ששים ושמחים ומתפללים". וכן מובאת מסורת זו בספר "קורות העתים" לר' מ"ס מקמניץ (וי"ם תש"ז): "וביום אסרו חג של שבועות עושים הילולא גדולה על קבר הושע בן בארי בצפת". מקום קבורתו של הנביא הושע בשיפולי בית הקברות העתיק בצפת. על מקום הקבר מעידים כמה וכמה עולי רגל יהודים כבר במאות ט"ו וט"ז, באיגרת שכתב תלמידו של ר' עובדיה מברטנורה, וכן ר' משה בסולה שביקר בצפת בשנת רפ"ב (1522). ציון בולט נבנה כאן וכיפתו בולטת למרחוק, ולא הרחק משם קבורתיהם של רבי פינחס בן יאיר, וצפנית המתורגמן חנה ושבעת בניה.

חוקר ארץ ישראל הנודע זאב וילנאי ז"ל בספרו "מצבות קודש בארץ ישראל" (ירושלים תשכ"ג) מקדיש תיאור נרחב לקבר הושע בן בארי. הוא מביא את המסורת שבאסרו חג שבועות נהגו יהודי צפת, בעיקר היהודים הספרדים, לבוא בהמוניהם למקום הקבר ומבלים פה בשמחה ובמסעדות. רבים באים להשתטח על קברו בכל ימות השנה, והתפילה מיוחדת התקנה לאמרה שם, "אדונינו נביאנו הושע בן בארי אתה היית בחייך מליץ יושר על ישראל... ותקבצו כל ישראל יחדיו ירושלימה. על כן כמו שעמדת לימינינו אז כן תעמוד למליץ לנו גם היום במרום מיחוש השי"ת לגאלינו במהרה בימינו אמן" (עפ"י ז. וילנאי, הנ"ל עמ' רכ"ז).

כל המקורות המזכירים את המסורת על עלייה לקבר הושע בן בארי באסרו חג שבועות אינן מציינות אימתי ומה מקור מסורת זו. שמא קשורה המסורת בפירוש פסוק פרק ו, ב: "יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו" (והנבא בדעת מקרא על אתר), ואפשר שכתוב זה מכוון לפרשת מעמד הר סיני שבשמות יט, בו נאמר למשה: לך אל העם וקדשתם היום ומחר, כלומר יומיים, והיו נכונים ליום השלישי כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני... ויהי ביום השלישי בהיות הבקר ויהי קלות וברקים וענן כבד על ההר. רמז הנביא בדבריו על מעמד הר סיני שחל בחג השבועות ולזכר מקשה זו פוקדים את קברו סמוך לחג השבועות.

ארץ נתנה יבולה

מאת יעקב בזק

"מזמור נכבד ומעולה"

"מזמור נכבד ומעולה" כך קרא על מזמור פרק סז בתהילים רבי יצחק עראמה בחיבורו הגדול "עקידת יצחק". מזמור קצר זה הוא אחד השגורים ביותר בפי באי בתי הכנסת. בקהילות רבות נהוג לאומרו כמזמור אחרון לפני יציאת השבת וכן נהוג לאומרו בסוף ספירת העומר לאחר הברכה. הספרדים אומרים מזמור זה בימי חול בתפילת שחרית והמנחה. המזמור מוכר לרבים גם מתוך הציור "שיוויתי" שלפני עמוד התפילה של החזן, שם הוא מצוייר בצורת מנורה בעלת שבעה קנים, כל פסוק בקנה אחד.

מזמורנו הוא לכאורה מזמור פשוט וקל להבנה, שהרי כל מילה ומילה (ארבעים ותשע מילותיו), מוכרת וידועה וכל פסוק ופסוק משבעת פסוקיו, אף הוא אינו קשה לפענוח. ואף על פי כן, פשר תוכנו כיחידת שיר אחת נראה סתום, מביך ובלתי מובן לחלוטין.

ואולם, כפי שיתברר מיד, ניתן למצוא את דרכנו בתוך מבוך זה אם נפתח בנקודת מוצא בהבנת המשפט הקצר הפותח את פסוק ז', משפט בן שלוש מילים הנראה חריג ויוצא דופן לעומת המזמור כולו, ובו טמון המפתח להבנת פשרו של המזמור כולו: "ארץ נתנה יבולה".

ברכת היבול הטוב

בחברה המודרנית והטכנולוגית של המאה העשרים פחתה בהרבה תלותו המוחלטת של האדם בברכת האדמה. ואולם בשנות הבצורת הקשה אשר פקדה לאחרונה מספר מדינות ביבשת אפריקה, הציגו מצלמות הטלוויזיה את מראות הרעב הכבד אשר פקד ארצות אלה לאחר שהגשמים נעצרו ולא היה מטר והאדמה לא נתנה את יבולה. בצילומים אלה נראו רבבות בני אדם, אנשים ונשים, זקנים וטף, מוכי רעב שעורם צפוד על עצמם, כשהם נודדים למרחקים עצומים באפיסת כוחות בחיפוש אחר מזון. תמונות נוראות אלה המחישו היטב את משמעות תלותו המוחלטת של האדם בגשמים וביבול האדמה בעולם החקלאי הקדום בתבל ארץ זה.

על כן, שנה בה ירדו הגשמים בעתם, ובמידה הנכונה, לא בצמצום ולא בזעף, כאשר נשבו הרוחות בעוצמה הראויה, השמש חיממה את הארץ היטב אך לא צרבה מדי, כאשר השיבולים צמחו לגובה ולא היו מאכל לארבה או לתולעת השדה, כאשר כל אלה חברו יחדיו והאדמה נתנה יבולה, קורא המשורר בשמחה עצומה, מתוך לב מלא הכרת תודה לא־ל הטוב: "ארץ נתנה יבולה!"

מזמורנו נאמר איפוא בעת הקציר, כאשר השיבולים צמחו לגובה והארץ נתנה יבולה ועץ השדה נתן פריו. המשורר אינו מקבל זאת כתופעת טבע שגרתית, הוא רואה בכך חסד מאת ה', ברכה משמים לעם ישראל והוא מתפלל ומייחל כי ברכה זו תוסיף ותימשך גם להבא.

לשון עתיד במובן לשון עבר

שלוש פעמים חוזר ונשנה במזמורנו הקצר השורש "יברכנו":

ב. אלוקים יחננו ויברכנו, יאר פניו אתנו סלה.
ז. יברכנו אלקים, אלקינו,
ח. יברכנו אלקים, וייראו אותו כל אפסי ארץ.

הדברים נאמרים במזמור בלשון עתיד ואולם הם מתייחסים לעבר הקרוב ולהווה. שימוש כזה הוא תופעה ידועה בלשון השירה המקראית. יש בלשון השירה המקראית לשון עבר שבא במשמע עתיד או הווה ויש לשון עתיד שבא במשמע עבר או הווה. על כך עמד אבן עזרא בפירושו על התורה (שמות טו א). בהתייחסו לביטוי "אז ישיר", שהוא לשון עתיד אך בא במשמעות לשון עבר, מציין אבן עזרא כי תופעה דומה מצויה גם בלשון הערבית. ואלה דבריו:

"משפט לשון הקודש לומר לשון עתיד תחת עבר עם מלת "אז" – "אז יבנה שלמה" "אז ידבר יהושע"; "אז יבדיל משה", ובלשון ישמעאל [illegible]".

אף הרמב"ן מתייחס לתופעה זו בפירושו לפסוק זה, תוך כדי פולמוס עם דברי רש"י שם והוא אומר:

"... אבל דרך הוא לומר עתיד במקום עבר. וכן יאמרו במקומות רבים ההיפך (כלומר – לשון עבר במקום לשון עתיד) והטעם – כי מנהג הלשון שהמספר עניין יעמיד עצמו בזמן שיחפרן, וידמהו למעשה. פעם – יעמיד עצמו בזמן המעשה וידבר בו בזמן ההוה ועומד עליו בתחילתו... ופעם יאחר עצמו ויאמר: זה נעשה כבר... הכל לאמת העניין".

אף במזמורנו הביטוי "אלקים יחננו ויברכנו" שהוא לשון עתיד בא במשמעות לשון עבר קרוב – ה' חנן אותנו ובירכנו, שהרי "ארץ נתנה יבולה". ואין לנו אלא לבקש כי הא־ל יוסיף ויחננו ויברכנו גם להבא.

"ארץ נתנה יבולה"

המשפט "ארץ נתנה יבולה" לקוח בוודאי מתוך פרשת בחוקותי בספר ויקרא (כו ד). פרשה זו פותחת בברכות שיבואו על עם ישראל "אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם". הברכה הראשונה שם היא: "ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה". קרוב לוודאי כי על דרך משפט זה קורא המשורר במזמורנו בשמחה ובהכרת תודה, תוך שינוי סדר שתי המילים הראשונות: "ארץ נתנה יבולה!".

ברוחה להשראה שקיבל המשורר מפסוקי הפתיחה של פרשת בחוקותי ניתן להצביע על השפעתם עליו של מזמורי "מלכות ה'" (צדקי), מזמורים, שהמקובלים במאה ה־16, הנהיגו לאמרם בתפילת קבלת שבת. ביחוד ניכרת השפעת המזמורים צח־צט, המספרים אף הם – כמו מזמורנו – על עליונות ה', אשר בה יכירו כל העמים כאשר יראו כיצד מביא ה' ישועה לעמו ישראל. הרי הקווים המשותפים למזמורנו ולאותם מזמורים:

1. צח, ב: הודיע ה' ישועתו, לעיני הגויים גילה צדקתו
סז, ג: לדעת בארץ דרכך, בכל הגויים ישועתך
2. צח, ג: זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל, ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקנו
סז, ח: יברכנו אלקים, וייראו אותו כל אפסי ארץ. (במזמור צח "ראו" מלשון "ראייה" ובמזמורנו "וייראו" – בשני יוד"ין – מלשון "יראה", אך יש שהמשורר ירמוז בדרך זו למשמעות הנוספת שבמילה הדומה).
3. צח, ד: הריעו לה' כל הארץ, פצחו ורננו וזמרו סז, ה: ישמחו וירננו לאומים
4. צח, ט: ישפוט תבל בצדק ועמים במישרים סז, ה: כי תשפוט עמים מישור ולאומים בארץ תנחם סלה.
5. צט, ב־ג: ה' בציון גדול ורם הוא על כל העמים, יודו שמך גדול ונורא. סז, ד: יודוך עמים אלקים, יודוך עמים כולם.

תוכן המזמור

עתה נתחוורה לנו משמעותו של המזמור כיחידה שלימה אחת – המזמור נתחבר בעת הקציר, בתקופה שבין פסח לעצרת, והוא מבטא את הכרת התודה ותחושת השמחה הגדולה על ברכת האדמה: ארץ נתנה יבולה! כאמור לעיל, המשורר אינו מתייחס לכך כאל תופעת טבע שגרתית ומובנת מאליה, אלא רואה בכך הענקת ברכה וחנינה והארת פנים מאת ה' לעם ישראל ואות לכך כי העם מקיים את הצו: "אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם", והוא מבקש כי ה' יוסיף גם להבא לחננו ולברכנו ולהאיר פניו איתנו.

"יאר פניו איתנו" – המשורר הזה מנוסח ברכת כהנים במקורה בספר במדבר, לא "יאר פניו אליך" אלא – אתנו. אולי כדי לרמז לברכה נוספת בפרשת "בחוקותי" שהשפעתה בה ניכרת במזמורנו. בפרשת בחוקותי (פס' יב) נאמר: "והתהלכתי בתוככם והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם". בהשפעת פסוק זה מבקש המשורר מאת ה' לא רק להאיר פניו אליו אלא כי פניו יהיו אתנו, בתוכנו – "והתהלכתי בתוככם".

"לדעת בארץ דרכך". לאחר פרשת העגל מתפלל משה אל ה' [illegible] לג, יג: "ועתה, אם נא מצאתי חן בעיניך, הודיעני נא את דרכך ואדעך, למען אמצא חן בעיניך, וראה כי עמך הגוי הזה". בהשראת פסוק זה מבקש המשורר [illegible] "דרכיך ה' הודיעני, ארחותיך למדני, הדריכני באמתך ולמדני, כי אתה אלקי ישעי"

(בניגוד לבני ישראל במדבר שעליהם נאמר (צה, יא) "והם לא ידעו דרכי"). בהשראת אותו פסוק אומר המשורר במזמורנו: "לדעת בארץ דרכך". "דרך ה'" היא במשמעות כפולה – א. הדרך שה' דורש שאנו נלך בה, "אם בחוקותי תלכו"; ב. הדרך שבה נוהג ה' בנו – כמו: "צדיק ה' בכל דרכיו" (קמה, יז). שכר היבול הטוב שה' נותן לעם ישראל כאשר הם מקיימים את הצו "אם בחוקותי תלכו", יביא לכך שדרכו של ה' – בשני מובניה – תיוודע בכל הארץ. כל העמים ידעו את דרכו של ה' להעניק שכר טוב למי שמקיים את חוקיו, וכל העמים יידעו את החוקים שה' הורה ללכת בהם – "אם בחוקותי תלכו" – וממילא יודו בעליונותו של ה' ויתאמצו אף הם ללכת בהם.

המשורר מטעים כי הישועה שה' עושה לעמו ישראל תוכיח לכל העמים את עליונותו ואת כוחו של ה' אלקי ישראל, שהוא אלקי העולם כולו, והם יודו כולם בה' (יודוך עמים אלקים, יודוך עמים כולם) וייראו אותו כל אפסי ארץ.

הפסוק המרכזי

הפסוק המרכזי והארוך ביותר במזמורנו הוא פס' ה' ובו עשר תיבות (עם המילה "סלה" יש בו אחת עשרה תיבות). פסוק זה מבטא את בשורתו העיקרית של המזמור כולו והוא נבואה לעתיד:

ישמחו וירננו לאומים כי
תשפוט עמים מישור
ולאומים בארץ
תנחם
סלה

לעתיד לבוא, לאחר שכל העמים יידעו את דרך ה' ויכירו בעליונותו ובכוחו הגדול וילכו בדרכיו, אז ינהיג ה' ("ישפוט" כאן במובן – ינהיג) את כל העמים וינחה אותם ("ינחני במעגלי צדק") כשם שמנהיג ומנחה הוא היום את עם ישראל. הנהגתו זאת תביא בימים ההם שמחה ורננה לכל העמים לפי שהיא תדריך את כולם בדרכי יושר וצדק, ומשיילכו כולם בדרכי צדק שוב לא יילחמו איש ברעהו והארץ תשקוט: "ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד" (ויקרא, שם, ה).

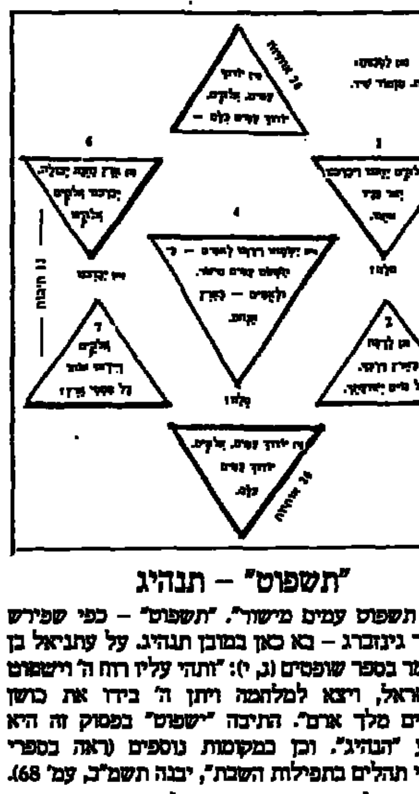

"תשפוט" – תנהיג

"כי תשפוט עמים מישור". "תשפוט" – כפי שפירש המלומד גינזברג – בא כאן במובן תנהיג. על עתניאל בן קנז נאמר בספר שופטים (ג, י): "ותהי עליו רוח ה' וישפוט את ישראל, ויצא למלחמה ויתן ה' בידו את כושן רשעתיים מלך ארם". התיבה "וישפוט" בפסוק זה היא במשמע "הנהיג". וכן במקומות נוספים (ראה בספרי "מזמורי תהלים בתפילות השבת", יבנה תשמ"ב, עמ' 68).

סגולתו המיסטית של מזמורנו

רבי יצחק עראמה נולד בספרד בשנת 1420 והיה בין הגולים בגירוש הגדול של שנת 1492. הוא מצא מקלט בנאפולי, ושם נפטר בשנת 1494. כבר הזכרנו כי בחיבורו הגדול "עקידת יצחק" (פרשת אמור, שער סו פרק ד) מכנה רבי יצחק עראמה את מזמורנו: "מזמור נכבד ומעולה" והוא מציין כי "היה המנהג לאומרו בימי הספירה", והוא מוסיף ואומר:

"שבא בקבלה שהיה (מזמור זה) מצוייר במגן דוד (במגינו של דוד המלך) בתבנית מנורה – שלושה קני מנורה מצדה האחת ושלושה קני מנורה מצדה השני והקנה האמצעי".

בהמשך הדברים הולך ומבאר רבי יצחק עראמה כי שלושת הפסוקים הראשונים, אלה שבימין המנורה, מורים על האושר הרוחני והאמיתי ושלושת הפסוקים השמאליים מורים על "קנייני הזמן" ואילו הפסוק האמצעי "כולל שתי תכליות אלה ביחד".

פרופ' ג' שלום במאמרו בלוח "הארץ" לשנת תש"ט על תולדות הסמל מגן דוד, מביא כי המקובלים הפליגו בשבחו ובכוחו הסגולי של מזמור סז. הוא מציין כי בסוף קונטרס בשם "מנורת הזהב" שנדפס בפראג במאה הי"ז נאמר:

"מזמור זה עם המנורה רומז לעניינים גדולים... והיה דוד המלך נושא זה המזמור כתוב ומצוייר וחקוק במגינו בפס של זהב בצורת המנורה בשהיה יוצא למלחמה, והיה מכוון סודו (של המזמור) והיה נוצח".

ב"ספר החשקי", שהוא ביאור על שבעים שמותיו המאגיים של מטטרון שר הפנים, שנתחבר בגרמניה במאה השלוש עשרה בחוג חסידי אשכנז על ידי ר' אליעזר מק"ק וורמס או אחד מתלמידיו, מסופר כי לדוד המלך היה מגן של זהב וחקוק עליו השם הגדול של ע"ב שמות "וכשהאדם הוא במלחמה ואוייביו נלחמים עליו יזכור אותו (כלומר, ישווה אותו לנגד עיניו) וינצל" (שלום, שם בעמ' 6"155).

אפשר שעל שום סגולתו המיסטית של מזמורנו נהגו לאומרו בצאת השבת שהיא שעת סכנה, לפי ששבת המלכה מסתלקת בשעה זו והמזיקים חוזרים ומתעוררים. אף ימי ספירת העומר הם לפי המסורת היהודית, ימים מועדים לפורענות ואפשר שעל כן נהגו לומר בימי הספירה את המזמור בסיום הספירה בכל ערב כסגולה מפני המזיקים. ואולם המנהג לומר מזמור זה ביחוד עם ספירת העומר יש לו בוודאי גם קשר לכך שבמזמורנו יש שבעה פסוקים וארבעים ותשע מילים, כמניין השבועות והימים שבספירת העומר. ניתן גם לשער כי המנהג לומר מזמור זה בימי ספירת העומר, ימי קציר חיטים, הוא מנהג עתיק יומין הנעוץ גם בתוכנו, הסובב, כפי שכבר אמרנו, על ימי הקציר כאשר הארץ נתנה את יבולה.

בכמה סידורים נאמר כי בפסוק ה' במזמור זה, ישנם ארבעים ותשע אותיות ובכל יום מימי הספירה יש לכוון את הדעת אל האות השייכת לאותו לילה לפי סדר האותיות. ואולם מניין זה מביא בחשבון שתי מילים בפסוק זה – "מישור" ו"תשפוט" – כאילו הם בכתיב מלא ואילו לפי המסורה תיבות אלה הן בכתיב חסר, נמצא שמניין האותיות בפסוק זה אינו אלא ארבעים ושבע ולא ארבעים ותשע.

קישוטים נומרולוגיים

עיון מעמיק יותר במזמורנו מגלה כי אכן נחשב הוא מאוד בעיני המשורר אשר עיטר אותו בקישוטים נומרולוגיים הבאים להדגיש את הכרת התודה לא־ל על חסדו עם ישראל. המשורר משתמש במספר 26, שהוא מספר המסמל את ה', לפי שבגימטריה שם ה' עולה ל־26. וכן משתמש המשורר במספר 12 המסמל את עם ישראל על 12 שבטיו. והרי לפנינו הקישוטים הנומרולוגיים:

1. קישוטים עם המספר 26

א. מספר האותיות בכל אחד משני פסוקי הפזמון החוזר (פס' ד, ו) – הוא 26: "יודוך עמים אלקים יודוך עמים כלם".

ב. מספר התיבות בשני פסוקי הפתיחה (ב־ג) הוא 13 וכך בדיוק מספר התיבות בשני פסוקי הסיום (ז־ח) וביחד – 26.

נמצא כי המספר 26 מופיע בכל בתי המזמור המקיפים מסביב את הבית המרכזי שהוא פס' ה' כדלקמן – מימין ומשמאל מספר התיבות (ביחד) הוא 26 ואילו מלמעלה ולמטה מספר האותיות הוא (בכל אחד מהם) 26.

ג. המשפט המרכזי במזמור הוא: "תשפוט עמים מישור". סופו של משפט זה ("מישור") – בתיבה ה־26 מתחילת המזמור ותחילתו ("תשפוט") – בתיבה ה־26 מסוף המזמור.

2. קישוטים עם המספר 12

א. המילה "עמים" בפס' המרכזי פס' ה היא בדיוק במרכז המזמור – 24 מילים לפניה ו־24 מילים לאחריה (והרי המספר 24 הוא – פעמיים מספר שבטי ישראל).

ב. מספר האותיות במשפט המפתח – "ארץ נתנה יבולה" – הוא 12, כמניין שבטי ישראל.

ג. מספר אותיותיו של המשפט המרכזי – "תשפט עמים מישר" – אף הוא 12.

ד. 12 הוא גם מספר אותיותיו של משפט מפתח נוסף – "לדעת בארץ דרכך".

המבנה הצורני הגיאומטרי

1. לפי השערתנו נכתב המזמור לפי מבנה של מגן דוד – שישה משולשים קטנים מסביבו ומשולש גדול אחד במרכזו. צורת המשולש נוצרת הפעם לפי מספר המילים בכל פסוק ופסוק. פסוק בן שש מילים, וכן פסוק בן עשר מילים, ניתנים לסידור במבנה של משולש: בראש המשולש – המילה הראשונה; בשורה השנייה – שתי מילים ובשורה השלישית – שלוש מילים וביחד – שש מילים. בפסוק בן עשר מילים תתווסף שורה אחת, בת ארבע מילים והרי לפנינו מבנה של משולש בן עשר מילים כדלקמן:

בשורה הראשונה – ספרה אחת: 1
בשורה 2, 2 ספרות: 2 3
בשורה 3, 3 ספרות: 4 5 6
בשורה 4, 4 ספרות: 7 8 9 10

א. בארבעה מתוך שבעת פסוקי מזמורנו (פס' ג, ד, ו, ז) מספר התיבות הוא שש. לכל אחד מארבעה פסוקים אלה יש איפוא מבנה של משולש.

ב. בשלושת הפסוקים האחרים (ב, ה ו־ח) יש תיבה נוספת אחת – בפסוק ב' יש שבע ולא שש תיבות. התיבה השביעית היא סלה (תיבה שאין לה משמעות ואולי לא באה אלא להשלים מספר התיבות ל־12 ול־26 כפי שהראינו לעיל) ועל כן ניתן להעמידה בנפרד מחוץ למשולש.

ג. כן הוא גם בפסוק המרכזי, פס' ה', שמספר תיבותיו – אחת עשרה – גדול באחד מהמספר 10 (שאף הוא אחד מטור המספרים המייצגים משולשים). אף כאן התיבה הנוספת היא "סלה" שאין לה משמעות וניתן להעמידה בנפרד מחוץ למשולש.

ד. בפסוק ח, שבו שבע תיבות, אנו מציעים להעמיד את המילה הראשונה – "יברכנו" – מחוץ למשולש, בראשו, וכך מודגשת תיבה זו, המופיעה במזמור שלוש פעמים, בהדגשה נוספת.

2. קיים קשר ברור בין המשולשים הניצבים בתרשים שלפנינו, זה לעומת זה:

א. המשולשים 3 ו־5 הניצבים זה מול זה על הקו האנכי המרכזי הם זהים, שהרי מכילים הם את הפזמון החוזר.

ב. המשולשים 1 ו־6 הניצבים זה מול זה על הקו האופקי העליון מדברים על עם ישראל ובשניהם חוזר הביטוי "אלקים... (ו)יברכנו" ו"יברכנו אלקים".

ג. המשולשים 2 ו־7, הניצבים זה לעומת זה על הקו האופקי התחתון, מדברים על הגויים שיידעו ויראו את ה' לאור הישועה שיעשה לעם ישראל. "בכל גויים" במשולש 2 מקביל ל"כל אפסי ארץ" במשולש 7.

וכך מתקבל ציור של מגן דוד שהפסוק המרכזי בו, זה המדבר על אחרית הימים, הוא במרכזו, ויתר ששת הפסוקים מקיפים אותו מכל צדדיו, תוך כדי הקבלה מושלמת בין כל זוג פסוקים הניצבים זה לעומת זה במבנה הגדול של מגן דוד.

3. המסורת שאותה מזכיר ר' יצחק עראמה ואשר לפיה מצוייר מזמור זה בצורת מנורה, מעמידה את הפסוק המרכזי במרכז המנורה, את שלושת הפסוקים הראשונים מימין – פסוק לקנה, פסוק לקנה – ואת שלושת הפסוקים האחרונים משמאל – פסוק לקנה, פסוק לקנה. הפרשנים מצביעים על ההקבלה בין הנר השלישי לבין הנר החמישי (בשניהם בא הפזמון החוזר), בין הנר השני והשישי ובין הנר הראשון והשביעי. ואולם דומה כי ההקבלה לפי הצעתנו היא הרבה יותר מושלמת.

עיונים נוספים

1. עמים, לאומים, גויים

העמים מכונים במזמורנו בשלושה כינויים שונים: א. גוים ב. עמים (5 פעמים) ג. לאומים (2 פעמים). אין אלו מילים נרדפות שמובנן זהה אלא – כפי שמצביע על כך המלבי"ם – הן מתייחסות להבחנות דקות בין מילים המשתייכות לקבוצה סימנטית אחת. נראה כי התיבה "לאומים" מסמלת יחידה אתנית גדולה, התיבה "עמים" מסמלת יחידה אתנית קטנה יותר ואילו התיבה "גוים" מתייחסת לקבוצה אתנית שלה גם אמונה דתית מיוחדת לה.

2. שינוי סדר המילים לעומת הפסוק שבמקור

הפסוק הראשון במזמורנו (פס' ב) רומז לברכת כהנים שבספר במדבר (ו, כה־כו) תוך שינוי סדר הכתובים. בספר במדבר הסדר הוא: יברכך ה' וישמרך; יאר ה' פניו אליך ויחנך; ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום. ואילו במזמורנו הסדר הוא שונה: ה' יחננו ויברכנו, יאר פניו איתנו... חוקר המקרא הד"ר ויידל (חקרי מקרא, מוסד הרב קוק תשל"ח עמ' ב) הצביע על כך כי כאשר הנביא או המשורר מתייחס למשפט שמקורו מן התורה, הוא משנה את סדר המילים. נראה כי הטעם העיקרי לכך הוא אסתטי – יש יופי נוסף כאשר משפט המקור, מן התורה או מדברי נביא קדום, אינו מצוטט בדיוק כצורתו, אלא מובא בדרך של רמז, על ידי שינוי סדר המילים (וכך גם בשירה המודרנית – ראה למשל נעמי שמר בשירה "ירושלים של זהב". הרמז של יהודה הלוי "אני כינור לשירייך" הובא בשירה בהיפוך הסדר – "לכל שירייך אני כינור" (ולא לצורך החרוז, שכן ניכר הדבר שהביטוי המתחרז עם טור זה, "ושל אור", נבחר לפי "כינור" ולא להיפך): ואף הפסוק "איכה ישבה בדד העיר רבתי עם" מספר איכה, הובא בשירה של נעמי שמר בהיפוך סדר המילים: "העיר אשר בדד יושבת"). וכך ניתן גם להסביר את שינוי סדר ברכת כהנים בפתח המזמור. וכבר הזכרנו לעיל כי הפסוק מפרשת בחוקותי "ונתנה הארץ יבולה" הובא אף הוא במזמורנו בשינוי סדר המילים: "ארץ נתנה יבולה".

3. "אלקים – אלקינו"

"יברכנו אלקים – אלקינו". השווה: "כי זה אלקים – אלקינו עולם ועד" (תהילים, מח, טו), אלקי העולם הוא אלקי ישראל.

סיכום

מזמור סז' הוא מזמור המביע הכרת תודה לאלקי ישראל על ברכת יבול האדמה – "ארץ נתנה יבולה". צורת העתיד בפס' ב ("אלקים יחננו ויברכנו") באה במזמורנו במשמעות זמן עבר קרוב – ה' בירכנו היום הזה והארץ נתנה יבולה. המשורר מטעים כי כאשר יראו כל העמים את התשועה שעשה ה' לעמו, יודו במלכותו וכאשר ינהיג ה' לעתיד לבוא את כל העמים בדרכי יושר וצדק הם יודו לו על כך.

קדמונים ייחסו למזמורנו כוחות מיסטיים וסיפרו כי המזמור היה חקוק במגינו של דוד בצורת מנורה וכאשר היה מביט בו במהלך הקרב היה נוצח את אוייביו.

לפי הניתוח הספרותי שהצגנו נכתב המזמור במבנה של מגן דוד. והנה, שני סמלים אלו – מנורה ומגן דוד – הם שנבחרו עם קום מדינת ישראל כסמלי המדינה!

קישוטים נומרולוגיים וגיאומטריים מקשטים את המזמור ומבהירים את תוכנו ומצדיקים את מה שקרא עליו רבי יצחק עראמה, בעל "מנורת המאור": "מזמור נכבד ומעולה".

1. ראה בספרי "מזמורי תהילים בתפילות השבת", הוצאת "יבנה", תל־אביב תשמ"ב.
2. מודה אני לגב' יעקב אורבך הי"ד שהפנה לבי לעניין אריתמטי זה.

אתמול בבורסה

עליות קלות

מאת סופר "הצופה"

שבוע המסחר בבורסה הסתיים בבורסה בעליות קלות. במדד הקובע של מניות המשתנים נקבעה עלייה של 0.86% לרמה של 182.11 נקודות. מדד מניות המעו"ף עלה בכ־0.7%.

בסיכום שבועי שמר שוק המניות על יציבות עם תנודות של כרבע אחוז במדדים הקובעים של המשתנים המעו"ף.

שאלת המפתח בבורסה היא, מה יהיה עם הכסף של משקיעי החוץ, נוכח התנודות הדולר מזה והירידה (הקלה) בריבית מזה.

לשכת המפד"ל

(המשך מעמוד ראשון)

הדתית לאומית מתייצבת חד־משמעית בצורה איתנה מאחורי המתיישבים וההתיישבות בגולן ותמשיך לסייע להם בכל כוחה הפרלמנטרי והציבורי.

יו"ר לישכת המפד"ל, ח"כ פרופ' אבנר שאקי, קרא לעריכת בחירות לאלתר וכך לאפשר לעם להביע דעתו על מעשיה של הממשלה. ח"כ שאקי הסביר, כי הבחירות עדיפות על־פני משאל־עם שאינו משקף תמונה מלאה והוא בדרך כלל מכוון על־ידי מוסדיו.

מזכיר הישוב קשת חיים בדרדר אמר, בין היתר, כי בכל ארבעת פרקי ההתיישבות בארץ־ישראל, הגולן הוכר כחלק בלתי נפרד מארץ ישראל והוא ביסס בנתונים משכנעים את קביעתו זו.

נציגי הישובים שליד איגוד המושבים של הפועל־המזרחי שיבחו את מזכ"ל האיגוד, עוזי צדוק על מאמציו הבלתי נלאים לביסוס שבעת ישובי "האיגוד" ברמת־הגולן.

בהמשך דבריו בלישכה תקף ח"כ שאקי בחריפות את שר החוץ, שמעון פרס על דבריו כי רמת הגולן היא אדמה סורית. הוא לעג ל"חידושים ההיסטוריים" של שר החוץ הטעים, כי עם־ישראל סומך יותר על תורת ישראל ומקורות חז"ל בכל הקשור לשייכות ההיסטורית בין הגולן לבין עם ישראל וקרא לממשלה להתעשת משקיעתה ולבדוק את עצמה מהרש.

יצחק מאיר הציע למפד"ל ולמבקשים את טובת מתיישבי הגולן לאמץ במיוחד את הסיפור הבטחוני בויכוח על עתיד הגולן. "לב הגולן" – אמר – "הוא לב גוש דן ובמצב הנתון הבטחון הוא השלום ולא השלום הוא הבטחון". מאיר הטעים, כי אם סוריה רואה בפינוי ישובים דרך יחידה לשלום "הרי שאני מצדד בהמשך הסדרים הקיימים". לדעת מאיר קו הסברתי נוסף שיש לדבוק בו, הוא האלמנט הציוני. "אין שלום שיכול להתקיים כאשר תנאיו הם פינוי אנשים ומשפחות".

ח"כ שאול יהלום אמר, כי בארץ רווחות שתי גישות המייצגות שני עולמות. האחת כפי שמבטא אותה שמעון פרס, הרואה בציונות דבר שאבד מהעולם והולך, עולם של חלוציות ציונות מגשימה ומיישבת. ח"כ יהלום קבל על כך שהממשלה משתמשת באמצעים לא דמוקרטיים כדי להשיג את יעדיה. שכן, בפני הציבור הוצגו מצעים הפוכים מדרכה הנוכחית של הממשלה וגם הרוב שלה בכנסת הושג ברמייה.

רבה של קדומים, הרב דני שילה, שבעבר כיהן כרב העיר קצרין, תיאר בהרחבה עד כמה פעלו כל הממשלות בעבר, הן של המערך והן ממשלות אחרות לאומית הכמבן של הליכוד, לעידוד הציבור לעלות ולהתיישב ברמת הגולן. "זו משימה לאומית, הן אמרו וחילקו הטבות ביד נדיבה, השקיעו משאבים עצומים בתשתיות ובבנייה הציבורית, אפילו פיתו במשכנתאות נוחות כדי לגרז ישיבה בגולן ועכשיו באים ואומרים לציבור שזו אדמה סורית". הוא קרא להוקיע את השקר והצביעות של ממשלת רבין, כאשר היא מתייצבת מאחורי הטענה, כי הגולן אינו שייך לישראל.

מזכ"ל המפד"ל, זבולון אורלב אמר, כי צריך להדגיש במיוחד את המאבק הערכי, היהודי האמוני – מאבק של תורה. "על המפד"ל לבטא את עמדתה היהודית. שכן, אנחנו לא רק חלק מחזית של אופוזיציה, אלא תפיסתנו מעוגנת בערכים ובאמונה והיא המוצקת ביותר, והנכונה ביותר, שאינה קיימת בשום מפלגה אחרת".

מ"מ מזכ"ל המפד"ל, אורי אליצור אמר, כי שמעון פרס אימץ קו הסברתי של מאיסה בארץ.

ההחלטות נוספות שנתקבלו:

● לשכת המפד"ל מדגישה כי בצד זכויותיו ההיסטוריות והדתיות של עמנו בגולן, קיימים אינטרסים קיומיים עליונים המחזקים המצדיקים המשך השארותנו. בגולן: האינטרס הבטחוני־החיוני ומקורות המים המספקים כשליש מן המים שצורכת ישראל, על כל המשתמע מכך הנלווה לכך.

● לשכת המפד"ל מצהירה על נאמנותה המוצקה ל"כתובה" הסמלית, שבציבית חתמו עליה בל"ג בעומר התשנ"ה, על "אירושי" האומה היהודית, אירושי עולם, לרמת הגולן.

● לשכת המפד"ל קוראת להגברת המאבק הפרלמנטרי והציבורי להשארת רמת הגולן בידי ישראל בכל מו"מ עתידי לשלום עם סוריה. סוריה צריכה לשאת בתוצאות תוקפנותה, אפילו היתה זו אדמתה, קל וחומר כשרמת הגולן היא, כאמור, חלק בלתי־נפרד מארץ ישראל ההיסטורית.

● לשכת המפד"ל קוראת לכל תושבי ישראל לתת ביטוי דמוקרטי בכל שיטה שתקרא להתנגדותם המוחלטת לנסיגה מרמת הגולן.

● לשכת המפד"ל קוראת לראש הממשלה, יצחק רבין, להתעשת ולגלות נאמנות למצע מפלגתו לכנסת הנוכחית שביקש לשמור אמונים לרמת הגולן ושלא להפקיר את בטחונה של ישראל על־ידי ירידה, חלילה, מן הגולן.

לאחר הישיבה ערכה הלישכה סיור בישובי הגולן ונטלה חלק בהפגנה של תושבי הגולן נגד מדיניות הממשלה.

תפילה מיוחדת רבת משתתפים להצלת הגולן נערכה "ברמה" ביוזמת תלמידי הישיבה והתיכונית בחיספין.

שערי המניות ביום 1.6.95

בנקים למשכנתאות

מניה	שער	מחזור במניה	שינוי בנק'	שינוי ב־%	הזמנ/ביקוש
אדנים	386512	2	+3827	+1.0	+1
כרמל	548	6181	+15	+2.4	+16797
פיתוח ומשכ	18896	601			
משכן	32563	83	-496	-1.5	-463
עצמאות	68805	55	+172	+.3	+73
בינ"ל למשכ	40069	56			
טפחות מב ש	173507	3			

מוסדות מימון ענפיים

מניה	שער	מחזור במניה	שינוי בנק'	שינוי ב־%	הזמנ/ביקוש
פלטון	9053	3362	+134	+1.5	+1098
מזרחי תעש'	6777	1098			
מרכ קבלן 5	1125	379			
ליסינג	קן 38979		+2816	+10.8	+458

חברות וסוכנויות ביטוח

מניה	שער	מחזור במניה	שינוי בנק'	שינוי ב־%	הזמנ/ביקוש
אילון כשה	* 680	1228	+55	+10.1	+6873
* ביצוע חלקי 79.1%					
הדר 1	718	2921			
הדר 5	690	5006			
הפניקס 01	*** הפסקת מסחר ***				
הפניקס 05	*** הפסקת מסחר ***				
הסנה־הראל 1	1344	1	+45	+3.5	+10999
הסנה־הראל 5	1257	1209	+34	+2.8	+11791
מנורה 1	*** הפסקת מסחר ***				
מנורה 5	*** הפסקת מסחר ***				
סהר ביטוח	572	2372	-7	-1.2	-2372
סקוריטס	*** הפסקת מסחר ***				
צור שמיר	* 73	52000	-3	-3.9	-74331
* ביצוע חלקי 96.6%					
ציון 5	*** הפסקת מסחר ***				

מסחר ושרותים

מניה	שער	מחזור במניה	שינוי בנק'	שינוי ב־%	הזמנ/ביקוש
יעד	520	28404	+29	+5.9	+76721
מאיר עזרא	1660	10250	+33	+2.0	+1657
קריסטל	1539	3723	-31	-2.0	-3723
אסותא	993	6500	-10	-1.0	-6502
ת.ל. מימון	*** הפסקת מסחר ***				
מגן	717	46615	+2	+.3	
גבי הדר	200	877	-1	-.5	-877
מלונות דן	1666	6000	-17	-1.0	-6161
חוף אלמוג	1116	2846	+3	+.3	+8154
ים סוף	556	30150	-6	-1.1	-23804
די.סי.אל	647	2359			
יענג	1830	165			
מלל	*** הפסקת מסחר ***				
תים	2394	4874	-49	-2.0	-3391

נדל"ן, בינוי, פיתוח וחקלאות

מניה	שער	מחזור במניה	שינוי בנק'	שינוי ב־%	הזמנ/ביקוש
אלרוב	*** הפסקת מסחר ***				
אזורים	169	15000	+11	+7.0	+55977
אילדן	1186	11061	+23	+2.0	+12498
בית הזהב	274				
בנבין 1	644	2824	-5	-.8	-2369
דרעד 01	*** הפסקת מסחר ***				
גב ים אגוח	166	67500			
יעסוד 1	* 185	5184			
ירדן	457	4082	+38	+9.1	+15633
ישפרו	2726	335	+27	+1.0	+1884
ישראלום	*** הפסקת מסחר ***				
ישרס 0.01	5300	100	+39	+.7	+300
ישרס 0.05	* 4730	100	+138	+3.0	+106
* ביצוע חלקי 94.3%					
כנן פיתוח	*** הפסקת מסחר ***				
לומיר 1	2894	1136			
מתם	1874	2537			
מאגרי בניה	2513	690	-84	-3.2	-3700
מישאל	* 175	500	-19	-9.8	-1822
* ביצוע חלקי 50.0%					
מנרב	8530	59	+105	+1.2	+59
ליפסקין 5	*** הפסקת מסחר ***				
נאות אביב	* 1322	450			
נכסי אזורים	519	6332	+5	+1.0	+3639
אזורים עפר	קב 13023	321	+795	+6.5	+485
קרדן 1	*** הפסקת מסחר ***				
קרדן 5	292	132000	+15	+5.4	+294526
קסוד	*** הפסקת מסחר ***				
רומבין 1	*** הפסקת מסחר ***				
רומבין 5	*** הפסקת מסחר ***				
שיאלפינס	1092	3184			

חקלאות

מניה	שער	מחזור במניה	שינוי בנק'	שינוי ב־%	הזמנ/ביקוש
מטעי הדר 1	26226	26			
מטעי הדר 5	20610	1			
מהדרין	14805	2693	+326	+2.3	+844
נכסי הדרים	5319	335			
פרי אור	* 5414	68	-55	-1.0	-66
* ביצוע חלקי 90.9%					

חברות תעשיה

מניה	שער	מחזור במניה	שינוי בנק'	שינוי ב־%	הזמנ/ביקוש
רובק ש	10905	268	-308	-2.7	-716
רובק ס	10754	149	-136	-1.2	-690
עלכל 1	238	48734	+11	+4.8	+71259
סכפ	1385	12069	-3	-.2	-8171
יצור 1 ש"ח	*** הפסקת מסחר ***				
עפרוטס	4392	232	+97	+2.3	+223
עלית 5	1237	54056	+3	+.2	+10005
קוור הס 1	*** הפסקת מסחר ***				
שלמה אגב	* 7618	70	+240	+3.3	+372
* ביצוע חלקי 97.2%					
ארגר	152	89710	-1	-.7	-96705
אפים	600	6126			
ארגמן	* 334	2530			
דלתא גליל	1469	14077	+43	+3.0	+11181
ויטלגו 1	*** הפסקת מסחר ***				
חדיען	*** הפסקת מסחר ***				
זיקית 1	קן 3799		+345	+10.0	+1357
זיקית 5	3374		+42	+1.3	+228
להדיה 1	1128	129			
להדיה 4	* 1004	3569			
פלגת א	237	64720			
פרסד	1779	1244			
סכרינה גבוד	* 310	5413	+5	+1.6	+6587
* ביצוע חלקי 77.3%					
חגורון	1935	64952	+74	+4.0	+11838
אורדן	406	15484			
אלומית	9401	316	+229	+2.5	+186
כבליס	1871	35616			
התכף 1	317	4271			
התכף 5	157	10000	-3	-1.9	-12743
ויקה 1	1961	1351	+57	+3.0	+4423
ויקה 5	1808	3338			
כבלי ציון	387	19708	+4	+1.0	+39084
מושקן 1	1010	756	+50	+5.2	+4374
מושקן 5	738	7732	+28	+3.9	+10828
פקר פלדה	12759	2268	-129	-1.0	-2809
קליל 1	2387	1676			
קליל 5	2297	1343			
רבבוית	899	30132	+4	+.4	+8473
ארקום	*** הפסקת מסחר ***				
אלקו	9017	2527	-303	-3.3	-4510
אריח	* 289	13235	+9	+4.5	+35892
* ביצוע חלקי 89.5%					
חלקו	310	2001	-6	-1.9	-3761
מסקרון 1	388	6000			
פירמנג 1	* 10110	359	-206	-2.0	-108
* ביצוע חלקי 78.2%					
פירמנג 5	7058	10684	-53	-.7	-1509
ציקלון 1	7040	2			
ציקלון 5	3308	100			
קנגשטיין	5549	2690	+55	+1.0	+4220
ואת 1	504	3469	-50	-9.0	-12864
ואת 5	279	59844	-1	-.4	-67078
תרוא	1310	7269			
תדיראן	454	16948	+7	+1.6	+34377
אי פי	822	99855	+12	+1.5	+19000
תעש.אקרשטן	333	136583	+14	+4.4	+59927
אורים בלוס	175	21451		+.3	+12299
מתאיקה 1	313	5858	-6	-1.9	-6758
מתאיקה 5	265	9919	+7	+2.7	+15000
נגב קרמיקה	324	4889			
רשפים 1	* 1332	2780	-235	-15.0	-5785
* ביצוע חלקי 52.6%					
רשפים 5	מ 1156		-128	-10.0	-10885
מטלול 1	645	182			
ליפסקי ושות	2851	5265	+106	+5.5	+34744
מקסימה 1	1027	1	+5	+.5	+105
מקסימה 5	962	1536	-37	-3.7	-1536
מנו 1	1196	1775			
מנו 5	1213	1800	+30	+2.5	+3795
פריקלס	1897	11109	-39	-2.0	-18558
קים	6382	103	+527	+9.0	+1803
קליין	472	6129	+15	+3.3	+13959
תיא	931	3493	-29	-3.0	-8244
מקסוולבסור	489	2000	+12	+2.5	+15000
דפרון	2045				
מלס 05	*** הפסקת מסחר ***				
קרגל	1076	501	+31	+3.0	+2691
תעל	24225	323	+591	+2.5	+388
אגרין 1	96	7081			
נולך	711	908			
המישה יוד	*** הפסקת מסחר ***				
פז זך	475	28871	-4	-.8	-31523

חברות להשקעה ולאחזקות

מניה	שער	מחזור במניה	שינוי בנק'	שינוי ב־%	הזמנ/ביקוש
אורגיק	5478	227	+261	+5.0	+177
אלגד	* 4231	207	+21	+.5	+397
* ביצוע חלקי 90.8%					
אפריקה 0.1	352250	664	+9428	+2.8	+44
גולת	6877	410	-15	-.2	-110
דנבאר 1	2237	1084	+86	+4.0	+2251
דנבאר 5	2231	20085	+91	+4.3	+3184
הלמן 01	70472	68	+698	+1.0	+86
אמגא	85965	24	-2204	-2.5	-42
צבי אקרשטיין	* 843	850			
צבי אקרשטיין 5	* 776	1830	+39	+5.3	+15570
* ביצוע חלקי 73.2%					
חירון 1	8977	558	-374	-4.0	-632
חירון 5	8761	400	-365	-4.6	-658
יצוא	1332	41713	+26	+2.0	+17839
כלל ישר 50	7835				
מנור 81	*** הפסקת מסחר ***				
מנור 85	*** הפסקת מסחר ***				
נהר השקעות	1751		+9	+.5	+61
מנועות הנב	*** הפסקת מסחר ***				
פז השקעות	7231	2056	+211	+3.0	+3425
פכה 01	*** הפסקת מסחר ***				
כור 1.0	24381	24516	+478	+2.0	+739

חברות חיפושי נפט וגז

מניה	שער	מחזור במניה	שינוי בנק'	שינוי ב־%	הזמנ/ביקוש
מכן 1	3625	986	-151	-4.0	-5556

מקבילה - חברות וסוכנויות ביטוח

מניה	שער	מחזור במניה	שינוי בנק'	שינוי ב־%	הזמנ/ביקוש
הסנה	*** הפסקת מסחר ***				
י.ח.ג.ל	*** הפסקת מסחר ***				
קסל	*** הפסקת מסחר ***				
אליסק	299	428			
אליסק	299	428			
דסה	795	400			
כלל מחשבים	8708	377	+235	+2.8	+962
משוב	355	191998	+25	+6.9	+34380
ביקב 1	666	3173			

מקבילה — נדל"ן בינוי ופתוח

מניה	שער	מחזור במניה	שינוי בנק'	שינוי ב־%	הזמנ/ביקוש
בריקר בת	*** הפסקת מסחר ***				
דנבאר משא'	4314	1634			
מליבו 1	*** הפסקת מסחר ***				
מליבו 5	703	2380	+64	+10.8	+6308
לוינשטין 1	*** הפסקת מסחר ***				
עיד	4856	459	+48	+1.0	+528
אסמא	1374	8351	+3	+.2	+3250
שגן	11957	1448	-498	-4.0	-1783
סופר	* 107	1605	+5	+5.4	+11020
* ביצוע חלקי 65.0%					
פליגון	* 481	1239	+15	+3.2	+1686
* ביצוע חלקי 68.8%					
מ.ל.ב	1175	1513			
גל תעש' 1	169	15900	-1	-.6	-27661

משתנים

מניה	שער	שינוי בנק'	שינוי ב־%	מחזור במניה
הבינלאומי	37418	+912	+2.5	793834
פי.בי.	44188	+1287	+3.0	401136
בזק	669			
כלל סחר	653	-2	-.2	30452
שטראוס	5567	+41	+.7	1318992
דלק	8874			
אמורים	3213	+78	+2.5	282572
נכסים ובנין	19016			
הכשרת ישוב	759	-10	-1.2	56925
חב' כלכלית	820	+43	+5.5	1310688
מבני תעשיה	368	+11	+3.0	545840
קרור הס 5	2122	+31	+1.5	492088
פלגת ב	239	-10	-4.0	239000
אורדן	406			
כלל אלקטרו	35670	-368	-1.0	1944475
אלביט	21741	+426	+2.0	3044015
אלרון	9489	+140	+1.5	1985176
אבן	4456	+44	+1.0	267360
טבע	103439	+3498	+3.5	3848580
ים המלח	847	+21	+2.5	1214760
פטרוכימיים	1687	+61	+3.7	1444860
תאל"מ 1	1180	+9	+.7	501170
מפעלי נייר	16222	+81	+.5	210763
כלל תעשיות	1883			
אידיבי פת'	5261	-40	-.7	250227
אפריקה 1	326692	+14068	+4.5	644083
ת.לישראל 1	24843	+367	+1.5	2341339
ת.לישראל 5	23771	+351	+1.5	1151188
פועלים השק'	8243	-21	-.2	197632
דיסק השק'	20240	+151	+.7	911035
כלל ישר"ר 10	7929	+20	+.2	554190
פריון	8981	+428	+5.0	188728
פז נפט	61	+5	+10.8	239850
יואל	104	+9	+10.0	416000
נפטא	490	-9	-1.7	54936

هكذا من الأصل

מכאן من الاصل

פסק זמן בעיצומי עובדי החברה קדישא בת"א

מאת טולי פיקרש, כתב עתי"ם

עובדי החברה קדישא בגוש דן נענו לבקשתו של הרב הראשי לישראל הרב ישראל מאיר לאו ויפסיקו את העיצומים החל מיום ו' בבוקר ועד ליום רביעי הבא.

כתב עתי"ם מוסר, כי נציגי העובדים וההנהלה נפגשו ביום ד' לאחר חצות בביתו של הרב הראשי בתל-אביב ודנו במשך שעות בתביעותיהם שלא נענו ואשר הביאו לנקיטת עיצומים על ידם ובן הם רבו בתביעות ההנהלה.

במהלך הפגישה ביקש, כאמור, רב לאו, את הפסקת העיצומים, הגורמים לסבל רב למשפחות הנפטרים, והעובדים נענו.

יצויין, כי בכל מקרה תכננו העובדים להפסיק את העיצומים ביום ב', ליום אחד, וזאת בגלל ההלוויות הצפויות ביום זה, לאחר שני ימי השבת והחג.

יו"ר ועד העובדים מיכאל אפשטיין מסר לכתב עתי"ם, כי העיצומים שיתחדשו ביום ד' הבא, אם לא יהיו התפתחויות, יביאו לקיום ההלוויות בשעות הבוקר ועד לשעות הצהרים המוקדמות ולא כפי שהיה בעיצומי השבוע שההלוויות קויימו רק בשעות אחר הצהרים והערב.

במהלך הפגישה עם הרב הראשי, הועלתה גם הצעה להפעיל ועדת בוררות שתשמע את טענות שני הצדדים ותחליט.

נציגי העובדים הודיעו, כי הם יכנסו ביום ד' אחר הצהרים את כל עובדי החברה קדישא, כדי לדון בהצעות שהועלו ולקבל את אישורם.

בינתיים, הודיע משרד הדתות למנות חשב מלווה לחברה קדישא בתל-אביב שיפקח ויאשר כל פעולה כספית של החברה, דבר שימנע, בין היתר, הענקת משכורות גבוהות לעובדים ולחברי ההנהלה.

בס"ד

המכון לרבני ישובים
ישיבת ניר קרית ארבע

הציבור הרחב מוזמן ליום עיון בנושא:

הקצאת משאבים וקדימויות טיפול ברפואה הציבורית

יום העיון יערך ביום רביעי ט' סיון תשנ"ה (7.6.95) באולם בית המדרש של ישיבת ניר קרית ארבע

סדר היום:

14:00 – ברכות
מר צבי קצובר – ראש המועצה המקומית קרית ארבע
הרב אליעזר ולדמן – ראש ישיבת ניר
הרב יצחק רודריג – ראש המכון לרבני ישובים
14:30 – הרה"ג אליהו בקשי דורון שליט"א הראשון לציון הרב הראשי לישראל
סדרי קדימויות במסכת הוריות (יג, א) ותרגומו למציאות ימינו
15:15 – הרה"ג שלמה דיכובסקי שליט"א חבר בית הדין הגדול בירושלים
העדפות בפיקוח נפש
16:00 – תפילת מנחה – הפסקה (כיבוד קל)
16:30 – פרופ' גבריאל גורמן מנהל היח' לטיפול נמרץ במרכז הרפואי סורוקה
סדרי עדיפויות ביחידה לטיפול נמרץ
17:30 – הרה"ג דב ליאור שליט"א רבה של קרית ארבע – חברון וראש ישיבת ניר
התכבנות לשם הצלה
18:30 – הרב ד"ר אברהם שטיינברג מנהל המרכז לאתיקה רפואית, אונ' העברית
הקצאת משאבים בעולם הרפואה אל מול עקרונות ההלכה

בברכה,
הנהלת המכון לרבני ישובים

אוטובוסים מתחנה המרכזית בירושלים – קו 160
בשעות: 13:00, 13:30, 14:00
לפרטים נוספים, טל: 02-9961083

"אמנה" אולפנת בני-עקיבא, רח' תל-חי 6, כפר-סבא
טלפונים: 955121, 09-954618

מחנה נופש לבנות

תורה ◆ מדע ◆ אמנות ◆ כיף

לבוגרות כיתות ד', ה', ו'

יתקיים, אי"ה בתאריכים ו'–י"ג בתמוז (4–11.7.95)
בתנאי פנימיה מלאים, בקמפוס של אולפנת "אמנה" בכפר-סבא.

מתכניות המחנה:
סוגיות בתורה, יום כיף בלונה פארק, סוגיות בהלכה, חוגי אומנות ויצירה, רוחצה בבריכה, טיולים, חווית שבת באולפנא וכדו'...

בדבר פרטים נוספים נא להתקשר למשרדי האולפנא
מספר המקומות מוגבל – נא הקדמנה ההרשמה

לוח הצפה
התקשרות בחברות ואמיות

דירות למכירה ולהשכרה כללי

● דירת 4 חדרים ממוזגת, בלוק רחי ליד קרית שמואל בטבריה טל: 06-723794 אחה"צ

מכוניות

● מכונית סובארו לגאסי D.L 1600, ראשונה 58,000 ק"מ טלפון 02-9911527 עב' 02-311017

שידוכים

● חתית נאה אנגליבנסית אנושית 52 גרושה בלי ילדים ברומה עד 65 ת"ד 5473 הרצליה
● מורשת ויזיה נאה 28 1.75 ברומה איכותי אקדמאי, כיפה סרוגה עד גיל 34 ת"ד 6369 חיפה

פאנות

● ימכון דבורהי יבורב, מורה מדופלמת מקצועית לקודים, לפאנות וספרה, השתלמויות לפאצירות, במר"ב נמשכת ההרשמה לקודם שיתחיל במב"א, רח' השומר בני ברק 03-5783356

בית "פרויקה" היכרויות למשכילים/ות · בוגרי/ות בני עקיבא ומסורתיים מכל הגילאים
04/628842 03/5782415

לישיבה תיכונית בגוש דן
דרוש **טבח**
עם נסיון
נא לפנות לת.ד. 40025 תל אביב 61400 עבור טבח

דתי, 36, השכלה אקדמאית, וישיבת מרכז הרב, עורך וחוקר במכון תורני מדעי.
נכה צ.ב (מטעמי בלבד, ואינה תורשתית), כסא גלגלים, עצמאי בפעולות יומיומיות.
מחפש רוקה יראת שמים ומשכילה לנישואין.
לכתוב לת.ד. 9681 ירושלים.

שערי חליפין במט"ח
בנק המזרחי

שערי קניה מכירה של בנקנוטים, העברות במטבע חוץ ליום 1.6.95, עד למחרת בשעה 12.30. לעסקות בדולרים עד לסך 1,000 דולר וביתר המטבעות עד שווי 500 דולר יהיו במפורט להלן:
בנוסף לשערים דלהלן יש לגבות עמלה בשיעור של 0.75%

המדינה	המטבע	יח'	שער קניה (צ'קים העברות)	שער מכירה (צ'קים העברות)	שער קניה (בנקנוטים)	שער מכירה (בנקנוטים)
ארה"ב	דולר	1	3.0057	3.0512	2.9600	3.0900
בריטניה	לי"ש	1	4.7640	4.8362	4.6900	4.9000
שוודיה	כתר	1	0.4075	0.4137	0.4000	0.4200
שווייץ	פרנק	1	2.5407	2.5792	2.5000	2.6100
קנדה	דולר	1	2.1883	2.2215	2.1500	2.2500
פינלנד	מארק	1	0.6862	0.6966	0.6700	0.7100
גרמניה	מארק	1	2.0982	2.1300	2.0600	2.1600
דנמרק	כתר	1	0.5383	0.5465	0.5300	0.5500
הולנד	גולדן	1	1.8744	1.9028	1.8400	1.9300
איטליה	לירה	1000	1.8266	1.8543	1.7900	1.8800
אוסטרליה	דולר	1	2.1565	2.1892	2.1200	2.2200
אוסטריה	שילינג	10	2.9848	3.0300	2.9300	3.0700
צרפת	פרנק	1	0.5983	0.6074	0.5800	0.6200
נורווגיה	כתר	1	0.4729	0.4801	0.4600	0.4900
יפאן	ין	100	3.5051	3.5583	3.4500	3.6000

בתי חולים

יום שישי

ירושלים
הדסה הר הצופים (נשים), שערי צדק (כירורגית, אורטופדית, עיניים), הדסה עין כרם (ילדים, פנימית), ביקור חולים א.א.ג.

תל-אביב והמרכז
(כל המחלקות)
שיבא תל השומר, בילינסון פתח-תקוה, איכילוב תל-אביב, וולפסון חולון, אסף הרופא צריפין.

שבת

ירושלים
ביקור חולים (פנימית, א.א.ג.), שערי צדק (כירורגית, אורטופדית, נשים, ילדים) הדסה עין כרם (עיניים).

תל-אביב והמרכז
(כל המחלקות)
שיבא תל השומר, בילינסון פתח-תקוה, איכילוב תל-אביב, וולפסון חולון, אסף הרופא צריפין.

יום ראשון – שבועות

ירושלים
שערי צדק (פנימית, א.א.ג.), ביקור חולים (כירורגית), הדסה עין כרם (אורטופדית, נשים, ילדים, עיניים).

תל-אביב והמרכז
(כל המחלקות)
שיבא תל השומר, בילינסון פתח-תקוה, איכילוב תל-אביב, וולפסון חולון, אסף הרופא צריפין.

מרום – מוקד רפואי לטיפול מיידי בשעות הערב והלילה
רופא ילדים, פנימי, כירורג, רנטגן, מעבדות, מ"ר בערב עד הבוקר.
"מעיני-הישועה", רח' שרת 17 בני-ברק, טל' 5771111.
מוכר ע"י כל קופות החולים.

עזרה ראשונה לטיפול בשיניים
מוקד לעזרה ראשונה של הסתדרות רופאי שיניים, פתוח 24 שעות ביממה: 177-022-3773.

בתי מרקחת

יום שישי

תל אביב: ברק, דיזנגוף 109
פינת רמז 6046682; בריאות, המלך ג'ורג' 28 5283731.
ירושלים: שטראוס א', אביגדורי 3, 706660.
חולון: מזור, הכיכה רייך 20 בת-ים 583360.
פית: קופ"ח הכללית, רח' ההסתדרות 21, 9343395.
נתניה: באות שקד, מרכז מסחרי אחרים, 352484.

שבת

תל אביב: אהוה, דיזנגוף 165, 5224717; כם, פרישמן 66 5237326.
ירושלים: שער יפו, שער יפו, 283898.
חולון: מזור, הכיכה רייך 20 בת-ים 583360.
פית: קופ"ח הכללית, רח' ההסתדרות 21, 9343395.
נתניה: קיון השרון, רח' הרצל 617766.

מוצש"ק

תל אביב: אהוה, דיזנגוף 165 5224717; כם, פרישמן 66 5237326.
ירושלים: קופ"ח מכבי, אגריפס 15 243469.

יום א' – שבועות

תל אביב: בן יהודה, בן יהודה 142 5223535; פרמקס, ירמיהו 41, 5442050.
ירושלים: שער יפו, שער יפו 283398.
חולון: גני בתים, הנביאים 3 בת-ים 5515671.
פית: קופ"ח הכללית, רח' ההסתדרות 21, 9343395.
נתניה: כלל פארם, שד' בנימין 60, 338091.

שישי – מוצאי חג

רדיו

יום ששי

ערוץ 7
06.30 עולת הבוקר – הרב דב ביגון; 07.00 משנה יומית – הרב עזי שריצה; 08.00 פינת הלכה; 09.00 דיוקנים של אריה; 10.00 מר דב שילנסקי; 11.00 הרב הראשי הרב ישראל מאיר לאו; 12.00 שפע בשבע – שעה של ברכות ושירים; 13.00 אבי ראש; 13.30 עת לילדים; 14.00 לקראת שבת; 15.00 הראשון לציון הרב מרדכי אליהו; 16.00 סיום שידורים.

קול המוסיקה
06.06 שחרית מוסיקלית; 09.05 קונצרט בוקר; 11.57 בימת שיר; 12.00 קלאסי-קל; 13.00 אמן השבוע; 14.00 לקראת שבת – ניגון ונגינה; 16.00 לבקשתכם; 18.00 דור הזהב.

רשת א'
06.06 שירים עבריים; 08.05 בינו לבינה; 09.05 על הפרק; 10.05 יש עצה; 11.05 הירושלמים; 12.05 ישראל 95; 14.05 בראש צעיר; 14.55 בימת שיר; 15.05 קבלת שבת; 16.05 אמנויות באלף עם יוסי גרבר ואורחיו; 17.05 רדיודרמה; 18.05 המוסף לספרות.

רשת ב'
06.06 הבוקר הזה; 09.05 מה יהיה; 11.05 שירים עבריים; 12.05 בחצי היום; 13.15 משעל בשישי; 15.05 הודעה על זמני הדלקת הנרות; 15.06 עתונות חוץ; 15.30 רו"ח שבועי; 16.05 שירים; 17.05 פניני שבת; 18.05 ליל שבת.

טלויזיה

יום ששי

החינוכית
08.00 שיחות ברוח – תוכנית שיחה ראיון בהנחיית הפרופ' יוסף בורשלמה; 08.30 כבוד המשפחה; 09.00 פרס קולנוע – אב מאומץ; 10.35 אבא לעניין – סדרה קומית; 11.00 קאיל הגדול – סדרת דרמה היסטורית; 12.00 מדרשה ספרד באמריקה; 13.00 זוחלים; 13.30 הרפתקן – סדרת מתח; 14.00 קונצרטים לצעירים; 16.00 מוסף המוספים של ערב חג.

הערוץ הראשון
06.30 חדשות בעברית – מבזק; 06.31 מהדורת חדשות בערבית; 06.45 האנציקלופדים מהמאזים; 06.55 מלי; 07.00 בוקר טוב ישראל; 15.00 קליידוסקופ – שבועון ברוסית; 15.30 מבראשית – שיחה על פרשת השבוע עם הרב מרדכי אלון, בהנחיית בני דודקביץ; 16.00 שידורי הטלויזיה החינוכית; 16.30 החדשות בערבית; 16.40 משפחת (ע): 17.05 על המרקע (ע).

מוצאי חג

הערוץ הראשון
21.00 משנה זה אנשים; 22.30 המדרש; 23.00 חדשות; 23.05 האקו'ה מת מצחוק; 00.30 אגדה של מקום.

ערוץ 2
21.30 בקידוד חי – דן שילון מארח: 00.50 ארט בלייקי, שליח הג'אז; 01.50 שיר בלילה.

ערוץ 3
21.00 מחזה; 22.30 בלש אמריקאי; 23.00 שירים עבריים.

שערים יציגים ל-1.6.95

סל מטבעות	3.4944
דולר ארה"ב	3.0270
מרק גרמני	2.1106
לי"ש בריטית	4.7913
פרנק צרפתי	0.6005
ין יפני (100)	3.5300
גילדר הולנדי	1.8866
פרנק שוויצרי	2.5523
דולר קנדי	2.2039
לירה איטלקית (1000)	1.8296
דינר ירדני	4.4194

בס"ד

מכללה ירושלים לבנות - היחידה לתנ"ך במקרא
היחידה הבין תחומית במקצועות היהדות

נשים שוחרות־תורה

מוזמנות לתכנית השתלמות קיץ יהודית
בנושא:

מבואות כלליים לתנ"ך - פרקי העשרה והעמקה

הסמינר יעסוק בנושאים בין-תחומיים, שיאירו את המקרא, הנבואה והפרשנות, בזיקתם להלכה, הסטוריה, הגות ופילוסופיה, משפט עברי, מחשבת הסוד, ועוד.

בין המרצים:
הרב י. קופרמן / פרופ' י. בזק / הרב שג"ר / הרב ט. בלוי / הרב י. דרייפוס / פרופ' ש. רוזנברג / הרב ד. אפשטיין / הרב י. בן נון / פרופ' א. שוחטמן / הרב ד. בארי / פרופ' ש.ז. הבלין / הרב ש. הכהן / הרב י. גואלמן / הרב י. מדן / פרופ' א. סויטו / הרב ג. קיציס / הרב י. אריאל / הרב ז. קורן

מועד ההשתלמות:
יום א', כ"ז בסיון (25.6.95) - יום ה', א' בתמוז (29.6.95),
בין השעות 8.45 - 14.00

מקום: מכללה ירושלים בית וגן (באולם בית הכנסת).

ההשתלמות מעניקה זיכוי של קורס שנתי בהקף של 1 ש"ש, לתלמידות המסלול ל-M.A.

ההשתתפות מזכה בגמול השתלמות, בהקף של 30 שעות. ההשתלמות מוכרת כקורסי חובה למורות בשנת שבתון.
עלות: 100 ש"ח.

לפרטים והרשמה:
טלפון 02-750911, 02-750957, צופיה או נעמי

הרבנות הראשית לישראל

לקראת חג מתן תורה יתקיימו כנהוג

דרשות שבת כלה

ביום השישי ובשבת קודש פרשת "נשא" ובחג השבועות
ידרוש כבוד הראשון לציון הרב הראשי לישראל מרן
הרה"ג ר' **אליהו בקשי דורון** שליט"א

במועדים ובמקומות הבאים:

* יום שישי ד' בסיון:
* בשעה 9:30 במסגרת "בית המדרש לימי השישי" בביהכנ"ס "רננים" - היכל שלמה, רחוב המלך ג'ורג' 58.
* בשעה 11:00 במסגרת בית הספר התורני פסגת זאב מזרח, רח' מאיר גרשון.
* בליל שבת קודש לפני תפילת ערבית בבית הכנסת "נזר אהרן" רח' תורה ועבודה 4, בית וגן ירושלים.
* הדרשה המרכזית כמסורת הראשונים לציון במסגרת "פרקי אבות" בשבת קודש, פרשת נשא בבית הכנסת "קהל ציון" בחצר בית היתומים הספרדי, רחוב יפו 91, בשעה 12:00 בצהרים, בהשתתפות מיטב החזנים והפייטנים.
פותח הרב שמואל כהן שליט"א.
* בחג השבועות בבית כנסת "החיד"א" רח' בית וגן 44, בשעה 6:00 אחה"צ.

הציבור מוזמן

ברכת חג שמח

מנוי חופשי חודשי 200 ש"ח
לרגל הפתיחה 10% הנחה - עד 16 ביוני 95 לתלמידות הנחות מיוחדות!
למנויים שימוש חינם:
• במיטות מסאז' ממוחשבת לצלילי מוזיקה סטריאופונית.
• בששה מכשירי כושר מיוחדים
השיטה יעילה גם לבעלות נכות ולבעלות גיל מתקדם
מדריכות מקצועיות עם נסיון רב
חניה בשפע · הנהלה דתית

מכון 8 לטיפוח וכושר
נפתח בירושלים
מכון 8 לנשים
המכון הראשון והמשוכלל ביותר לטיפוח ולבריאות האישה הדתית
ברח' יפו 70 (בכניסה לחצר)

בס"ד
8 מיטות ממוחשבות
תוצרת future shape ארה"ב
כל אחת מהן פועלת בצורה אינטנסיבית לעיצוב הגוף · הרזיה · הגברת כושר · גמישות · חיזוק שרירים · הפחתת שומנים · שיפור מחזור הדם ומניעת בריחת הסידן מן הגוף
שעת תרגיל על המיטות הממוחשבות שווה יותר מ-10 שעות התעמלות!

טלפון 378037 · המכון פתוח לנשים: בימים א' - ה' בשעות 9.00 - 22.00, בימי שישי 9.00 - 12.00

מחנה קיץ נוה אשדוד
Summer Camp for religious English-speaking girls, ages 10-17, from all over the world, at a beautiful campus in central Israel.
Supervision: Rabbi Meyer Fendel
For Information, call 02-651-8517, 02-997-5796, 07-899-824.

ק.ח.א. – שכון ובניה בע"מ
בונה ברובע ז' באשדוד

דירות למגזר הדתי חרדי, במסגרת פרויקט "מחיר למשתכן" שיזמו משרד הבינוי והשיכון ומינהל מקרקעי ישראל.

בפרויקט דירות בנות 3 חדרים (כ-80 מ"ר ברוטו) המיועדות לזכאי משרד השיכון, ואשר בין הזכאים שירשמו לדירות אלו, תיערך הגרלה בהתחשב בקבוצות עדיפויות.

מועד פתיחת ההרשמה: **יום ג', 30.5.95**
מועד סיום ההרשמה: **יום ב', 19.6.95**

על הנרשמים להציג, בעת ההרשמה, העתק מתאים למקור של תעודת זכאות בת תוקף.

ההרשמה תתבצע בין השעות 11.00 – 16.00 במשרד המכירות רח' חטיבת הנגב 304/17 אשדוד טל' 08-562633.

עיריית בת ים
לשכת ראש העירייה

רחצה נפרדת לאוכלוסייה דתית בעונת הקיץ תשנ"ה

מובא לידיעת הציבור הדתי על הפעלתם של שרותי רחצה נפרדים בבת-ים

החל מ-5 ביוני 1995

בחוף הים
"החוף הנפרד" - הכניסה דרומית למלון "סאן" במקום הוצבו שלטי הכוונה.
תחבורה: אוטובוסים "דן" 6, 10, 25.
"אגד" 83, 84, 87

ימי רחצה
לגברים: בימים שני, רביעי ושישי
לנשים: בימים ראשון, שלישי וחמישי

בבריכת השחייה
בשכונת עמידר, רח' השלושה 48
תחבורה: אוטובוסים "דן": 6, 44, "אגד": 86
ימי רחצה (החל מ-3.7.95)
לגברים: יום שני בשעות 19:00-22:00
לנשים: יום רביעי, בשעות 19:00-22:00

בלאגרי הרחצה בהצלחה מצילים

ניסים ארזי
סגן ראש העירייה

הצפה
עיתון יומי
HATZOFE DAILY

המו"ל: הצופה בע"מ
עורך: משה אישון; מנכ"ל: נתן אשל; מערכת והנהלה: תל-אביב, רח' הנגבי 66, טל' 5622951, ת"ד 2045; חשבון בנק הדואר: 4411449; פקסימיליה: טל' 5621502; סניף ירושלים: רח' בן-יהודה 3, ת"ד 1148, טל' 02-234910; סניף חיפה: רח' ארלוזורוב 1, טל' 04-663628 בערב 04-717145
מקסי משנה 2.00 בצהרים 04-717145
אין המערכת אחראית לתוכן המודעות ולסגנונן

הצופה

המר וביבי: לעשות הכל כדי לנקות את בני־ברק לאלתר

יש לעשות הכל כדי שהעיר בני ברק תנוקה לאלתר זו הגיעו חה"כ זבולון המר יו"ר תנועת המפד"ל, וחה"כ יגאל ביבי יו"ר סיעת המפד"ל בכנסת בפגישה שהתקיימה בלשכתו של חה"כ המר בת"א.

הם קיבלו אתמול משלחת מטעם מועצת סניף המפד"ל בבני־ברק אשר הגיעה להציג בפניהם את מצוקת התושבים הגרים בעיר והסובלים זה 23 יום מעיר מזוהמת ולא נקיה.

המשלחת כללה את שלושת נציגי התנועה בעירייה – יעקב מולר סגן ראש העיר, אהרון קופולוביץ, גזבר התנועה וחבר הנהלת העיר, ודוד קיפמן, חבר מועצת העיר. לנציגי העירייה הצטרפו גם חברי מועצת הסניף ש. אביגד, יו"ר מועצת הסניף, א. גולדברג, ל. אמיתי מ. אוראל, ש. רז, ש. אורנבוך וא. קולה.

לאחר סקירה מקיפה ומפצה מפי סגן ראש העיר, י. מולר, העלו החברים האחרים את דאגתם הרבה מהמצב השורר בעיר ומהמחלות הנגרמות לתושבים מכך שהזבל והזוהמה אינם מפונים מהעיר.

חה"כ המר וביבי האזינו בקשב רב לדברי החברים ודנו בכובד ראש באפשרויות השונות אשר יכולות להיטיב את המצב בעיר. המסקנה הראשונה אליה הגיעו היא כי יש לעשות הכל כדי שהעיר תנוקה עד לכניסת השבת שלפניה חל חג השבועות. הם החליטו כפעולה ראשונה לפנות למשרד ראש הממשלה והמשרדים האחרים

רבני תל־אביב ושכונותיה יעבירו שיעורי תורה בליל שבועות

מאת מולי פיקרש, כתב עתים

רבני תל־אביב ושכונותיה, יקיימו בליל חג השבועות, שיחול השנה במוצאי שבת, בבתי הכנסת המרכזיים של העיר, סבב שיחות והרצאות תורניות, כמסורת תיקון ליל שבועות בקהילות ישראל.

בסיועה של המועצה הדתית לתל־אביב יפו והנהלות בתי הכנסת המרכזיים, יקיימו שיעורי התורה בכל שעות הלילה, כשמגידי השיעור יתחלפו בסבב השיחות וההרצאות בבתי הכנסת. ב"תיקון ליל שבועות" בבתי הכנסת, אמורים להשתתף הלומדים הקבועים בשיעורי התורה שבבתי הכנסת וכן בני נוער ותיירים יהודיים העושים את החג בתל־אביב. בתי הכנסת עצמם קושטו לקראת חג השבועות בשפע של ירק ופרחים, כמסורת השנים.

כתב עת"ם מוסר, כי בבתי הספר הממלכתיים־דתיים ובמקומות מרכזיים, נערכו ביום ה' טקסי מתן תורה, ובבתי הספר הכלליים, קיימו את הטקסים המסורתיים של הבאת ביכורים, כשהתלמידים באו עם טנא פירות וירקות בידיהם, והתמורה ממכירת התוצרת, הועברה לקק"ל. עצרת מרכזית לקבלת התורה נערכה ביום ד' בבתי הכנסת המרכזי "היכל מאיר", בתל־אביב, מטעם המועצה הדתית בעיר, בהשתתפות הרב הראשי לתל־אביב יפו, הרב חיים דוד הלוי, ראש המועצה הדתית עו"ד שמואל אלטלף, רב בית הכנסת הרב שלמה דיכובסקי, וסגן ראש העיר הרב מרדכי יצהרי.

ערב עיון במשנת תורה ועבודה בימינו

במלאת 50 שנה לפטירת האדמו"ר – החלוץ

במלאת חמישים שנה לפטירתו של האדמו"ר־החלוץ, הרב ישעיהו שפירא זצ"ל, התקיים ערב עיון לזכרו בבית הכנסת "אוהל־יהונתן" בבני־ברק, בהשתתפות קהל רב של רבנים, אדמו"רים, אישי תנועה, מחנכים, ידידים ובני משפחה.

הערב הוקדש למשנתו של האדמו"ר – החלוץ ולמשנת תורה ועבודה וכן להוצאה החדשה והמנוקדת של הספר "ארץ חפץ", אשר לוקט על ידו מתוך כתבי היד וספריו של הראי"ה קוק זצ"ל.

יוסף (יוסקה) שפירא, שפתח והנחה את הערב, ציין כי אביו, האדמו"ר־החלוץ, בסנתזה האחדותית התמקד בשלושה תחומים: הגשמה אישית – המעבר לכפר פינס; השואה והמראשיתו: האמונה העזה – למרות השואה לא איבד את הציפיה לתחיית עם ישראל בארצו.

ראש ישיבת "אגד עציון", הרב חיים דרוקמן, דיבר על הספר "ארץ חפץ" כמאיר את אירועי ימינו, בספר זה הציג הרב שפירא זצ"ל את השקפת הראי"ה על ארץ ישראל ובניינה ועל תחיית ישראל ובניין הארץ.

ראש ישיבת "אורות" בירושלים, הרב בני אלון, דיבר על דמותו של הרב שפירא זצ"ל כפי שהוא משתקפת מתוך יצירותיו. מברוק של חמישים שנה מוקרנת דמותו כאיש חי רב פעלים שהעשייה שלו היא התמידית.

יוחנן בן יעקב מכפר עציון הרצה על תורה ועבודה על פי משנתו של האדמו"ר – החלוץ ויישומה בימינו. עמד על כמה היבטים בגישתו של הרב שפירא זצ"ל ביחסם עבודת האדמה, יישוב הארץ, תפיסת הצדק החברתי והעתקת המרכז מן האדמה אל האדם.

את ערב העיון והסעודה הנעים המוסיקאי אריה אברון בנגינות עימות שהלחין האדמו"ר־החלוץ.

בס"ד

לישיבה תיכונית במרכז הארץ

דרושים לשנה"ל תשנ"ו:

1. **ר"מ – במשרה מלאה**
2. **מדריכים**
(בוגרי ישיבות הסדר)

למעונינים נא לפנות לטלפון 09-429929 – 910677 בשעות היום
09-986113 בשעות הערב.

הולידייס
טיולים עם פריקה

חדש **מלון כשר בבודפשט**

הצעה מיוחדת במלון KINGS
מלון מדרגת תיירות טובה
באזור היהודי כולל מסעדה
כשרה בהכשר של רב אורתודוכסי

מחיר היכרות - 80$ ליום לחדר
כולל לינה וארוחת בוקר

פרטים והזמנות אצל כל סוכני הנסיעות או בהולידייס רח' בן יהודה 32 ת"א (מפגש בית אלעל) טל. 03-5285272

עירית ירושלים האגף לתרבות · היכל שלמה · משרד המשפטים

תיקון ליל שבועות

בנושא

כבוד האדם וחרותו

היבטים תורניים

22:45	פרופ'	**נחום רקובר** פתיחה
23:00	הרב	**זלמן דרוק** כבוד האדם
24:00	ד"ר	**שמשון אטינגר** כלליות הדין על חשבון היחיד
1:00		הפסקה וכיבוד
1:15	ד"ר	**אברהם בארי** הגבלת חרותם של סרבני גט
2:15	פרופ'	**נחום רקובר** הקרבת היחיד למען הכלל
3:15		הפסקה וכיבוד
3:30	ד"ר	**אברהם שטינברג** המתה אקטיבית והמתה פסיבית

בית הכנסת "רננים", היכל שלמה, המלך ג'ורג' 58, ירושלים

כיבוד קל · הציבור מוזמן

לפ"מ

OLANESTI
זה נופש ברומניה
עיירת הנופש והמרפא העשירה
במעיינות מרפא ברומניה

◆ מלון OLANESTI שוכן בשדירת פרחים יפהפיה וסביבו פארקים, גינות ומפלי מים.
◆ בית-כנסת במקום.
◆ המטבח, התנורים וכל הציוד - חדש.
◆ ארוחות מגוונות, אפשרות לתפריט דיאטטי.
◆ המרחצאות ממוקמות במרחק הליכה 4-5 דקות מן המלון.
◆ טיפולי מרפא ע"י שתית מי המעינות, וכן אמבטיות במרחצאות, פיזיותרפיות, מסז'ים ואינהלציות, לפי המלצת רופא מומחה שבמקום.
◆ מגוון אפשרויות לטיולים בנוף שקט ומרגיע.

הזמנות אצל סוכני הנסיעות בכל הארץ.
פרטים בטלפקס: 03-5754794 03-5754795
שיווק ראשי: י. הלל ושותי בע"מ. אדריאנה דוידסון

אורטל

אוניברסיטת בר־אילן

אוניברסיטת בר־אילן
מודיעה על משרה פנויה של:

משרה מס' 12/95

מזכיר/ה בלשכת המנהל הכללי
50% משרה (20 ש"ש)

הכישורים הדרושים:
★ **השכלה תיכונית**
★ **שליטה מלאה בהדפסה בעברית בתוכנת WORD (רצוי גם באנגלית).**
★ **יכולת השתלבות בעבודת צוות.**
★ **שעות עבודה מועדפות 15.00 – 19.00**
★ **אורח חיים התואם את רוח המוסד.**

נא לפנות בכתב יד בציון מספר המשרה. ע"ג המעטפה בצרוף קורות חיים, תעודות והמלצות, למשאבי אנוש – אוניברסיטת בר־אילן, רמת־גן 52900.

הרבנות הראשית לישראל

הודעה לציבור

בעקבות הודעה שפורסמה בעתונות ובתקשורת רואה הרבנות הראשית להודיע לציבור כי

לא משווק בישראל בשר הנושא חותמת "כשר" של הרבנות הראשית ואשר לגביו קיים חשש או ספק כל שהוא בכשרות או בניקור.

הטענות שהועלו במודעה שפורסמה, בכל הנוגע לכשרות הבשר, נבדקו היטב כדי למנוע כל חשש להטרפה והבשר המשווק לציבור "כשר" ומנוקר כדין.

מורשת – הוצאת ספרים בע"מ
רח' אבן גבירול 166 תל אביב טל' 03-6049485

הופיעו בהוצאתנו הספרים:

★ **"50 שנות עיתונאות"** – מאת העיתונאי הוותיק מר יונה כהן (730 עמודים).
★ **"דת ומחתרת"** – בתקופת המנדט, בשיתוף עם המכון לחקר המחתרות של בר אילן. בעריכת פרופ' חיים גניזי
★ **"זכר מרדכי"** – לזכרו של מרדכי רסל. פרקים לתולדות הציונות הדתית במרכז אירופה (השואה ושיקום התנועה) בעריכת פרופ' מנחם צבי קדרי
★ **"עמודי הבית"** – על הבית היהודי, תוכנו ותכונתו אסופת מאמרים. ליקט: משה קרונה
★ **"בנפתולי הזמן"** – שאלות היהודי הדתי בזמנים החדשים אסופת מאמרים. ליקט: משה קרונה

הרבנות הראשית לישראל

הננו שמחים להודיע כי מרן הרב הראשי לישראל

הרה"ג ישראל מאיר לאו שליט"א

ישבות בירושלים בש"ק פרשת נשא ובחג השבועות
(ה'-ו' בסיון תשנ"ה)

וידרוש בעניני דיומא

בשבת קודש בבית הכנסת "ישורון" רח' המלך ג'ורג'
דרשת הרב לאחר קריאת התורה
ובחג השבועות בבית הכנסת הגדול שליד "היכל שלמה"
דרשת הרב לפני תפילת "יזכור"

שבת שלום ומועדים לשמחה

לפ"מ

התאחדות הפועל המזרחי · הועד הפועל · מחלקת העליה
אגוד המושבים של הפועל המזרחי

משפחת ניצן
אזכרה לזכרו של בעלי אבינו וחברנו

חיים ניצן ז"ל

תתקיים ביום שני ו' סיון תשנ"ה (5.6.95)
בבית העלמין בקרית שאול בשעה 3.45 אחה"צ
מוקירי זכרו של המנוח מתבקשים להשתתף

במלאת תשע שנים לפטירת
בתנו אמנו ואחותי האהובה והבלתי נשכחת

מלכה אורזיצר ע"ה
לבית קלינמן

נעלה לקברה ונתייחד עם זכרה ביום שני ו' בסיון תשנ"ה (5.6.95)
בשעה 5:30 אחה"צ בבית העלמין בחולון בפגשים ליד השער

המשפחה

בס"ד
לבית הספר ממ"ד התורני "אורות עציון" באפרת.
דרושים:
מחנכים ב' – ד'
מחנכות א' – ב'
גננות למכינה (גיל 6 – 5)
רמי"ם למכינה (גיל 6 – 5)
מורות מקצועיות בתחומי העברית, הטבע והחינוך הגופני.
הנכם מוזמנים להצטרף לצוות צעיר תורני ודינמי
טל: 9933001

בוגרי מכון מאיר
היקרים!
ברצוננו ליצור עמכם קשר ולשתפכם בפעילויות המכון.
נשמח לעמוד לרשותכם,
אנא שלחו את הפרטים שלכם לאירנה – מח' יחסי ציבור, ת"ד 34107, ירושלים 91340

חוק ביטוח בריאות ממלכתי

משרד הבריאות

חוק ביטוח בריאות ממלכתי
כל מה שרצית לדעת

הודעה בדבר מתן שירותי בריאות הנפש על ידי קופות החולים

החל מ-1.6.95 נכללים שירותי בריאות הנפש בסל השירותים להם זכאי כל תושב ישראלי מכח חוק ביטוח בריאות ממלכתי.
כל תושב הזקוק לטיפול בתחום בריאות הנפש יהיה זכאי לקבלו באמצעות קופות החולים בכפוף לסל השירותים המפורט מטה.
המסגרות לבריאות הנפש המוכרות על ידי משרד הבריאות ימשיכו לעמוד לרשות הפונים באמצעות קופות החולים.

שירותי בריאות הנפש הכלולים בסל הם:

1. שירותים בתחום האשפוז
א. שירותי חירום ומיון
ב. שירותי אשפוז פסיכיאטריים ואשפוז יום
ג. ייעוץ וטיפול באשפוז בבתי חולים כלליים
ד. טיפולים חליפיים לאשפוז כגון: דיור מוגן, הוסטלים ועוד.

2. שירותים אמבולטוריים בבריאות הנפש
א. שירותי אבחון, הערכה, ייעוץ וטיפול פסיכותרפויסי, התערבות במשברים, טיפול אישי, משפחתי וקבוצתי, מעקב תמיכה ואחזקה, שיקום וביקורי בית; (שירותים אלה ניתנים בתשלום אגרת הטיפול הנהוגה במשרד הבריאות).
ב. שירותים לאוכלוסיות מוגדרות: בנים סיפוליים, במועדנים, במרכז שיקום ובתעסוקה שיקומית.

הטיפול בהתמכרויות ימשיך, בשלב זה, להינתן ישירות על-ידי משרד הבריאות.

חולים המאושפזים מעל שנה ימשיכו להיות מסופלים במסגרת רות (רווחה ותקווה) באחריות ביטוחית ישירה של משרד הבריאות בנוסף לזכויותיהם הרגילות בגין חברתם בקופות החולים.

לשכת הדוברות • לפ"מ

לפנימייה בית ספר קרית ארבע
ד ר ו ש / ה

מציל/ה

לעבודה במשרה מלאה
לתקופת הקיץ בבריכה מקורה.
(אפשרות לעבודה קבועה)
פרטים בטל' 02-9961666 (קובי)

"עד הגל הזה"
לבית העדות בניר גלים "יד לעד"

דרושים:
א. **רכז/ת הדרכה** (חצי משרה) לריכוז פעולות נוער בנושא: השואה ותנועות דתיות.
ב. **בת שרות לאומי** להדרכה בנושא הנ"ל.

המעוניינים/ות יפנו בכתב לבית העדות בניר גלים, ד.נ. אבטח 79245 בצירוף קורות חיים.
לפרטים נוספים להתקשר לבית העדות לראובן רוזנבלט טל' 08-535687

ב"ה

אוניברסיטת בר אילן

קורסי השתלמות והעשרה

החלה ההרשמה לשנת הלימודים תשנ"ו לקורסי השתלמות והעשרה למורים

במקצועות היהדות והמחשבה, לימודי ארץ ישראל, תולדות עם ישראל, חינוך, הכשרה, הוראה ומינהל, דרכים אלטרנטיביות לשיפור ההוראה, גיל הרך, חינוך מיוחד, יעוץ, דרמה, מוזיקה, אמנות והעשרה, שפות וספרות, ביולוגיה, פיסיקה, מחשבים, תקשורת, טיפוח האישיות, מעבר ואתגר, ועוד.

התוכנית מיועדת למורים בפועל, למורים בשנת שבתון ולעובדי חינוך וקהילה.

חוברת מפורטת תישלח לכל דורש

פרטים והרשמה: אוניברסיטת בר-אילן, בית הספר לחינוך, היחידה להשתלמות ולהדרכה רמת גן 52100, טל: 03-5318445 (24 שעות), בנין חינוך, חדר 104

צה"ל אוכלים 80 מיליון ביצים בשנה

80 מיליון ביצים בשנה צורך צה"ל, בעלות כוללת של 23 מיליון שקלים. כך נמסר שבועות "במחנה" בנושא אוכל מיוחד בגליונו האחרון. כמו כן מעריכים כי צה"ל צורך 11 מיליון כיכרות לחם בשנה בעלות של 25 מיליון ש"ח.

עוד ברשימת המצרכים של צה"ל 10,000,000 מוצרים מהגומה (שניצלים וכרומים) שמחירם הוערך 4,000,000 שקלים, 11,000,000 יחידות מעדנים ויוגורטים ומעדני ששמחירם כ-90,000,000 שקל בשנה.

חיילי צה"ל צורכים בשנה 7500 טון פירות, 22 מיליון ש"ח, 20,000 טון ירקות – 30 מיליון ש"ל, ו-4000 טון גבינות – 34 מיליון ש"ח.

יחידת האכיפה פשטה על "שוק העבודה השחורה" בת"א

יחידת האכיפה המיוחדת במשרד העבודה והרווחה, פשטה אמש, בשעה 5 לפנות בוקר, על "שוק העבודה השחורה" סביב התחנה המרכזית הישנה בתל־אביב, כך מסר אורן קיני, מנהל יחידת האכיפה.

היחידה בדקה נוכחותם של עובדים זרים בלתי חוקיים.

מבין העובדים המצויים שם עוכבו 20 פועלים זרים לחקירה שבמסגרתה התברר ש־13 מהם נמצאים ללא רישוי מתאים וכנגדם הוצאו צווי גירוש מהארץ.

מחלקת האכיפה במשרד העבודה והרווחה תמשיך בפעילות דומה בעתיד.

הזמר אברהם פריד הגיע לארץ

אברהם פריד גדול זמרי המוזיקה היהודית, הגיע לארץ להופעה בקונצרט "יקרים מצריקות לירושלים" שיתקיים ביום חמישי 8.6.95 בהיכל התרבות בת"א, במעמד נשיא המדינה מר עזר ויצמן, הרב הראשי לישראל הרב ישראל מאיר לאו וראשי הערים של ת"א וירושלים.

הקונצרט כת"א פותח הפקת ענק מוזיקלית בינלאומית של סדרת קונצרטים בגדולי העולם בערים ניו יורק, פאריז, אמסטרדם, לוס אנג'לס, ולונדון.

בקונצרט תופיע התזמורת הסימפונית של פראג עם יצירות קלאסיות בעיבוד המנצח הישראלי אלי יפה ואברהם פריד בליווי מקהלת 100 גברים.

הכנסות מאירועי הקונצרטים מיועדות לגיוס משאבים פיננסיים למסע הסברה עולמי בנושא מעמדה של ירושלים.

משאיות מושבתות בגלל מחסור בנהגים

מועצת המובילים והמסיעים פנתה למשרד העבודה בהצעה לשתף פעולה בהכשרת נהגים מקצועיים לרכב כבד ולאוטובוסים, מקרב חיילים משוחררים ועולים חדשים.

מנשה חדד, מ"מ יו"ר מועצת המובילים והמסיעים, הצביע בפני של ד"ר שמעון עמר, מנהל האגף להכשרה ולפיתוח כח אדם במשרד העבודה, על המחסור בנהגים שנוצר בענף.

ספר 1,100 חאי השבון ישתתפו בכנס האביב

מאת מרפרט בתל אביב

1,100 רדייה ישתתפו בכנס האביב של לשכת רואי החשבון אשר יתקיים בשבוע הבא, במלון הרויאל ביץ', באילת. הכנס אשר אורגן ע"י ענף מחוז ת"א והמרכז של הלשכה בראשות יו"ר הענף, רו"ח הלל הזק ויו"ר ועדת הכנס, רו"ח אילה גיתנולד, והבוקר לשכת רו"ח, יתקיים זו השנה ה־13 ברציפות.

לדברי רו"ח תניאל דויד, נשיא לשכת רואי החשבון, צפויה בציבות מס הכנסה, אגף מכס ומע"מ וביטוח לאומי ישתתפו בשיבי המסים השונים שיתקיימו בכנס: עיקריהם הקיקה הפסיקה והתוכנית עבודה האקטואליה, יוצגו על ידי בציב מס הכנסה, דורון לוי, מנהל אגף מכס ומע"מ, מר אריה דיין, מנכ"ל המוסד לביטוח לאומי, מר יוסי תמיר והיים דוקלה, משנה לנציב מ"ה.

מכתבי עם האסון